

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

З МАТЕРІАЛАМИ ІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

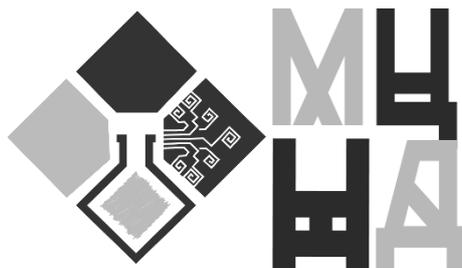
3 ТРАВНЯ 2024 РІК

М. КИЇВ, УКРАЇНА

**«РОЗВИТОК НАУК В УМОВАХ НОВОЇ
РЕАЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ
ПРАЦЬ З МАТЕРІАЛАМИ
II МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

РОЗВИТОК НАУК В УМОВАХ НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

| 3 травня 2024 рік
м. Київ, Україна

Вінниця, Україна
«UKRLOGOS Group»
2024

Організація, від імені якої випущено видання:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Номер запису організації в Єдиному реєстрі громадських об'єднань: 1499141.

Голова оргкомітету: Сотник С.Г.

Верстка: Білоус Т.В.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Рекомендовано до видання Вченою Радою Інституту науково-технічної інтеграції та співпраці. Протокол № 34 від 02.05.2024 року.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою у сфері управління Міністерства освіти і науки «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» в базі даних науково-технічних заходів України на поточний рік та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 49 від 05.01.2024).

Збірник наукових праць з матеріалами конференції видано офіційно суб'єктом видавничої справи зі **Свідоцтвом ДК № 7860 від 22.06.2023**.

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

Р 64 **Розвиток наук в умовах нової реальності: проблеми та перспективи:** збірник наукових праць з матеріалами II Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 3 травня, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. — 262 с.

ISBN 978-617-8312-27-5

DOI 10.62731/mcnd-03.05.2024

Викладено матеріали учасників II Міжнародної наукової конференції «Розвиток наук в умовах нової реальності: проблеми та перспективи», яка відбулася 3 травня 2024 року у місті Київ.

УДК 082:001

© Колектив учасників конференції, 2024

© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2024

ISBN 978-617-8312-27-5

© ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ I. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ЕКСПОРТУ УКРАЇНСЬКИХ ІТ-ПОСЛУГ
Дейнека М.О., Прядко К.О.11

МАЛІ ТА СЕРЕДНІ ПІДПРИЄМСТВА: РУШІЙ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ЧЕРЕЗ
ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ
Куштурна Є.В.14

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ ПЕРЕШКОД НА ШЛЯХУ ДО
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ
Ємельянов О.Ю., Данилович О.Т., Гаврась Д.Р.16

ТОРГІВЕЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО США З КРАЇНАМИ АФРИКАНСЬКОГО РЕГІОНУ
Кантемир К.О., Шинкаренко О.С.19

СЕКЦІЯ III. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ НА ОСНОВІ
ПРИБУТКУ ВІД ІНШОЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
Сук П.Л.23

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ОСОБЛИВОСТІ РЕКЛАМИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД
Урсакий Ю.А.28

ПЛАНУВАННЯ КОМПЛЕКСУ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА
Рожко В.І.30

ПРОБЛЕМИ ПАСАЖИРОПОТОКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ
Єщенко С.33

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ УКРАЇНИ Юник А.В.	36
--	-----------

УПРАВЛІННЯ ОПОРОМ В ПРОЦЕСІ ЗМІН: СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ ВНУТРІШНІХ ПЕРЕШКОД Ковалішин О.В.	39
--	-----------

СЕКЦІЯ VI. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

CONCEPT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL ENFORCEMENT OF LAW Kotelyukh M.	41
---	-----------

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РФ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ Добровольська Т.М.	43
---	-----------

ВИДАЧА СВИДОЦТВА ПРО ПРАВО НА СПАДЩИНУ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ НОТАРІАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ Воронюк П.А.	46
--	-----------

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ Тимошенко Є.А.	50
--	-----------

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВА У ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ Федорчук М.В.	53
---	-----------

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ Бурлачук С.В., Рожко Д.А.	55
--	-----------

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖИТЛОВИХ ТА СІМЕЙНИХ ПРАВ, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ ГРОМАДЯН Петрик В.В., Спринчук А.В.	58
---	-----------

МІЖНАРОДНО ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ ТА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО Семененко М.С.	61
--	-----------

ОСОБЛИВОСТІ АУДІО-, ВІДЕОКОНТРОЛЮ МІСЦЯ ЯК ОДНОГО З ВИДІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ Власенко М.В.	63
--	-----------

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРАДІЖКИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ Сорокіна Д.О.	65
ПРАВОВІ АСПЕКТИ КОРПОРАТИВНОГО РЕЙДЕРСТВА В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПРОТИДІЇ Семененко М.С.	68
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ ЕМБРІОНА Мустафаєва А.І.	71
ПРИНЦИПИ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ Кукурудза А.	74
ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Бондар О.С. Сидоренко А.А.	76
ЦИВІЛЬНИЙ ДОГОВІР ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ДО ПИТАННЯ СИНЕРГІЇ В ПРАВІ Виноградова А.І.	80
ЯК ВІЙНА ЗМІНИЛА КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖКОМПАНІЙ Семененко М.С.	83
СЕКЦІЯ VII.	
ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ	
PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF THE JUDICIAL SYSTEM OF UKRAINE IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW Serhiyko K.S., Lyulko M.Ye.	86
PUBLIC CONTROL AS A MEANS OF ENSURING THE LEGALITY OF THE APPLICATION OF ADMINISTRATIVE COERCION MEASURES Myrhorodska O.	88
ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ НА ЛИПКИХ ПОВЕРХНЯХ Шарабан О.І., Ліхоманова М.В.	91
ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ДІЇ РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОГО ЧИ ВОЄННОГО СТАНУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ Рухло Н.В.	93
ОСОБЛИВОСТІ ВІДПРАЦЮВАННЯ НАВИЧОК СТРІЛЬБИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ Устименко В.В., Ворона Д.С., Наточій А.Д.	96
ОСОБЛИВОСТІ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ КАРНОГО РОЗШУКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Сухомлін І.Ю.	99

**СЕКЦІЯ VIII.
ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА
ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ**

ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ЗАСАДНИЧИЙ ФАКТОР
КОМУНІКАЦІЙНО-КОНТЕНТНОЇ БЕЗПЕКИ
Гинда О.М., Вишневська С.М.101

**СЕКЦІЯ ІХ.
БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ**

ПАМ'ЯТЬ І ПРОФІЛАКТИКА ЇЇ ПОГІРШЕННЯ
Коц С.М., Коц В.П.104

**СЕКЦІЯ Х.
АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО**

АНАЛІЗ ПОЛІМОРФІЗМУ BGN_EXON 5_L127V В СТАДАХ М'ЯСНИХ ТА МОЛОЧНИХ
ПОРІД ХУДОБИ В УМОВАХ ГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ : ОГЛЯД
Крамаренко О.С.108

ВПЛИВ ПРЕПАРАТІВ НА РОЗВИТОК БОРОШНИСТОЇ РОСИ ТРОЯНД В УМОВАХ
СОФІЇВСЬКОЇ БОРЩАГІВКИ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
Бомок С.К.113

**СЕКЦІЯ ХІ.
ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ**

ПРОБЛЕМА ЕКСПЛУАТАЦІЙНОЇ НАДІЙНОСТІ АСИНХРОННИХ ДВИГУНІВ
Вовк О.Ю.115

ЧИННИКИ ВИБОРУ МЕТОДІВ ЗАХИСТ АКТИВНИХ КОМІРОК ФОТОЕЛЕКТРИЧНИХ
СИСТЕМ ВІД ГАРЯЧИХ ПЛЯМ
Таран Я.М., Накашидзе Л.В.122

**СЕКЦІЯ ХІІ.
ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ
НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

ВИКОРИСТАННЯ ГЕОДАНИХ ТА КАРТОГРАФІЇ У ВИРІШЕННІ ЗАВДАНЬ
ОПТИМІЗАЦІЇ МАРШРУТІВ МІСЬКОГО ТРАНСПОРТУ
Татарников А.О.125

СЕКЦІЯ XIII. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ВИКОРИСТАННЯ БЛОКЧЕЙН ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ ДАНИХ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ Слюсаренко О.К.	129
--	-----

СЕКЦІЯ XIV. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

ВИКОРИСТАННЯ СЕГМЕНТАЦІЇ СМУГ НА ДОРОЗІ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ДОРОЖНИХ ЗНАКІВ ТА ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМ НАВИГАЦІЇ Древич Л.О.	131
--	-----

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ПОМИЛОК В ДЕРЖАВНИХ БАЗАХ ДАНИХ Приймак Є.О.	139
--	-----

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПРОГНОЗУВАННЯ СПОРТИВНИХ ПОДІЙ НА БАЗІ МЕТОДІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ Гайша О.О., Маруняк Н.О., Скрипкару (Гезель) А.О.	141
--	-----

ПРОЄКТУВАННЯ БІБЛІОТЕКИ НЕЙРОМЕРЕЖЕВИХ МЕТОДІВ РОЗВ'ЯЗАННЯ КРАЙОВИХ ЗАДАЧ Ярош А.О., Кудін О.В.	143
---	-----

СЕКЦІЯ XV. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

WIRTUALNY ŚWIAT W SPOŁECZEŃSTWIE. SOCIAL MEDIA JAKO GŁÓWNE ŹRÓDŁO INFORMACJI. ZAGROŻENIA ORAZ PERSPEKTYWY Słoiko D.S.	147
---	-----

ІДЕЙНИЙ ЗМІСТ П'ЄСИ «ХЛІБНЕ ПЕРЕМИР'Я» СЕРГІЯ ЖАДАНА Ласькова В.Ю.	153
--	-----

ІНФОРМАЦІЙНІ СЛУЖБИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ З МЕДІА Василенко К., Башманівський В.	155
---	-----

ОЗНАКИ ГОТИЧНОГО СТИЛЮ В ПОВІСТІ О.СТОРОЖЕНКА «МАРКО ПРОКЛЯТИЙ» Несвята В.В.	157
--	-----

ПРОБЛЕМАТИКА ЦИФРОВОГО ПЕРЕКЛАДУ АНТРОПОНІМІВ Липак І.	162
--	-----

РЕКЛАМНИЙ ПРОДУКТ У КОМУНІКАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ НА ЮНАЦТВО Сич О., Башманівський В.	165
УКРАЇНСЬКІ МЕДІА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ НОВИН Круглова А.В., Гарачковська О.О.	167
СЕКЦІЯ XVI. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА	
ГЕОГЕВРА ЯК ЗАСІБ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ АБСТРАКТНИХ ПОНЯТЬ МАТЕМАТИКИ Мартиненко О.С.	171
ВИКЛАДАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Жила Г.В.	174
ВІДБІР, ОРГАНІЗАЦІЯ І ВЗАЄМОДІЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ ОПИСУ ЧАСУ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ Компанієць М.О.	176
ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗНАНЬ, ЯКІСНОЇ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ Бондаренко Л.Г., Бондаренко В.Р.	180
КІБЕРБЕЗПЕКА НА МОРСЬКОМУ ТРАНСПОРТІ ЯК ПРІОРИТЕТНА ЗАДАЧА ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ МОРСЬКОГО ПРОФІЛЮ Камінська Н.Г.	182
ЛЮДСЬКИЙ ФАКТОР У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ Крючкова В.В.	184
ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ Михальчук Т.В., Сеньовська Н.Л.	187
ПРОФЕСІЙНА САМОСТІЙНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА Бикова О.І.	190
РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ СТУДЕНТІВ-МУЗИКАНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ХОРОВОМУ ДИРИГУВАННЮ Калмикова В.В.	193
ТИ – ЖЕРТВА БУЛІНГУ. ЩО РОБИТИ? Ковальчук Н.В., Сеньовська Н.Л.	196

СЕКЦІЯ XVII. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

АРТ ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ Гаврилова А.К.	198
ВИЗНАЧЕННЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ КРИЗИ ТА ЇЇ ПРОЯВИ Соценко Н.В.	201
КОНФЛІКТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ Торба Н.Г.	203
ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УМОВ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ Герасименко Л.Б.	205

СЕКЦІЯ XVIII. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВЕДЕННЯ ПАЦІЄНТА З ПАНГІПОПІТУЇТАРНИМ СИНДРОМОМ НА ПРИКЛАДІ КЛІНІЧНОГО ВИПАДКУ Бадалов Заур Адалят огли, Ворушило В.В., Марченко А.С.	209
ВПЛИВ ВОЄННОГО ЧАСУ НА ХАРЧУВАННЯ ТА РИЗИК ДЕФІЦИТУ ВІТАМІНІВ Мазур Р.М.	212
ДЕЯКІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ДІЇ ФІТОЕСТРОГЕНІВ У ЖІНОК РЕПРОДУКТИВНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМ ОВАРІО-МЕНСТРУАЛЬНОГО ЦИКЛУ Абдуллаєва Айгюн Сахіб кизи, Писаренко К.С., Тищенко О.М.	214
ДОСЛІДЖЕННЯ КРОВОТЕЧ НА РАННІХ ТЕРМІНАХ ВАГІТНОСТІ Оліфіренко Д.Є., Білошанка А.В., Овчар А.В.	217
ЕНДОМЕТРІОЗ: ГЕНЕТИЧНА СКЛАДОВА ПРОБЛЕМИ ТА КОМОРБІДНІСТЬ Грежинець М.В.	221
ІНДИВІДУАЛЬНА АНАТОМІЧНА МІНЛИВІСТЬ ПЛОЩІ ШЕСТИКУТНИКА ОБЛИЧЧЯ У ЛЮДЕЙ З РІЗНИМ КРАНІОТИПОМ Якименко Р.О., Вовк О.Ю.	225
ЛІКУВАННЯ РОЗСІЯНОГО СКЛЕРОЗУ МОНОКЛОНАЛЬНИМИ АНТИТІЛАМИ Олефіренко А.С., Максименко А.В., Тихонова Л.В.	229
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КЛІНІЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ АДГЕЗИВІВ ДЛЯ ФІКСАЦІЇ ЗНІМНИХ ПЛАСТИНКОВИХ ПРОТЕЗІВ Серединко І.А.	231

ПОРУШЕННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКА ЗОРУ ПІД ЧАС ВІЙНИ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ
УКРАЇНИ

Кондратенко О.К.234

**СЕКЦІЯ ХІХ.
ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ**

РАДЯНСЬКИЙ ЕТАП ДОСЛІДЖЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Гуменюк О.В.236

**СЕКЦІЯ ХХ.
АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО**

ДЕЯКІ ЕЛЕМЕНТИ ІДЕОЛОГІЇ ПАСИВНИХ БУДИНКІВ В РОЗРІЗІ
БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДІВНИЦТВА

Кольчик М.І.239

ДОСЛІДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ОЧИЩЕННЯ АСПІРАЦІЙНИХ ВИКИДІВ ЛИВАРНИХ ТА
БУДІВЕЛЬНИХ ЦЕХІВ, В ПИЛОВЛОВЛЮВАЧІ З ДИСКОВИМ РОЗПИЛЮВАЧЕМ

Микитенко М.Р.244

ОГЛЯД НАПРЯМІВ ЩОДО ЗАХОДІВ ПІДТРИМАННЯ НОРМАТИВНОЇ ВІДНОСНОЇ
ВОЛОГОСТІ ПОВІТРЯ В ПРИМІЩЕННІ

Корчмінський М.С.246

**СЕКЦІЯ ХХІ.
КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО**

АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ДИЗАЙНІ ПАКУВАННЯ

Тадеева С.А.251

ДОСВІД ЗАХИСТУ РУХОМИХ І НЕРУХОМИХ ПАМ'ЯТОК У ВОЄННИЙ ЧАС

Кириць Є.І.254

РОЛЬ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ ТА АЙДЕНТИКИ В ФОРМУВАННІ УСПІШНОГО
БРЕНДИНГУ ТА МАРКЕТИНГУ

Стадник Д.А.257

**СЕКЦІЯ ХХІІ.
ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ**

ПІДРИВ КАХОВСЬКОЇ ГЕС РОСІЙСЬКИМИ ВІЙСЬКАМИ: ПРОБЛЕМИ ТА НАСЛІДКИ
ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Степанчук О.В.260

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ЕКСПОРТУ УКРАЇНСЬКИХ ІТ-ПОСЛУГ

Дейнека М.О.

Старший викладач закладу вищої освіти
кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Україна

Прядко К.О.

Здобувач вищої освіти
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Україна

З огляду на швидкість розвитку інновацій у сучасному світі, необхідно визнати, що використання інформаційних технологій (далі – ІТ) стало не просто популярним, а необхідним для багатьох аспектів життя сучасного суспільства. Зокрема, ІТ відкривають необмежені можливості для навчання та саморозвитку, що є одним з трендів сучасності. Для ринку праці ІТ мають свої плюси, а саме: значно полегшують комунікацію та співпрацю, розвивають нові форми заробітку та надають людям можливість ефективно працювати, незалежно від місця знаходження. Інформаційні технології стимулюють створення нових товарів та послуг, відіграючи особливу роль для економічного розвитку країн, що продемонстровано в роботах [1], [2], [3] та ін.

Загалом питання розвитку зовнішньої торгівлі послугами є одним з ключових для економіки країни. А тому викликають цікавість у науковців, зокрема, дослідження [4], [5], [6] показують стан вітчизняної та світової торгівлі послугами, тренди й шляхи стимулювання експорту. Потужний економічний ефект ІТ-індустрія для економіки України демонструє завдяки обсягам експорту своїх послуг, що представлено, зокрема, в роботах [7], [8], [9].

Проаналізуємо динаміку експорту ІТ-послуг Україною, враховуючи ряд випробувань, що трапилися на шляху економіки України за останні 5 років, що і є метою нашої роботи.

Економіка України за останні 5 років проходить складний шлях. З початку 2020 року це труднощі, що були пов'язані з пандемією COVID-19, а від 24 лютого 2022 року з введенням воєнного стану, а тому виникає необхідність в оцінці впливу зазначених подій на різні напрямки та сфери економічної діяльності. Експорт послуг, зокрема, ІТ-індустрії не стали виключенням, в роботі [10] автори зазначають, що найгірше себе відчували невеликі фірми, компанії та проекти на стадії розвитку (стартапи) під час COVID-19. Крім того, дослідження проведене Всеукраїнською громадською організацією «Українська асоціація фахівців інформаційних технологій» (УАФІТ) [11], де сотні респондентів відповідали на питання щодо стану справ під час пандемії. Результати показали, що попит на послуги зменшувався, присутні були затримки платежів і значна частина компаній готувалися до оптимізації витрат. За даним

Нацбанку [12] військові події в Україні зменшили загальний обсяг експорту всіх послуг на 28,3% у 2022 році в порівнянні з 2021 роком і сума їх складала 9,2 млрд доларів США. Частка, яка приходить на експорт ІТ-послуг в загальному обсязі всіх послуг експортованих Україною за період 2011-2022 рік зростає, а саме: 3,1% в 2011 році до 44,2% в 2022 році [12], що обумовлює їх важливість для розвитку української економіки.

Загалом динаміка суми експортованих послуг Україною в млн доларів США характеризується зростаючим трендом (рис. 1) за період 2011-2022 рік, а в 2023 році спостерігаємо певне зменшення їх обсягів. Зазначимо, що в 2023 році в порівнянні з 2022 роком присутнє зменшення частки експорту ІТ-послуг з 44,2% до 41% від усіх експортованих послуг [12].

Відзначимо, що за роки активної фази поширення коронавірусної хвороби (2020 та 2021 рік) в Україні, обсяги експорту ІТ-послуг зростали з темпом приросту 38% (у 2021 році в порівнянні з 2020 роком). Зокрема, це пояснюється з тим, що підприємства та компанії у всьому світі, знаходячись під карантинними обмеженнями для запобігання вірусу, впроваджували та налагоджували дистанційний формат роботи, що потребує в свою чергу залучення фахівців ІТ-індустрії та відповідних програмних продуктів. Хоча компанії ІТ-компанії все таки спіткнулися з труднощами як зазначали в опитуванні [11], але це не відобразилося на експорті їх послуг.

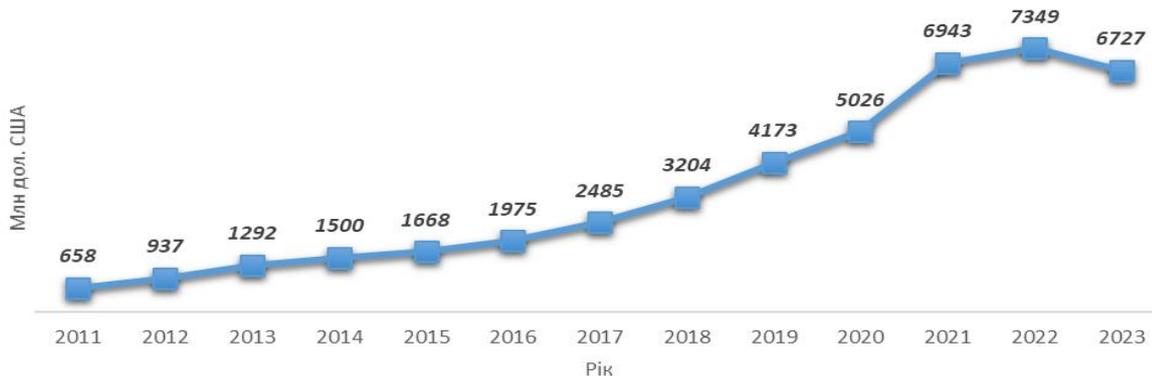

Рис. 1. Динаміка експорту українських ІТ- послуг, 2011-2023 рр.

Джерело: створено авторами за даними [12]

Незважаючи на повномасштабну війну у країні, ІТ-індустрії вдалося залишитися на плаву (рис. 1), так обсяг експорту ІТ-послуг за 2022 рік демонструють зростання до рівня 7349 млн доларів США. Хоча вже в 2023 році зворотна тенденція показника, де зафіксована сума експортних ІТ-послуг 6727 млн доларів США, а це на 8,5% скорочення обсягу експорту цих послуг.

Асоціація «ІТ Україне» [13] зазначає, що ІТ-індустрія має кадри та певні можливості для розвитку в Україні, але цього мало для збереження конкурентних переваг на світовому ринку. А тому ІТ-компанії змушені будувати мережу офісів за кордоном, що має за мету зберегти та залучити нових клієнтів. Крім того, пріоритетним напрямком для ІТ-компаній є кібербезпека, хоча це не працює на приріст експортних показників бюджету країни, але створюються унікальні продукти, що задіяні для оборонних цілей вже сьогодні.

Таким чином, якщо за роки COVID-19 експорт ІТ-послуг України зростав, то на другому році повномасштабної війни показник їх обсягу має тенденцію до скорочення та ймовірно, що така тенденція буде зберігатися. Перспективним

напрямком дослідження є оцінка впливу інших факторів на ІТ-індустрію, зокрема, податкового навантаження для створення привабливого середовища для діяльності, що стимулюватиме розвиток цифрової економіки.

Список використаних джерел:

1. Farhadi M., Ismail R., Fooladi M. Information and Communication Technology Use and Economic Growth. *PLoS ONE*. 2012. Vol. 7(11): e48903. doi:10.1371/journal.pone.0048903
2. Bahrini R., Qaffas A.A. Impact of Information and Communication Technology on Economic Growth: Evidence from Developing Countries. *Economies*. 2019. Vol. 7(1):21. <https://doi.org/10.3390/economies7010021>
3. Nchor D. The Information and Communication Technology Sector in Czechia and Its Contribution to Innovation and Economic Growth. Stavárek, D. and Tvrdoň, M. (Ed.) *Modeling Economic Growth in Contemporary Czechia (Entrepreneurship and Global Economic Growth)*, Emerald Publishing Limited, Leeds, 2024. P. 265–279. <https://doi.org/10.1108/978-1-83753-840-920241017>
4. Бережна Г.В. Особливості експорту та імпорту послуг України. *Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво*. 2013. С. 35–40.
5. Лошенко О.В. Зарубіжний досвід застосування інструментів стимулювання експорту послуг. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 21. С.49–52.
6. Дернова І. Світовий ринок послуг: сучасний стан та тенденції розвитку. *Економіка та суспільство*. 2023. №50.
7. Новікова А.П., Скоробогатова Н.Є. Аналіз розвитку світового та українського ринку іт-послуг. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 3. С. 52–56.
8. Колобердянко І., Чернявська А. Стан і тенденції міжнародного ринку торгівлі ІТ-послугами. *Економіка та суспільство*. 2021. <http://dx.doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-63>
9. Камінська Т. Тенденції розвитку ринку інформаційних послуг в сучасній економіці. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 9(11). [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-9\(11\)-336-344](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-9(11)-336-344)
10. Кривда О.В., Кривда Д.О. Проблеми ІТ-індустрії як наслідок впливу COVID-19. Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки: матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції 27 листопада 2020 р. Київ : ІВЦ «Політехніка», 2020.
11. Всеукраїнська громадська організація «Українська асоціація фахівців інформаційних технологій»: веб сайт. URL: <http://uaitp.org/index.php/pro-asotsiatsiyu>
12. Статистика зовнішнього сектору. *Національний банк України*: веб сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>
13. Асоціація «IT Ukraine»: веб сайт. URL: <https://itukraine.org.ua/>

МАЛІ ТА СЕРЕДНІ ПІДПРИЄМСТВА: РУШІЙ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ЧЕРЕЗ ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

Куштурна Єлизавета Валеріївна

здобувач вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Ніколаєць Катерина Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-0471-2895

д-р. іст. наук, професор,
професор кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Малі та середні підприємства (МСП) є важливою складовою ринкової економіки, оскільки вирішують низку важливих завдань у соціальній та економічній сфері, а також відіграють важливу роль у стримуванні безробіття, стимулюванні конкуренції, збільшенні експортного потенціалу та задоволенні потреб внутрішнього ринку [3]. МСП слугують життєво важливими рушіями економічного зростання, особливо в країнах, що розвиваються, та країнах з перехідною економікою. Їх зростаюча роль на внутрішньому та міжнародному ринках сприяє сталому зростанню торгівлі, виробництва та послуг завдяки інвестиціям та інноваціям. Ці досягнення призводять до підвищення якості продукції МСП, впровадження більш ефективних операційних моделей та загального покращення показників діяльності [2].

Інновації є вирішальним фактором зростання МСП, що призводить до збільшення доходів та підвищення конкурентоспроможності. Створення допоміжних організацій, таких як кластери, технологічні парки та бізнес-інкубатори, є необхідною умовою для сприяння зростанню МСП та підвищенню загального ВВП.

Багато країн визнають значний потенціал зростання МСП, тому прагнуть створити сприятливі умови та надають значну бюджетну підтримку. Розвинені країни не лише створюють сприятливе середовище, але й заохочують інноваційну діяльність МСП, зокрема, шляхом надання щедрих податкових пільг на інновації [1].

Структурована організаційна структура, інтелектуальний капітал, що саморозвивається, швидка адаптивність та інноваційне мислення в сукупності сприяють створенню та вдосконаленню інноваційних продуктів, тим самим покращуючи внутрішнє середовище МСП.

Підвищення ефективності стимулювання розвитку малих і середніх підприємств вимагає системного підходу до вирішення цієї проблеми у контексті управління стимулюванням розвитку малих і середніх підприємств як на зовнішньому, так і на внутрішньому рівнях.

Висока активність та динамічність зовнішнього середовища вимагають оперативної реакції підприємства на постійні зміни. Важливою частиною його внутрішнього розвитку є перебудова організаційної структури, яка дозволить не лише пристосовуватися до змін, що відбуваються в навколишньому середовищі, але й створювати нові можливості для росту.

Крім того, ця перебудова може сприяти ефективному використанню персоналу та обладнання, що безпосередньо впливає на швидкість збуту продукції та прийняття гнучких управлінських рішень [1].

Інвестиції є ключовим елементом розвитку будь-якого підприємства, і МСП не виняток. Залучення інвестицій забезпечує доступ до капіталу для розширення

виробництва, модернізації обладнання та впровадження новітніх технологій. Інвестиції також сприяють підвищенню продуктивності праці, створенню нових робочих місць та розвитку інфраструктури [2].

МСП стикаються з величезними фінансовими обмеженнями порівняно з великими компаніями, оскільки вони не мають таких можливостей для залучення капіталу, як випуск акцій та облігацій, і покладаються переважно на банківські кредити. Проблеми в отриманні капіталу від комерційних банків, особливо довгострокових кредитів, включають недостатню заставу, низькі кредитні рейтинги, обмежену кредитну історію, нерозвиненість відносин між позичальником та банком, високу вартість кредитування та інформаційну асиметрію.

Інвестиційне стимулювання пропонується здійснювати за такими напрямками:

- створення спеціальних резервів, які розширюють можливості їх самофінансування;
- знижена ставка податку на прибуток, що використовується для цілей реінвестування;
- інвестиційний податковий кредит, який зменшує обсяг нарахованого податку на певний відсоток вартості придбання нової технології чи обладнання;
- одноразова амортизація, яка надає право повністю списати на витрати придбані необоротні засоби виробництва [3].

Задля зменшення кількості порушень законодавства та спрощення процесу створення таких підприємств, пропонується офіційно запровадити прискорену процедуру реєстрації бізнесу, хоча і на платній основі. Цей захід спрямований на те, щоб малі та середні підприємства працювали в рамках закону та робили свій внесок у національну скарбницю [2].

Конкуренція слугує значним каталізатором для малих і середніх підприємств, змушуючи їх постійно шукати більш інноваційні методи організації виробничої діяльності в різних регіонах країни. Це включає в себе впровадження нового обладнання, використання новітніх технологій та пошук альтернативних методів використання ресурсів.

Прагнення до прибутковості мотивує підприємців виробляти продукцію, яка ефективно задовольняє суспільні потреби та користується високим попитом.

Отже, розвиток добросовісної конкуренції та подолання монополістичних практик серед малих і середніх підприємств сприятиме стійкій ринковій динаміці, що спонукатиме підприємців до постійного вдосконалення своєї діяльності.

Важливо підтримувати та стимулювати розвиток МСП шляхом створення сприятливих умов для інвестицій та інновацій, включаючи доступ до фінансування, підтримку науково-технічних досліджень, розвиток інфраструктури та створення підприємницької культури. Зростання МСП сприятиме загальному підвищенню ефективності економіки, створенню нових можливостей для розвитку та підвищенню якості життя суспільства. Тому важливо надати їм належну увагу та підтримку у контексті політики економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Новицька О. (2016) Інструменти стимулювання малого та середнього бізнесу в контексті регіонального розвитку. *Економічні науки*, 11(39), 143-149. Вилучено з: <http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/84489/80027>.
2. Ситник Н.С. & Козак С.І. (2018) Роль малого та середнього бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки України. *Економіка та управління національним господарством*, 26(1), 83-87. Вилучено з: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/bses_2018_26\(1\)_18.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/bses_2018_26(1)_18.pdf).
3. Gherghina S.C., Botezatu M.A., Hosszu A. & Simionescu L.N. (2020) Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs): The Engine of Economic Growth through Investments and Innovation. *Sustainability*. Removed from: <https://doi.org/10.3390/su12010347>.

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ ПЕРЕШКОД НА ШЛЯХУ ДО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Данилович Олена Тарасівна

аспірантка кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Гаврась Дмитро Русланович

аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Ефективність діяльності підприємств значною мірою залежить від наявних у них збутового [1–3], виробничого [4, 5] та інших видів економічного потенціалу. На окрему увагу заслуговують також потенціал покращення стійкості підприємств [6] та потенціал ресурсозбереження [7–9], реалізація якого відображається у ресурсозберігаючій моделі розвитку суб'єктів господарювання [10–13] та у технологічних змінах, що відбуваються [14–17]. Зокрема, суттєвого значення для забезпечення конкурентоспроможності компаній набуває провадження на підприємствах енергозберігаючих та інших інноваційних проєктів [18, 19]. Проте, на шляху до цього часто постають перешкоди [20–23], які гальмують здійснення інноваційної діяльності.

Узагальнюючи результати наукових досліджень, проведених різними дослідниками, видається доцільним виділити такі основні перешкоди інноваційному розвитку підприємств: 1) недостатньо високий рівень платоспроможного попиту на інноваційну продукцію; 2) великий ступінь ризикованості інноваційної діяльності; 3) значні витрати, пов'язані із провадженням підприємствами інноваційної діяльності; 4) відсутність на даний момент часу перспективних напрямів провадження інноваційної діяльності; 5) недостатні обсяги наявних або можливих до залучення ресурсів, які підприємства використовують або можуть використовувати у процесі своєї інноваційної діяльності; 6) недостатній рівень споживчих властивостей зазначених ресурсів; 7) недостатній рівень управління цими ресурсами.

Між описаними перешкодами існують взаємозв'язки, завдяки яким деякі з бар'єрів, які зумовлюють недостатньо високий рівень інноваційної активності фірм, впливають на інші такі бар'єри. При цьому у кінцевому рахунку зазначений рівень зумовлюють три чинника, а саме: 1) недостатні обсяги наявних або можливих до

залучення ресурсів, які підприємства можуть використовувати у своїй інноваційній діяльності; 2) недостатній рівень споживчих властивостей цих ресурсів; 3) низька очікувана економічна ефективність тих інноваційних проектів, які підприємства розглядають на предмет доцільності їхньої реалізації.

Виділення перелічених видів перешкод інноваційному розвитку підприємств надає можливість поділити ці види на дві групи, а саме: перешкоди переважно зовнішнього характеру, які виникають за межами внутрішнього середовища відповідних підприємств і у переважній більшості випадків не піддаються впливу з боку цих підприємств; перешкоди переважно внутрішнього характеру, які виникають безпосередньо у внутрішньому середовищі відповідних підприємств і за певних умов піддаються впливу з боку цих підприємств. Зокрема, до другої групи перешкод можна віднести п'яту, шосту та сьому перелічені перешкоди.

Необхідно відзначити, що усунення дії перешкод на шляху до інноваційного розвитку фірм може потребувати зовнішньої допомоги. Ця допомога може бути наданою, загалом, на трьох основних рівнях, а саме на: 1) на державному рівні, тобто органами та установами державної влади; 2) на місцевому (муніципальному) рівні, тобто органами та установами місцевого самоврядування; 3) на рівні окремих суб'єктів інноваційної інфраструктури.

При цьому на кожному з цих рівнів можуть відбуватися певні дії, що спрямовані як на подолання зовнішніх перешкод провадженню інноваційної діяльності суб'єктів господарювання (насамперед, це відбувається на двох перших рівнях), так і дії, націлені на усунення внутрішніх бар'єрів. За таких умов подолання зовнішніх перешкод відобразатиметься, передусім, у покращенні умов провадження інноваційної діяльності, тоді як подолання внутрішніх бар'єрів, які постають на шляху перебігу інноваційних процесів на підприємствах, повинно відбуватися, насамперед, завдяки інфраструктурному забезпеченню їхньої інноваційної діяльності, тобто у процесі функціонування суб'єктів інноваційної інфраструктури [24, 25]. Отже, за таких умов підприємства, якщо вони прагнуть підвищити обсяги своєї інноваційної діяльності, звертатимуться до певних суб'єктів інноваційної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Smerichevskiy, S. F., Kryvovyazyuk, I. V., Prokhorova, V. V., Usarek, W. & Ivashchenko, A. I. (2021). Expediency of symptomatic diagnostics application of enterprise export-import activity in the disruption conditions of world economy sustainable development. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, (628(1)), 012040.
2. Ємельянов, О. Ю., Висоцький, А. Л. & Петрушка, Т. О. (2016). Моделювання процесу ціноутворення на машинобудівну продукцію. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми економіки та управління»*, (847), 81–87.
3. Ємельянов О. Ю., Висоцький, А. Л. & Петрушка, Т. О. (2016). Діагностування достатності обсягів збутової діяльності промислових підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*, (26.6), 102–108.
4. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Висоцький, А. Л. (2013). Діагностика ресурсного забезпечення як чинника формування виробничо-збутового потенціалу підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*, (23.4), 128–135.
5. Britchenko, I., Monte, A. P., Kryvovyazyuk, I. & Kryvoviaziuk, L. (2018). The comparison of efficiency and performance of portuguese and ukrainian enterprises. *Ikonomicheski Izsledvania*, (27(1)), 87–108.
6. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L., Havryliak, A., Yanevych, N., Kurylo, O., Bodakovskyy, V., Skoropad, I., Danylovych, T. & Petrushka, K. (2023). Assessing the Sustainability of the Consumption of Agricultural Products with Regard to a Possible Reduction in Its Imports: The Case of Countries That Import Corn and Wheat. *Sustainability*, (15), 9761.

7. Баландіна, І. С. (2011). Принципи формування потенціалу ресурсозбереження на підприємствах у сучасних умовах. *Бізнес Інформ*, (11), 141–143.
8. Бурда, В. Є. (2013). Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. *Економічний часопис – XXI*, (1-2), 45–48.
9. Іваненко, О. В. (2013). Формування потенціалу ресурсозбереження соціально-економічних систем. *Економіка. Фінанси. Право*, (8), 7–10.
10. Некрасова, Л. А. & Хрїстова, А. В. (2017). Формування ресурсозберігаючої моделі розвитку підприємства. *Економіка: реалії часу*, (2 (30)), 79–84.
11. Андрусів, У. Я. & Мазур, І. М. (2017). Комплексний підхід до забезпечення раціонального використання енергетичних ресурсів. *Бізнес Інформ*, (1), 44–49.
12. Сотник, І. М. (2010). Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України. *Економіст*, (12), 72–75.
13. Ємельянов, О. & Петрушка, Т. (2012). Інтенсифікація використання виробничих ресурсів промислових підприємств як чинник їх економічного розвитку. *Схід*, (6), 24–30.
14. Caliskan, H. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649–654.
15. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. *Eurasian Bus. Rev.*, (8(1)), 13–32.
16. Sredojecic, D., Cvetanovic, S. & Boskovic, G. (2016). Technological changes in economic growth theory: neoclassical, endogenous, and evolutionary-institutional approach. *Economic Themes*, (54(2)), 177–194.
17. Ємельянов, О. Ю. & Петрушка, Т. О. (2013). Чинники та закономірності розвитку техніко-технологічної бази підприємств. *Схід*, (6), 85–91.
18. Дашко, І. М., Ємельянов, О. Ю. & Крет, І. З. (2009). Методичні засади оцінювання ефективності та доцільності реалізації інвестиційних проектів з урахуванням фактору ризику. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління*, (640), 63–69.
19. Концеба, С. М. & Непочатенко, О. О. (2007). Енергозберігаючі технології в Україні: економічний ефект та перспективи впровадження. *Збірник наукових праць УНУС*, (63), 1–5.
20. Chai, K. H. & Yeo, C. (2012). Overcoming energy efficiency barriers through systems approach – A conceptual framework. *Energy Policy*, (46), 460–472.
21. Kangas, H. L., Lazarevic, D. & Kivimaa, P. (2018). Technical skills, disinterest and non-functional regulation: Barriers to building energy efficiency in Finland viewed by energy service companies. *Energy Policy*, (114), 63–76.
22. Kostka, G., Moslener, U. & Andreas, J. (2013). Barriers to increasing energy efficiency: Evidence from small-and medium-sized enterprises in China. *Journal of Cleaner Production*, (57), 59–68.
23. Ємельянов, О. Ю. (2020). Оцінювання рівня ризикованості господарської діяльності підприємств агропромислового комплексу. *Агросвіт*, (19–20), 3–9.
24. Борисов, І. В. (2022). Перспективи розвитку інноваційної інфраструктури країни в умовах Індустрії 4.0. *Право та інновації*, (3(39)), 23–29.
25. Власенко, Т. А. (2020). Напрями розвитку інноваційної інфраструктури суб'єктів аграрного бізнесу. *Український журнал прикладної економіки*, (5(2)), 303–310.

ТОРГІВЕЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО США З КРАЇНАМИ АФРИКАНСЬКОГО РЕГІОНУ

Кантемир Катерина Олександрівна

здобувачка вищої освіти

факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Шинкаренко Олексій Сергійович

здобувач вищої освіти

факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Науковий керівник: Лариса Іванівна Григорова-Беренда

ORCID ID: 0000-0002-8091-4333

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Сполучені Штати Америки прагнуть розширити ринки збуту своїх товарів і послуг в країнах Африки, що водночас сприяє економічному розвитку цих країн через збільшення обсягів глобальної, регіональної та двосторонньої торгівлі. Сполучені Штати Америки активно розширюють економічні зв'язки з країнами Африки, пропонуючи нові можливості для африканських компаній та експорту. Цей крок зумовлений динамічним зростанням економіки країн Африки на південь від Сахари.

Розширенню торгівельних відносин між Африкою та Сполученими Штатами Америки суттєво сприяло прийняття в 2000 році Закону про зростання та можливості в Африці (AGOA), а також реалізація програм преференцій у сфері торгівлі та інвестицій. Надаючи можливість безмитного ввезення до США майже всіх африканських товарів, AGOA допоміг розширити та диверсифікувати африканський експорт до США, водночас сприяючи покращенню бізнес-середовища в багатьох африканських країнах завдяки дотриманню відповідних вимог [1].

Торгівельні відносини між країнами Африки та США наразі демонструють стійку тенденцію до зростання. Частина країн Африки, включаючи Південно-Африканську Республіку, Марокко, Ботсвану, Кенію, Маврикій та Туніс, уклали спільні домовленості зі Сполученими Штатами Америки. Ці домовленості визначають ключові вектори співпраці, які мають пріоритетне значення для обох сторін (рис.1).

Наразі активно обговорюється створення Африканської континентальної зони вільної торгівлі (АКЗВТ), що передбачає введення спеціальних умов для ввезення товарів на територію Африканського континенту. Ця ініціатива призначена сприяти розвитку країн регіону, що є економічно слабозрозвиненими. В межах цього проекту передбачається забезпечення безмитного ввезення товарів до країн Африканського регіону, а також впровадження сприятливих юридичних умов для здійснення торговельних операцій. [1].

США приділяють особливу увагу своїм ключовим національним інтересам, які включають експансію та пошук нових ринків для своїх товарів і послуг. Ця стратегія має на меті позитивно вплинути на внутрішній ринок країни. У контексті співпраці зі

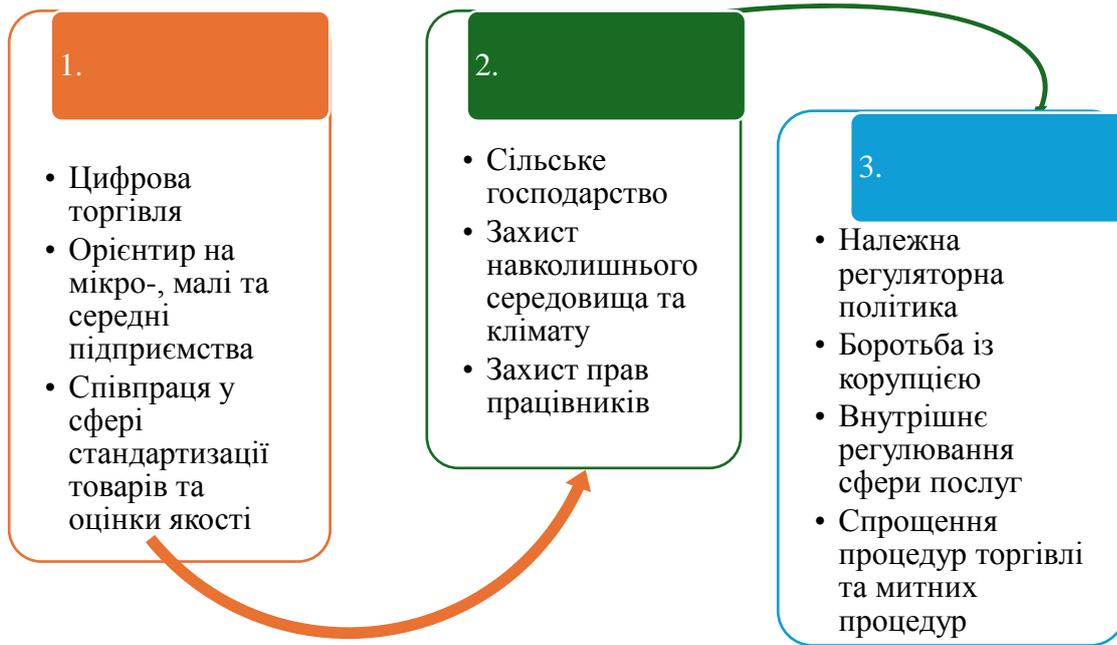

Рис.1. Ключові пріоритети та напрямки співпраці між США та країнами Африканського регіону, 2023 рік
(побудовано авторами за даними [1])

США, Африканський регіон може відзначити користь від динамічних інституційних факторів, які сприяють формуванню позитивного міжнародного іміджу на світовому ринку. Зокрема, це може відобразитися у збільшенні рівня зайнятості, зростанні доходів та економічному піднесенні країн регіону.

Дослідження експорту американських товарів до 49 країн, що входять до Африканського регіону, дозволило нам визначити середнє значення експорту США до регіону, а також проаналізувати, які країни мають показники експорту вищі або нижчі за середнє значення станом на 2022 рік (рис. 2.).

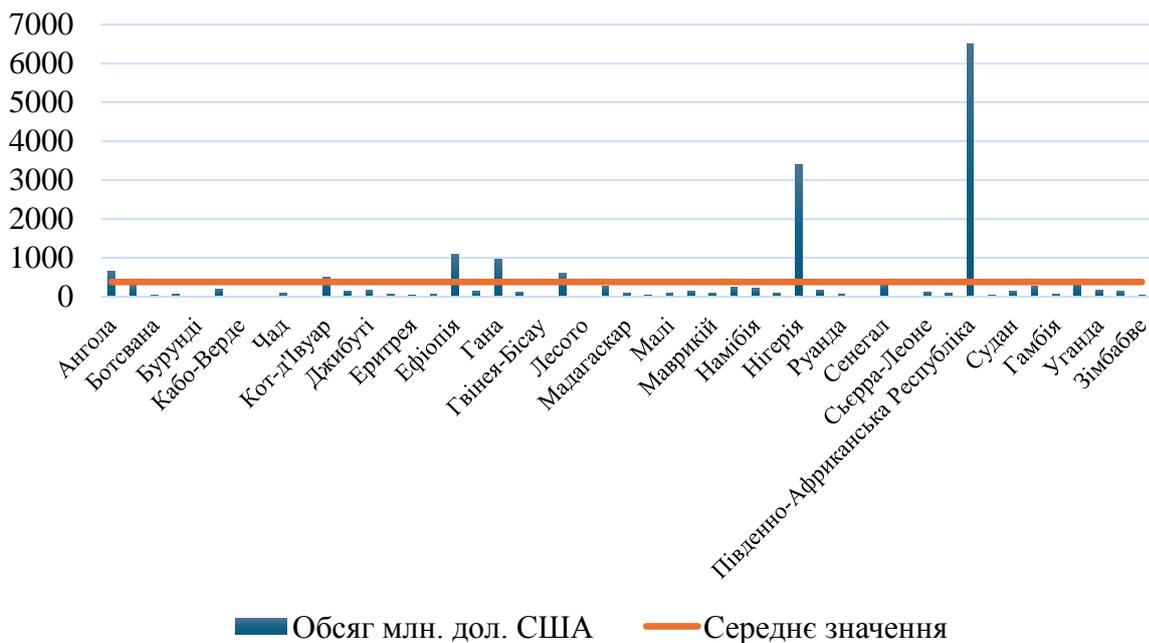

Рис. 2. Експорт товарів з США до країн Африканського регіону, 2022 р.
(побудовано авторами за даними [2])

Ранжування країн Африки за рівнем обсягів експорту товарів з США до країн Африканського регіону у 2022 році, представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Поділ країн Африки за рівнем обсягів експорту товарів зі США

Рівень	Країни
Вище середнього значення	Ангола, Кот-д'Івуар, Ефіопія, Гана, Кенія, Нігерія, Сенегал, ПАР, Того
Нижче середнього значення	Бенін, Ботсвана, Буркіно-Фасо, Бурунді, Камерун, Кабо-Верде, ЦАР, Коморські острови, Демократична Республіка Конго, Джибуті, Екваторіальна Гвінея, Еритрея, Есватіні (Свазіленд), Габон, Гвінея, Гвінея-Бісау, Лесото, Ліберія, Мадагаскар, Малові, Малі, Мавританія, Маврикій, Мозамбік, Намібія, Нігер, Республіка Конго, Руанда, Сан-Тому і Принсіпі, Сейшельські острови, Сьєрра-Леоне, Сомалі, Південний Судан, Судан, Танзанія, Гамбія, Уганда, Замбія, Зімбабве

Побудовано авторами

Як видно з даних таблиці 1, більшість країн Африканського регіону має значення обсягів експорту товарів до США нижче середнього і лише 9 країн із 49 мають значення вище середнього. Крім того, важливо проаналізувати імпорт товарів з країн Африканського регіону до США (рис.3).

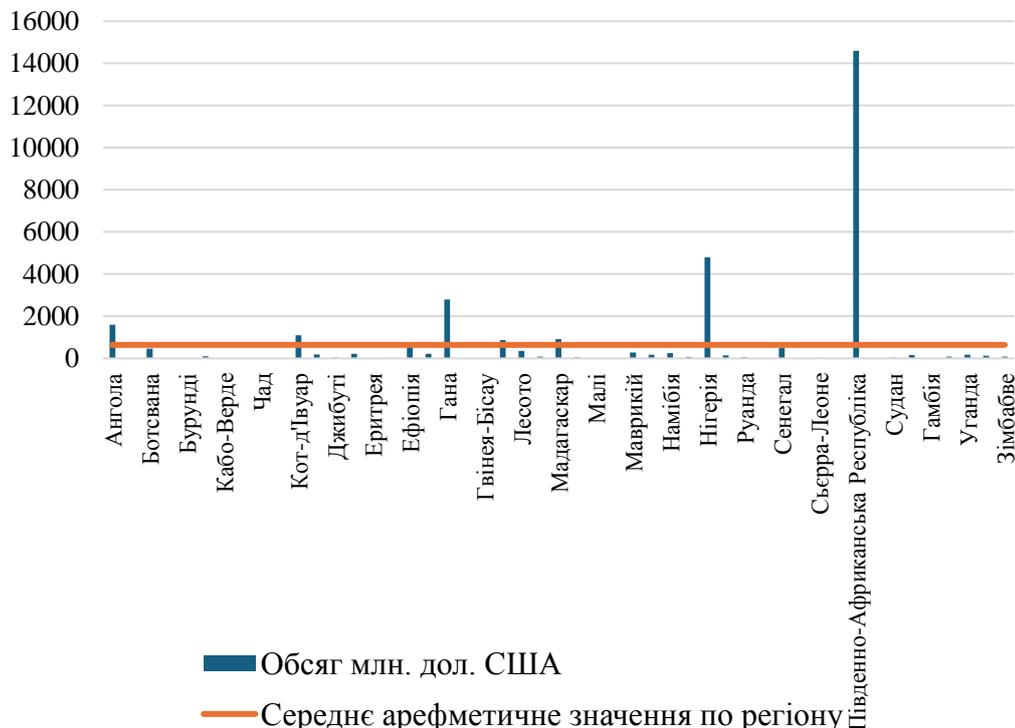

Рис. 3. Експорт товарів з країн Африканського регіону до США, 2022р.
(побудовано авторами за даними [2])

В таблиці 2 представлено ранжування 49 країн Африки за рівнем обсягів експорту товарів до США у 2022 році.

Таблиця 2

**Поділ країн за експортом товарів з країн Африканського регіону до США,
2022 р.**

Рівень	Країни
Вище середнього значення	Ангола, Кот-д'Івуар, Гана, Кенія, Мадагаскар, Нігерія, ПАР
Нижче середнього значення	Бенін, Ботсвана, Буркіна-Фасо, Бурунді, Камерун, Кабо-Верде, ЦАР, Чад, Коморські острови, Демократична Республіка Конго, Джибуті, Екваторіальна Гвінея, Еритрея, Есватіні (Свізіленд), Ефіопія, Габон, Гвінея, Гвінея-Бісау, Лесото, Ліберія, Малові, Малі, Мавританія, Маврикій, Мозамбик, Намібія, Нігер, Республіка Конго, Руанда, Сан-Томе і Принсіпі, Сенегал, Сейшельські острови, Сьєрра-Леоне, Сомалі, Південний Судан, Судан, Танзанія, Гамбія, Того, Уганда, Замбія, Зімбабве.

Побудовано авторами

З таблиці 2 наочно видно, що більшості країн Африки у 2022 році притаманний рівень нижче середнього значення в контексті обсягів експорту товарів до США і лише 7 країн з 49 мають значення вище за середнє.

Важливо підкреслити, що для США співпраця з країнами Африканського регіону не лише дає доступ до нових ринків збуту, але й дозволяє використовувати ці країни як «торгові хаби» для виходу на інші ринки. Цей аспект співпраці має значну економічну вигоду і для країн Африки, адже вони отримують додаткові доходи за рахунок транзиту товарів та послуг, а також мають можливість розвивати власні економічні зв'язки з іншими країнами.

Загалом, стан торговельних відносин між Африкою та США має тенденцію до зростання, що зумовлено інтенсивними інвестиціями з боку Сполучених Штатів та їх активністю на африканських ринках. Особливо це стосується окремих країн північної частини континенту, де спостерігається найбільший економічний розвиток, наприклад в ПАР. З огляду на обмежені можливості країн Африканського регіону самостійно швидко розвивати та створювати необхідну інфраструктуру для ведення діяльності в аграрно-індустріальних секторах економіки, партнерство з США може слугувати значним каталізатором економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Коротко про головне: Майбутнє торгівлі та інвестицій між США та Африкою./ In brief: The future of US-Africa trade and investment /. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/in-brief-the-future-of-us-africa-trade-and-investment/>
2. Офіс торгового представника США. ВИКОНАВЧИЙ ОФІС ПРЕЗИДЕНТА.//Office of the United States Trade Representative. EXECUTIVE OFFICE OF THE PRESIDENT. [Електронний ресурс]. URL: <https://ustr.gov/countries-regions/africa>.

СЕКЦІЯ III.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ НА ОСНОВІ ПРИБУТКУ ВІД ІНШОЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

*д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України "Ніжинський агротехнічний інститут", Україна*

Особливим видом витрат є витрати майбутніх періодів (далі – ВМП). Згідно з Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності, ВМП – це витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів [1].

Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій визначено, що до ВМП відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; оплата торгового патенту; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

Для обліку ВМП використовують рахунок 39 "Витрати майбутніх періодів". За дебетом рахунку 39 відображається накопичення витрат майбутніх періодів, за кредитом – їх списання (розподіл) та включення до складу витрат звітного періоду [2; 3].

ВМП розподіляють між періодами за відповідними методами. До прикладу, можна застосовувати метод розподілу ВМП на основі прибутку від іншої операційної діяльності.

Операційна діяльність підприємства, яка не є основною діяльністю і не пов'язана безпосередньо з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) відноситься до іншої операційної діяльності [1; 4].

Від ведення іншої операційної діяльності підприємства можна обчислити фінансовий результат: прибуток або збиток.

Прибуток (збиток) від іншої операційної діяльності вираховується як різниця між іншим операційним доходом, адміністративними витратами, витратами на збут та іншими операційними витратами.

В фінансовому обліку і фінансовій звітності він окремо не визначається, але його можна обрахувати для потреб підприємства, зокрема в управлінському обліку.

Прибуток (збиток) від іншої операційної діяльності відображається у складі прибутку (збитку) від операційної діяльності.

Прибуток від операційної діяльності знаходиться у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (форма № 2) у статті “Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток)”, код рядка 2190, а збиток – у статті “Фінансовий результат від операційної діяльності (збиток)”, код рядка 2195 знаходиться від операційної діяльності [1; 4].

До складу інших операційних доходів включаються суми інших доходів від операційної діяльності підприємства, крім чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), зокрема: дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від роялті, відсотків, отриманих на залишки коштів на поточних рахунках в банках, дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття тощо [5].

Для обліку інших доходів від операційної діяльності, крім доходу від основної діяльності, використовують рахунок 71 “Інший операційний дохід”, який має такі субрахунки:

710 “Дохід від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю”;

711 “Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти”;

712 “Дохід від реалізації інших оборотних активів”;

713 “Дохід від операційної оренди активів”;

714 “Дохід від операційної курсової різниці”;

715 “Штрафи, пені, неустойки”;

716 “Відшкодування раніше списаних активів”;

717 “Дохід від списання кредиторської заборгованості”;

718 “Дохід від безоплатно одержаних оборотних активів”;

719 “Інші доходи від операційної діяльності” [2; 3].

Від іншої операційної діяльності відповідно до видів доходу можна вираховувати стільки ж видів прибутку. За видами прибутку від іншої операційної діяльності можна використовувати методи розподілу ВМП.

Річна сума розподілу ВМП за методом на основі прибутку від іншої операційної діяльності визначається як добуток суми розподілу ВМП, та коефіцієнта розподілу ВМП, який обчислюється діленням фактичного або планового обсягу прибутку від іншої операційної діяльності за окремі періоди на плановий обсяг прибутку від іншої операційної діяльності за увесь період.

При визначенні прибутку (збитку) від іншої операційної діяльності користуються формулою:

$$П(З)ІОД = ІОД - АВ - ВЗ - ІОВ,$$

де: *П(З)ІОД* – прибуток (збиток) від іншої операційної діяльності; *ІОД* – інший операційний дохід; *АВ* – адміністративні витрати; *ВЗ* – витрати на збут; *ІОВ* – інші операційні витрати.

Розподіл ВМП за методом на основі прибутку від іншої операційної діяльності розраховується за формулами:

$$РСРВМП = СРВМП \times КРВМП,$$

де: *РСРВМП* – річна сума розподілу ВМП; *СРВМП* – сума розподілу ВМП; *КРВМП* – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$КРВМП = ОПІОД : ПОПІОД,$$

де: *ОПІОД* – плановий або фактичний обсяг прибутку від іншої операційної діяльності за окремі періоди; *ПОПІОД* – плановий обсяг прибутку від іншої операційної діяльності за увесь період.

Обрахунок методу розподілу ВМП на основі прибутку від іншої операційної діяльності можна здійснювати також за іншим варіантом:

$$\text{РСРВМП} = \text{ОПЮД} \times \text{КРВМП},$$

$$\text{КРВМП} = \text{СРВМП} : \text{ПОПЮД}.$$

Метод розподілу ВМП на основі прибутку від іншої операційної діяльності можна обчислювати за двома способами: 1) від первісної (початкової) суми ВМП; 2) від залишкової (поточної) суми ВМП.

На основі прикладу розподілимо ВМП на основі прибутку від іншої операційної діяльності.

Приклад. Початкова (первісна) сума ВМП – 68000 грн, число років розподілу – 10. Передбачається отримати протягом цього періоду 583000 грн прибутку від іншої операційної діяльності, у тому числі: за 1-й рік – 84000 грн, за 2-й рік – 77000 грн, за 3-й рік – 70000 грн, за 4-й рік – 68000 грн, за 5-й рік – 65000 грн, за 6-й рік – 59000 грн, за 7-й рік – 55000 грн, за 8-й рік – 46000 грн, за 9-й рік – 34000 грн, за 10-й рік – 25000 грн.

Розрахуємо коефіцієнти розподілу ВМП: за 1-й рік – 0,1441 (84000 : 583000 = 0,1441), за 2-й рік – 0,1321 (77000 : 583000 = 0,1321), за 3-й рік – 0,1201 (70000 : 583000 = 0,1201), за 4-й рік – 0,1166 (68000 : 583000 = 0,1166), за 5-й рік – 0,1115 (65000 : 583000 = 0,1115), за 6-й рік – 0,1012 (59000 : 583000 = 0,1012), за 7-й рік – 0,0943 (55000 : 583000 = 0,0943), за 8-й рік – 0,0789 (46000 : 583000 = 0,0789), за 9-й рік – 0,0583 (34000 : 583000 = 0,0583), за 10-й рік – 0,0429 (25000 : 583000 = 0,0429).

В таблиці 1 охарактеризовано 1-й спосіб (від початкової (первісної) суми ВМП) методу розподілу ВМП на основі прибутку від іншої операційної діяльності.

Таблиця 1

Включення ВМП у наступні періоди за 1-м способом (від початкової (первісної) суми ВМП) методу на основі прибутку від іншої операційної діяльності

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Прибуток від іншої операційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	68000	84000	0,1441	9799
2	68000	77000	0,1321	8983
3	68000	70000	0,1201	8167
4	68000	68000	0,1166	7929
5	68000	65000	0,1115	7582
6	68000	59000	0,1012	6882
7	68000	55000	0,0943	6412
8	68000	46000	0,0789	5365
9	68000	34000	0,0583	3964
10	68000	25000	0,0429	2917
x	Разом	583000	1	68000

[авторська розробка]

З показників таблиці 1 можна стверджувати, що при використанні 1-го способу (від початкової (первісної) суми ВМП) методу на основі прибутку від іншої операційної діяльності, сума ВМП протягом строку їх розподілу була списана повністю.

В таблиці 2 розподілено ВМП за 2-й способом (від залишкової (поточної) суми ВМП) методу на основі прибутку від іншої операційної діяльності.

Таблиця 2

Включення ВМП у наступні періоди за 2-м способом (від залишкової (поточної) суми ВМП) методу на основі прибутку від іншої операційної діяльності

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Прибуток від іншої операційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	68000	84000	0,1441	9799
2	58201	77000	0,1321	7688
3	50513	70000	0,1201	6067
4	44446	68000	0,1166	5182
5	39264	65000	0,1115	4378
6	34886	59000	0,1012	3530
7	31356	55000	0,0943	2957
8	28399	46000	0,0789	2241
9	26158	34000	0,0583	1525
10	24633	25000	0,0429	24633
x	Разом	583000	1	68000

[авторська розробка]

З даних таблиці 2 можна бачити, що при застосуванні 2-го способу (від залишкової (поточної) суми ВМП) методу на основі прибутку від іншої операційної діяльності, розподіл ВМП кожного року здійснюється із їх залишкової суми, і в останньому році залишок ВМП не розподіляється, а списується у витрати періоду. Тому в останньому році маємо однакові суми розподілу ВМП і річної суми розподілу ВМП (24633 грн).

Висновки. Розподіл ВМП можна здійснювати за методом на основі прибутку від іншої операційної діяльності.

Інша операційна діяльність – операційна діяльність підприємства, крім основної діяльності, яка безпосередньо не пов'язана з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) [1; 4].

Прибуток (збиток) від іншої операційної діяльності є різницею між іншим операційним доходом, адміністративними витратами, витратами на збут та іншими операційними витратами.

За різними видами доходу від іншої операційної діяльності можна обчислювати таку ж кількість видів прибутку.

Відповідно до видів прибутку від іншої операційної діяльності можна застосовувати різні методи розподілу ВМП.

Визначати метод розподілу ВМП на основі прибутку від іншої операційної діяльності можна за двома способами: 1) від первісної (початкової) суми ВМП; 2) від залишкової (поточної) суми ВМП.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”: Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід” (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ОСОБЛИВОСТІ РЕКЛАМИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Урсакій Юлія Анатоліївна

канд.екон.наук, доцент

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Україна

На початку війни головним для свідомих брендів був інформаційно-підтримувальний контент. Аудиторія прагнула перевіреної інформації: хто з брендів і сервісів продовжує працювати, які магазини та аптеки відкриті, де можна знайти й отримати допомогу, як долучитися до волонтерських ініціатив і що робити далі. На початку війни головним для свідомих брендів був інформаційно-підтримувальний контент. Аудиторія прагнула перевіреної інформації: хто з брендів і сервісів продовжує працювати, які магазини та аптеки відкриті, де можна знайти й отримати допомогу, як долучитися до волонтерських ініціатив і що робити далі.

У 2023 ринок медіа та рекламних інвестицій зріс більше наших очікувань. Бізнесу вдалось адаптуватись до воєнних дій в країні, завдяки чому повернулась реклама. З другої половини 2023 року українці хочуть бачити рекламу товарів та послуг і очікують від неї більшої креативності. Про це свідчать дані дослідження Kantar Україна, проведеного у серпні 2023 року. Згідно з ними, все більше опитаних громадян вважають, що бренди повинні рекламувати свої товари та послуги (78% у 2023 році проти 54% 2022 роуц). Респонденти хочуть бачити якісну рекламу, очікування щодо креативності маркетингу зросли більш ніж удвічі (78% проти 35% минулого року). У 2022 році респондентів найбільше дратувала реклама, яка спекулює на темі війни чи відображає життя українців без урахування цих реалій. Цьогоріч акценти змістилися і найбільше опитаних дратує [1;2]:

реклама брендів, які не вийшли з ринку країни-агресора (55%);

використання російської мови в комунікації (47%);

залучення сумнівних бренд-амбасадорів (40%).

Основною задачею наразі є робити все можливе для підтримки активних категорій бізнесу та клієнтів, де реклама є важливою маркетинговою складовою. А також допомагати країні та ЗСУ, адже без цього все інше не матиме сенсу.

Якщо говорити про патріотичну тематику у рекламі, наприклад, використання образів пса Патрона, Трактора-танка, Мрії, Привида Києва, Байрактару, Джавеліну, то українцям стає байдуже. Раніше такі речі сприймали дуже негативно, 48% респондентів були проти використання даних образів в рекламі, а зараз лише 24% [3].

Ринок помітно та стабільно зростає, а з ним і медіа. Категорія інфлюенс-маркетинг, SMM та Digitalнайменше постраждала від повномасштабного вторгнення, та миттєво відновилась. Бачимо активне зростання ринку, особливо стабільний ріст в категорії пошук, який займає приблизно 50% від усіх рекламних інвестицій в Digital маркетинг. Категорія потужно розвивається та має чудову перспективу на 2024 рік [4].

Щодо реклами на телебаченні, то передбачається позитивний прогноз на 2024 рік. Очікується продаж рекламних можливостей одразу від трьох Sales House через єдиний пул. Потужно зростає і цифрове ТБ. До компанії, що продає рекламні можливості трьох найбільших операторів ОТТ платформ, додалися менші, які продаються окремо. Вони мають великий потенціал, адже аудиторія хоче споживати якісний контент, а транслятори монетизацію, щоб мати змогу зростати та допомагати в комунікації зі споживачем. Дослідження також обіцяють цікаві зміни з наступного року, що є одним з пунктів позитивного відновлення ринку телебачення [5;6].

Таким чином, враховуючи важку ситуацію для країни на фронті, бізнес не здається. Ймовірно, що у 2024 році не буде такого стрімкого зростання, яке відбулось у 2023 році. Але очікування вкрай позитивні - перший квартал скоріше буде плануванням подальших дій, а вже на другу половину року у бізнесів прогнозується велика активізація.

Список використаних джерел:

1. Костя С. Реклама під час війни: «хайп» не означає ефективність. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/5/701876/>
2. Урсакий Ю. А., Попова Е. М. Реклама і PR в соціальних мережах (на прикладі інстаграму). *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С. 138–142.
3. UKRAINIAN COUNCIL OF SHOPPING CENTERS. Реклама брендів під час війни: який маркетинг хочуть бачити українці (опитування). URL : <https://www.ucsc.org.ua/reklama-brendiv-pid-chas-vijny-yakuj-marketynng-hochut-bachyty-ukrayinczi-opytuvannya/>
4. Кроленко А. Ринок медіа та реклами під час війни дивує. Чого чекати у 2024-му? URL : <https://biz.nv.ua/ukr/experts/reklama-povernulas-shcho-chekaue-na-rinok-media-ta-reklami-v-comu-roci-novini-ukrajini-50383203.html>
5. Урсакий Ю.А. Брендинг B2B ринків: значення та особливості формування / *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: «Економіка і менеджмент». №42/2020. С. 84-88.
6. Пенюк В. О. Вплив інтернет-технологій на комунікативну культуру суспільства // *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. Серія: "Економічні науки". 2023. №6. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-6-8979>

ПЛАНУВАННЯ КОМПЛЕКСУ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

Рожко Віктор Іванович

канд.екон.наук, доцент,

доцент кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Ефективна маркетингова політика комунікацій підприємства неможлива без формування комплексу її заходів. Алгоритм планування комплексу маркетингових комунікацій зображено на рис 1.

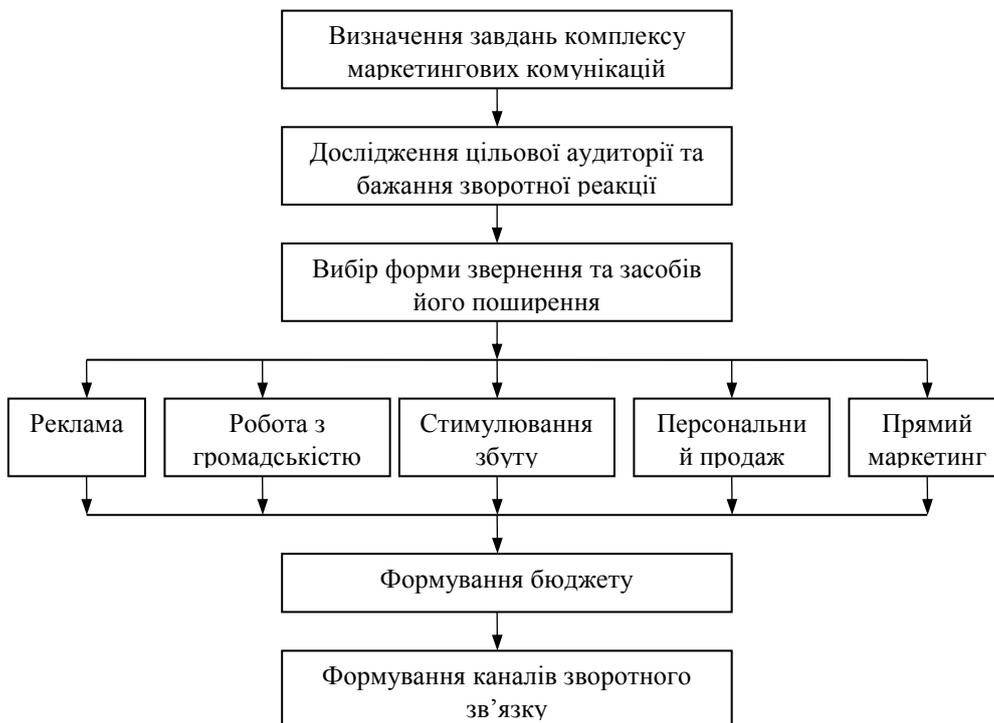

Рис. 1. Алгоритм формування комплексу маркетингових комунікацій [1]

Вихідний момент формування такого комплексу — визначення його завдань. Такими завданнями можуть бути:

- створення образу, престижності виробника і його товарів (послуг);
- створення умов для інформування потенційних покупців про новий товар, низькі або високі ціни, особливості застосування товару;
- інформування про переваги товару;
- проведення програмного рекламного дослідження ринку і визначення купівельної спроможності покупців;
- підтримання популярності;
- обґрунтування низьких, високих або стабільних цін виробника;
- забезпечення зворотного зв'язку з покупцем для визначення його ставлення до виробника і товару.

Завдання мають бути визначені чітко і конкретно, що дасть змогу контролювати їх виконання, вносити відповідні корективи в разі будь-яких

ускладнень. Визначаючи завдання, необхідно орієнтуватись на наявні засоби, ураховувати можливі перешкоди (рис. 2).

Рис. 2. Визначення завдань маркетингової комунікації [2]

Отже, визначення завдань маркетингової комунікації потребує:
 дослідження ринку: місткість, концентрація споживачів, їхня поведінка, наявність і особливості конкурентних пропозицій та товарів-субститутів;
 знання стратегій збуту, кон'юнктури, чинного законодавства і правил поведінки на конкретному ринку;

дослідження товару: рівень ринкової новизни, міра диференціації, імідж, роль упаковки, причини і суть реклаमाцій споживачів, рівень супровідного сервісу;

дослідження каналів маркетингової комунікації: стан, розгалуженість, вартість, досвідченість і лояльність комунікантів;

дослідження системи розподілу: наявність та розгалуженість каналів розподілу, стан системи посередницьких підприємств та організацій, різноманітність методів торгівлі, кваліфікація та досвід продавців.

Аналіз ситуації, пов'язаної з формуванням комплексу маркетингових комунікацій, потребує детальнішого дослідження цільової аудиторії та бажаної зворотної реакції. Цільова аудиторія комплексу маркетингових комунікацій підприємства — це наявні та потенційні покупці його товару чи послуги, тобто ті особи, які користуватимуться ними чи впливатимуть на прийняття рішень щодо їх придбання [3].

Розробка комплексного бюджету стимулювання і добору елементів комплексу стимулювання.

Існує 4 найбільш розповсюджені методи, використовуваних при розробці кошторисів витрат на будь-який вид діяльності зі складу комплексу стимулювання, наприклад, на рекламу.

Метод вирахування «від наявних засобів», тобто стільки, скільки дозволяє бюджет підприємства (зі слів головного бухгалтера).

Метод вирахування «у відсотках до суми продажів» або до продажної ціни товару (наприклад, 2% від суми продажів).

Метод конкурентного паритету, коли фірма встановлює рівень свого бюджету на рівні бюджету своїх конкурентів.

Метод вирахування «виходячи з цілей і задач». Цей метод вимагає, щоб бюджети на стимулювання формувалися на основі: вироблення конкретних цілей; визначення задач, що треба буде розв'язати для досягнення цих цілей; оцінки витрат на рішення цих задач. Сума всіх цих витрат і дасть орієнтовану цифру бюджетних асигнувань на стимулювання [4].

Перевага цього методу в тім, що він побудований на взаємозв'язку між сумою витрат, рівнем рекламних контактів, інтенсивністю випробування і регулярністю використання товару.

На вибір тих або інших засобів (елементів) комплексу стимулювання впливає безліч факторів:

природа засобів стимулювання:

а) реклама носить суспільний характер, тобто припускає, що товар є законним і загальноприйнятим;

б) здатність до умовляння (багаторазовість повторення);

в) експресивність - помітність, (хоча саме вона і може відвернути від суті);

г) знеособленість, тобто реклама здатна тільки на монолог, але не на діалог з аудиторією.

Особистий продаж володіє трьома характеристиками:

особистісний характер, тобто живе спілкування;

становлення відносин від формальних до дружби;

спонукання до відповідної реакції.

Особистий продаж - найдорожчий засіб із засобів впливу.

Стимулювання збуту - діяльність, у ході якої використовують цільовий набір засобів впливу - купони, конкурси, премії...

Ці засоби володіють трьома характерними якостями:

привабливість і інформативність;

спонукання до здійснення покупок;

запрошення до здійснення покупок.

До засобів стимулювання збуту фірма прибігає для досягнення більш сильної й оперативної реакції покупця (події носять короткочасний характер).

Пропаганда («Пабліситі»/Publicity) побудована на:

вірогідності;

широкому охопленні покупців;

помітності.

Паблік рилейшнз націлено на підтримку репутації надійності зобов'язанню всіх учасників діяльності фірми.

На основі таких міркувань було розроблено безліч методів, призначених для перевірки міцності рекламного образу. Вони вживаються, у першу чергу, при перевірці товарних знаків і рекламних гасел і засновані на обліку фактора утрудненого сприйняття, тому що реклама в реальних умовах знаходиться, як правило, у негативному, конкуруючому оточенні.

Список використаних джерел:

1. Окландер М. А. Цифровий маркетинг – модель маркетингу XXI сторіччя: монографія / авт. кол.: М. А. Окландер, Т.О. Окландер, О.І. Яшкіна [та ін.]; за ред. д.е.н., проф. М.А. Окландера. Одеса: Астропринт, 2017. 292 с.
2. Клічук О. Роль сучасних інформаційних технологій у пошуку оптимальних рішень в економіці / О. Клічук // Нова педагогічна думка. 2015. № 1. С. 163–165.
3. Райс Е., Траут Дж. Маркетингові війни / пер. з англ. В. Стельмах. Харків : Вид-во “Ранок” : Фабула, 2019. 240 с.
4. Траут Дж., Рівкін Ст. Диференційоюся або помри / пер. з англ. Я. Машико. – Харків : Вид-во “Ранок” : Фабула, 2019. 240 с.

ПРОБЛЕМИ ПАСАЖИРОПОТОКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Єщенко Софія

студентка кафедри логістики
Національний авіаційний університет, Україна

Науковий керівник: Смерічевська Світлана

д-р екон. наук, професор,
в.о. завідувача кафедри логістики
Національний авіаційний університет, Україна

У сучасному світі, де глобалізація стає все більшим феноменом, ринок авіаційних перевезень виявляється одним з найбільш перспективних і динамічних сегментів транспортного сектору. Швидка та якісна доставка пасажирів та вантажів на великі відстані у всі куточки світу стає критично важливою для бізнесу, торгівлі, туризму та інших сфер. Авіаційні перевезення надають можливість забезпечити ефективний та швидкий рух людей та товарів між країнами та континентами, що сприяє розвитку економічних, соціальних та культурних зв'язків.

За останні десятиліття авіаційна індустрія зазнала значного розвитку та модернізації, впроваджуючи нові технології, підвищуючи рівень сервісу та безпеки, та залучаючи більше пасажирів. Конкуренція на ринку стимулює авіакомпанії до вдосконалення своїх послуг, що в результаті призводить до покращення якості та доступності авіаперевезень для споживачів.

У цьому контексті ринок авіаційних перевезень залишається ключовим фактором у глобальній економіці та торгівлі, а його перспективи надають можливість для подальшого розвитку та інновацій у цій галузі. [1]

На сучасному етапі функціонування авіаційного ринку можна спостерігати наступні тенденції:

- Попит на авіаперевезення продовжує зростати, особливо в зв'язку зі зростанням глобалізації, розвитком туризму та збільшенням пасажирського руху в регіональних ринках.
- Авіаційний ринок стає все більш конкурентним, з'являються нові гравці, які пропонують різноманітні послуги та конкурують за ринкову частку.
- Лоукостові авіакомпанії збільшують свою популярність, пропонуючи більш доступні ціни за рахунок обмеженого сервісу та додаткових послуг.
- Впровадження новітніх технологій у виробництво літаків, авіаційні системи управління та бронювання квитків дозволяє підвищити ефективність та безпеку авіаперевезень.
- Пасажири стають більш вимогливими щодо комфорту та якості обслуговування під час польотів, що змушує авіакомпанії звертати більшу увагу до якості своїх послуг.

Розвиток авіаційної галузі суттєво впливає на соціально-економічний розвиток міст нашої країни. Покращення доступності авіаперевезень сприяє збільшенню туристичного потоку та розвитку бізнесу, що сприяє зростанню економіки. Присутність міжнародного аеропорту може стати каталізатором для приваблення інвестицій та створення нових робочих місць. Такий розвиток сприяє підвищенню престижу міста та збільшенню його конкурентоспроможності. [3]

Моніторинг та аналіз авіаційних пасажиропотоків допомагають авіаційним компаніям, аеропортам та урядовим органам розуміти попит на авіап перевезення, розробляти стратегії розвитку та визначати потреби у нових маршрутах та інфраструктурі.

Для вирішення проблем авіаційних пасажиропотоків важливо розширювати інфраструктуру аеропортів та модернізувати їх, оптимізувати маршрути та розклади польотів, застосовувати передові технології в управлінні та обробці даних, а також стимулювати розвиток альтернативних видів транспорту. Екологічна сталість також є ключовим аспектом, і пошук ефективних та екологічно чистих рішень у галузі авіаційних перевезень може допомогти зменшити негативний вплив на довкілля.

Вирішення проблем включає різні аспекти, серед яких можуть бути:

- Розширення та модернізація аеропортів, створення нових пунктів прильоту та вильоту, покращення системи та обробки багажу можуть допомогти забезпечити більшу пропускну спроможність та зменшити затори.

- Аналіз попиту на різних маршрутах та оптимізація розкладів польотів може допомогти забезпечити ефективне використання авіаційних ресурсів та зменшити очікування пасажирів.

- Впровадження новітніх технологій у системи керування польотами, бронювання квитків та обробки багажу може полегшити процес подорожей та зменшити час очікування.

- Пошук екологічно чистих та ефективних рішень у галузі авіаційних перевезень може сприяти зменшенню викидів та негативного впливу на довкілля, що є важливим аспектом розвитку сучасної авіації.

Ці заходи можуть бути використані для забезпечення більш ефективного та стабільного функціонування авіаційних пасажиропотоків.[4]

Умови глобальних викликів, таких як зміна клімату, пандемії, ріст населення та зростання економічних та політичних навантажень, ставлять перед авіаційними пасажиропотоками ряд серйозних проблем:

- ✓ Зміна клімату та сталий розвиток: Авіаційна діяльність вносить значний внесок у зміну клімату через викиди парникових газів. Розвиток та впровадження більш екологічно чистих технологій та палив стає критично важливим для зменшення негативного впливу авіації на довкілля.

- ✓ Ефективність та інфраструктура: Зростання обсягів пасажиропотоків потребує постійного розвитку інфраструктури та підвищення ефективності авіаційних послуг. Побудова та модернізація аеропортів, розвиток транспортних мереж та оптимізація роботи літаків стають ключовими завданнями.

- ✓ Економічні та соціальні виклики: Авіація відіграє важливу роль у глобальній економіці та соціальному зв'язку. Економічні труднощі, політичні конфлікти та соціальні кризи можуть значно впливати на авіаційну діяльність та пасажиропотоки.

- ✓ Технологічні та інноваційні виклики: Швидкий розвиток технологій, таких як безпілотники та електричні літаки, ставить перед авіаційними компаніями виклики щодо впровадження нових технологій та інновацій у свої діяльності.

У цих умовах авіаційні пасажиропотоки потребують комплексного підходу до вирішення проблем, який враховуватиме потреби сталого розвитку, безпеки, ефективності та соціального впливу авіаційної діяльності.

Авіаційні перевезення в Україні умовах війни зіткнулися зі значними труднощами. Конфлікт на сході країни призвів до складних ситуацій для авіаційної галузі. Зростання загроз безпеці та економічній нестабільності у районах конфлікту впливає на безпеку польотів та пасажирів. Міжнародні обмеження можуть призвести

до зменшення попиту на авіап перевезення через Україну, що відобразиться на доходність авіакомпаній. Пошкодження інфраструктури аеропортів у зоні конфлікту обмежує можливості для авіап перевезень. У цих складних умовах авіаційна галузь потребує спеціальних заходів безпеки та управління, а також стратегій для адаптації до змінного середовища.[1]

Вирішення проблем з пасажиропотоками в Україні після війни вимагає комплексного підходу та ряду заходів:

1. Відновлення та модернізація пошкоджених або зруйнованих аеропортів, зокрема тих, що знаходилися в зоні бойових дій, для забезпечення їхньої безпеки та ефективності.

2. Привертання інвестицій для розвитку авіаційної інфраструктури, придбання сучасного обладнання та техніки для підтримки безпеки та ефективності авіап перевезень.

3. Удосконалення законодавства та нормативно-правових актів, що регулюють авіаційну діяльність, зокрема щодо безпеки, сертифікації, ліцензування та нагляду.

4. Розширення маршрутної мережі та відновлення пасажирських ліній, що були зупинені під час конфлікту, для забезпечення доступності авіап перевезень для населення.

5. Надання фінансової та організаційної підтримки авіаційним компаніям, які зазнали збитків під час війни, для їхнього відновлення та стабілізації.

6. Сприяння розвитку туризму та відновлення пасажирського попиту на авіап перевезення шляхом просування та маркетингових заходів для привертання іноземних туристів.

Ці заходи спрямовані на відновлення та підтримку авіаційної галузі в Україні після періоду війни, щоб забезпечити стабільний та ефективний розвиток цього важливого сектору економіки.

Список використаних джерел:

1. Travel&Tourism Development Index 2021: Rebuilding for a Sustainable and Resilient Future. [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.weforum.org/reports/travel-and-tourism-development-index-2021/>
2. Татаренко Н.О. Авіаційна галузь в національній стратегії економічного прориву // Всесвітній авіаційний конгрес: – К.: НАУ, 2022. – С.35-39.
3. Сидоренко К.В. Вплив світових криз на формування глобального ринку авіаційних перевезень / К. В. Сидоренко // Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики – 2020: міжнар. наук.-практ. конф., 20 квітня 2020 р.: тези доп. – К., 2020. – Т. 2. – С. 175-180
4. Калиновський А. О. Стан і перспективи розвитку світової авіаційної галузі та ринку послуг із відновлення авіаційної техніки / А. О. Калиновський, В. М. Голомовзий, Н. Л. Калиновська, Л. В. Лучит // Бізнес Інформ. – 2019. – № 3. – С. 19- 26

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ УКРАЇНИ

Юник Андрій Володимирович

здобувач наукового ступеня
доктор філософії факультету права,
публічного управління та адміністрування
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Науковий керівник: Лазор Олег Ярославович

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Правовою основою публічного управління та адміністрування у сфері містобудування України є Конституція України; Закони України «Про основи містобудування» (1992 р.), «Про архітектурну діяльність» (1999 р.), «Про регулювання містобудівної діяльності» (2011 р.) та інші нормативно-правові акти.

Містобудування (містобудівна діяльність) – це цілеспрямована діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, громадян, об'єднань громадян по створенню та підтриманню повноцінного життєвого середовища, яка передбачає

- прогнозування розвитку населених пунктів і територій,
- планування, забудову та інше використання територій,
- проектування, будівництво об'єктів містобудування, спорудження інших об'єктів,
- реконструкцію історичних населених пунктів при збереженні традиційного характеру середовища,
- реставрацію та реабілітацію об'єктів культурної спадщини,
- створення інженерної та транспортної інфраструктури [3].

Правові, економічні, соціальні та організаційні засади містобудівної діяльності в Україні визначає Закон України «Про основи містобудування» (1992 р.), який спрямований на формування повноцінного життєвого середовища, забезпечення при цьому охорони навколишнього природного оточення, раціонального природокористування та збереження культурної спадщини [3]. Згаданий закон визначає:

- поняття «містобудування», «містобудівна документація»;

- головні напрями та основні вимоги до містобудівної діяльності;
- особливості державного регулювання у сфері містобудування (зміст державного регулювання у сфері містобудування та компетенцію органів, що здійснюють державне регулювання у сфері містобудування);
- будівельні норми, норми і правила у сфері містобудування;
- земельні відносини у містобудуванні;
- державний контроль у сфері містобудування. відповідальність за порушення містобудівного законодавства;
- міжнародні відносини у сфері містобудування.

Відповідальність юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців (суб'єктів містобудування) за правопорушення у сфері містобудівної діяльності [2] регулюється Законом України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» (1994 р.).

Натомість Закон України «Про архітектурну діяльність» (1999 р) формулює правові та організаційні засади здійснення архітектурної діяльності і спрямований на формування сприятливого життєвого середовища, досягнення естетичної виразності, економічної доцільності і надійності будинків, споруд та їх комплексів [4]. У зазначеному законі визначено

- сутність державного сприяння архітектурній діяльності;
- комплекс робіт, пов'язаних із створенням об'єкта архітектури;
- уповноважені органи містобудування та архітектури;
- права та обов'язки суб'єктів архітектурної діяльності під час створення та експлуатації об'єктів архітектури;
- об'єкти та суб'єкти авторського права в галузі архітектури.

Правові та організаційні основи містобудівної діяльності встановлює Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» (2011 р.), який спрямований на забезпечення сталого розвитку територій з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів [5]. Зазначений закон визначає особливості:

- управління у сфері містобудівної діяльності, архітектурно-будівельного контролю та нагляду;
- здійснення планування територій на державному, регіональному та місцевому рівнях
- розроблення та прийняття Програми комплексного відновлення області, територіальної громади (її частини)
- регулювання забудови територій тощо.

Окрім вищезазначених законодавчих актів, публічне управління та адміністрування у сфері містобудування регулюється Цивільним, Господарським і Земельним кодексами України, законами України «Про Генеральну схему планування території України», «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду», «Про землеустрій» та іншими нормативно-правовими актами.

Недоліком законодавства у сфері містобудування є те, що воно складається значною мірою з підзаконних нормативно-правових актів, у той час як законами регулюються порівняно незначна частина відносин, що виникають під час провадження містобудівної діяльності. Також процедура розроблення, погодження а затвердження містобудівної документації, видачі дозволів на будівництво об'єктів містобудування, прийняття рішень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань містобудування, участі громадськості в обговоренні проектів таких рішень недостатньо врегульована, не повною мірою забезпечується

виконання завдань планування, забудови та іншого використання територій, сталого розвитку населених пунктів [1].

Для систематизації законодавства у сфері містобудування та узгодження його положень з нормами суміжних галузей законодавства, підвищення ефективності діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, удосконалення порядку і прозорості прийняття ними рішень з питань містобудування, забезпеченню реалізації прав територіальних громад та окремих громадян, ефективному використанню територій, удосконаленню порядку підготовки, погодження та затвердження містобудівної документації, а також створення умов для ефективного міжнародного співробітництва у сфері містобудування [1] Кабінет Міністрів України ухвалив розпорядження про Концепцію Містобудівного кодексу України (2007 р.). Перша спроба ухвалити Містобудівний кодекс України була у 2007 р., однак остаточного ухвалення цього кодексу не відбулося. На початку 2023 р. парламент знову повернувся до розроблення Містобудівного кодексу України. На сьогодні, створена робоча група, яка займається розробкою Містобудівного кодексу України та уже провела 32 робочі засідання. У листопаді – грудні 2024 р. ця робоча група має подати зазначений кодекс на перше читання до парламенту, а у червні 2025 р. має вже бути остаточно затверджений Містобудівний кодекс України.

Отже, в Україні досі не має єдиної системи правового забезпечення публічного управління та адміністрування, оскільки сьогодні діють понад 20 законів, які регулюють цю сферу та були ухвалені в різні часи незалежності України. Тому ухвалення Містобудівного кодексу України має систематизувати нормативно-правові документи у сфері містобудування та врахувати сучасні потреби та вимоги.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції Містобудівного кодексу України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 р. № 536-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/536-2007-%D1%80#Text>.
2. Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності : Закон України від 14.10.1994 р. № 208/94-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208/94-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Про основи містобудування : Закон України від 16.11.1992 р. № 2780-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>.
4. Про архітектурну діяльність : Закон України від 20.05.1999 р. № 687-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#n310>.
5. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>.

УПРАВЛІННЯ ОПОРОМ В ПРОЦЕСІ ЗМІН: СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ ВНУТРІШНІХ ПЕРЕШКОД

Ковалішин Олександр Вячеславович

здобувач вищої освіти економічного факультету
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Томчук Олеся Валеріївна

д-р. екон. наук, професор
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Постановка проблеми. В сучасному динамічному бізнес-середовищі здійснення змін стає необхідністю для підтримки конкурентоспроможності та відповіді на зростаючі вимоги ринку. Проте, процес змін часто зустрічає опір з боку співробітників, що може суттєво ускладнити та сповільнити його впровадження. Однією з ключових проблем в управлінні змінами є ефективне подолання внутрішніх перешкод та опору, що виникає серед персоналу підприємства. Внутрішні перешкоди, такі як страх невідомого, втрата контролю, відчуття загрози, а також, невпевненість у майбутньому, можуть викликати супротив та вплинути на успішність впровадження змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження, присвячені аналізу проблем теорії, методології та практики управління опором до змін, зібрали велику кількість наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних авторів. Серед них виділяються такі вчені, як М. Деван, Е. Хьюз, Дж. Коттер, Н. Тічі, І. Адізес, І. Мазур, Є. Панченко, Ф. Хміль та інші.

Метою дослідження є аналіз стратегій подолання внутрішньої опори в процесі змін та ідентифікація найбільш ефективних підходів до управління цим явищем.

Основна частина. Впровадження змін в будь-якій організації неминуче стикається з опором з боку співробітників. Цей опір може бути викликаний різними факторами, які можна поділити на дві категорії: внутрішні та зовнішні. Внутрішні перешкоди - це ті, що виникають зсередини людини, з її особистих характеристик, цінностей, переконань та емоцій, такі як: страх перед невідомим, невпевненість у власних силах, незгода з новими правилами, небажання виходити із зони комфорту, відсутність мотивації, особисті конфлікти, негативні очікування [1]. Зовнішні перешкоди включають економічні фактори, такі як економічні спади та зміни курсу валют, а також, вплив соціальних змін, які можуть виникнути через зміни в соціальних нормах та очікуваннях. Крім того, конкурентне середовище та політичні фактори, також можуть вплинути на здатність організації впроваджувати зміни.

Фактори опору виникають внаслідок різних обставин та динаміки, що характеризують процес змін в організації [2]. Недостатня комунікація в процесі змін може викликати серію негативних реакцій серед співробітників. Відсутність адекватного інформування про зміни може спричинити відчуття дезінформації та розгубленості серед персоналу. Внаслідок цього можуть виникнути страх перед невизначеністю та невпевненість у майбутньому, що спричинить активний опір. Відсутність залучення співробітників до процесу змін також може мати серйозні наслідки. Якщо персонал відчуває себе ігнорованим та неоціненим, це може спричинити демотивацію, апатію та відчуття невпевненості. Така реакція може перетворитися на активний опір і ускладнити процес впровадження змін.

Недостатня підтримка з боку керівництва та відсутність необхідних ресурсів для адаптації до нових вимог також можуть спричинити опір. Співробітники, які відчують себе перевантаженими та беззахисними, можуть відчувати стрес, тривогу та нездатність впоратися зі змінами. Це в свою чергу може посилити опір та знизити ефективність процесу змін.

Для успішного впровадження змін важливо розуміти причини опору та вживати заходів для його подолання.

Розглянемо стратегію подолання внутрішніх бар'єрів.

1. Визначення факторів, які спричиняють опір змінам, таких як страх втрати контролю, невпевненість у майбутньому тощо.

2. Відкрита, чесна комунікація з колегами і співробітниками щодо потреб, страхів та очікувань.

3. Забезпечення підтримки та заохочення керівництва для створення позитивної атмосфери щодо змін.

4. Включення співробітників у процес прийняття рішень та планування змін для забезпечення їхньої активної участі та відчуття власної важливості.

5. Надання можливостей для навчання та розвитку співробітників у контексті нових змін та вимог.

6. Встановлення системи стимулів та заохочень для підтримки позитивних змінних поведінкових змін.

7. Постійний моніторинг та оцінка прогресу з метою виявлення можливих проблем та коригування стратегій, якщо це необхідно.

Успішне управління опором в процесі змін - це складне завдання, яке потребує часу, зусиль та грамотного підходу. Використовуючи вищезазначену стратегію, можна значно збільшити шанси на успіх.

Висновки. Впровадження змін у будь-якій організації часто супроводжується опором з боку співробітників. Цей опір може виникати з різних причин, включаючи страх перед невідомим, недостатню комунікацію та невпевненість у майбутньому. Для подолання опору до змін важливо розуміти його причини та вживати ефективні стратегії, такі як відкрита комунікація та забезпечення підтримки співробітників. Управління опором до змін - ключовий елемент успішного впровадження нововведень і покращення організаційного ефекту.

Список використаних джерел:

1. Приймак Н. С. Класифікація опору змінам та його оцінювання в рамках системи управління змінами підприємства. *Ефективна економіка*. 2019. № 6. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7150> (дата звернення: 26.04.2024).
2. Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Островерхов В. М. Управління змінами: навч. посібник. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 148 с.

СЕКЦІЯ VI. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

CONCEPT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL ENFORCEMENT OF LAW

Mykola Kotelyukh

PhD of Law Sciences,

chief specialist

of the organizational department of special operations management
of the Special Police Department

We believe that revealing the content of any phenomenon is impossible without providing this phenomenon with a clearly defined concept. Of course, to better understand a certain phenomenon, especially in the field of normative-legal regulation of social relations, or administrative-legal provision of regulation of certain social relations, it is necessary to first outline the understanding of this concept. Therefore, in our opinion, it is better to start any legal research with an outline of the conceptual and categorical apparatus. In our case, we consider the concept of administrative and legal maintenance of law and order, which will allow us to better reveal the content, main features, characteristics, and features of this.

First, it is necessary to pay attention to such basic concepts, which the scientific community sees in the concepts of administrative and legal support and law and order. Researchers use the term "administrative and legal provision" in the context of, in fact, their specific studies of the provision of certain phenomena in the sphere of regulation of social relations by various branches of law. For example, V. Sirko examines the concept of administrative and legal provision of volunteering in Ukraine. Accordingly, his author's vision is highlighted as follows: the following provision: "...constitutes what is carried out by authorized subjects with the help of legal norms through a special mechanism for organizing, consolidating, implementing, protecting and safeguarding social relations in the field of volunteering" [1, p. 5].

O. Druchek, in the context of the concept of administrative-legal protection of children's rights by the National Police, gives the following definition: "Administrative-legal protection is proposed to be understood as the implementation by the state with the help of a set of special mechanisms for regulating social relations, their legal consolidation, protection, implementation and development" [2, p. 126-127]. Some researchers broadly consider various issues of administrative and legal support, for example, enforcement of court decisions in Ukraine in the context of regulatory support for enforcement of decisions, the system of relevant bodies, the administrative and legal status of persons who carry out the enforcement of court decisions [3].

O. Morgunov in the context of the administration of the spheres of physical culture and sports provides the author's vision of the concept of administrative-legal regulation of public administration of the spheres of physical culture and sports as: "a set of administrative-legal norms and other administrative-legal means, with the help of which the relations are established, regulated, protected with the participation of subjects of authority in the

specified areas in the interests of man, society and the state through the mechanism of administrative and legal regulation" [4, p. 277].

I. Chopina notes that under the conditions of the legal regime of martial law, administrative-legal regulation, which is a more rigid way of influencing legal relations to bring them to the desired state for the rule-maker, begins to prevail over administrative-legal support, which is based on the principles of people-centrism. Accordingly, the researcher defines such regulation: "The concept of administrative-legal regulation during martial law can be defined as bringing the system of administrative-legal relations to a state, in which effective resistance to Russian armed aggression is ensured, which is achieved due to the predominance of coercive means among administrative and legal instruments, increasing the discretionary powers of public authorities and limiting on legal grounds some rights, freedoms, and interests of individuals and legal entities" [5, p. 553].

If we talk about the category of law and order, according to some researchers, law and order is an order of voluntary social relations regulated by legal norms, which is established as a result of ensuring the exact implementation of laws and consists in the fact that general prohibitions are not violated, the legal status of citizens is respected, and their legal capacity is exercised, accordingly, participants in social relations consistently fulfill all legal obligations assigned to them and are guaranteed the exercise of their subjective rights [6, p. 21]. O. Puchkov in the context of the issue of national security gives the following definition: "Law and order in the sphere of national security is a real static-dynamic state of social and legal life, which is characterized by the protection of objects of national security and national interests and values of the entire people from potential, real threats and challenges Law and order in the field of national security is the result of mass spontaneous social activity of people or social practices of certain groups of society" [7, p. 251; 8].

Therefore, the administrative-legal provision of law and order can be understood as the implementation of the state by authorized subjects by the norms of administrative law with the help of a set of special mechanisms for regulating social relations, which constitutes the content of law and order.

References:

1. Сірко В. С. Поняття адміністративно-правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні. *Правова просвіта*. 2018. № 8. URL : <http://www.pravo.nauka.com.ua/?n=8&y=2018>.
2. Дручек О. М. Поняття адміністративно-правового забезпечення прав, свобод та інтересів дитини органами внутрішніх справ України. *Форум права*. 2013. № 2. С. 123-128.
3. Юнін О. С., Мороз В. П. Адміністративно-правове забезпечення примусового виконання судових рішень в Україні: навч. посібник. Дніпро : ДДУВС, 2023. 148 с.
4. Моргунов О. А. Поняття та механізм адміністративно-правового регулювання публічного адміністрування сфер фізичної культури і спорту. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 274-277. URL : http://www.lsej.org.ua/3_2019/72.pdf.
5. Шопіна І. М. Адміністративно-правове забезпечення та адміністративно-правове регулювання: співвідношення понять. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С. 550-554.
6. Попович К. Б. Теоретико-правовий аспект сучасного значення правопорядку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2012. Вип. 18. С. 20-22.
7. Пучков О. Поняття та ознаки сучасного правопорядку у сфері національної безпеки. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 6. С. 248-252.
8. Sokurenko, V., Morhunov, O., & Ablamskyi S. (2023). Assessing the scope of legal immunity in modern legal science: the need for questioning under Ukrainian law. *Journal of Liberty and International Affairs*, 1(9), 265-276.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РФ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Добровольська Тетяна Миколаївна

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту № 1
Національна академія внутрішніх справ України

Науковий керівник: Калінюк Анжела Леонідівна

ORCID ID: 0000-0001-8032-3632

доктор філософії, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національна академія внутрішніх справ України

Тема захисту прав дітей на територіях, окупованих російською федерацією, стала однією з головних проблем, з якими зіткнулася Україна. Окупація Криму з 2014 року та конфлікт на Східній частині України призвели до серйозних обмежень у доступі до освіти, медицини, та інших потреб дітей, що проживають на цих територіях. На сьогодні ситуація ускладнюється розширенням територій активного ведення війни та обмеженим доступом до цих регіонів, що унеможлиблює повноцінний моніторинг та реагування на порушення.

Захист прав дітей в умовах збройної агресії та окупації є одним з найбільш важливих питань для України. Діти належать до найбільш вразливих та незахищених верств населення, які потребують особливого захисту під час воєнних дій.

Фіксація всіх випадків порушень прав дітей на окупованих територіях дозволить розуміти масштаби проблеми, та буде доказом воєнних злочинів, вчинених російською федерацією. Дані про порушення прав дітей допоможуть привернути увагу світової спільноти до критичної ситуації на окупованих територіях та посилити тиск на РФ для припинення протиправних дій.

Важливим кроком в напрямку захисту та підтримки дітей, які постраждали внаслідок війни на тимчасово окупованих територіях України стало створення платформи «Діти війни». Ця ініціатива реалізується за участю різних урядових та громадських організацій.

Україна зазнає невпинного впливу війни та окупації, що має серйозні наслідки для всього суспільства, а особливо для дітей. Вони стають безпосередніми свідками насильства, голоду, руйнування та розлучень з родинами. Багато з них втратили близьких або самі постраждали внаслідок бойових дій. Тому важливо забезпечити їм підтримку та захист.

Створення даної платформи відображає зусилля влади та громадського суспільства загалом у необхідності поєднання зусиль у сфері захисту дітей. Участь різних органів, таких як Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Національне інформаційне бюро, Офіс Генерального прокурора, Національна поліція тощо, свідчить про правове забезпечення цього питання.

Постанова КМУ № 339 [1] регулює забезпечення прав та підтримки дітей, як вразливої категорії населення. Створення Єдиного реєстру осіб, що стали жертвами депортації або примусового переміщення внаслідок військової агресії російської федерації є важливим з точки зору допомоги у обліку точних даних та забезпеченні необхідної підтримки цим особам, включаючи дітей.

Утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану [2] на початку повномасштабного вторгнення стало вагомим кроком у забезпеченні захисту найбільш вразливої категорії населення в умовах військового конфлікту.

Діти стають свідками насильства, руйнування, розлучень з родинами та інших травматичних подій, які можуть серйозно вплинути на їхнє психічне та фізичне здоров'я. Тому забезпечення захисту та підтримки прав дітей у часи воєнного стану є однією з найважливіших задач для держави. Утворення такого штабу вже є кроком у вирішенні проблеми захисту прав дітей під час війни.

Створення Координаційної ради з питань захисту та безпеки дітей в умовах воєнного стану виступило каталізатором захисту прав та добробуту такої категорії населення, як діти, в умовах війни. Указом Президента № 568/2022 [3] було надано Координаційній раді широкі повноваження щодо аналізу ситуації та розробки стратегій захисту прав дітей, зокрема в умовах воєнного стану.

Одним із ключових завдань Координаційної ради є системний аналіз ситуації щодо захисту прав та безпеки дітей в умовах війни. Це важлива передумова для розробки ефективних стратегій та програм захисту, орієнтованих на конкретні потреби та виклики, з якими стикаються діти під час збройних конфліктів. Такий аналіз дозволяє виявити основні проблеми, які ставлять під загрозу безпеку та добробут дітей, та визначити необхідні заходи для їх вирішення.

Координаційна рада займається розробкою пропозицій щодо заходів із попередження вчинення кримінальних правопорушень проти дітей та недопущення їх примусової депортації за межі України. Наступним є сприяння реалізації заходів щодо захисту дітей. Що включає розробку стратегій та програм із урахуванням забезпечення їх практичної реалізації на місцях, в тому числі шляхом співпраці з місцевими органами державної влади та громадськими організаціями. Забезпечення моніторингу ефективності реалізації заходів з захисту прав та безпеки дітей, у свою чергу, дозволить вчасно виявляти проблеми та недоліки, а також коригувати стратегії та програми для максимального забезпечення добробуту та безпеки дітей в умовах війни.

Повернення дітей, які були депортовані на територію російської федерації наразі функціонує як спеціальний механізм, який проходить через ряд проблем та перешкод. Цей процес ускладнений через відсутність представників органів влади України на території рф, недотримання домовленостей з боку російської сторони та постійне заперечення фактів депортації дітей.

Однією з основних перешкод у поверненні дітей є відсутність можливості офіційного зв'язку та співпраці між органами влади України та російської федерації. Без прямого контакту та координації дій важко здійснити повернення дітей.

Ще однією проблемою є недотримання російською стороною узгоджених домовленостей щодо повернення дітей та постійне заперечення з боку російської сторони фактів депортації дітей, що ускладнює міжнародну співпрацю.

Захист прав дітей на окупованих територіях України залишається одним з найбільших проблем для держави в умовах збройної агресії з боку російської федерації. Незважаючи на низку ініціатив та зусиль, спрямованих на забезпечення прав і безпеки дітей, процес повернення депортованих на територію рф дітей, залишається складним.

Створення таких органів, як Координаційний штаб та Координаційна рада з питань захисту прав дитини, свідчить про законодавчу спрямованість на вирішення цієї проблеми. Реалізація ефективних програм захисту ускладнюється обмеженим

доступом до окупованих територій та небажанням російської сторони співпрацювати.

Варто здійснювати дипломатичні зусилля на міжнародній арені, посилюючи тиск на рф та вимагаючи безперешкодного доступу до окупованих регіонів і повернення всіх депортованих дітей. Проте, важливо розвивати й внутрішні механізми захисту прав дитини.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання захисту осіб, у тому числі дітей, депортованих або примусово переміщених у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Постанова Каб. Міністрів України від 18.04.2023 р. № 339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/339-2023-п#Text>
2. Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 17.03.2022 р. № 302 : станом на 14 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-п#Text>
3. Про Координаційну раду з питань захисту та безпеки дітей : Указ Президента України від 08.08.2022 р. № 568/2022 : станом на 7 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/568/2022#Text>

ВИДАЧА СВІДОЦТВА ПРО ПРАВО НА СПАДЩИНУ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ НОТАРІАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

Воронюк Поліна Анатоліївна

Студентка 2 курсу ОР “Магістр”

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Загалом нотаріат можливо розглядати як особливий вид діяльності, що відбувається у процесуальному порядку. При цьому, відносини, що виникають у зв'язку зі вчиненням нотаріальної діяльності між нотаріусом та фізичними (юридичними) особами з приводу посвідчення фактів (угод), видачі свідоцтв про право на спадщину, охоронних дій нотаріуса тощо, за своїм характером є процесуальними, спрямованими на вирішення матеріально-правових питань.

Відтак, можливо сформулювати зміст поняття “нотаріального процесу” - це певна сукупність нотаріальних дій, які в свою чергу утворюють єдину, регламентовану систему та здійснюються у встановленому процесуальному порядку.

Закон України «Про нотаріат» містить норми права, що визначають загальні положення про нотаріат, організацію діяльності державних нотаріальних контор та нотаріальних архівів, організацію приватної нотаріальної діяльності, повноваження щодо вчинення нотаріальних дій, загальні правила вчинення нотаріальних дій та правила вчинення окремих нотаріальних дій (посвідчення правочинів; вжиття заходів до охорони спадкового майна; видача свідоцтв про право на спадщину; видача свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя; видача свідоцтва про придбання жилих будинків з прилюдних торгів; накладання заборони відчуження нерухомого майна; засвідчення вірності копій документів і виписок з них, справжності підписів і вірності перекладу; посвідчення фактів; прийняття в депозит грошових сум і цінних паперів; вчинення виконавчих написів; вчинення протестів векселів; вчинення морських протестів; прийняття документів на зберігання). Крім вищезазначених положень, Закон України «Про нотаріат» містить норми про застосування законодавства іноземних держав та про міжнародні договори у сфері нотаріальної діяльності [1].

Усі види нотаріальних дій, які уповноважені здійснювати нотаріуси, посадові особи органів місцевого самоврядування, консульські установи України за кордоном та інші, спеціальні, суб'єкти нотаріальної діяльності, у своїй сукупності складають предмет нотаріальної діяльності [2].

При цьому, нотаріальний процес складається із сукупності елементів, серед яких можна виділити нотаріальне провадження, яке характеризується предметними ознаками. Нотаріальне провадження загалом можна визначити як сукупність процесуальних дій, що здійснюються нотаріусами чи іншими суб'єктами нотаріального процесу у конкретному, встановленому законом порядку, тобто форма та порядок вчинення нотаріальних дій мають певну правову врегульованість [3].

За змістовим навантаженням термін “вид” варто розглядати як певний різновид в ряді предметів або явищ, що може бути об'єднано у певні групи. Відтак, вид нотаріального провадження (чи окремі нотаріальні провадження) це – порядок здійснення об'єднаних у певні групи нотаріальних дій, подібних за своєю матеріально-правовою природою, що зумовлює процесуальні особливості їх вчинення.

Порядок здійснення нотаріальних дій регламентують загальні та спеціальні правила, дотримання яких є обов'язковим, оскільки цим забезпечують правильне та

швидке рішення нотаріальної справи та видачу законного та обґрунтованого нотаріального акта [3].

У свою чергу, всі нотаріальні дії можна розділити на чотири групи і, відповідно, виділити чотири види нотаріальних проваджень:

– вчинення нотаріальних дій, спрямованих на посвідчення безперечного права (зокрема, нотаріальні дії, пов'язані з видачею свідоцтва про право на спадщину). Об'єктом охорони під час таких дій є суб'єктивні права громадян і юридичних осіб. При її вчиненні досягається мета надання достовірності безумовному праву;

– вчинення нотаріальних дій, спрямованих на посвідчення та засвідчення безперечних фактів (посвідчення угод, посвідчення факту, що громадянин є живим, що громадянин перебуває в конкретному місці, передача заяв громадян та організацій іншим громадянам та організаціям, засвідчення вірності копій документів, переклад документом з однієї мови на іншу, свідчення справжності);

– вчинення нотаріальних дій, спрямованих на забезпечення збереження майна та документів (охоронні дії нотаріуса): охорона спадкового майна, прийняття документів на зберігання, накладення заборони відчуження нерухомого майна, прийняття в депозит грошових сум та цінних паперів. Спільним у цих нотаріальних процесах є те, що вони спрямовані забезпечити безпеку певних об'єктів;

– вчинення нотаріальних дій, спрямованих на надання нотаріальному документу сили виконавчого документа (виконавчий напис нотаріуса, протест векселя). Виконавчий напис нотаріуса про протест векселя та вексель з відміткою нотаріуса про опротестування не лише свідчить про факт заборгованості, а й мають силу виконавчого документа [3].

Такий розподіл нотаріальних проваджень має не лише теоретичну цінність, а й практичну, оскільки дозволяє виокремлювати спеціальні правила вчинення конкретних нотаріальних дій у певній групі провадження.

Зокрема, нотаріальні провадження з посвідчення безспірних прав пов'язані з видачею свідоцтв, які підтверджують суб'єктивні права заінтересованих осіб, тобто їхнім безспірним правам надається юридична вірогідність. Тому спільними спеціальними правилами вчинення нотаріальних дій з видачі свідоцтва про право на спадщину та про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з них будуть: правила визначення місця їх вчинення за місцем відкриття спадщини, витребування відповідних документів, зокрема свідоцтва про смерть, перевірка документів, що підтверджують право власності на майно, тощо.

Отже, в доктрині нотаріального процесуального права наявні різні критерії для класифікації нотаріальних проваджень, кожен з яких розкриває природу того чи іншого нотаріального провадження з різних боків. Такі класифікації доповнюють один одного та сприяють розвитку науки про нотаріат. Водночас найбільш повною та розгорнутою є класифікація за юридичним змістом нотаріальних дій та їх цілеспрямованістю. Кожна нотаріальна дія, яка визначена у статті 34 Закону України «Про нотаріат», не існує сама по собі, а спрямована на досягнення відповідної мети, що ставить перед собою нотаріальна діяльність.

Саме такими цілями є посвідчення безспірних фактів, посвідчення безспірних прав, надання документам виконавчої сили та вжиття заходів щодо охорони майна. На підставі цього нотаріальні дії об'єднуються в групи проваджень, про що необхідно зазначити в нотаріальному процесуальному законодавстві для правильного розуміння їх суті та вдосконалення правозастосування [2].

Вчинення такої нотаріальної дії як видача свідоцтва про право на спадщину є однією із найбільш поширених нотаріальних дій. Зокрема, це підтверджується аналізом,

проведеним Департаментом нотаріату Міністерства юстиції України. Згідно з даними, опублікованим на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України [4, 5, 6]:

	2020	2021	2023
<i>Загальна кількість вчинених нотаріальних дій</i>	10 433 036	12 977 574	9 998 819
<i>Кількість заведених спадкових справ та виданих свідоцтв про право на спадщину державними нотаріусами</i>	190 381 - заведені спадкові справи 443 247 - кількість виданих свідоцтв 42% - становить видача свідоцтва про право на спадщину від загальної кількості вчинюваних нотаріальних дій	214 753 - заведені спадкові справи 497 608 - кількість виданих свідоцтв 43% - становить видача свідоцтва про право на спадщину від загальної кількості вчинюваних нотаріальних дій	144 153 - заведені спадкові справи 425 167 - кількість виданих свідоцтв 44% - становить видача свідоцтва про право на спадщину від загальної кількості вчинюваних нотаріальних дій
<i>Кількість заведених спадкових справ та виданих свідоцтв про право на спадщину приватними нотаріусами</i>	238 778 - заведені спадкові справи 468 660 - кількість виданих свідоцтв 5% - становить видача свідоцтва про право на спадщину від загальної кількості вчинюваних нотаріальних дій	309 303 - заведені спадкові справи 596 412 - кількість виданих свідоцтв 5% - становить видача свідоцтва про право на спадщину від загальної кількості вчинюваних нотаріальних дій	246 199 - заведені спадкові справи 650 399 - кількість виданих свідоцтв 8% - становить видача свідоцтва про право на спадщину від загальної кількості вчинюваних нотаріальних дій

Рис. 1

З наведеної таблиці, можна зробити висновок, що відсоткове співвідношення між усіма здійсненими нотаріальними діями та нотаріальними провадженням, пов'язаним з видачею свідоцтва про право на спадщину під час введення дії воєнного стану - змінюється. Наведене свідчить про тенденцію збільшення кількості виданих свідоцтв про право на спадщину, у зв'язку з веденням активних бойових дій на території України.

Що таке “свідоцтво про право на спадщину”?

Свідоцтво про право на спадщину вступає підтверджувальним документом щодо наявності в особи, якій воно видано права на спадщину [7, ст. 594, 596]:

Виходячи з розуміння свідоцтва про право на спадщину можна виділити основні його ознаки:

1) Свідоцтво є актом державного управління, оскільки його сутність передбачає визнання державою права особи на спадщину та видача такого свідоцтва здійснюється органами нотаріату.

2) Свідоцтво є документом, тобто в його змісті відображені формальні ознаки - реквізити, імена осіб, на яких видається таке свідоцтво та спадкові права, які оформлюються свідоцтвом.

3) Свідоцтво - засіб охорони цивільних прав, за допомогою якого фіксуються основні моменти - час відкриття спадщини, місце відкриття спадщини, суб'єктивний склад, частки спадкового майна.

4) Свідоцтво є юридичним фактом, оскільки змінює юридичну сторону спадкових правовідносин.

5) Свідоцтво - нотаріальний акт, оскільки свідоцтво виступає фінальним етапом (результатом) при вчиненні нотаріального провадження.

6) Свідоцтво є легітимаційним актом, оскільки виступає своєрідним доказом вважати спадкоємцями лише тих, які зазначені в свідоцтві.

7) Свідоцтво - правовстановлювальний документ, який закріплює та підтверджує наявність права власності на майно, що переходить у спадщину.

8) Свідоцтво - правоперетворюючий або правоприпиняючий акт, який може фіксувати факт відмови від прийняття спадщини, розподілу спадкового майна, зміну черговості.

Відтак, якщо говорити з практичної точки щодо свідоцтва про право на спадщину, то нотаріус при його видачі виконує декілька функцій [7, ст. 597]:

- перевіряє формальну правильність прийняття спадкоємцями спадщини (спосіб, строки, вираження волі, акт прийняття спадщини)

- визначає питання щодо легітимності та обґрунтованості участі особи у спадковому процесі в якості спадкоємця

- перевіряє право на спадкове майно, зокрема обсяг повноважень спадкоємця та право власності на успадковану частку спадкового майна.

Список використаних джерел:

1. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12/conv#Text>
2. Вячеслав Пузирний. Проблема класифікації нотаріальних проваджень: сучасний стан та шляхи вдосконалення: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/nv4/NV_4-2023-65-70.pdf
3. Діденко Л.В. Нотаріальний процес як один із видів юридичного процесу: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/56711/1/288601-Текст%20статті-666219-1-10-20231007.pdf>
4. Сайт Міністерства юстиції України: "Підсумки роботи державних, приватних нотаріусів, Міністерства юстиції України та його територіальних органів у сфері нотаріату за 2023 рік": [Електронний ресурс]. - Режим доступу: (дата звернення 11.04.2024): <https://minjust.gov.ua/news/ministry/pidsumki-roboti-derjavnih-privatnih-notariusiv-ministerstva-yustitsii-ukraini-ta-yogo-teritorialnih-organiv-u-sferi-notariatu-za-2023-rik>
5. Сайт Міністерства юстиції України: "Підсумки роботи державних та приватних нотаріусів за 2021 рік": [Електронний ресурс]. - Режим доступу: (дата звернення 11.04.2024): <https://minjust.gov.ua/news/ministry/pidsumki-roboti-derjavnih-ta-privatnih-notariusiv-za-2021-rik>
6. "Звіт про роботу державних та приватних нотаріусів за 2020 рік": [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/files/general/2021/02/02/20210202095029-44.pdf>
7. Фурса С.Я. Теорія нотаріального процесу: науково-практичний посібник, 2012 рік, ст. 594 -597.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Тимошенко Єлизавета Анатоліївна

асистентка кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Впровадження правового регулювання штучного інтелекту (ШІ) в Україні в наш час є не лише актуальною, але й надзвичайно важливою і необхідною мірою. Штучний інтелект вже давно став не просто науковою фантазією, але і повсякденною реальністю, яка впливає на всі сфери людського життя. З цим феноменом пов'язані як можливості, так і ризики, і правове регулювання стає ключовим механізмом для забезпечення ефективності, справедливості та безпеки використання штучного інтелекту.

По-перше, правове регулювання ШІ в Україні необхідно для забезпечення захисту прав і свобод людини. Використання ШІ може породжувати ризики в сфері приватності, дискримінації та інших порушень прав людини. Наприклад, системи штучного інтелекту, що базуються на алгоритмах машинного навчання, можуть бути схильними до біасу та некоректного прийняття рішень, які впливають на людей. Це може призвести до ситуацій, коли люди стають об'єктами неправомірного впливу або навіть дискримінації через автоматизовані системи, які враховують їхню расу, стать, вік тощо.

По-друге, правове регулювання ШІ допоможе забезпечити відповідальність за шкоду, яка може виникнути внаслідок дій систем штучного інтелекту. Випадки аварійного функціонування алгоритмів, помилкових рішень та інших негативних наслідків можуть завдати значної шкоди як фізичним особам, так і підприємствам. Правове регулювання у цій сфері дозволить встановити механізми відшкодування збитків, визначити відповідальних осіб та створити умови для попередження подібних випадків у майбутньому.

По-третє, впровадження правового регулювання ШІ сприятиме створенню сприятливого середовища для розвитку інновацій та технологічного прогресу в Україні. Штучний інтелект може стати сильним катализатором для розвитку різних галузей економіки, таких як медицина, транспорт, фінанси та інші. Проте без відповідного правового регулювання компанії можуть вагатися інвестувати в ці технології через невизначеність правового статусу їх використання.

По-четверте, правове регулювання ШІ в Україні сприятиме збереженню довіри громадськості до технологій штучного інтелекту. Довіра є ключовим фактором для успішного впровадження будь-якої нової технології, і вона ґрунтується на відчутті безпеки та справедливості. Правове регулювання, яке гарантує прозорість, адекватність і захист прав користувачів ШІ, сприятиме збереженню цієї довіри і стимулюватиме прийняття нових технологій.

Нарешті, впровадження правового регулювання ШІ в Україні сприятиме її інтеграції в міжнародний контекст. З урахуванням того, що розвиток штучного інтелекту є глобальним явищем, необхідно, щоб правові норми та стандарти в цій сфері відповідали міжнародним стандартам і були взаємно сумісними з законодавством інших країн.

Аналізуючи підходи до визначення поняття «штучний інтелект», можемо зауважити, що міждисциплінарність і багатофакторність досліджень у галузі

штучного інтелекту звелася до різного трактування цього поняття фахівцями з різних наукових сфер: біологи пов'язують цю категорію із процесами вищої нервової діяльності та можливістю її відтворення; філософи – із системою, здатною до творчості; фахівці в ІТ-сфері – із технологією обробки даних; юристи – із процедурними питаннями формування логічних зв'язків у вирішенні правових проблем [1]. Ми пропонуємо власне визначення ШІ на основі необхідності введення та розширення даного категоріального апарату.

Багато представників філософсько-правового напрямку сьогодні закликають до процесів переосмислення ШІ як суб'єкту та його подальшої соціалізації, не пропонуючи не тільки механізмів такого кроку, але навіть етико-правового та психологічного обґрунтування необхідності таких кроків.

На наш погляд, такі погляди є прогресивними, але передчасними. Ми притримуємось концепцію об'єктності штучного інтелекту. З цієї точки зору і пропонуємо вдосконалення законодавства.

Отже, задля впровадження категоріального поняття «штучний інтелект» у повсякденне життя суспільства, з метою регулювання, захисту та правового тлумачення цього ж поняття пропонується:

В Закон України «Про інформацію» [2] впровадити наступне визначення – Штучний інтелект – це сукупність технологій (насамперед інформаційних) у формі алгоритмів та нейронних мереж, що застосовуються для надання певному виробу технічних властивостей, подібних до функцій людської розумової діяльності з можливістю діяти автономно (сприйняття, накопичення, класифікації, обробка та аналіз інформації з подальшими висновками на основі опрацьованого, які формують досвід та ефективні моделі реагування на тому числі інші факти середовища).

Також, йде мова про особу, яка б несла відповідальність/або її частину за не правильне використання штучного інтелекту, а саме надати такий статус оператору штучного інтелекту. Пропонується додати у Закон України «Про інформацію» наступну дефініцію – Оператор штучного інтелекту – це фізична особа, що має спеціальну освіту для створення, налагодження та застосування об'єктів зі штучним інтелектом в діяльність суб'єктів, має досвід роботи у сфері програмування та розуміння алгоритмів штучного інтелекту, здійснює діяльність для безпечного використання, застосування, моніторингу та навчання систем штучного інтелекту.

Внести зміни до Закону України «Про захист прав споживачів» [3], а саме в частині 1 Статті 4 додати вимогу щодо інформування особи про те, що її дані обробляються ШІ та право відмовитись від обробки її даних штучним інтелектом чи за допомогою штучного інтелекту.

У суб'єкта повинен бути вибір, покладатись на штучний інтелект, довіряти його свої персональні дані чи ні. Також варто передбачити відповідальність за дефекти в продукції – вона покладається на власника та оператора об'єкта зі штучним інтелектом, які несуть солідарну відповідальність за будь-які порушення правил експлуатації визначених законом. оператор та компанія зобов'язані негайно вжити заходів для усунення небезпеки та запобігання подібним порушенням у майбутньому.

У статті «Law by Algorithm», де аналізується однойменна книга Horst Eidenmüller та Gerhard Wagner's, зазначається, що виробники продукції вже несуть сувору відповідальність згідно з Директивою про відповідальність за продукцію за збитки, заподіяні дефектною продукцією, матеріальні збитки через втрату життя, шкода здоров'ю чи майну, а також втрата даних [4]. Крім того, притягнення роботів до відповідальності означало б звільнення виробників або дизайнерів від

відповідальності, що може призвести до надмірного ризику. Ця норма буде важливою для захисту прав споживачів, і допоможе та зобов'яже власників компаній удосконалювати свій продукт (ШІ), з метою уникнення повторної відповідальності за ті самі дефекти [5].

Таким чином, ми пропонуємо, що оператор штучного інтелекту та компанія повинні нести фінансову, цивільну та кримінальну відповідальність за наслідки порушення правил експлуатації високоризикового штучного інтелекту, включаючи компенсацію завданих збитків, витрат на відновлення належного становища визначені чинним законодавством.

Список використаних джерел:

1. Теличко О. А., Рекун В.А., Чабаненко Ю.С. Проблеми визначення та нормативного закріплення поняття «штучний інтелект» у законодавстві зарубіжних країн та України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 310–313. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/75>.
2. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ. *Верховна Рада України* : офіц. портал URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення 20.04.2024)
3. Про захист прав споживачів : Закон України від 10.06.2023 № 3153-ІХ. *Верховна Рада України* : офіц. портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text> (дата звернення: 20.04.2024).
4. Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products. *EurLex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31985L0374>
5. Ernest L. Law by Algorithm. *43 Oxford Journal of Legal Studies (Forthcoming)*. 2023. January 2. URL: <https://ssrn.com/abstract=4468569>

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВА У ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Федорчук Микола Васильович

начальник командно-штабного курсу тактичного рівня (L-2)
факультету підготовки керівних кадрів Національної академії

Державна прикордонна служба України імені Богдана Хмельницького, Україна

Діяльність Державної прикордонної служби України далі (ДПСУ) ґрунтується на принципах верховенства права, законності, невідворотності відповідальності за правопорушення, поваги до прав і свобод людини та громадянина.

Основними нормативно-правовими актами, що визначають правові засади діяльності ДПСУ: Конституція України [1], визначає основні засади державного устрою, права та свободи людини і громадянина, систему органів влади та їх повноваження; Закон України "Про Державну прикордонну службу України" [2], визначає правовий статус ДПСУ, її завдання, функції, повноваження, структуру, чисельність, матеріально-технічне забезпечення, соціальні гарантії для її працівників; Інші закони України, Кримінальний кодекс України, Кримінально-процесуальний кодекс України, Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність", Закон України "Про статус і соціальний захист прикордонників", та інші; Міжнародні договори, Україна є учасником низки міжнародних договорів у сфері охорони державного кордону, які впливають на діяльність ДПСУ.

Діяльність Державної прикордонної служби України (ДПСУ) регулюється законодавством, яке визначає її права та обов'язки. Основні напрямки застосування права в діяльності ДПСУ включають:

Реалізація повноважень, визначених законодавством: ДПСУ має право здійснювати прикордонний контроль, затримувати осіб, які порушили правила перетину державного кордону, вживати заходів для недопущення незаконного переміщення через державний кордон товарів, зброї, наркотичних засобів, тощо. *Застосування заходів примусу у випадках, передбачених законодавством:* ДПСУ може застосовувати заходи примусу, такі як затримання, фізична сила, спеціальні засоби, зброя. *Розслідування злочинів:* ДПСУ має право розслідувати злочини, пов'язані з порушенням державного кордону, а також інші злочини, віднесені до її компетенції. *Судове провадження:* ДПСУ може звертатися до суду з позовами про притягнення до відповідальності осіб, які порушили законодавство про державний кордон. *Міграційний контроль:* ДПСУ здійснює контроль за в'їздом, виїздом та перебуванням іноземців на території України відповідно до законодавства про міграційну політику. *Захист прав та свобод осіб:* ДПСУ забезпечує дотримання прав та свобод осіб, які перетинають кордон, відповідно до законодавства та міжнародних стандартів. *Міжнародне співробітництво:* ДПСУ співпрацює з подібними службами інших країн, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права з метою забезпечення безпеки та стабільності на кордоні. *Попередження та реагування на надзвичайні ситуації:* ДПСУ забезпечує безпеку на кордоні в умовах надзвичайних ситуацій, таких як природні катастрофи, техногенні аварії або терористичні загрози. Це включає в себе вжиття заходів для запобігання та мінімізації наслідків таких подій відповідно до законодавства. *Охорона прав людини та принципів правової держави:* ДПСУ зобов'язана діяти в межах конституційних та законних норм, забезпечуючи реалізацію прав людини та засуджуючи будь-які випадки порушення прав осіб.

Взаємодія з громадськістю та громадськими організаціями: ДПСУ сприяє розвитку взаємодії з громадськістю та громадськими організаціями, надаючи інформацію про свою діяльність та взаємодіючи з громадськими ініціативами щодо поліпшення роботи прикордонних служб. *Професійна етика* [4]: ДПСУ встановлює власні професійні стандарти та етичні правила для своїх працівників, що визначають вимоги до їхньої поведінки та діяльності під час виконання службових обов'язків.

Загалом, право в діяльності Державної прикордонної служби України є основою для забезпечення безпеки, правопорядку та захисту прав і інтересів громадян, які перетинають кордон або проживають у прикордонних регіонах.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 21.04.2024).
2. Закон України про ДПСУ [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення: 21.04.2024).
3. Міжнародні договори України з суміжними державами [Електронний ресурс] URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/1613486366-Mizhnarodni-dogovori-Ukraini-z-sumizhnimi-derzhavami-pro-punkti-propusku-cherez-derzhavniy-kordon/> (дата звернення: 21.04.2024).
4. Відомчі стандарти культури прикордонного контролю [Електронний ресурс] URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/derzhprikordonslyzhba-vdoskonaljuje-vidomchi-standarti-kylytyri-prikordonnogo-kontrolju--/> (дата звернення: 21.04.2024).

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Бурлачук Світлана Василівна

студент факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція)
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Рожко Дмитро Андрійович

студент факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція)
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Науковий керівник: Берш Анастасія Яківна

доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Збройні Сили України, як і вся військова сфера, є механізмом, що забезпечує безпеку як держави в цілому, так і окремих її елементів, у тому числі суспільства.

До збройних сил пред'являються певні вимоги у зв'язку з необхідністю забезпечення збереження територіальної цілісності країни, безпеки і суверенітету держави, які повинні виконуватися як в мирний, так і в воєнний час.

Порядок перебування військовослужбовців на військовій службі (незалежно від того, чи вони проходять за контрактом військову службу, чи за призивом) є основним критерієм, який дозволяє досягти поставлених завдань Збройних Сил.

Проте аналіз існуючих норм, а також дослідження української судової практики свідчать про недосконалість окремих положень кримінального законодавства [3, 196-197].

Незважаючи на відсутність у чинному кримінальному законодавстві норм, що стосуються вчинення злочину військовослужбовцями у воєнний час і в бойовій обстановці, історичний аналіз підтверджує, що такі норми завжди були присутні в військовому кримінальному законодавстві.

Так, Литовський статут, прийнятий у 1529 р., встановлював смертну кару за порушення, які були вчинені під час зіткнення з ворогом, зокрема за неявку на поле бою, залишення несення служби, відсутність пильності.

Отже, можна дійти висновку, що кримінальне законодавство раніше передбачало посилення відповідальності військовослужбовців за вчинення військових злочинів у воєнний час та в умовах бойової обстановки.

Кримінальна протиправна діяльність військовослужбовців негативно впливає як на самі Збройні Сили, так і на військову дисципліну, так і на державу в цілому. Однією з передумов виникнення злочинності серед військовослужбовців є наявність проблем, пов'язаних із нейтралізацією насильства у військовому середовищі, а також у сфері дідівщини між військовослужбовцями та командирами (начальниками) військових частин [4].

Вид юридичної відповідальності, що застосовується в кожному конкретному випадку, повинен визначатися характером і ступенем тяжкості вчиненого особою кримінального правопорушення.

Дисциплінарні стягнення не допускаються:

- повторно за той самий дисциплінарний проступок;
- якщо дія чи бездіяльність особи є невинною чи протиправною або вчинена внаслідок розладу психіки, який виник під час проходження військової служби;

- за відсутності події дисциплінарного проступку;
- із закінченням строку давності притягнення до дисциплінарної відповідальності, який становить один рік з дня вчинення проступку;
- у разі визнання таким, що втратив чинність, або скасування закону чи іншого нормативно-правового акта, внаслідок порушення положень якого є підстава для притягнення особи до дисциплінарної відповідальності [3].

У юридичній науці під матеріальною відповідальністю військовослужбовців розуміється передбачена вищезазначеним законом можливість покласти на особу, яка перебуває на військовій службі, юридичний обов'язок частково або в повному обсязі відшкодувати шкоду, заподіяну майну військовослужбовця, військова частина під час виконання обов'язків військової служби.

Згідно з новим посилюючим законом про кримінальну відповідальність військовослужбовців, судам заборонять пом'якшувати покарання чи давати умовні терміни для військових, засуджених за окремі види злочинів:

- непокора (ст. 402)
- невиконання наказу (ст.403)
- погрози або насильство щодо начальника (ст.405)
- самовільне залишення військової частини (ст.407)
- дезертирство (ст.408)
- самовільне залишення поля бою (ст. 429) [2,с.111].

Зокрема, збільшено санкцію за невиконання наказу начальника, вчинене за відсутності ознак непокори, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, вчинене в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці. Відтепер цей злочин карається на строк від 5 до 8 років.

Самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин військовослужбовцем, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Крім того, згідно Кримінального кодексу України, військовослужбовець може бути притягнутий до відповідальності за воєнний злочин, якщо він здійснив дії, які привели до вбивства або тяжкого поранення цивільних або військових осіб, які здавалися або були в неволі.

Стаття 412 Кримінального кодексу України регулює питання притягнення військовослужбовців до відповідальності за знищення майна, яке не є воєнною метою, або за насильство проти цивільних або військовослужбовців, які не беруть участі в воєнних діях.

Нарешті, Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність військовослужбовців за злочини проти мирного населення або проти порядку військових дій. Україна має свої зобов'язання перед міжнародним співтовариством у відносинах з військовими конфліктами. Це означає, що вона повинна дотримуватися міжнародних стандартів щодо захисту прав людини і гуманітарного права під час війни. Притягнення військовослужбовців до відповідальності за порушення міжнародного гуманітарного права є важливим кроком у забезпеченні цих стандартів.

Список використаних джерел:

1. Андрусів Г. В. Військові злочини / Г. В. Андрусів // Кримінальне право України: Особлива частина : підруч. для студ. юрид. вузів і фак. / Г. В.Андрусів, П. П. Андрушко, С. Я. Ляхова та ін. ; за ред. П. С. Матишевського та ін. – К. : Юрінком Інтер. – 884

2. Берш А. Я. «Кримінальна відповідальність у контексті психічних станів, виниклих під час бойових завдань» Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права : матеріали Одеської наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 лист. 2023 р.) / відп. ред. проф. Ю. Ю. Коломієць. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 252 с.
3. Бодаєвський В. П. Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно (ст. 410 КК України) : дис. канд. юр. наук: 12.00.08 / В. П. Бодаєвський. – Класичний приватний університет, 2010. – 16 с.
4. Касько Т. Ю. Ознаки суб'єкта злочинів проти порядку несення та проходження військової служби Електронний ресурс / Т. Ю. Касько. – Режим доступу : <http://www.apdp.in.ua/v74/64.pd>

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖИТЛОВИХ ТА СІМЕЙНИХ ПРАВ, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ ГРОМАДЯН

Петрик Вікторія Василівна

Студент 4-го курсу

факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція)

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Спринчук Артем Валерійович

Студент 4-го курсу

факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція)

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Науковий керівник: Берш Анастасія Яківна

доцент кафедри, кандидат юридичних наук,

доцент

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Кримінальні правопорушення, пов'язані з порушенням житлових та сімейних прав, свободи та обов'язків громадян, становлять серйозну загрозу для стабільності та безпеки суспільства.

Ці правопорушення не лише порушують основні права та свободи людини, але й можуть спричинити серйозні фізичні та психічні травми для її розвитку.

Кримінально протиправні вчинки, такі як викрадення особи, насильство в сім'ї, пограбування житла та торгівля людьми, мають потенціал настання надзвичайно негативних наслідків для жертв, їхніх родин та суспільства в цілому.

Серед встановлених законодавцем у ч. 2 ст. 7 КПК такий принцип, як недоторканність житла та іншого майна людини, вимагає подальшого визначення напряму його впровадження у правозастосовну практику. Так, спірно у кримінальному процесі залишаються проблеми елементів нормативного змісту принципу недоторканності житла та іншого майна людини, дослідження її міжнародно-правового статусу досвід реалізації під час кримінального судочинства.

До змісту недоторканності житла входять такі положення: особа самостійно формує свій спосіб життя, відносини в сім'ї, відносини з іншими людьми в оселі чи іншим чином володіння; особисте життя веде у своєму домі на свій розсуд; захист житла від будь-якого посягання фізичних, юридичних осіб та держави; неможливість незаконного позбавлення житла та інше майно; неможливість незаконного переселення та втрати житла чи інших володінь.

Стаття 30 Конституції України каже, що кожному гарантується недоторканність житла. Не допускається проникнення у житло чи інше майно людини, проведення їх огляду чи обшуку інакше, як за мотивованим рішенням суду.

Відповідно до ч. 2 ст. 233 КПК під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи розуміються

транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи.

Кримінальні правопорушення, що стосуються житлових та сімейних прав, свободи та обов'язків громадян, є серйозною проблемою в Україні, яка потребує уваги та вжиття ефективних заходів для їх запобігання та боротьби. Ці правопорушення порушують основні права та свободи громадян, порушують суспільний порядок і безпеку, та мають значний негативний вплив на життя і добробут населення.

Одним із типових кримінальних правопорушень, що стосуються житлових та сімейних прав громадян, є насильство в сім'ї. Насильство в сім'ї може включати фізичне, психологічне або сексуальне насильство від одного члена сім'ї до іншого. Це створює загрозу не лише фізичному та психологічному здоров'ю постраждалих, але і підриває основи стабільності та благополуччя сім'ї як основної одиниці суспільства.

Іншим поширеним кримінальним правопорушенням є порушення права на недоторканість житла. Це може включати незаконне проникнення в житлові приміщення, крадіжки, розбійні напади та інші злочини, які порушують право громадян на безпеку та приватність у їхніх домівках.

До інших типових кримінальних правопорушень проти житлових та сімейних прав можна віднести торгівлю людьми, злочини проти дітей, такі як сексуальне насильство або експлуатація, а також злочини проти власності, які можуть статися у сімейному контексті, наприклад, шахрайство або викрадення майна.

Забезпечення ефективного захисту прав громадян від кримінальних правопорушень є важливою місією правоохоронних органів та системи правосуддя. Це включає в себе попередження правопорушень через освіту та усвідомлення громадськості, розслідування злочинів та притягнення винних до відповідальності, а також надання підтримки та захисту постраждалим.

Стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод визначає право на повагу до приватного та сімейного життя, а також до житла та кореспонденції як основоположні права, які гарантовані кожній людині. Ця стаття встановлює, що всяка інтерференція в ці права повинна бути законною і здійснюватися тільки за певними обставинами, такими як захист національної безпеки, громадського порядку або здоров'я, або захист прав і свобод інших осіб.

Зазначена стаття становить важливий правовий засіб для захисту особистої інтимної сфери та приватності громадян від неправомірного втручання держави або інших осіб. Вона визнає необхідність забезпечення і захисту цих прав як важливої складової гідності та свободи кожної людини.

Назаров В. вважає, що недоторканність житла – це право на державну охорону житла громадян, які володіють ним внаслідок договору житлового найму або на праві особистої власності, а також тимчасового житла (кімната, місце у гуртожитку, готелі, будинку відпочинку, санаторії, пансіонаті, туристський намет, дача) від незаконних обшуків, виїмок, 305 арешту, переселень, виселень та інших вторгнень без згоди особи, яка у ньому проживає, з боку як посадових осіб, так і окремих громадян [3, с.87].

Забезпечення особистих прав і свобод людини, а також їх захист і реалізація, становить одне з найважливіших завдань правової держави. Особливо важливою ця проблематика є в контексті кримінально-процесуальної діяльності, де виникає необхідність забезпечення справедливого розгляду справ та захисту прав підозрюваних, обвинувачених і потерпілих.

У системі конституційних прав і свобод людини значне місце відводиться саме суб'єктивним правам на недоторканність житла та іншого володіння. Ці права

гарантуються законом і повинні бути захищені від будь-яких неправомірних дій соціальних чи державних органів, а також приватних осіб.

Проте відновлення порушених прав і свобод також потребує втручання держави. Держава відповідає за розроблення відповідних гарантій і забезпечення їх ефективності в дії. Це означає розвиток та вдосконалення правових механізмів для захисту прав громадян, створення умов для ефективного функціонування правосуддя та забезпечення доступності правосуддя для всіх шарів населення.

Крім того, важливо, щоб держава взяла на себе відповідальність за розслідування і карання тих, хто порушує права та свободи громадян, зокрема права на недоторканність житла та володіння. Проведення об'єктивного і справедливого слідства, а також накладення відповідних покарань на правопорушників допомагає відновити правопорядок та відновити віру в справедливість системи.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI Відомості Верховної Ради України (ВВР) 2013 р., № 9-10, стор. 474, Ст. 88;
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР Відомості Верховної Ради України (ВВР) 1996 р., № 30, Ст. 141;
3. Назаров В. Право особи на недоторканність житла та його обмеження у кримінальному провадженні: Юридична Україна. 2009, № 5, Ст. 110.

МІЖНАРОДНО ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ ТА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Семененко Микита Сергійович

Здобувач вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
Навчально-наукового інституту права та інноваційної світи
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Степаненко Кирило Володимирович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Захист прав дітей є одним із пріоритетних напрямків діяльності світового співтовариства, та є однією з найважливіших та найбільш зворушливих тем у сучасному світі. Міжнародні стандарти захисту прав дітей визначаються рядом міжнародних конвенцій та угод, що мають на меті забезпечити повагу до особистості кожної дитини та її безпеку, у цій сфері прийнято низку міжнародно-правових актів, які встановлюють стандарти захисту прав дітей. Україна, в свою чергу, як член Організації Об'єднаних Націй та інших міжнародних організацій, приєдналася до численних міжнародних документів, спрямованих на захист прав дітей, та зобов'язана їх впроваджувати в національне законодавство.

Одним з найважливіших документів у цій сфері є Конвенція ООН про права дитини (КОПД), прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1989 році[2]. Ця конвенція є основоположним документом у цій сфері, та визначає основні права дітей, включаючи право на життя, право на гідне ставлення, право на освіту, право на здоров'я та інші. Крім того, КОПД закликає країн-учасниць забезпечити дітям особливий захист та підтримку, звертаючи увагу на їхні індивідуальні потреби та особливості. Україна в свою чергу, ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини постановою Верховної ради 27 лютого 1991 року, та зобов'язалася вживати всіх необхідних заходів для забезпечення прав, визнаних у цій конвенції, для всіх дітей, що знаходяться на її території.

У контексті впровадження, Україна прийняла ряд законів та нормативно-правових актів, спрямованих на захист прав дітей. Наприклад, Закон України "Про охорону дитинства" визначає основні принципи державної політики в галузі захисту прав та інтересів дітей, також окремі статті та нормативні акти зазначені стосовно прав дітей у Сімейному та Цивільному кодексах України. Крім того, було створено відповідні органи та структури, які відповідають за реалізацію цих прав, такі як Уповноважений з прав дитини, та Служба у справах дітей[1]. Також до джерел забезпечення прав дитини, можна віднести систему освіти в Україні, як джерело знань, та формування у дітей їх майбутніх здібностей до самовдосконалення та пізнання світу, цілком важливим є вдосконалення окремих частин системи освіти, а саме впровадження певних виховних процедур щодо обізнаності у дітей їх прав та свобод, що не тільки підвищить розуміння у дітей своїх прав, а й суттєво зменшить кількість таких актуальних проблем, як насильство у сім'ях, залякування, та інші[3].

Ігрові методи навчання також можуть бути використані для популяризації прав дітей серед молодших школярів. Створення наочних та цікавих настільних ігор або інтерактивних уроків, що базуються на сценаріях реальних життєвих ситуацій, це

дозволить дітям активно взаємодіяти та запам'ятовувати інформацію про їхні права. Такий підхід не лише надає можливість дітям весело провести час, але й сприяє поглибленню їхнього розуміння та усвідомленню важливості прав людини та дитини[1]. Діти повинні більше звертати увагу на той факт, що вони також є громадянами, які мають свої гарантовані державою права та свободи, тому що дуже розповсюдженими є ситуації, у яких батьки, опікуни, або вихователі можуть спотворювати або перекручувати ці образи у дітей таким чином, як їм вигідно. Діти повинні якомога раніше звертати увагу на негативні речі в своєму житті, не допускати їх, та попереджати таким чином майбутні події.

Органи реалізації прав дітей в Україні представляють собою різноманітну систему, яка спрямована на захист та підтримку дітей у всіх сферах їхнього життя. Ці органи працюють разом для забезпечення того, щоб кожна дитина мала можливість здобути освіту, отримати доступ до медичної допомоги та соціальної підтримки, а також жити у безпечному та захищеному середовищі[2].

Важливим фактором у впровадженні в Українське законодавство міжнародних стандартів захисту прав дітей, відіграє роль саме розповсюдження та правильне тлумачення самого поняття прав дитини серед населення, та органів державної влади, а саме залучення до цієї мети сучасних інноваційних технологій[1]. Окрім повчальних кінематографічних фільмів або мультфільмів, це можуть бути створення інтерактивних віртуальних ігор, симуляцій, або відео, які демонструють конкретні ситуації, де порушуються права дітей, це може допомогти їм краще зрозуміти свої права та навчити, як захищати себе у різних ситуаціях. Такий підхід викликає зацікавленість та активність у дітей, надаючи їм можливість навчитися важливим навичкам, таким як вміння виявляти та запобігати насильству або звертатися за допомогою у випадках порушення їхніх прав.

Незважаючи на значні зусилля, ще існують певні виклики у сфері захисту прав дітей в Україні. Зокрема, залишається поширеною проблема жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, експлуатації дітей.

Для подолання цих викликів необхідно продовжувати вдосконалювати національне законодавство у сфері захисту прав дітей, підвищувати рівень обізнаності населення про права дітей, та забезпечувати належне фінансування органів влади, які відповідають за захист прав дітей.

Список використаних джерел:

1. Полізгун І. О., Міжнародні стандарти захисту прав дітей. Південно Український правничий часопис. ОДУВС. Одеса. 2022 рік. С. 159 - 162 URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_3/26.pdf (Дата звернення 23.04.2024)
2. Конвенція ООН про права дитини. (Конвенція від 20 листопада 1989 року. Конвенцію ратифіковано Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (Дата звернення 23.04.2024)
3. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III, за станом на 05.10.2023 р. / Верховна Рада України. Київ. Дата звернення: 23.04.2024 р. Парлам. Вид-во 2024 (Закон України)

ОСОБЛИВОСТІ АУДІО-, ВІДЕОКОНТРОЛЮ МІСЦЯ ЯК ОДНОГО З ВИДІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Власенко Марина Вячеславівна

студентка факультету прокуратури 3 курс 22 група

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Слідчі (розшукові) дії є невід'ємною частиною кожного досудового розслідування у кримінальному провадженні та є необхідними при дослідженні відомостей як про особу підозрюваного, так і про обставини вчинення кримінального правопорушення. У загальному розумінні вони становлять процесуальні дії сторони обвинувачення, які спрямовані на збирання або перевірку вже отриманих досудових доказів у конкретному кримінальному провадженні та які закріплені у кримінальному процесуальному законодавстві. Різновидом слідчих (розшукових) дій є негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД), які у свою чергу також поділяються на окремі види та мають особливості процесуального порядку їх проведення.

Підстави застосування НСРД, їх види та особливості проведення регулюються главою 21 КПК України, а стаття 246 містить законодавче визначення цього поняття. Так, під НСРД розуміють різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та метод яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, які передбачені в кримінальному процесуальному кодексі.

Однією із НСРД є аудіо-, відеоконтроль місця, яка належить до інших видів НСРД (не пов'язаних із втручанням у приватне спілкування). Особливості проведення цієї НСРД передбачені в ст. 270 КПК України, аналіз якої дозволяє визначити мету цієї дії. Так, більшою мірою мета аудіо-, відеоконтролю місця полягає в прихованій фіксації розмов, інших звуків, поведінки, дій особи всередині публічно доступних місць [2]. Особливістю цього виду НС(Р)Д є те, що ці дії можливо проводити лише в тих місцях, до яких можна увійти або в яких можна перебувати на правових підставах без отримання на це згоди власника, користувача або уповноважених ними осіб [3]. Також аудіо-, відеоконтроль місця може проводитися в приміщеннях, які спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені відповідно до закону, зокрема такими є приміщення з примусового утримання осіб у зв'язку з відбуттям покарання, затримання, які мають статус публічно доступних місць.

Якщо ж звернутися до завдання аудіо-, відеоконтролю місця, то воно полягає у виявленні фактичних даних (доказів), які містять ознаки готування або вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Більше того, виходячи зі змісту ст. 270 КПК, можна дійти висновку, що цей вид НСРД здійснюється лише під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину, що є його обов'язковою ознакою та означає, що аудіо-, відеоконтроль місця неможливо здійснювати під час розслідування будь-якого іншого кримінального правопорушення.

Як й інші види НС(Р)Д, аудіо-, відеоконтроль місця має свій певний об'єкт, на який спрямована діяльність уповноважених осіб. Об'єктом визнаються розмови, інші звуки, рухи, дії певної особи, які мають значення для певного кримінального провадження [2]. А внутрішній зміст даних дій полягає у застосуванні спеціальних оперативно-технічних засобів з метою фіксації та обробки об'єкту даної слідчої дії.

Особливістю кожного виду НСРД можна також зазначити суб'єктів, які, у свою чергу, поділяються на ініціаторів проведення аудіо-, відеоконтролю та його

виконавців. Відповідно до КПК України ці НСРД можуть проводитися лише на підставі клопотання слідчого або прокурора, які виступають ініціаторами проведення контролю. Більше того, ініціювання слідчим проведення цієї НСРД потребує погодження з прокурором з метою виконання процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Дозвіл щодо проведення цих дій надається ухвалою слідчого судді як суб'єкта, який наділений конституційним правом вирішувати питання стосовно втручання у приватне життя осіб.

Згідно з чиним законодавством, слідчий за наявності у нього відомостей про те, що розмови і поведінка осіб у конкретному місці, а також інші події, що там відбуваються можуть бути доказами, які мають значення для кримінального провадження, складає клопотання про дозвіл на проведення аудіо-, відеоконтролю місця до слідчого судді, однак перед цим узгоджує його з прокурором. За результатами розгляду клопотання слідчий суддя постановляє ухвалу про дозвіл на проведення цих дій або ж відмову у задоволенні клопотання слідчого [3].

За результатами проведення цієї НСРД складається протокол на підставі ст. 252 КПК України, який у подальшому може бути використаний у доказуванні під час здійснення кримінального провадження. Також протокол про проведення аудіо-, відеоконтролю місця не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення цієї дії передається прокурору, який вживає заходів задля його збереження.

Таким чином, аудіо-, відеоконтроль місця має особливості проведення, відображені в чинному законодавстві, дотримання яких є обов'язковим для визнання допустимими доказів, отриманих за її результатами. Разом із цим, варто відрізнити аудіо-, відеоконтроль місця та аудіо-, відеоконтроль особи. Зокрема, сутність останнього полягає у фіксації звуків, рухів, дій особи, які пов'язані з її діяльністю або місцем перебування та відрізняється порядком процесуального проведення. Аудіоконтроль місця, у свою чергу, спрямований на спостереження за діями та розмовами особи, тобто полягає в прослуховуванні та фіксації розмов таємним способом у публічно доступному місці, які здійснюються за допомогою спеціальних технічних засобів фіксації. Щодо відеоконтролю місця, то ця дія полягає у візуальному негласному спостереженні за діями особи, яке здійснюється шляхом таємного відеозапису та аудіофіксації у публічному місці, знову ж таки за допомогою спеціальних засобів [4].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. // Голос України. – 2012. – № 90-91. – Ст. 9-56.
2. Сердюк, А. "Місце аудіо-, відеоконтролю особи та аудіо-, відеоконтролю місця у системі негласних слідчих (розшукових) дій." *Підприємництво, господарство і право* 10 (2016): 161-167.
3. Коментар до статті 270 КПК України
4. Лисюк, Ю. В. "Аудіо-та відеоконтроль як різновиди втручання в приватне спілкування під час здійснення негласних слідчих дій у кримінальному провадженні." *Актуальні проблеми держави і права* 70 (2013): 335-339.

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРАДІЖКИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

Сорокіна Діана Олегівна

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Людвік Валентин Дмитрович

доцент кафедри кримінального права та кримінології

кандидат юридичних наук, доцент

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Крадіжка являє собою одним із найбільш поширених кримінальних правопорушень у сфері майнових прав. Законодавство України містить чітке визначення крадіжки та встановлює відповідальність за її вчинення. Однак, існують певні особливості кваліфікації цього злочину, які варто розглянути детальніше.

Згідно з Кримінальним кодексом України, крадіжка є таємне викрадення чужого майна (крадіжка) тобто, порушенням прав власності та регулюється статтею 185. Крадіжка вважається завершеною, коли майно було вилучено та особа отримала реальну можливість розпоряджатися ним, включаючи продаж, сховання, подарунок, використання для своїх потреб тощо. Якщо такої можливості не було, це може розглядатися як замах крадіжки [2].

Щодо психологічної складової, крадіжка вчиняється з прямим умислом: особа повністю розуміє, що вона порушує право власності, таємно забирає чуже майно, на яке не має права, маючи намір завдати майнову шкоду у певному обсязі.

Щоб правильно кваліфікувати крадіжку, потрібно враховувати як об'єктивні, так і суб'єктивні аспекти цього правопорушення. Крадіжка полягає в тому, що особа намагається заволодіти саме майном, яке має конкретні фізичні, економічні та юридичні властивості. Предметом крадіжки не може бути таке майно, яке є предметом інших видів порушень, наприклад, зброя, наркотичні речовини, транспортні засоби та інше. Крім того, іноді правоохоронці можуть не враховувати юридичні аспекти майна, яке стало об'єктом цього правопорушення [1, с. 304-306].

Крадіжка характеризується тим, що вона здійснюється без застосування насильства проти потерпілого. Якщо потерпілий протидіє викраденню, він зазвичай розуміє, що сталося порушення права власності. Тобто, якщо винний використовує фізичну силу для подолання опору потерпілого з метою незаконного захоплення майна, це вже не розглядається як крадіжка. Таємний спосіб крадіжки передбачає два основних аспекти: перше, власник майна або особа з майновими правами на майно не усвідомлює факту його незаконного вилучення іншою особою; друге, винна особа діє у таємниці, поза увагою інших [3, с. 22-25].

У випадку таємного вилучення майна, ця дія має відбуватися без відома власника в момент вчинення. Однак, якщо потерпілий буде попереджений про можливу крадіжку свого майна у майбутньому, і незаконне вилучення все ж таки відбудеться за відсутності власника, це все одно буде розглядатися як крадіжка. Крім того, наявність інших осіб, які свідомо розуміють незаконний характер дій винного та намагаються йому протидіяти, також виключає таємність і може бути врахована при кваліфікації цього правопорушення.

Елемент протидії з боку третіх осіб має важливе значення при оцінці викрадення. Якщо присутні не реагують активно, а винний не безпідставно розраховує на їхню бездіяльність, викрадення вважається таємним. У випадку, коли крадій вважає, що його дії відкрито помічені іншими, але вони не усвідомлюють факту крадіжки, це також вважається крадіжкою.[3, с. 22-25].

Згідно з частиною 2 статті 185 Кримінального кодексу України, кваліфікуючими ознаками крадіжки є повторність та попередня змова групи осіб. Повторність таємного викрадення чужого майна включає випадки, коли це сталося після вже вчинених кримінальних правопорушень, зазначених у статтях 185, 186, 189, 190, 191 КК України або у статтях 187, 262 КК України. Однак, якщо особа вчинила дві крадіжки, при цьому перша вже є закінченим правопорушенням, а друга - лише замахом або готуванням до правопорушення, то друга все одно може бути кваліфікована за частиною 2 статті 185 КК України.

У такому випадку перше кримінальне правопорушення кваліфікується згідно з частиною 1 статті 185 Кримінального кодексу України за відсутністю інших обтяжуючих обставин, а частина 2 статті 185 Кримінального кодексу України, як замах або готування на крадіжку який вчиняється повторно. Така ж кваліфікація застосовується, коли одна крадіжка вчинена особою як виконавцем, а інша - як організатором, пособником та підбурювачем, згідно зі статтею 27 та частиною 2 статті 185 КК України [2].

Ще одна кваліфікуюча ознака - це вчинення крадіжки за попередньою змовою групою осіб, тобто таких, які перед тим, як скоїти таємне викрадення чужого майна, узгодили це діяння. Розподіл ролей між учасниками не має значення для кваліфікації. Такі учасники крадіжки можуть виступати як співвиконавці або особи, які виконують різні функції. Також, для кваліфікації не важливо, за який період до викрадення майна вони узгодили свої дії.

Особливості кваліфікації крадіжки за кримінальним правом України визначаються законодавством та судовою практикою. Важливо враховувати всі обставини справи при встановленні кваліфікації цього кримінального правопорушення. Дотримання законодавства та об'єктивність суду є ключовими аспектами у боротьбі з крадіжками та забезпеченні правопорядку в суспільстві.

З моменту повномасштабного вторгнення РФ на територію України, було внесено безліч поправок до законодавства України, Кримінальний Кодекс України не залишився осторонь. 7 березня 2022 року Законом №2117- IX було внесено зміни до статті 185 Кримінального Кодексу України, а саме до частини 4 було доповнено словами «чи в умовах воєнного або надзвичайного стану». Санкція частини 4 статті 185 Кримінального кодексу України, передбачає позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років. Також ця зміна виступає як обтяжуюча обставина згідно частини 11 статті 67 Кримінального кодексу України. Метою даної зміни було посилення відповідальності за майнові кримінальні правопорушення, вчинені в умовах воєнного стану.

Нині крадіжка, учинена в умовах воєнного стану або надзвичайного стану – є особливо кваліфікованим складом злочину. Вчинення такого злочину – одразу кваліфікується за частиною 4 статті 185 Кримінального Кодексу України, за що передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років. [5]

Список використаних джерел:

1. Дорохіна Ю.А. Злочини проти власності. Теоретико-правове дослідження: Монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 744 с

2. Кримінальний кодекс України//Редакція від 30.12.2020 Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Мироненко А.М. Кримінальні правопорушення проти власності під час воєнного стану. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності: матеріали Всеукраїнської наук.- практ. конф. 25 лист. 2022 р. Одеса : ОДУВС, 2022. 257 с. С. 22-25.
4. Проблеми кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. М.Г. Арманов, О.О. Княженко, Н.М. Ярмиш та ін. Київ: Нац. акад. прокуратури України, 2017. 392 с.
5. Воєнний стан як обставина, яка впливає на кваліфікацію злочину та призначення покарання. Юридична практика : <https://pravo.ua/voiennyi-stan-iaak-obstavyna-iaak-vplyvaie-na-kvalifikatsiiu-zlochynu-ta-pryznachennia-pokarannia/>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ КОРПОРАТИВНОГО РЕЙДЕРСТВА В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПРОТИДІЇ

Семененко Микита Сергійович

Здобувач вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шаповалова Катерина Геннадіївна

доктор філософії в галузі «Право», адвокат, доцент кафедри безпеки та правоохоронної діяльності Західноукраїнського національного університету,
старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Корпоративне рейдерство – це сукупність протиправних дій, спрямованих на незаконне заволодіння контролем над активами або часткою в акціонерному капіталі юридичної особи. Це явище наносить значну шкоду економіці України, руйнуючи інвестиційний клімат та підриваючи довіру до правової системи. Корпоративне рейдерство в Україні визначається як процес неправомірного захоплення або контролю над корпоративними активами, що порушує закони та права власності. Це явище є серйозною загрозою для стабільності бізнесу, правопорядку та економічного розвитку у країні.

В Україні існує ряд нормативно-правових актів, які регулюють діяльність юридичних осіб, до них належать: Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Закон України «Про акціонерні товариства», Закон України «Про товариства з обмеженою відповідальністю», та інші. Однак, на практиці ці закони не завжди ефективно захищають бізнес від рейдерів. Це пов'язано з недосконалістю законодавства, корупцією в правоохоронних органах, судах та використанням рейдерських схем, які не завжди підпадають під дію закону[3].

Жоден з нормативно-правових актів, не має визначення поняття «рейдерство», тому законодавство має чітко визначити поняття "корпоративне рейдерство" та всі терміни які з ним пов'язані, щоб відповідні дії пов'язані з діяльністю рейдерських угруповань можна було тлумачити за законодавчою базою, яка в свою чергу також повинна встановити жорсткі санкції за рейдерські дії та забезпечити ефективний механізм захисту прав власників бізнесу. Проте у Кримінальному Кодексі України, існує стаття 206-2, яка має визначення протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації, який загалом можна використовувати у подібних справах[1].

Найчастіше, рейдери використовують незаконні схеми, з використанням підставних осіб, де рейдери реєструють фіктивні фірми, які потім набувають акції або частки в акціонерному капіталі цільової компанії. Рейдери можуть підробляти протоколи зборів акціонерів, рішення судів, інші документи, щоб легітимізувати захоплення контролю над компанією. А у деяких випадках рейдери використовують погрози, насильство або інші силові методи, щоб змусити власників бізнесу добровільно передати їм контроль над компанією.

Історично, влада в Україні почала реагувати із запізненням на потенційні загрози бізнесу та економічній складовій безпеки країни з боку рейдерів. Так у 2005

році, у новій Україні, коли актуальність рейдерських угруповань стала масовою, особи, які не брали участі у справі, але чий інтереси прямо були пов'язані з судовим рішенням, не мали можливості ознайомитися з текстом судового рішення, тим самим позбавляючись можливості його оскарження[3]. Ця ситуація дозволяла рейдерам, у співпраці з підкупними суддями, безперешкодно отримувати судові рішення, які відповідали їхнім інтересам, при цьому не залучаючи до справи тих осіб, чий права та законні інтереси були порушені. У часи 22.12.2005 року була прийнята одна з перших ініціатив стосовно протидії їм, Закон України «Про доступ до судових рішень», сутність якого полягала в тому, що відкритий доступ до судових рішень у рейдерських справах дозволяє громадськості, ЗМІ та правозахисним організаціям відстежувати хід розгляду таких справ та виявляти можливі порушення законності, у той час як відкритість судових рішень робить фальсифікацію таких рішень більш ризикованою, адже будь-хто може перевірити їхню автентичність. Власники бізнесу, які стали жертвами рейдерських атак, можуть використовувати судові рішення, які їм сприятливі, для захисту своїх прав та активів. Відкритість судових рішень сприяє притягненню рейдерів до правової відповідальності, адже їхні дії стають відомими громадськості та правоохоронним органам[3].

Важливим у свій час кроком, був Указ Президента України "Про заходи щодо посилення захисту права власності" від 12.02.2007 № 103/2007 став важливим кроком у боротьбі з рейдерством, саме в цьому указі містилося перше слово «рейдерство», яке на той час становило серйозну загрозу для української економіки. Цей документ визначив ряд заходів, спрямованих на посилення захисту прав власників та протидію рейдерським захопленням[4].

Указом Кабінету Міністрів України за участі Верховного Суду України та Генеральної прокуратури України було доручено проаналізувати факти рейдерства та на основі цього аналізу, з урахуванням міжнародного досвіду, розробити та внести на розгляд Верховної Ради України проект закону про встановлення кримінальної відповідальності за рейдерство. Цей крок був надзвичайно важливим, адже він дозволив чітко визначити, що таке рейдерство, та встановити за нього жорсткі санкції[1].

З метою координації дій державних органів у справі протидії рейдерству, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2007 № 257, було створено Міжвідомчу комісію з питань захисту прав інвесторів, протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств. Ця комісія була першим органом, який мав повноваження координувати дії державних органів у цій сфері, а також розробляти пропозиції щодо формування та реалізації державної політики протидії рейдерству[2]. Незважаючи на те, що Указ втратив чинність Постановою Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2021 р. №81 «Про ліквідацію деяких консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів України», він був першим системним кроком, спрямованим на вирішення цієї проблеми на законодавчому рівні.

В 2019 році, був створений спеціальний державний підрозділ, при Міністерстві юстиції України, під назвою «Офіс протидії рейдерству», хоч цікавим є той факт, що в офіційних джерелах законодавства такого терміну та поняття не існує, та тлумачення його поняття також, проте його діяльність направлена саме на боротьбу з незаконними захопленнями бізнесу, привласненням майна, «чорними реєстраторами», а функцією є контроль реєстрації державного нерухомого майна, бізнесу, та протидії іншим незаконним діянням, пов'язаних з ними[6].

12 травня 2022 року, було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення протидії рейдерству», цей закон, а саме

стаття 37, надавала Офісу протидії рейдерству легальні можливості щодо скасування рішень державних реєстраторів, якщо в них виявлялося порушення діяльності[6]. У період с 16 листопада 2022 року до 3 травня 2023, до діяльності Офісу з протидії рейдерству були судові розгляди за ініціативою Конституційного Суду України, а саме стосовно пункту 1, частини 7 статті 37 Закону, у сенсі відповідності цього положення із Конституцією України. Конституційний Суд України надав Верховній раді 6 місячний строк щодо приведення пункту 1 частини 7 статті 37 у відповідність Конституції, а попередній припис втрачає чинність. Верховна рада в свою чергу виправила статтю відповідно до вказівки, та 3 травня 2023 року ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення непорушності майнових прав» № 3103-IX, який відновив повноваження Офісу протидії рейдерству[5].

Результативність діяльності Офісу підкреслюється численними прикладами успішного втручання. Наприклад, в одному з випадків, у вересні 2023 року, він допоміг Державній акціонерній компанії "Хліб України", яка є одним з найбільших операторів на ринку зерна в Україні, відновити законні права на виробничі споруди, які були незаконно захоплені. Загалом розглянуто було понад 13 000 скарг, у вигляді санкцій, обмежуються доступи до державних реєстрів нотаріусам-порушникам, робляться відповідні висновки та вдосконалюються заходи протидії[6].

В подальшому, Україною було прийнято багато нормативних актів щодо вдосконалення захисту прав власності, такі як Закони України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права власності[1].

Корпоративне рейдерство є серйозною проблемою для України. Для її вирішення необхідні комплексні заходи, спрямовані на вдосконалення законодавства, підвищення рівня прозорості корпоративного управління, зміцнення незалежності правоохоронних органів та судів, а також підвищення рівня правової культури бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Ополінський А.О. Особливості рейдерства в Україні: інструменти запобігання і протидії протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2018. Вип. 53. Том 2. С. 74–77.
2. Положення Про ліквідацію деяких консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 03.02.2021 №81 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/81-2021-%D0%BF#n61> (Дата звернення 25.04.2024)
3. Луговий О. М. Правове регулювання протидії рейдерству в Україні. Національний юридичний журнал: теорія та практика. 2020. С. 138 – 142.
4. Про заходи щодо посилення захисту права власності : Указ Президента України від 12.02.2007 № 103/2007. *Урядовий кур'єр*. 2024.
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення непорушності майнових прав : Закон України від 03.05.2023 № 3103-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3103-20#Text> (Дата звернення 28.04.2024)
6. Матеко А. І. Адміністративно-правовий механізм протидії рейдерству в Україні : Кваліфікаційна робота магістра. *Сумський державний університет*. м. Суми. 2020. С. 75 - 96

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ ЕМБРІОНА

Мустафаєва Анна Іванівна

аспірантка кафедри кримінального права

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Метою цієї публікації є висвітлення основних проблем, які стосуються сучасного законодавства щодо зародження життя та правових новел щодо охорони ембріона. Ембріон людини – це зародок людини до восьми тижнів. Законодавство України та міжнародні стандарти гарантують недоторканість людського життя до восьми тижнів. Кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя (ст. 27 Конституції України [1]). Однак не існує чіткої позиції стосовно того, з якого моменту слід вважати ембріон організмом, який має право на життя та існування.

Вчені виділяють три концепції [2]: ембріональна (коли право на життя ембріона виникає з зачаття), нотусіальна (коли життя ембріона починається з моменту вигнання його з організму матері) та концепція внутрішнього розвитку (коли в ембріона відбулося формування всіх життєздатних органів).

В той же час, у міжнародному та національному законодавстві статус ембріона не захищений. Багато в чому, це пов’язано з тим, що немає єдиного тлумачення статусу ембріона як такого. Охорона права та захист ембріона опосередковано здійснюється ч. 3 ст. 24, ч. 3 ст. 51 Конституції України [1], ст.ст. 49, 84, 110, 122, 123, 155 Сімейного кодексу України [3]. Однак, на нашу думку, інтереси вагітної жінки перевищують над інтересами ще ненародженої дитини, оскільки жінка має право позбутися дитини до 12 тижнів згідно зі ст. 50 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров’я» [4], ч. 6 ст. 281 Цивільного кодексу України [5]. Тобто, можливо вважати, що ембріон повністю позбавлений правосуб’єктності, тому що жінка до 12 тижнів «самостійно» вирішує чи дати шанс на життя зародка, чи ні.

На нашу думку, право на життя є невід’ємним правом кожної особи, що підтверджуються Загальною декларацією прав людини (стаття 3) [6], Міжнародним пактом про громадянські і політичні права (стаття 6.1) [7], Конвенцією про права дитини (стаття 6.1) [8]. Сьогодні зростає попит у використанні ембріонів, адже допускається імплантація ембріонів як допоміжної репродуктивної технології в межах лікувальних програм. Перенесення ембріона в матку, кріоконсервація та інші маніпуляції, пов’язані з ембріоном, відбуваються за згодою жінки. Відповідно до п. 11.1 Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні [9] «ембріони є біологічним матеріалом пацієнта/пацієнтів».

Потрібно відмітити, що у зарубіжних країнах ембріон не має ніяких прав, однак варто зосередити увагу на справі «Парілло проти Італії» (2015 р.) [10], де зазначено, що ембріон все ж має право на повагу. Відповідно до Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, затвердженої Наказом МОЗ України №179 від 29.03.2006 р. [11] плодом визнається внутрішньоутробний продукт зачаття, починаючи з повного 12-го тижня вагітності (з 84 доби від першого дня останнього нормального менструального циклу) до вигнання/вилучення з організму матері. В усякому разі, ця проблема заслуговує свого спеціального дослідження.

В той же час, у якості первісних висновків, можливо підкреслити, що **особисто для нас аргументами, які підтверджують право плода на життя, є:**

- вагітна жінка обмежена правом на переривання вагітності строком понад 12 тижнів (ч. 6 ст. 281 Цивільного кодексу України [5]);
- обмеження проведення операції зі штучного аборту в межах з 12 до 22 тижнів, якщо на це немає лікарської згоди та показів;
- право на повагу та гідність є невід'ємним правом ще ненародженої дитини;
- у вагітної жінки існують безліч протипоказів, які можуть викликати непоправні ризики;
- реалізація жінки як особистості, право на сім'ю та народження дітей.

На нашу думку, аргументами, що заперечують/обмежують право плода на життя, є:

- небажання жінки мати дітей;
- неготовність змінювати уклад сім'ї;
- бажання жінки реалізуватися як особистість.

До речі, також варто навести справу «Боссо проти Італії» (2002 р.) [12], в якій чоловік заперечував проти рішення своєї вагітної дружини зробити штучне переривання вагітності, що суперечило його бажанню стати батьком, аргументуючи порушенням положень ст. 2, 8 ЄКПЛ. Суд вирішив відхилити скаргу після належного розгляду питань дотримання італійського законодавства та конфлікту інтересів у захисті плоду та жінки. Суд зазначив, що в рамках його розуміння статті 8 ЄКПЛ права жінки повинні розглядатися в першу чергу при тлумаченні прав батька, коли мати хоче зробити аборт. Це пояснюється тим, що, згідно з розповіддю, на нього в першу чергу впливають питання вагітності, її збереження чи переривання.

Підсумовуючи вищезазначене, необхідно зауважити, що кожна людина, а насамперед жінка має право вчиняти зі своїм тілом як вважає за потрібне, має право народжувати чи не народжувати, тобто має право переривати вагітність, а також право у майбутньому народжувати, ніхто не має права осуджувати жінку за її вибір, за її бажання та мрії, однак жінка також повинна нести відповідальність за прийняте нею рішення, особливо, коли це стосується, в певній мірі, життя іншої особи.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Калинюк Н. Правовий режим ембріона людини. Газета «Медична академія», 2021. URL: <https://www.tdmu.edu.ua/medychna-akademia/%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9-%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B8%D0%BC-%D0%B5%D0%BC%D0%B1%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0-%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8/>
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
6. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
8. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

9. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: Наказ МОЗ України від 09.09.2013 № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text>
10. Parrillo проти Італії [ВП] - 46470/11 Стаття 8 - HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-163029&filename=CASE%20OF%20PARRILLO%20v.%20ITALY%20-%20%5BUkrainian%20Translation%5D%20by%20the%20COE%20Human%20Rights%20Trust%20Fund.pdf&logEvent=False>
11. Про затвердження Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвнонародженості, Порядку реєстрації живонароджених і мертвнонароджених: Наказ МОЗ України від 29.03.2006 № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0427-06#Text>
12. BOSO v. ITALY - HUDOC. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-23338%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-23338%22]})

ПРИНЦИПИ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Кукурудза Анна

здобувач вищої освіти

факультету економіки, менеджменту та права

Вінницький торговельно- економічний інститут

Державного торговельно-економічного університету, Україна

Науковий керівник: Бахновська Ірина Петрівна

ORCID ID: 0000-0002-9236-9424

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права

Вінницький торговельно- економічний інститут

Державного торговельно-економічного університету, Україна

Згідно з Конституцією України, найвищою соціальною цінністю в державі є права людини, а їх забезпечення є головним обов'язком держави. Ці конституційні принципи повністю застосовуються до кримінально-виконавчої системи, особливо щодо належного правового та організаційного забезпечення цих цінностей і гарантій у сфері виконання покарань. Один з пріоритетних напрямків цієї діяльності – це радикальна зміна існуючих соціально-правових відносин, щоб вони були максимально спрямовані на ресоціалізацію і виправлення засуджених, з урахуванням ступеня соціальної небезпеки, а також створення умов тримання, що відповідають цьому ступеню. Надалі, пріоритетними є заходи, спрямовані на стимулювання та підтримку, а не лише заборонні заходи. Україна, як незалежна і демократична держава, яка є членом ООН і Ради Європи, ратифікувала ряд міжнародних угод щодо прав людини і правил поводження із засудженими, з метою досягнення цих важливих цілей.

У сучасних наукових дослідженнях було розглянуто принципи виконавчого провадження авторами, такими як Ю. В. Білоусов, М.М. Мальський, О.Б. Верба-Сидор, С. Є. Федик, Н. А. Панкратова, А. І. Перепелиця, С. В. Щербак, С. Я. Фурса та інші.

Метою цього дослідження є аналіз принципів виконавчого провадження.

Ю. В. Білоусов виокремлює такі принципи виконавчого провадження: гуманізму, законності, не-упередженості виконання, предметної та територіальної юрисдикції, недоторканності житла, диспозитивності та публічності, повноти та оперативності (своєчасності) ви-конання, контролю.

М. М. Мальський через призму практики Європейського Суду з прав людини пропонує закріпити дві групи принципів виконавчого процесу:

I. Загально-правові (конституційні) принципи: верховенства права, законності, забезпечення права на захист, гуманізму;

II. Спеціально-правові (галузеві) принципи: обов'язковості вимог виконавця; правової певності (рішення суду з будь якої справи, яке набрало законної сили, не може бути поставлено під сумнів і має обов'язково виконуватися); своєчасності виконання виконавчих документів; чіткого визначення дискреційних повноважень виконавця (закон повинен вказувати на обсяг будь-якої дискреції, якою наділяється компетентний орган, і на спосіб її здійснення з достатньою чіткістю, щоб забезпечити особу достатнім захистом від свавільного втручання); оскаржуваності діянь виконавця; неприпустимості ув'язнення на підставі неспроможності виконати своє договірне зобов'язання; недоторканності мінімуму майна, необхідного для існування боржника-громадянина і членів його сім'ї [1].

Згідно зі статтею 2 Закону України "Про виконавче провадження" [2], виконавче провадження ґрунтується на таких основних принципах:

1. Верховенство права: дії у виконавчому провадженні повинні ґрунтуватися на чіткому виконанні закону.
2. Обов'язковість виконання рішень: ухвалені судові рішення та інші документи мають бути обов'язково виконані.
3. Законність: всі дії у виконавчому процесі мають бути відповідні законодавству.
4. Диспозитивність: сторони мають право самостійно вирішувати питання, що виникають у виконавчому провадженні, за умови дотримання вимог закону.
5. Справедливість, неупередженість та об'єктивність: всі процедури повинні бути справедливими, безпристрасними та об'єктивними.
6. Гласність та відкритість виконавчого провадження: процес виконавчого провадження має бути доступним для учасників і громадськості, без непотрібної таємничості.
7. Розумність строків виконавчого провадження: процес має бути завершений у розумні строки, з урахуванням необхідності ефективного виконання рішень.
8. Співмірність заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями: заходи примусового виконання мають бути адекватними і співвідносними з вимогами, викладеними у судових рішеннях.
9. Забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців та приватних виконавців: учасники мають право на апеляцію та оскарження неправомірних дій у виконавчому процесі [3].

Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» діяльність органів державної виконавчої служби та приватних виконавців здійснюється з дотриманням принципів:

- 1) верховенства права;
- 2) законності;
- 3) незалежності;
- 4) справедливості, неупередженості та об'єктивності;
- 5) обов'язковості виконання рішень;
- 6) диспозитивності;
- 7) гласності та відкритості виконавчого провадження та його фіксування технічними засобами;
- 8) розумності строків виконавчого провадження;
- 9) співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями.

Отже, система принципів виконавчого провадження спрямована на забезпечення прав людини, законності, справедливості та ефективності процесу виконання рішень суду, з урахуванням гуманістичних цінностей і міжнародних стандартів прав людини.

Список використаних джерел:

1. Верба-Сидор О.Б., Федик С.Є. Принципи виконавчого провадження за новими законопроектами № 2507А та 2506А. *Юридичний науковий електронний журнал* № 2/2016. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2016/7.pdf
2. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua>
3. Юркевич Ю. М. Виконавче провадження: навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 600 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3221/1/%D0%92%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%B6_5-10-2020_%D0%91%D0%86%D0%91%D0%9B%20%281%29.pdf
4. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19/conv#n12>

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бондар О.С.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
ДДУВС, Україна

Сидоренко А.А.

здобувач вищої освіти, група № М-ЮД-322
ДДУВС, Україна

Належна та ефективна реалізація прав людини є однією з невід'ємних ознак побудови правової, демократичної та соціальної держави. Повсякчас боротьба за права людини в Україні супроводжувалась трансформацією суспільства, актами громадянської непокори, загостренням геополітичної ситуації та неодноразово ставала приводом для революцій, зміни правлячої еліти, переосмислення цінності індивіда в соціумі. Створення посади омбудсмена, функціонування правозахисних організацій, прийняття низки нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання прав людини в різноманітних сферах суспільного життя свідчать про формування людиноцентричного середовища в українському суспільстві. Україна прогресувала в частині формування прав людини, однак 24 лютого 2022 року російська федерація розпочала повномасштабне вторгнення на територію суверенної та незалежної України, яке супроводжувалось цілеспрямованим порушенням державо-агресором прав людини українських громадян. Враховуючи нестабільність національної безпеки України на сучасному етапі і ведення бойових дій на території нашої країни, питання, що стосуються особливостей забезпечення та реалізації прав та свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану є надважливим.

Отже, 24.02.2022 р. Президентом України підписано Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Відповідно до нього воєнний стан запроваджується з 05:30 24.02.2022 строком на 30 діб [1, с. 83]. 15 березня цей строк був продовжений, та на даний момент режим воєнного стану залишається чинним. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» під режимом воєнного стану розуміється особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Згідно положень ст. 3 Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ, у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії відповідного режиму можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів

правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Вживані заходи щодо обмеження прав і свобод осіб повинні мати правовий характер і бути такими, що не перевищують меж, встановлених законом [2, с. 50]. Саме законом повинні бути визначені мета, базис та суб'єкти, які можуть встановлювати обмеження. Вихід за межі встановленої компетенції свідчить про пряме порушення цивільних прав, а не їх обмеження.

Враховуючи той факт, що обмеження мають характер публічно-правових та рішення про їх введення знаходяться в процедурних межах саме галузей публічного права, то дотримання засад публічного права при їх впровадженні є надзвичайно важливим. В даному випадку можна говорити не лише про доцільність обмежень, що вводяться на території держави або в окремому регіоні, але й про дотримання процедурних меж введення обмежень цивільних прав, а також про дотримання загальних принципів публічного права.

При встановленні обмежень цивільних прав законодавець та суб'єкт правозастосування повинні ефективно і коректно оцінювати обставини та враховувати вищезазначені фактори при виборі типу обмеження та кола суб'єктів цивільного права, яких воно стосується [3, с. 20].

Отже, нова фаза військових дій, яка розпочалася 24.02.2022 року в Україні, продовжила з новим масштабом збройну агресію Російської Федерації (далі – РФ) на теренах нашої незалежної та суверенної держави, та була визнана Верховною Радою України як геноцид Українського народу. Ці події вплинули, без винятку, на всі соціально-культурні, політико-економічні та правові реалії нашої держави. Зараз відбувається активний процес адаптації правової сфери до вимог воєнної реальності з метою максимально ефективного врегулювання суспільних відносин. Налагоджений процес здійснення правосуддя в Україні не може бути зупинений навіть за умови введення воєнного стану, адже деструктивні зміни та порушення прав та законних інтересів фізичних осіб, юридичних осіб та держави, які відбуваються при веденні бойових дій, потребують відповідної реакції з боку держави, порушені права повинні відновлюватись, зокрема і в рамках цивільного права. Процес забезпечення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану має характерні теоретико-правові та організаційно-процесуальні особливості, які потребують наукового дослідження [4, с. 54].

В умовах світової глобалізації важливого значення набуває створення та функціонування механізмів співробітництва держав у різних сферах. Особлива актуальність належить проблематиці зовнішньої і внутрішньої політики, яка давно вже вийшла за межі національних інтересів і стала одним із пріоритетних напрямків розвитку міжнародних відносин та міжнародного права.

Імплементация положень, пропоновані зміни національного законодавства дозволять налагодити ефективний обмін інформацією та найкращими практиками з країнами-членами ЄС. Така співпраця також значно підвищить міжнародне становище України, її демократизацію.

Проблема збройних конфліктів є актуальною і займає важливе місце в системі сучасних міжнародних відносин. Особливою рисою сучасних збройних конфліктів є посилення ролі зовнішніх сил та їх вплив на перебіг конфліктів, зокрема, стали сприятливішими умови для втручання у збройні конфлікти міжнародних організацій і окремих держав.

Право збройних конфліктів, що виникло у другій половині XIX – першій половині XX століття, передовсім стосується міжнародних війн. Головним суб'єктом, що має обов'язки відповідно до МГП, є держава як основний суб'єкт міжнародного права. Так,

у сучасному міжнародному праві з'явилася система відповідальності за порушення законів та звичаїв війни. З метою виконання взятих Україною міжнародних зобов'язань при підготовці, плануванні та веденні бойових дій повинні враховуватися норми міжнародного гуманітарного права щодо захисту жертв війни насамперед цивільних осіб, осіб, які припинили безпосередню участь у збройному протистоянні, цивільних об'єктів, захисту особливо небезпечних об'єктів та культурних цінностей [5, с. 210]. Сучасне міжнародне право передбачає основоположну відповідальність кожної окремої держави за забезпечення правових стандартів під час збройних конфліктів як усередині, так і поза країною. Міжнародна спільнота зобов'язує держав, які входять до міжнародних організацій відповідати своїм законодавством міжнародним стандартам.

Вірломне повномасштабне вторгнення на територію нашої держави 24 лютого 2022 року, а також введення в Україні воєнного стану як особливого правового режиму зумовили зміни в усіх сферах суспільного життя та вимагають швидкого реагування з боку держави. Успіх у подоланні відповідних викликів та загроз, спричинених воєнною агресією, залежить сьогодні від дій країни та пошуку нових можливостей для розвитку її економіки, постійного вдосконалення і зміни законодавства, підтримки населення та бізнесу, удосконалення правової системи в цілому.

Розвиток в нових умовах правової системи України сприятиме якісному її удосконаленню, дотриманню євроінтеграційного курсу, відповідності загальноновизнаним міжнародним нормам і принципам. Основними тенденціями подальшого розвитку правової системи мають стати визнання принципу верховенства права і пріоритетності прав людини, неприпустимості зловживань з боку держави, забезпечення провідної ролі нормативно-правового акта в системі джерел права, кодифікація законодавства, впровадження європейських правових стандартів у нормотворчу і правозастосовну практику.

Укладення Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, а також набуття Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі покладає на нашу державу зобов'язання щодо гармонізації національного законодавства з нормами права Європейського Союзу. Євроінтеграційні прагнення України зумовлюють необхідність проведення реформаторських та інтеграційних заходів у правовій сфері з метою забезпечення ефективних механізмів соціального розвитку та удосконалення правового регулювання суспільних відносин.

Утвердження в Україні цінностей громадянського суспільства та правової держави зумовлює необхідність наукової оцінки процесів, які відбуваються, визначення тенденцій вдосконалення національної правової системи за умов її розвитку під впливом умов воєнного стану, пошуку нових підходів до підвищення ефективності та якості правового регулювання суспільних відносин [6, с. 8].

Відповідно до норм міжнародного гуманітарного права всі сторони конфлікту мають обов'язок захистити цивільне населення. Зокрема, не встановлювати військові об'єкти в населеній місцевості, не використовувати населення як живий щит, не наражати цивільне населення на небезпеку [7, с. 45].

Міжнародні договори у сфері захисту прав людини залишаються надзвичайно важливими навіть під час внутрішніх збройних конфліктів. Ймовірно найважливішим є те, що міжнародно-правові інструменти у сфері захисту прав людини сприяють розширенню та уточненню різноманітних режимів захисту, що забезпечуються гуманітарним правом, шляхом прирівнювання зобов'язань у сфері захисту прав людини до елементарних міркувань гуманності, закріплених у спільній статті 3. Механізми забезпечення виконання зобов'язань, що передбачені у міжнародно-правових інструментах з прав людини потенційно можуть використовуватися як альтернативні засоби забезпечення дотримання режиму гуманітарного захисту під час збройних конфліктів [8, с. 48].

Кожна країна, що підписала конвенції, бере на себе зобов'язання ввести в своєму законодавстві в дію норми, що забезпечуватимуть ефективне кримінальне переслідування осіб, які вчинили або наказали вчинити ті чи інші серйозні порушення, що передбачені конвенціями. Кожна держава також зобов'язується розшукувати осіб, що звинувачуються в тому, що вони вчинили або наказали вчинити вищенаведені серйозні порушення [9, с. 119]. Отже, захист прав людини під час збройних конфліктів виходить за межі відповідальності окремої держави, перетворюючись на справу світового співтовариства та регіональних інтеграційних об'єднань, які нормативно визначають ті універсальні міжнародні правові стандарти, нижче яких держава не має права опуститися, і недотримання яких може призвести до застосування міжнародно-правових санкцій. Врегулювання цих питань на міжнародній арені у випадку порушень з боку держави по відношенню до громадян є ефективним захистом жертв війни.

Таким чином, нині в Україні, зокрема на тимчасово окупованих територіях масово порушуються основоположні права та свободи людини. Через розпочате повномасштабне вторгнення на територію суверенної та незалежної України, яке супроводжується й сьогодні цілеспрямованим порушенням державою-агресором прав людини українських громадян. На сьогодні перед Україною стоїть питання пошуку моделей правозахисної діяльності.

Проблеми, які виникли внаслідок окупації території України, є багатогранними. У зв'язку з цим, дослідження проблематики особливостей розвитку законодавства в умовах воєнного стану в умовах правового режиму воєнного стану, бойовій обстановці, в особливий період військовослужбовців та інших осіб має підвищену актуальність. Все це обумовлює подальше вивчення питань, пов'язаних з врегулюванням та профілактикою збройних конфліктів з метою виведення основних способів та шляхів розв'язання таких конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану : монографія [Електронне видання] / за ред.: Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, К. Г. Некіт ; упор.-укл. Ю. С. Маршук ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. 336 с
2. Мерник А. М., Радченко Я. М. Принцип законності обмеження прав і свобод людини і громадянина. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 3. С. 50–53.
3. Омельчук О.С. Перешкоди в реалізації цивільних прав в умовах воєнного стану та шляхи пошуку компромісу публічних та приватних інтересів. Часопис цивілістики. 2022. Вип. 45. С. 18-22.
4. Привиденцев О.Г. Особливості здійснення цивільного судочинства в умовах воєнного стану. Прикарпатський юридичний вісник. 2022. Вип. 1 (42). С. 54-57.
5. Стасюк С. В. Особливості регулювання сучасних збройних конфліктів: проблеми та перспективи. Юридична наука. 2011. № 1. С. 206-210.
6. Правова система України в умовах воєнного стану : збірник наукових праць / за загальною редакцією О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської, М. М. Хоменка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 540 с.
7. Гнатовський М. М. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів. 2-ге вид., доповн. Одеса : Фенікс, 2015. 92 с.
8. Алямкін Р. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини під час внутрішніх збройних конфліктів. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 6. С. 47-51.
9. Лясковський В. І. Правова регламентація збройних конфліктів на сучасному етапі та особливості застосування в них міжнародного гуманітарного права. Юридична наука. 2013. № 5. С. 111-124.

ЦИВІЛЬНИЙ ДОГОВІР ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ДО ПИТАННЯ СИНЕРГІЇ В ПРАВІ

Виноградова Анна Ігорівна

ORCID ID: 0009-0007-3147-0821

канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту права

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Положення Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини [1] декларують право дитини на особливе піклування, допомогу, захист і сприяння для того, щоб вони могли повністю покласти на себе зобов'язання в межах суспільства. Пріоритетом будь-якої правової, прогресивної держави є – права та інтереси дитини, особливо, зважаючи на свою (дитини) фізичну й розумову незрілість, що потребує спеціальної турботи, включаючи у тому числі і належний правовий захист.

Сьогодні представництво цивільних прав та інтересів дітей у кримінальному процесі спонукає науковців і практиків до зацікавлення у розробці та подальшого впровадження відповідного механізму захисту. Також воно покликане до забезпечення виконання обов'язків суб'єктів, які потребують допомоги представника для належного захисту.

Важливо також відзначити, що представництво цивільних прав та інтересів дітей у кримінальному процесі потребує належної уваги через особливості надання юридичної допомоги відповідно до конкретної ситуації.

У сучасній доктрині цивільного права давно сформульовано основну теоретичну концепцію представництва. Ця концепція полягає в тому, що представник вчиняє юридично значущі дії в інтересах особи, яку він представляє, та визначається як міжгалузевий правовий інститут.

З точки зору цивільного процесуального права, представництво в цивільному процесі — це процесуальна діяльність, яка відбувається у межах правовідношення між представником та судом, однієї особи (представника) від імені та в інтересах іншої особи (яка бере участь у справі), що здійснюється з метою захисту та охорони прав, свобод та інтересів у суді особи, яку представляють, і надання допомоги суду в установленні дійсних прав і обов'язків осіб, які беруть участь у справі [2, с. 211].

У цьому контексті, на наше переконання, інтерес представляє представництво прав та інтересів неповнолітніх осіб за допомогою представництва за договором або, так званого, договірною представництва.

Відома науковиця С.Я. Фурса переконана, що участь адвоката буде додатковою гарантією вчинення відповідних процесуальних дії у цивільному судочинстві в інтересах особи, які спрямовані на захист порушених, оспорюваних та невизнаних прав та інтересів особи, у результаті чого у представника виникає комплекс процесуальних прав та обов'язків [3, с. 178-179; 4, с. 112].

До того ж, ст. 37 Правил регламентовані етичні аспекти відносин адвоката з недієздатними клієнтами, в тому числі з неповнолітніми особами, зокрема у випадках виявлення адвокатом шкідливих дій для дитини з боку її законного представника.

Справи щодо захисту прав та інтересів дітей вважаються особливою категорією справ. У таких справах діти повинні мати доступ до адвоката, який зможе надати їм кваліфіковану правову допомогу.

З огляду на спеціалізацію роботи адвоката із дітьми, хочеться навести чотири основних компонента, яким має відповідати адвокат: 1) спеціалізація передбачає умовну сегментацію сфер адвокатської діяльності; 2) спеціалізація передбачає наявність і концентрацію певних поглиблених (експертних) знань і навичок в адвоката у відповідній, відмінній від інших, сфері адвокатської діяльності; 3) обрана як спеціалізована сфера адвокатської діяльності є постійною та пріоритетною для адвоката; 4) спеціалізація позиціонує, персоніфікує та вирізняє адвоката серед його колег [5, с. 84].

Також варто зазначити, що на базі Вищої Школи Адвокатури Національної асоціації адвокатів України започатковано проведення курсів підвищення кваліфікації адвокатів, що займаються захистом прав дітей. Однак, при запровадженні в Україні інституту адвокатури, спеціалізацією якого є захист прав дитини, необхідно враховувати, що такі адвокати повинні володіти додатковими знаннями та навичками.

Нагальним залишається також питання щодо правової основи оформлення відповідних відносин між дитиною і адвокатом.

До прикладу, з ким саме такий адвокат має укласти договір про надання правової допомоги?

Відповідно до норм Цивільного кодексу України, особа, що не досягла 14 років має часткову цивільну дієздатність і має право самостійно вчиняти лише дрібні побутові правочини та здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом.

В свою чергу особа у віці від 14 до 18 років має неповну цивільну дієздатність і крім вищевказаних правочинів також має право самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами; самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом; бути учасником (засновником) юридичних осіб, якщо це не заборонено законом або установчими документами юридичної особи; самостійно укласти договір банківського вкладу (рахунку) та розпоряджатися вкладом, внесеним нею на своє ім'я (грошовими коштами на рахунку).

Неповнолітня особа вчиняє інші правочини за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальників. Згода на вчинення неповнолітньою особою правочину має бути одержана від батьків (усиновлювачів) або піклувальника та органу опіки та піклування відповідно до закону [6].

Таким чином, згідно із чинним законодавством, дитина не має достатньої правоздатності для укладення договору про надання правової допомоги з адвокатом. Як тоді визначати та підтверджувати повноваження адвоката? В контексті цього питання слід зауважити, що при обов'язковому залученні адвоката дитини у всіх спорах або провадженнях, де відбувається участь неповнолітніх, може виникнути конфлікт. Наприклад, батьки дитини-правопорушника чи дитини-потерпілого можуть самостійно обрати адвоката для захисту прав своєї дитини.

Варто також зазначити, що юридичний супровід взаємодії адвоката і дитини потребує внесення ґрунтовних змін до чинного законодавства України, зокрема, до Сімейного, Цивільного, Кримінального кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, відповідних процесуальних кодексів, а також до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Відповідними змінами

необхідно врегулювати порядок діяльності таких адвокатів та врегулювати зазначені вище питання, що постають.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про права дитини : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 20.11.1989 р. : станом на 16 листоп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 20.04.2024).
2. Цивільний процес України: підручник / за ред. Ю. С. Червоного. Київ: Істина, 2007. 392 с.
3. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Адвокат у цивільному процесі: наук.- практ. посібник. Київ: Видавець Фурса С. Я., КНТ, 2006. 448 с.
4. Бордюг Т. О. Участь малолітніх та неповнолітніх осіб у цивілістичному процесі : дис. ... д-ра філософії в галузі права. Київ, 2021. 217 с.
5. Хотинська-Нор О. Спеціалізація як перспектива розвитку адвокатури України. *Право України*. 2019. № 12. С. 84–96.
6. "Адвокату дитини" бути в Україні! URL: <https://unba.org.ua/publications/4291-advokatu-ditini-buhtml> (дата звернення: 20.04.2024).

ЯК ВІЙНА ЗМІНИЛА КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖКОМПАНІЙ

Семененко Микита Сергійович

добувач вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шаповалова Катерина Геннадіївна

доктор філософії в галузі «Право», адвокат, доцент кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності Західноукраїнського національного університету,
старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Війна в Україні суттєво вплинула на всі аспекти життя країни, включаючи й корпоративне управління державними компаніями. З одного боку, війна створила нові виклики та загрози для функціонування державних підприємств, з іншого - вона відкрила вікно можливостей для реформування та вдосконалення системи корпоративного управління.

З початком війни пріоритетом діяльності державних підприємств стало забезпечення життєдіяльності країни в умовах воєнного часу. Це призвело до перерозподілу ресурсів та зміни фокусу з довгострокових стратегічних цілей на короткострокові завдання, пов'язані з забезпеченням обороноздатності та стійкості, забезпечення Збройних Сил України та інших силових структур необхідними товарами та послугами, відновлення пошкодженої інфраструктури, підтримка життєдіяльності населених пунктів, та забезпечення продовольчої безпеки[2]. Ці завдання вимагають від підприємств сплати більших відсотків у державний бюджет, та прийняття відповідних заходів щодо покращення та адаптування до умов воєнного стану, а з боку держави надається відповідна підтримка підприємствам, та приймаються закони України щодо тих чи окремих механізмів регулювання, обмежень чи надання прав державним підприємствам. Державні підприємства відіграють важливу роль у підтримці економіки України, особливо під час війни, вони забезпечують безперебійну роботу критично важливих галузей економіки, таких як енергетика, транспорт, зв'язок, підтримка малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць, та стимулюють інвестиції[1].

Війна призвела до руйнування багатьох підприємств, які постачали сировину та матеріали для державних підприємств, це призвело до дефіциту цих ресурсів, що негативно вплинуло на виробничі процеси. Багато підприємств, які працювали з державними підприємствами, були змушені зупинити свою роботу через війну, що в свою чергу супроводжується перебоями у постачанні товарів та послуг, багато логістичних маршрутів стали недоступними, та витрати на транспортування та подовжило час доставки товарів збільшилися. Через дефіцит сировини та матеріалів, а також через перебої в постачанні, якість продукції, що виробляється державними підприємствами, може знижуватися. Ці зміни спонукають державні підприємства самовдосконалюватись, шукати нових постачальників сировини та матеріалів в Україні та за кордоном[1]. А деякі державні підприємства намагаються налагодити власне виробництво сировини та матеріалів, що є перспективним поштовхом у

подальшому післявоєнному розвитку країни. Також пошуки нових логістичних маршрутів, які дозволять їм обійти зони бойових дій, впровадження контролю якості, щоб виявляти та усувати дефекти продукції, всі ці ознаки роблять сучасні державні підприємства достатньо розвиненими, та кращими.

Варто звернути увагу на Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління», який взяв свій початок 06.07.2021 року, був багато разів змінений, та має сучасний вигляд під номером 3587-IX від 22.02.2024. Закон спрямований на вдосконалення корпоративного управління в державному секторі та знаменує собою важливий крок на шляху до покращення прозорості, підзвітності та ефективності державних підприємств. З самих перших тлумачень, закон вводить обов'язкову вимогу щодо створення наглядових рад для всіх державних підприємств. Ради складаються з незалежних членів, відповідальних за нагляд за діяльністю правління та стратегічним управлінням підприємства. Закон розширює повноваження та відповідальність незалежних директорів, їм буде надано право скликати позачергові збори наглядової ради. Також вимагає від державних підприємств публікувати більше інформації про свою діяльність, включаючи фінансову звітність, дані про власність та інформацію про членів правління та наглядової ради. Нові правила та процедури для корпоративного управління державними підприємствами, який вводить цей закон, спрямовані на покращення прийняття рішень, управління ризиками та внутрішнього контролю[3].

Проте, першочергові вигляди цього Закону не дуже влаштували Міністерство фінансів України. Як відомо, дочірні підприємства та господарські товариства, у яких держава володіє 50% і більше акцій (часток), включаються до консолідованої фінансової звітності материнської компанії. Розподіл прибутку таких компаній здійснюється за рішенням вищого органу, але на тогочасний вигляд, вони сплачуються безпосередньо материнській компанії, а не до державного бюджету[3].

Міністерство фінансів України надало пропозиції та зауваження щодо проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління», саме стосовно виплати та надходження дивідендів. У разі прийняття рішення про виплату дивідендів, вони б сплачувались безпосередньо материнській компанії, а не до державного бюджету, та на думку Міністерства фінансів, прийняття запропонованих змін призведе до втрат доходів державного бюджету, як вони навели у себе в прикладі з ПАТ "Укрнафта", акціонерами якої є держава та НАК "Нафтогаз України"[4].

У поточний стан законопроект ухвалений у другому читанні з урахуванням зауважень Мінфіну. Згідно з законопроектом, дивіденди від дочірніх компаній надходитимуть вищим органам, проте вищі органи в свою чергу зобов'язані сплачувати дивіденди до державного бюджету. У вигляді наслідків, можливі суперечки щодо розподілу дивідендів між державою та материнськими компаніями які отримують дивіденди від дочірніх компаній[3].

Воєнний конфлікт в Україні суттєво змінив парадигму корпоративного управління державними підприємствами. Зміна стратегій управління, кадрової політики та комунікаційних стратегій стала необхідною для забезпечення ефективності та стійкості цих підприємств в умовах воєнного конфлікту. Війна суттєво вплинула на корпоративне управління державних компаній в Україні. Зокрема, за умов воєнного конфлікту було прийнято ряд законодавчих актів, спрямованих на зміцнення контролю держави над цими підприємствами, а також на оптимізацію механізмів розподілу прибутку та виплати дивідендів. Нові

законопроекти і положення відображають важливість забезпечення стабільності державного бюджету та збільшення ефективності управління державними активами у складних умовах військових дій. Такі зміни ставлять перед урядом і бізнес-спільнотою великі виклики, але одночасно створюють можливості для більш прозорого, відповідального та ефективного управління державним сектором економіки.

Список використаних джерел:

1. Мельник Т. Український бізнес в умовах війни: сучасний стан, проблеми та шляхи їх вирішення. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. Vol. 7, No. 3
2. Ковальчук Н., Калугарь А. Виклики для підприємств України в умовах війни з росією. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-57> (дата звернення: 26.04.2024).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління : Закон України від 22 лютого 2024 р. № 3587-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3587-20#Text> (Дата звернення 26.04.2024)
4. До проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління юридичних осіб, акціонером (засновником, учасником) яких є держава» : Пропозиції. Міністерства фінансів України. Документ СЕД Мінфін АСКОД № 47040-03/11 від 16.02.2024. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/bills_documents/document-3903052.pdf (Дата звернення: 26.04.2024)

СЕКЦІЯ VII. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF THE JUDICIAL SYSTEM OF UKRAINE IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Serhiyko Karolina Stanislavivna

Student of the Faculty of Economics and Law
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law, Ukraine

Lyulko Mykhailo Yevhenovych

English Language Instructor, Department of Social Sciences
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law, Ukraine

The large-scale invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine posed a challenge not only for the territorial integrity and independence of Ukraine as a state, but also a huge obstacle for the functioning of the Ukrainian judicial system.

As we know from the Law of Ukraine of 02.06.2016 No. 1402-VIII “On the Judiciary and the Status of Judges”, the fundamental principles of judicial power include, in particular, the accessibility of justice. This means that every person should have the opportunity to go to court to protect their rights and interests. Compliance with this principle was a difficult task until February 24, 2022, but this need has intensified with the increase in the area of occupied territories due to military escalation. In such territories, ensuring the principle of accessibility is practically an impossible task, but is occupation the only obstacle to the accessibility of justice in modern realities?

According to Oleg Zverukha, the head of the Eighth Appellate Administrative Court, an integral part of the accessibility of everyone to justice in conditions of martial law is to ensure real guarantees and conditions for the work of judges, court staff, as well as participants in the process, who must timely receive quality judicial service regardless of any circumstances [1].

And here come the latest technologies. After the start of the Covid-19 pandemic, the process of digitalization accelerated around the world and Ukraine was no exception. If a couple of years ago we only knew the offline mode, and online work seemed unattainable for us, now remote work has become a common phenomenon that is widely used in the judicial system.

As an example of positive shifts, we can cite the electronic court, which is only a small part of the achievements of science that are available today, but the only one that has gained wide application in Ukraine.

Looking at the experience of other countries, we can say that the development of the judicial system of Ukraine will be aimed at implementing artificial intelligence as a tool for searching and processing information, which will not only simplify and accelerate the

consideration of court cases, but will also be a litmus test that will allow finding and identifying cases of corruption within the judicial system.

However, we must remember that the population of Ukraine is quite heterogeneous, so during the implementation of various know-how, the initiators of changes must understand that there is a digital divide (not everyone has equal access to modern digital technologies), as well as the existing heterogeneous attitude to innovations in established spheres, for example, judicial, so an important factor for the successful implementation of the latest technologies is a correctly constructed dialogue with the population. Successful communication (or its absence) determines the result of any project.

Thus, we can conclude that the judicial system of Ukraine has huge prospects for development, but whether they will be realized depends not only on the desire and initiation of changes, but also on other factors.

References:

1. Адміністративне судочинство в умовах війни: учасники міжнародної конференції обговорили питання щодо процесуального права. Доступно на: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1450080/>

PUBLIC CONTROL AS A MEANS OF ENSURING THE LEGALITY OF THE APPLICATION OF ADMINISTRATIVE COERCION MEASURES

Olga Myrhorodska

graduate student

of the Department of Administrative Law, process and administrative activity

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Ukraine

In a modern democratic state, law enforcement agencies are called to act as one of the main state institutions for the protection of the rights and freedoms of a person and a citizen and support the security and stability of society. The priority of law enforcement agencies should be the protection of human rights and orientation toward serving society.

The concept of reorientation of the state to serve people, and not to manage people, on the one hand, and the other, when taking into account Ukraine's current course of deepening European integration to gain membership in the EU (the process of integration includes the improvement of the domestic legislative framework in the form of adaptation of the legislation of Ukraine to EU legislation) [1, p. 108], explain the review of established approaches to ensuring the rights and freedoms of a person and a citizen in administrative and jurisdictional activities, and directly during the application of various measures of administrative coercion.

Public control is one of the important tools for maintaining law and order, primarily during the application of administrative coercion measures. Convinced that effective public control contributes to the achievement of a high level of observance of fundamental human rights and freedoms, it is necessary to take into account the fact that law enforcement agencies are endowed with exclusive powers to protect individual rights and freedoms, but at the same time are the least prone to control by a society which makes the development of public control over law enforcement agencies a priority.

Unfortunately, along with numerous examples of high professionalism in the performance of assigned tasks by various law enforcement agencies, there are not only cases of violations by law enforcement officers of their official duties, abuse of official powers, and, as a result, unacceptable violations of the legal rights and freedoms of a person and a citizen.

The existing system of public control is unable to solve absolutely all the existing problems of law enforcement agencies, which are related to both the high level of unprofessionalism and corruption, as well as the obvious disintegration and distrust of the population towards the latter.

Public control, acting as a feedback mechanism, can provide the population with the opportunity to realistically evaluate and adjust the work of law enforcement agencies and individual employees. The declared high status of law enforcement agencies as servants of the people is impossible without evaluation and correction of their activities by the people themselves. This is not accidental, because ensuring legality during the application of administrative coercion measures –is the creation of such an administrative and legal regime in society, under which the entire system of bodies, performing the functions of maintaining public order, ensuring public safety, and fighting crime, is obliged, on the one hand, to strictly comply with the requirements of laws, and on the other hand, to demand from officials and citizens of the unconditional implementation of these laws and other law enforcement and law enforcement measures to strengthen law and order in the state.

Public control as a type of social control is a function of civil society, a way of involving the population in managing society and the state. It is an important form of implementation of democracy, as it allows the population to participate in state administration, in solving state and public affairs, to actively influence the activities of state authorities and local self-government [2, p. 75].

By the current legislation, and in particular Chapter VIII "Public Control of Police Activities" of the Law of Ukraine "On the National Police", the following forms of public control of police activities are normatively defined: obtaining and publishing a report on police activities; control over the activities of the head of the police and adoption of a resolution of no confidence in him; through interaction between the heads of territorial police bodies and representatives of local self-government bodies; by involving the public in considering complaints about the actions or inaction of police officers.

R. Mironyuk singles out eight legally defined forms of public control over the activities of the National Police of Ukraine: 1) representation of the public in collegial bodies at the central and territorial units of the National Police of Ukraine; 2) participation of the public in the discussion and preparation of normative legal acts that regulate the activities of the police; 3) direct appeal of citizens and mass media to police bodies in order to obtain information about their activities; 4) participation of public representatives in the selection of candidates for the police and the passing of personnel certification; 5) participation of members of the public in conducting an official inspection regarding complaints about the actions or inaction of police officers; 6) form of organization of surveys of citizens regarding satisfaction with police activities; 7) the obligation of reporting by the leadership of police units on the results of their activities; 8) participation of human rights non-governmental organizations in the development of police activity programs [3, p. 28-29].

"Forms of public control," emphasizes O.S. Yunin, - compared to the "classic" concept of control over the activities of executive authorities, have certain features, since they do not provide for the direct intervention of citizens and institutions of civil society, local self-government in the operational activities of the police and the absence of powers to impose sanctions for violations, which were found in control process" [4, p. 26].

A separate form of public control over the legality of the use of coercive measures can also be considered the involvement of the public in considering complaints about the actions or inaction of subjects of administrative jurisdiction. Such control can be carried out in the form of involving members of the public in the joint consideration of complaints about the actions or inaction of such subjects and in the verification of information about the proper performance of the duties assigned to them by the laws and other regulatory legal acts of Ukraine [5].

Thus, summarizing what has been said, attention should be paid to the fact that the essence of public control over the legality of the application of administrative coercion measures is to ensure compliance with laws and the protection of the rights of citizens on the part of society in the process of administrative-jurisdictional activity of subjects of power. Such control provides access to complete and objective information about the applied measures of administrative coercion. This means that citizens should be aware of what measures are being taken, on what grounds, and what rights they have in this situation [6]. Also, citizens should have the opportunity to appeal decisions made during the application of administrative coercion measures, if they consider them illegal or unfair. This can be through official complaints to government bodies or through appeals to public organizations that can help in the protection of rights.

The essence of public control over the legality of the application of administrative coercion measures is aimed at ensuring justice, protecting the rights of citizens, and preventing abuse by the relevant entities authorized to apply them.

References:

1. Моргунов О. А. Публічне адміністрування як вид державної діяльності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2(2). С. 106-111.
2. Іжа М. Громадський контроль в системі публічного управління як ефективний інструмент експертизи державно-управлінських рішень. *Публічне управління: теорія та практика*. 2012. № 4(12). С. 74-79.
3. Миронюк Р. В. Громадський контроль за діяльністю поліції: монографія. Дніпро : ДДУВС, 2020. 134 с.
4. Юнін О. С. Форми громадського контролю за діяльністю поліції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спец. вип. № 2. С. 23-28.
5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
6. Morhunov, O., Artemenko, I., Sobol, Ye., Bobryshova, L., & Shevchenko, S. (2023). Methodological principles of studying the essence of public administration bodies as subjects of administrative procedural law. *Cuestiones Políticas*, 41(76), 453-468.

ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ НА ЛИПКИХ ПОВЕРХНЯХ

Шарабан Оксана Іванівна

Головний судовий експерт

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, Україна

Ліхоманова Марина Вячеславівна

Старший судовий експерт

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, Україна

З давніх часів сліди людини використовуються при розслідуванні та розкритті злочинів. Так, у Китаї ще у XII–XIII ст. використовували відбитки пальців не тільки під час розірвання шлюбу, а й у розслідуванні злочинів. Нерідко вирішальне значення належить слідам і в сучасній практиці розслідування злочинів. З усіх слідів, які залишає людина, сліди рук мають найбільше криміналістичне значення, оскільки за їх допомогою безпомилково ідентифікують кожну конкретну людину. Крім того, вони дозволяють твердити про кількість осіб, які перебували на місці події, а іноді навіть про їхню стать, вік, фізичні недоліки та професію. Така основна й додаткова інформація, зрозуміло, суттєво полегшує пошук злочинців.

При вчиненні будь-якого злочину на місці події, як правило, залишаються сліди дактилоскопічного походження на різних поверхнях. Виявлення, фіксація та вилучення слідів рук з метою їх використання для розшуку злочинців та розслідування злочинів - важливе завдання під час огляду місця події і проведенні експертиз. Для того, щоб оволодіти прийомами та засобами виявлення, фіксації та дослідження слідів, потрібно розуміти не тільки юридичну суть явищ, в результаті яких виникають сліди, але й їх природничо-наукову основу.

Слід пам'ятати, що з часом, під впливом зовнішніх чинників сліди дактилоскопічного походження можуть стати непридатними для ідентифікації, а в подальшому їх виявлення взагалі може бути неможливим. Тому потрібно правильно, професійно підібрати методи виявлення слідів рук.

Існує декілька методів виявлення слідів дактилоскопічного походження, але кожен метод застосовується залежно від поставлених завдань, та ґрунтуються на сучасних досягненнях науки та техніки.

Питання щодо, виявлення слідів папілярних узорів на липкій стороні прозорих клейких стрічок, пакувальних самоклеючих етикеток, клейких стрічок на паперовій основі, пакувальній стрічці, двосторонній стрічці, пластиковій хірургічній стрічці, стає все частіше. Найпоширеніше методами виявлення слідів папілярних узорів це - обробка розчином кристалвіолету та обробка за допомогою розчинів порошків „Adhesive side powder”.

Розчини кристалвіолету застосовуються для виявлення слідів рук на непоглинаючих поверхнях, на приєднувальному боці липких стрічок („скотч”, ізолююча стрічка). Забарвлює папілярні лінії фіолетовим кольором, надає слідам контрастності. Слідам, виявленим ціанокрилом, він надає чорного забарвлення.

Цей метод може заважати проведенню як біологічних, так і фізико-хімічних досліджень.

Під час приготування і застосування розчину слід надіти фартух, гумові рукавиці. Всі дії виконувати під справною витяжкою. При не виконанні заходів

безпеки, може подразнювати очі й дихальні шляхи, проникати в організм навіть при диханні, легко просочується через шкіру.

Також кристалвіолету - легкозаймистий.

Термін зберігання розчину – необмежений!

Розчин кристалвіолету наноситься на об'єкт способом занурювання, за допомогою пензля, піпетки або просоченого фільтраційного паперу. Клейову поверхню липких стрічок достатньо протягнути по розчину.

Процес виявлення слідів контролюють візуально до того моменту, поки вони не стануть контрастними. Час може коливатися від кількох секунд до десятків хвилин.

Після завершення процесу, сліди через деякий час можуть втрачати інтенсивність забарвлення.

Дактилоскопічні порошки „Adhesive side powder” № ASP50D та № ASP50L, у розчині з поверхово-активною речовиною EZFLO № ASP 51, призначені для виявлення латентних слідів рук на клейких сторонах стрічок та ярликів, ізолюючих стрічок, клейких стрічок, пластичних кіперних стрічок, стрічок для герметизації трубопроводів опалення та вентиляції, захисних липких стрічок, двостороннього „скотчу”, прозорого „скотчу”, армованих стрічок для пакувань тощо. Крім зазначених вище поверхонь, порошки "Adhesive side powder" можуть використовуватися для надання контрасту слідам рук, виявленим парами ціаноакрилату.

Для світлих за кольором поверхонь використовують темний порошок № ASP50D, для темних – світлий порошок № ASP50L.

Пофарбовані розчинами вищезазначених порошків папілярні лінії слідів рук не втрачають контрастність та інтенсивність забарвлення тривалий час.

Якість слідів рук, які виявляються, залежить від слідосприймаючої поверхні – кількості та різновиду клейової субстанції.

Цей метод може заважати проведенню біологічних досліджень.

Під час приготування і застосування розчину надягнути захисний фартух і гумові рукавиці.

При роботі уникати вдихання порошку та не брати його незахищеними руками. Для цього використовувати захисну маску, щипці, пінцети, шпателі тощо; працювати в місці, де немає протягів чи сильного руху повітря.

При попаданні порошків в очі негайно промити їх великою кількістю проточної води, протягом не менш 15 хвилин.

Поверхово-активна речовина EZFLO № ASP 51 може викликати алергію, аналогічну алергії на побутові миючі засоби. При попаданні всередину викликати блювоту; на шкіру – промити водою з милом; в очі – промити великою кількістю води протягом 15 хвилин і звернутися до лікаря.

Будь-який розчин або речовина для виявлення слідів рук повинні бути випробувані на предмет придатності для зазначених цілей на слідосприймаючій поверхні з аналогічною фактурою.

Список використаних джерел:

1. Daktyloskopowanie i poprawa czytelności linii papilarnych opuszek palców zwłok [Електронний ресурс]. - Режим доступу: Laboratoryjne metody ujawniania śladów linii papilarnych. Warszawa 2003.
2. Сліди рук людини та сучасні способи їх виявлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lfpb.univd.edu.ua>article>download>
3. Adhesiv Sid Powder Kit [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.sirchie.com/adhesive-side-powder-kit.html>

ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ДІЇ РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОГО ЧИ ВОЄННОГО СТАНУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Рухло Нікіта Віталійович

Курсант ННІПФПНП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Валєєв Руслан Гельманович

Доцент кафедри адміністративного

права, процесу та адміністративної діяльності

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Умови особливого характеру та введення режиму надзвичайного стану ставлять перед правоохоронними органами низку викликів, пов'язаних з необхідністю забезпечення безпеки громадян та підтримання публічного порядку. Проте правовий режим надзвичайного стану та воєнного стану передбачає низку додаткових обмежень окремих прав і свобод людини, що застосовуються з метою забезпечення суспільних інтересів. Додаткові обмеження прав та свобод людини і громадянина вимагають додаткового контролю за діями поліції як суб'єктів, що уповноважені обмежувати ці права та свободу. Усвідомлення цього факту зумовило низку досліджень правоохоронної діяльності за особливих умов служби. Наше стисле дослідження присвячено правовій основі забезпеченню прав людини в поліцейській діяльності в умовах надзвичайного стану.

На Національну поліцію України, яка є центральним органом виконавчої влади, покладено декілька основних завдань відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію». Це, зокрема, забезпечення громадської безпеки і порядку, захист прав і свобод людини, а також попередження правопорушень і надання допомоги особам, які з різних причин їй потребують [7]. У свою чергу, надзвичайний стан визначено законодавством як особливий стан, який запроваджується у випадках загрози державній безпеці чи громадському порядку. За цих умов поліція має право застосовувати широкий спектр заходів для забезпечення безпеки громадян.

Законодавство країни зазвичай встановлює конкретні правила роботи поліції у разі виникнення надзвичайної ситуації. Наприклад, в Україні Закон «Про правовий режим надзвичайного стану» визначає повноваження поліції в цих термінах, особливо щодо затримання людей, обшуків, встановлення обмежень у пересуванні тощо [4].

Основні нормативно-правові акти, що регламентують діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування в особливих умовах, зокрема під час воєнного стану: Конституція України, Закон України «Про оборону України», Закон України «Про національну безпеку України», Закон України «Про правовий режим воєнного стану», Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»», Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», Указ Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні», Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення стійкості держави в умовах воєнного стану», Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Щодо надзвичайних заходів із забезпечення державного суверенітету і незалежності України та введення воєнного стану в

Україні» від 26.11.2018 № 0012525-18, Порядок залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13.07.2011 № 753, Порядок здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 № 573. [2, с. 10-11]

Закон України «Про національну безпеку України» закріплює основи та принципи національної безпеки і оборони, визначає цілі та основні принципи державної політики, спрямованої на забезпечення захисту суспільства і кожного громадянина від сучасних загроз [6].

Крім того, цей закон регулює та визначає компетенцію органів державної влади у сфері безпеки та оборони держави, створює основу для координації політики та процедур між органами державної влади, іншими державними установами, функції яких стосуються безпеки та оборони держави. держава, а також державна безпека. та сили оборони.

Також варто зазначити, що внесені зміни стосуються дисциплінарної відповідальності поліцейських у разі порушення ними службової дисципліни під час дії режиму воєнного стану відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України. Закон України «Про дисциплінарний статут Національної поліції України» доповнено розділом V, який визначає особливості проведення службового розслідування в період дії воєнного стану [3].

Варто звернути увагу на особливості застосування дисциплінарних стягнень до поліцейських у разі вчинення ними дисциплінарних проступків. Після проведення службового розслідування та встановлення факту вчинення поліцейським дисциплінарного проступку вище керівництво видає письмовий наказ про застосування до нього одного з видів дисциплінарного стягнення в ієрархічній послідовності зростання від менш тяжкого, як-от: догана, аж до більш суворих, наприклад, звільнення зі служби в поліції.

Одним із головних завдань, з якими стикається поліція у випадку кризи чи надзвичайної ситуації, є поєднання виконання службових обов'язків із захистом прав людини та громадянина. Необхідно забезпечити, щоб заходи безпеки не порушували основні конституційні права і свободи людини [5, с. 445].

Водночас перспективою розвитку є подальше вдосконалення законодавства, яке регулює діяльність поліції в умовах кризи. Мова може йти про вдосконалення процедур вжиття заходів безпеки, підвищення рівня професійної підготовки поліцейських у питаннях правового реагування на кризові ситуації. Крім того, на нашу думку, розроблені наукою та практикою певні алгоритми дій поліцейських [1], які можуть суттєво обмежувати права людини, мають бути визначені у підзаконних нормативних актах.

Отже, правові основи організації діяльності поліції в особливих умовах та в разі введення режиму надзвичайного стану є важливим аспектом забезпечення безпеки громадян та правопорядку. Законодавство чітко визначати повноваження поліції у цих умовах, забезпечуючи баланс між захистом прав людини та необхідністю забезпечення безпеки. Чітке законодавче встановлення можливих обмежень прав людини є запорукою недопущення їх порушень.

Список використаних джерел:

1. Алгоритми дій працівників патрульної поліції на місці події (у схемах): навч. посіб. / Р.Г. Валєєв, О.О. Мислива, В.В. Фурса, Ю.В. Герасимчук]; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. – Дніпро: ДДУВС, 2020. – 140 с.

2. Ковалів М. В., Іваха В.О. Діяльність органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2016. № 837. С. 65-70.
3. Організація діяльності підрозділів Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану: метод. рек. / В. Л. Костюк , В. В. Литвин, В. В. Мозоль, А. О. Шаповалова, Р. А. Сербин. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. 52 с.
4. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15 березня 2018 р. № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#n11>
5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
6. Поливанюк В.Д., Король К.С. Особливості діяльності підрозділів Національної поліції під час запровадження воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 444-446.
7. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241.
8. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПРАЦЮВАННЯ НАВИЧОК СТРІЛЬБИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Устименко Владислава Валеріївна

курсантка 3 курсу ННІП ПФППНП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Ворона Дар'я Сергіївна

курсантка 3 курсу ННІП ПФППНП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Наточій Анатолій Дмитрович

ORCID ID: 0000-0002-4227-5251

старший викладач кафедри ТСП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Уміння діяти в екстремальних та напружених ситуаціях є важливим аспектом підготовки поліцейських. Зокрема, ситуації, коли необхідно застосувати вогнепальну зброю, вимагають швидкої реакції і прийняття правильних рішень в обмежений термін. Аналіз випадків застосування вогнепальної зброї правоохоронцями показав важливість набуття навичок прицільної стрільби, зокрема по рухомим об'єктам, в обмежений час, після фізичного навантаження та в умовах обмеженої видимості. Відсутність таких навичок обумовлюється недостатньою підготовкою в теоретичному та психологічному плані [1, с. 67].

В сучасних умовах оперативно-службова та службово-бойова діяльність поліцейського часто відбувається в екстремальних ситуаціях, в яких від ефективності і правомірності дій працівників залежить їх особиста безпека та безпека громадян, а також успішність вирішення конкретного службового завдання. Екстремальними називають ситуації, які зобов'язують оптимізувати готовність поліцейського до повного, граничного напруження сил і можливостей, щоб впоратися з ними і вирішити завдання. Вплив екстремальної ситуації може мати різні форми прояву: а) зниження організованості поведінки; б) сповільненість дій і руху; в) підвищення ефективності діяльності.

Професійно-психологічна стійкість майбутніх правоохоронців до екстремальних ситуацій характеризується адекватною оцінкою наявних активаційно-енергетичних ресурсів, вмінням їх раціонально використовувати і мобілізувати в професійних екстремальних ситуаціях; оптимальним мотиваційним комплексом з гармонійним поєднанням внутрішніх і зовнішніх мотивів, мотиваційними домінантами адекватними обраній професійній діяльності; стійкою і адекватною самооцінкою; здатністю до когнітивної оцінки можливих екстремальних ситуацій і вироблення відповідних стратегій поведінки; здатністю до емоційно-вольової саморегуляції в стресогенних і екстремальних умовах.

На сьогодні професійна спрямованість передбачає розуміння і внутрішнє сприйняття цілей і завдань професійної діяльності. Зміни, котрі відбуваються у змісті професійної спрямованості, знаходять своє відображення в тому, що зміцнюють мотиви, котрі пов'язані з професійною діяльністю, викликають покликання до прагнення у добросовісному виконанні власних службових обов'язків, бажанні показати себе в якості кваліфікованого фахівця та досягати успіхів в роботі, посиленні почуття відповідальності [2, с. 101; 3, с. 98].

Як показують останні події в Україні, особливо важливим є відповідність належного рівня вогневої підготовки правоохоронців високим вимогам чинного законодавства та запитів суспільства щодо застосування заходів примусу. В цьому аспекті грамотне володіння вогнепальною зброєю та правильне її застосування в екстремальних ситуаціях виступає як найбільш ефективний, але часто й небезпечний спосіб припинення протиправних дій правопорушників.

З метою покращення майстерності поліцейських слід звернути увагу на деякі аспекти викладання дисципліни «Вогнева підготовка». Зокрема такими є: поступове підвищення рівня практичної підготовки слухачів шляхом збільшення кількості годин практичного відпрацювання прийомів зі зброєю та виконання вправ зі стрільби; удосконалення навичок володіння зброєю у разі різкої зміни обстановки, виникнення конфліктних ситуацій, припинення збройних провокацій шляхом максимального наближення ситуації до бойової обстановки; доведення до автоматизму механізму швидкого приведення у бойову готовність вогнепальної зброї, необхідне постійне та тривале відпрацювання вправ із вогнепальною зброєю в динаміці [4, с. 278]. В цьому аспекті використання мультимедійних стрілецьких тренажерів як додаткового елемента до традиційних методів вогневої підготовки поліцейських має вплив на досягнення високого рівня засвоєння вмінь щодо використання вогнепальної зброї та готовності до її застосування у складних бойових умовах [5, с. 228].

Стрілецький тир, у якому проходять навчально-тренувальні стрільби з поліцейськими, у багатьох випадках потребує укомплектування сучасним спеціальним оснащенням. В такому приміщенні неможливо створити умови, які є наближеними до реальної вуличної обстановки – слухачі стріляють по статичним мішеням, відпрацьовують вміння швидкісної стрільби з-за укриття. Тобто, під час початкової підготовки викладачі-інструктори проводять заняття з базового курсу вогневої підготовки поліцейських, а такої підготовки для майбутньої діяльності інспекторів патрульної служби недостатньо. Як наслідок – багато правоохоронців часто розгублюються, не знають, як себе вести в екстремальній обстановці, що динамічно змінюється або суттєво відрізняється від навчальної. Для удосконалення навичок стрільби поліцейських в подальшому їх необхідно доповнити додатковими знаннями і вміннями, активно використовуючи для цього спеціальні полігони, які дають можливість в реальних умовах відпрацьовувати застосування зброї в нестандартних ситуаціях, що можуть виникнути при патрулюванні у населеному пункті. У вогневій підготовці поліцейських необхідне постійне удосконалення навичок користування вогнепальною зброєю, щоб підтримувати високу готовність правоохоронців адекватно реагувати на існуючі складні ситуації при охороні громадського порядку. Більш того, стрільба по колесам автомобіля в реальних умовах передбачає обов'язкове попереднє тренування з відпрацювання поліцейськими спеціальних вправ, які сприяють закріпленню навичок застосування зброї по колесам машини та з рухомого автомобіля [6, с. 12].

Приходимо до висновку, що точність ведення вогню у поліцейських операціях є важливою складовою їхньої професійної діяльності. Вона визначається рівнем підготовки поліцейських та використанням сучасних технологій та засобів [7, с. 73]. Набуття навичок прицільної стрільби є критично важливими для поліцейських у екстремальних ситуаціях, коли потрібно використовувати вогнепальну зброю [8, с. 144]. Відсутність таких навичок може свідчити про недостатню підготовку у теоретичному та психологічному плані. Загалом, для підвищення ефективності та безпеки дій поліцейських у екстремальних ситуаціях необхідно посилення їх

психологічної, фізичної та практичної підготовки, а також забезпечення сучасними засобами та умовами для тренування. Психологічні тренінги та підтримка психологів можуть бути корисними для підготовки поліцейських до роботи в стресових умовах. Однак, психологічна готовність поліцейського може бути досягнута не лише психологічними тренінгами, але й створенням відповідних умов [9, с. 135].

Список використаних джерел:

1. Сачко , Я., & Наточій , А. (2024). Сучасні методи вогневої підготовки поліцейських в Україні та ЄС. *UNIVERSUM*, (4), 65–71. Вилучено з <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/686>
2. Тінін, Д. (2022). Шляхи удосконалення рівня підготовки кадрів сил безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ», (July 8, 2022; Paris, France), 101–103. <https://doi.org/10.36074/logos-08.07.2022.027.3>.
3. Тінін , Д. Г., & Тимофеев , В. (2023). Деякі аспекти підготовки курсантів у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану: сучасні тенденції та перспективи. *Матеріали конференцій МЦНД*, (02.06.2023; Одеса, Україна), 98–100. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/600>
4. А. Наточій, А. Баб'як. Деякі аспекти підготовки співробітників поліції до дій щодо затримання правопорушника та виконання службових повноважень, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. №4. 2022. С. 381-385.
5. Наточій А. Д., Тінін Д. Г. (2023) Застосування інтерактивних та мультимедійних технологій при вогневій підготовці працівників правоохоронних органів: зарубіжний та вітчизняний досвід. Період трансформаційних процесів в світовій науці: задачі та виклики: матеріали II Міжнародної наукової конференції, м. Кривий Ріг, 19 січня, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. — 552 с. <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/13194/1/50-72-PB.pdf#page=225>
6. Заболотний С., Резнік О. Актуальні проблеми викладання дисципліни «Вогнева підготовка» в аспектах використання прикордонниками вогнепальної зброї. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки. 2022. С. 272-283.
7. Солдатенко , А., & Наточій , А. (2024). Сучасні технології та засоби для поліпшення точності ведення вогню поліцейськими. *UNIVERSUM*, (4), 72–79. Вилучено з <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/687>
8. Наточій А. Д., Тимощенко В. О. (2023) Сучасні питання удосконалення тактико-спеціальної, вогневої, фізичної та психологічної підготовки фахівців сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми теорії та практики службово-бойової діяльності складових сектору безпеки та оборони в сучасних умовах: матеріали Всеукр. наук.практ. конф. (м. Київ, 27 жовтня 2023 р.). Київ: Київський інститут Національної гвардії України, 2023. 391 с. https://kingu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/12/ЗБІРНИК_тез_доповідей_НПК_ФСБД%20НГУ_23.11.2023.pdf#page=144
9. Тимофеев , В., & Тінін , Д. Г. (2023). Актуальні проблеми тактичної та вогневої підготовки українських поліцейських в умовах воєнного стану. Матеріали конференцій МЦНД, (23.06.2023; Полтава, Україна), 134–136. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/635>

ОСОБЛИВОСТІ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ КАРНОГО РОЗШУКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сухомлін Іван Юрійович

курсант 2-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Бодирев Дмитро Анатолійович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

В умовах сучасних геополітичних реалій, аналіз та вдосконалення вогневої підготовки поліцейських карного розшуку в умовах воєнного стану стає в край актуальним завданням. Специфічні вимоги та загрози, пов'язані із воєнним конфліктом, вимагають не лише високого рівня стрілецької майстерності, але й глибокого розуміння тактичних аспектів та здатності швидко адаптуватися до швидко змінюючихся обставин. У цьому контексті вивчення та оптимізація процесу вогневої підготовки має стратегічне значення для забезпечення ефективності та безпеки дій поліцейських під час виконання завдань у надзвичайних умовах.

Мета даної роботи полягає в глибокому розгляді особливостей вогневої підготовки поліцейських карного розшуку в умовах воєнного стану та виявленні шляхів підвищення ефективності цього процесу. Дослідження спрямоване на визначення ключових аспектів, що впливають на успішність вогневої підготовки, і розробку рекомендацій для оптимізації цього етапу професійної підготовки поліцейських у воєнних умовах. Враховуючи постійні виклики та зміни в сучасному світі, подальше вдосконалення вогневої підготовки стає ключовим фактором забезпечення готовності поліцейських до дій в умовах воєнного конфлікту.

На тлі воєнного стану особливе значення набуває вогнева підготовка поліцейських, зокрема тих, які займаються карним розшуком. У сучасних умовах важливо акцентувати увагу на підвищенні бойової готовності поліцейських, спрямовуючи навчання на реальні умови служби. Це включає у себе проведення тренінгів, вивчення матеріалів розслідуваних кримінальних справ, участь у спеціальних операціях та акцентацію на тактичних аспектах використання вогнепальної зброї. Окрім того, необхідно враховувати динаміку конфліктних ситуацій, залучаючи поліцейських до сценаріїв, що можуть виникнути в умовах воєнного стану. Відповідно до цього, навчальний процес має включати інтенсивне вивчення тактичних стратегій та координацію дій в умовах загострених конфліктів [1, с. 14].

Однією з ключових аспектів професійної підготовки поліцейських карного розшуку є вогнева підготовка, включаючи стрілецьку майстерність. Ця складова необхідна для розвитку не лише навичок у використанні вогнепальної зброї, але й усвідомлення тактичних аспектів в умовах, які можуть виникнути під час повсякденної служби. Особлива увага приділяється ситуаціям, що виникають у зв'язку із введенням воєнного стану, оскільки це вимагає додаткової підготовки та адаптації до екстремальних обставин [2, с. 563].

З огляду на надзвичайні умови воєнного стану, важливим аспектом в процесі вогневої підготовки поліцейських, займаючихся карним розшуком, є поглиблене тренування навичок стрільби. Для забезпечення успішного виконання завдань в умовах воєнного конфлікту слід акцентувати увагу на практичних вправах зі стрільби з різних видів вогнепальної зброї. Наприклад, організація тренувань на спеціалізованих полігонах з використанням сценаріїв, що імітують реальні бойові умови, дозволить поліцейським ефективно набувати досвіду і реагувати на стрімкі зміни в ситуаціях ведення боротьби. Важливо також навчати переорієнтації під час ведення вогню та здійснення тактичних маневрів, щоб адаптувати стратегії до динаміки воєнного конфлікту та забезпечити оптимальний рівень безпеки та ефективності в діяльності поліцейських [3].

Узагальнюючи обговорені аспекти вогневої підготовки поліцейських карного розшуку в умовах воєнного стану, важливо підкреслити необхідність спеціалізованого тренування, яке адекватно відтворює реальні бойові умови. Таке тренування на полігонах із врахуванням динаміки конфліктних ситуацій забезпечує поліцейським необхідний досвід та вміння реагувати на стрімкі зміни в сценаріях.

Додатково, важливо акцентувати увагу на стратегічних аспектах підготовки, зокрема на навичках переорієнтації вогню та тактичних маневрах. Це дозволяє поліцейським ефективно адаптувати свою стратегію до непередбачуваних обставин, що може виникнути в умовах воєнного конфлікту.

Останнім, але не менш важливим аспектом, є підготовка з метою забезпечення безпеки та оптимальності ведення операцій. Здійснення вогневої підготовки повинно бути спрямовано на розробку стратегій, які забезпечують не лише високий рівень ефективності, але й безпеки для поліцейських у реальних умовах військового конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Польща І., Богуславський В. Навчально-методичні аспекти викладання тактико-спеціальної та вогневої підготовки здобувачів вищої освіти. Актуальні питання фізичної та тактико-спеціальної підготовки здобувачів вищої освіти: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (17 листопада 2023 р.) / за заг. ред. О. А. Чичкан. Львів: ЛьвДУВС, 2023. 169 с.
2. Байрак Н. В., Плахотний А. П. Оптимізація системи професійної підготовки правоохоронців для дій в екстремальних ситуаціях. The 6th International scientific and practical conference «Modern problems of science, education and society» (August 14-16, 2023) SPC «Sciconf.com.ua», Kyiv, Ukraine. 2023. 671 p.
3. Шелест Ю. Д., Найда В. О. Актуальні питання вдосконалення вогневої підготовки поліцейських в умовах воєнного стану, 2022.

СЕКЦІЯ VIII. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ЗАСАДНИЧИЙ ФАКТОР КОМУНІКАЦІЙНО- КОНТЕНТНОЇ БЕЗПЕКИ

Гинда Оксана Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-9339-6512

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних наук
Національна Академія сухопутних військ
ім. гетьмана П. Сагайдачного, Україна

Вишневська Стефанія Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-5322-0950

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних наук
Національна Академія сухопутних військ
ім. гетьмана П. Сагайдачного, Україна

В умовах сучасності інформація стає реальною допомогою людині адаптуватися в житті в умовах невизначеності, пристосуватися до швидких змін, виробити нові моделі поведінки, що відповідають новим обставинам. Вона є ресурсом соціально-економічного, технологічного й культурного розвитку.

Сьогодні цінність інформації має суб'єктивний характер і долучає об'єктивну оцінку про навколишню дійсність незалежно від того, як вона сприймається окремими суб'єктами, сукупністю індивідів чи суспільством у цілому. Все це загалом дає підстави вважати, що в суспільстві, крім цінної інформації існує інформація, яка володіє негативною цінністю. Можна зробити висновок, що сучасне суспільство є інформаційним.

Сучасний інформаційний простір, є системоутворюючим елементом суспільства, який являє собою сукупність інформаційних ресурсів і інфраструктури, тобто всю сферу формування, поширення і використання соціальної інформації для забезпечення повноцінного функціонування інших елементів соціуму загалом. Він досяг такої інтенсивності, системності та глобалізованості потоків інформації, що може безпосереднім чином впливати на події в оборонній сфері.

Головними структурними елементами простору є інформаційні поля та інформаційні потоки. Саме поле розуміємо як зосереджену інформацію, безвідносно до її форми й стану, що знаходиться у відриві як від об'єкта відображення, так і від суб'єкта сприйняття. Обіг інформації здійснюється завдяки своєрідному зв'язку між одержувачем і джерелом інформації, що матеріалізується в даному потоці.

Особлива увага приділяється характеру змістовного наповнення інформаційних повідомлень та контенту в інтернет-просторі для аудиторії Збройних сил України. Інформація, особливо в умовах війни, не повинна давати ворогу доступ до будь-якого

матеріалу стосовно укомплектування, морально-психологічного стану та повсякденної діяльності підрозділів. Сучасні медіа-майданчики можуть ставити під загрозу не тільки національну безпеку, а й життя всіх громадян. Люди, які в своїй професійній діяльності формують та наповнюють інтернет-простір, мають розуміти поняття військової таємниці або інформації з обмеженим доступом.

Інкони протистояння між націями проявляється не тільки у форматі бойових дій, а й ведеться в інших площинах: економічній, культурній, демографічній тощо. Тоді не можна говорити про відсутність війни, варто лише говорити про інший формат. Сучасність модифікувала війну, сполучивши всі способи міжнародного протистояння в єдиний багатогранний комплекс, що описується поняттям «гібридна війна».

Гібридну війну розуміємо як сукупність двох фронтів площини – збройної та інформаційної. Сьогодні, глибокий аналіз причин та реалій гібридної війни можна знайти у багатьох друкованих виданнях. Збройний фронт у цілому видимий: він являє собою безпосередні військові дії й спрямований на ліквідацію національної державності ворога чи ліквідацію її впливу на окремі території. Складніше з визначенням інформаційного фронту. Тут можна говорити про ряд різних форматів – культурний, демографічний, економічний, політичний, та багато ін. Інформаційна агресія, на відміну від збройної, є менш помітною. Здебільшого, вона розтягнута не тільки в часі й просторі, але й у формах. Між тим, вона переслідує чітку мету – ліквідацію національної ідентичності ворога. Об'єкти, по яких завдаються удари на гуманітарному фронті, повинні бути знищені не фізично, а морально. Мають бути ліквідовані підстави їх приналежності ворогу. Інформаційний удар – це удар не по об'єктах, а по ідейних переконаннях. До того ж, саме інформаційний простір стає ареною для найзапекліших та безжальних сучасних протистоянь. Ситуація на окупованій частині Донбасу та Криму є класичним прикладом таких сутичок інформаційної агресії [1].

Сьогодні інформаційний інтернет-простір – могутня й здатна робити «фантастичні» речі система, може легко обернути перемогу на поразку, часто подаючи «отруту» в мізки українців у вигляді брехні та зради. Як зазначав давній китайський стратег Сунь Цзи у своїй праці «Мистецтво війни»: «Війна – це мистецтво брехні. Тому якщо ти вправний, придурюйся невмілим. Якщо ти діяльний – корч із себе млявого. Якщо ти близько – вдавай, що далеко, а якщо далеко – вдавай, що близько» [2].

Саме тому більшість громадян країни, щодо яких здійснюється гібридна агресія, часто дезорієнтовані великою кількістю суперечливих інформаційних повідомлень та не розуміють усіх масштабів і небезпеки, яка нависає над їхньою державою. Застосування форматів операцій у таких війнах надзвичайно ефективно та різноманітне. Все це може передбачати появу економічних проблем у ворожій державі, підтримку в країні ворога та революційних і сепаратистських рухів, створення в них нерегулярних збройних формувань та створення внутрішніх протиріч у суспільстві ворога. Реалізація власних амбіцій та утримання своєї стратегічної ініціативи в протистоянні між державами досягається шляхом мистецтва ведення інформаційної боротьби та вмінню виокремити її основні об'єкти. Загальновідомо, що стійкі ідейні переконання, вплив на морально-психологічний стан і поведінку людей в основному забезпечуються завдяки використанню інформаційної інфраструктури та медійного простору, деструктивний вплив на які має рушійні наслідки для формування національної свідомості. Тож, завдяки впливу на морально-психологічний стан суспільства досягається перемога в інформаційно-мережових війнах. Інформаційно-психологічний вплив – це дія словом, інформацією,

спрямованою на свідомість людини. Його часто називають інформаційно-пропагандистською ідеологічною, психологічною дією [3].

В інформаційному просторі людина залишає «електронні відбитки», і їх кількість настільки велика, що сучасні технології можуть розказати про тебе більше, ніж твій друг. Тож, треба чітко усвідомлювати, що всі війни сьогодення є гібридними. Інформаційний простір є складником гібридної війни на рівні з військовими операціями, а отже, вести бойові дії без уваги до «інформаційного фронту», – абсолютно немає сенсу. Перемогу на збройному фронті без перемоги в інформаційній площині в сучасному світі здобути просто неможливо.

Аналізуючи новини, бачимо, що різні інформаційні платформи переповнені фейками з боку російських телеканалів та веб-ресурсів. Путінський режим за допомогою мас-медіа давно веде інформаційну війну проти України. Акцент у розповсюдженні фейкових меседжів зроблений на соціальні мережі. На жаль, сучасна людина, утративши здатність розпізнавати фейки, стане хорошим об'єктом для маніпуляцій, адже її поведінку можна легко контролювати.

Створення контенту – це нематеріальне виробництво, але воно має потенціал змінювати матеріальний світ. Новини, які пов'язані із зовнішніми потребами, це умовний державний контент. При цьому, беззаперечно, що новини завжди будуть підлаштовуватись під наші інтереси, оскільки їм важливо охопити увагу глядачів.

Наразі Україна намагається захистити свій власний інформаційний простір в умовах гібридної війни. Важливою проблемою залишається протидія російським фейкам, як важливим інструментам ворожої інформаційної агресії. Незважаючи на те, що урядові структури, недержавні організації істотно ускладнили використання цього засобу агресором, проте повністю усунути інформаційний вплив неможливо. Необхідне не лише виявлення та знищення фейків, а й більша увага до визначення аудиторій, на які їх розповсюджують та, головне, формування ефективного контенту протидії.

Російська агресія нанесла тяжкий удар по розповсюдженню української мілітарної культури в інтернет-просторі. Над її поширенням, починаючи з 2014 року, працює велика кількість людей. Це не тільки військові, а й волонтери, державні та громадські організації. Створення якісного контенту – не проста справа, яка потребує аналізу та систематичного оновлення у зв'язку зі швидким розвитком інформаційних технологій та перебігом подій у світі.

Мілітарна культура існує задля популяризації війська, прищеплення уявлення про військових, як дисциплінованих та відповідальних громадян, що є зразком для молодого покоління; існує для створення та закріплення прикладів поведінки, необхідної для захисту держави. Надзвичайно важливий художній аспект мілітарної культури, який полягає в отриманні задоволення від сприйняття художнього твору на військову тематику.

Розповсюдження мілітарної культури в мережевому просторі з кожним днем набирає обертів. Безліч телеграм-каналів, фейсбук-сторінок, ютуб-блогів забезпечують постійне інформування населення про останні події військової спільноти та допомагають підтримувати імідж Збройних сил України.

Список використаних джерел:

1. Микола Кравченко. Гібридна війна: її фронти і методика. URL: <https://azov.org.ua/hibrydna-viina-yii-fronty-i-metodyka> (дата звернення: 03.03.2020)
2. Сунь-Дзи. Мистецтво війни. Переклад Сергій Лисняк. 2015. С.17.
3. Українська стратегічна ініціатива: маніпулювання свідомістю людини як технологія у інформаційній війні. URL: <https://informnapalm.org/ua/ukrainska-stratehichna-initsiatyva-svidomist> (дата звернення: 05.03.2020)

СЕКЦІЯ ІХ. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ПАМ'ЯТЬ І ПРОФІЛАКТИКА ЇЇ ПОГІРШЕННЯ

Коц Сюзанна Миколаївна

ORCID ID: 0000-0001-5016-7181

доцент, канд.біол.наук,

доцент кафедри анатомії та фізіології людини ім. Я.Р. Синельникова

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна

Коц Віталій Павлович

ORCID ID: 0000-0001-5365-9608

доцент, канд.біол.наук,

доцент кафедри анатомії та фізіології людини ім. Я.Р. Синельникова

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна

Необхідно розширювати інформованість щодо актуальних питань здоров'я і питань профілактики [6,7,21-23, 25]. Сьогодні ми з вами поговоримо про причини погіршення пам'яті та зниження концентрації уваги. А також поговоримо, що дає можливість ефективно з цим боротися.

Вважається, що пам'ять втрачається з віком. Це дійсно так, однак причиною погіршення може виступати не обов'язково фізіологічне старіння організму. Справа в тому, що пам'ять - один із "інструментів" мозку, і якщо ним довго не користуватися, він "ржавіє", тупішає.

В дитинстві та юності пам'ять використовують майже кожну хвилину: дитина знайомиться з новим світом і вчиться грати за його правилами, які необхідно зберігати в голові. Підліток або молода людина вчиться в школі чи вузі, де кожний день отримує частину необхідної для запам'ятовування інформації. За рахунок того, що кожну секунду тренується мозок, ні з пам'яттю, ні з концентрацією уваги у молоді проблем нема.

Але рік за роком потреба в запам'ятовуванні знижується. Доросла людина входить на роботу одним і тим же маршрутом, виконує рутинні дії, а за інформацією лізе в інтернет чи довідник. Як результат - пам'ять погіршується. Фізіологи стверджують, що для підтримання гарної пам'яті і здібності запам'ятовувати необхідні регулярні заняття. Наприклад, вирішувати завдання на запам'ятовування: кожний день заучувати 10 нових іноземних слів. Або, наприклад, скласти список для магазину, "забувати" його вдома і купляти необхідні продукти "по пам'яті". Так, звичайно, може бути, що ви кожного разу щось будете забувати купити, але з кожним разом пам'ять буде кращою і скаже вам спасибі.

Одна із причин зниження пам'яті - це стрес. Стрес вимиває сполин. Гормон кортизол, який виробляється наднирниками, приймає участь у відреагуванні стресових ситуацій. І одночасно здійснює пригнічуючу роботу гіпокампу - область мозку, що відповідає за пам'ять. Зв'язок простий: чим сильніше і частіше ми нервуємо - тим гірше здібності до запам'ятовування. Наш організм сприймає стрес, як загрозу для життя, а тому не бажає складати у мозку нову інформацію: адже

організм в стані стресу чи критичному стані і ось-ось зникне, то навіщо забивати голову?

Відповідно, якщо хочеться пам'ятати все, із стресом треба боротися. Варіантів багато - психотерапія, навички "не приймати близько до серця", харчування спеціальне. Або, наприклад, заняття спортом - півгодини фітнесу або 10 хвилин пробіжки вистачає, щоб знизити рівень кортизолу, а разом, позбавитися ще однієї причини для провалів пам'яті [1-20,19,24, 26].

Також, треба пам'ятати що мозок - найбільш енергоємкий орган. Він використовує близько 20% джерел енергії організму, в тому числі і кисню. Тому на нестачу кисню сіра речовина реагує раніше за всіх - спочатку нам зівається, потім приходиться втома, а паралельно з усім цим різко знижуються здібність до запам'ятовування. Щоб не допустити гіпоксії, фізіологи рекомендують частіше провітрювати приміщення, активніше гуляти і більше займатися спортом. Фітнес покращує кровопостачання мозку, а отже доставку кисню до нього.

Причиною погіршення пам'яті може бути нестача води. На 80% мозок складається із води і дуже чутливо реагує на нестачу води - ослабленням пам'яті та зниженням уваги. Часто треба нівелювати зневоднення (пити по одному келиху води кожні півтори дві години) - і пам'ять покращиться.

Справа може бути у стані судин. Погана пам'ять нерідко пов'язана з погіршенням кровопостачання головного мозку. У зрілому віці така неприємність здійснюється через атеросклероз - закупорку судин холестериновими бляшками. Якщо справа саме в цьому, то симптоматикою буде не тільки зниження пам'яті, а й втомлюваність, постійне запаморочення і головні болі, сонливість вдень і безсоння вночі... Нарахували у себе цілий ряд таких ознак? То бігом до терапевта на перевірку рівня холестерину, щоб він виписав спеціальні препарати та відрегулював спосіб життя.

Також причина погіршення пам'яті може бути у стані кишківника. Вага мікрофлори товстого кишківника досягає 1,5 кг, а тому в ній знаходиться біля півтора тисячі різновидів мікроорганізмів. Це така своєрідна самостійна "залоза" організму, яка впливає, в тому числі, і на пам'ять. При використанні продуктів поганих, продуктів, які не поєднуються, при порушенні режиму харчування у кишківнику збільшується кількість патогенної мікрофлори і токсинів. Частина їх нейтралізується печінкою, а інша потрапляє в кров і погіршує мозкові функції разом із пам'яттю. Тому треба коректувати раціон у здорову сторону.

А також на стан пам'яті впливає наявність нормальної кількості йоду в раціоні. До втрати пам'яті приводить недостатня активність щитоподібної залози. Правда, як у випадку із атеросклерозом, тільки зниженням уваги симптоми не обмежуються: гіпотиреоз викликає сповільнення обміну речовин і реакцій, обумовлює слабкість та набряк.. З такими сигналами також дуже бажано потрапити до спеціаліста, щоб отримати рекомендації та повернути собі не тільки гарну пам'ять але і здорову активність.

Список використаних джерел:

1. Коц С.М., Коц В.П. (2016) *Фізіологія вищої нервової діяльності*. Навчальний посібник. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди.
2. Коц С.М., Коц В.П. (2015) *Фізіологія людини*. Навчальний посібник. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди.
3. Коц С.М., Коц В.П., Коц В.В. Про важливість прояву позитивних емоцій. *Problems of the development of science and the view of society: the 11th International scientific and practical conference*. (p. 45-50), 21 – 24 March, 2023. Graz, Austria. International Science Group. 2023.

4. Коц В.П., Коц С.М. Вплив на психофізіологічні показники дітей з високою тривожністю програми відпочинку ПЗОВ. *Тенденції розвитку психології та педагогіки: збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції*. (С. 44-49), 4-5 листопада, 2016, Київ, Україна.
5. Коц С.М., Коц В.П. Реалізація вирішення проблеми високої тривожності у дітей та підлітків педагогічним колективом у дитячому оздоровчому позаміському таборі. *Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в Україні: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції*. (С. 57-61), 21-22 серпня, 2015, Львів, Україна.
6. Коц С.Н., Коц В.П., Коваленко П.Г. (2021) Динаміка показників функціонального стану серцево-судинної системи дітей шкільного віку під впливом корекційного комплексу. *Природничий альманах (біологічні науки)*, 2021, №31:35-44.
7. Коц С. М., Коц В. П. (2013) Визначення показників функціонального стану дихальної системи. *Біологія та валеологія*. Випуск 15, 2013 : С.98-104.
8. Коц С. Н., Коц В.П. Сум, наслідки та психічне здоров'я. *Розвиток науки та техніки у сучасному світі: ХСІІ Міжнародна науково-практична конференція*. (С. 43-49), 13 липня, 2022, Вінниця.
9. Коц С. Н., Коц В.П., Головка С.В. Порушення сну у молоді. *Scientific forum: theory and practice of research: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference*. (P 117-120). September 16, 2022. Valencia, Kingdom of Spain: European Scientific Platform. DOI:<https://doi.org/10.36074/scientia-16.09.2022>
10. Коц С.М., Коц В.П., Крат Є.С., Кобченко С.Р. До питання впливу на психічне здоров'я сучасних підлітків. *Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук ХХІ століття: матеріали II Міжнародної наукової конференції*. (Т. 2, С.21-24.), 5 листопада, 2021 Рівне, Україна.
11. Коц С.М., Коц В.П., Зоренко М.В. Інтелектуальна діяльність та психічний стан. *Сучасні тенденції та концептуальні шляхи розвитку освіти і педагогіки [зб. наук. пр.]: матеріали VII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. (С.23-29), 26 листопада, 2021, Київ.
12. Kots S., Kots V., Luhanska V. A study of the level of personal anxiety in modern youth. *The World During a Pandemic: New Challenges for Science: The 18th International scientific and practical conference*. (с. 63-68), 19 – 20 April, 2021, Ottawa, Canada.
13. Коц С.М., Коц В.П., Яценко В. В. Вплив інтернет-мережі на складові емоційного інтелекту сучасної молоді. *Science and technology*. (С. 17-22), 11-12 october, 2021, Lublin, Poland.
14. Коц С.М., Коц В.П., Бойко К. Прихована депресія. *Martial Law — Challenges in Modern Science: the 31st International scientific and practical conference*. (P. 61-66) p.Warsaw. April 12-13, 2022. Warsaw: Myśl Naukowa, Poland.
15. Коц С. Н., Коц В.П., Яценко В.В. Рівень тривожності у студентської молоді 2022. *Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень: матеріали III Міжнародної наукової конференції*м. (P. 159-163), 23 вересня, 2022. Київ, Україна.
16. Коц С.М., Коц В.П., Заскалько О.М. Профілактика сезонної депресії. *Priority Areas of Modern Science: XLI International Scientific and Practical Conference Great*. (С. 100-107), 21 - 22 November, 2022, Britain, Liverpool. https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/GB_22112022.pdf
17. Kots SM, Kots VP, Kovalenko PG. Depression does not have a face. *Sectoral research XXI: characteristics and features: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference* (С. 63-66, Vol. 3), April 22, 2022. Chicago, USA. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/issue/view/22.04.2022/734>
18. Коц С.М., Коц В.П., Бойко К.В., Бехтер А.А. Організація повноцінного сну. *Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень: матеріали II Міжнародної наукової конференції*. (С.58-61), 9 вересня, 2022, Рівне. Вінниця: Європейська наукова платформа, Україна.
19. Коц С. Н., Коц В.П., Коц В.В. Тривожність у підлітків та шляхи впливу. *Sectoral research XXI: characteristics and features: V International Scientific and Theoretical Conference*. (С.103-107), 30 січня, 2023. Чікаго.

20. Коц С.М., Коц В.П., Коц В.В. До питання профілактики негативних наслідків перевтоми. *Prospects of modern science and education : V Міжнародна науково-практична конференція.* (С. 57-63). 07-10 лютого 2023 р., Стокгольм, Швеція.
21. Коц СН, Коц ВП, Коваленко ПГ. Characteristics of the functional condition of the cardiovascular system of children 11, 12 years old. *Collective Scientific Monograph. Synthesis of medicine, pharmacy sciences and biological researches: analysis and trends.* №1, Dallas: Primedia eLaunch. 2021-2022. P. 1-16. <https://doi.org/10.36074/smpsbr:at.ed-1.03>
22. Кондратенко АО., Коц ВП, Коц СМ. (2021) Дослідження рівня функціональних показників дихальної системи дітей шкільного віку. *Грааль науки*, 2021, Міжнародний науковий журнал, № 9:160-164.
23. Коц В.П., Земляна К.А., Коц С. М., Дослідження адаптаційного потенціалу у школярів. *Харківський природничий форум: матеріали II Міжнародної практичної конференції студентів, магістрантів.* (С.30-33). м. Харків, 18-20 квітня 2019 року. Вип. 2. Харків.
24. Коц С.М., Коц В.П. (2020) *Вікова фізіологія та вища нервова діяльність.* Навчальний посібник. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди.
25. Коц В. П., Коц С. М. (2016) Характеристика функціональних показників серцево-судинної системи організму дітей шкільного віку. *Біологія та валеологія.* Випуск 18, 2016 : С. 125-134
26. Коц С.М., Коц В.П., Коц В.В. До питання збереження психічного здоров'я. *Innovative scientific research: theory and practice : The 10th International scientific and practical conference.* (С. 59-66), November 21-24, 2023, Stockholm. International Science Group. 2023, Stockholm, Sweden.

СЕКЦІЯ Х. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

АНАЛІЗ ПОЛІМОРФІЗМУ *bGH_EXON 5_L127V* В СТАДАХ М'ЯСНИХ ТА МОЛОЧНИХ ПОРІД ХУДОБИ В УМОВАХ ГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ : ОГЛЯД

Крамаренко Олександр Сергійович

ORCID ID: 0000-0002-2635-526X

канд. с.-г. наук, доцент,

доцент кафедри біотехнології та біоінженерії

Миколаївський національний аграрний університет, Україна

Анотація. Розподіл генотипів за поліморфізмом *bGH_exon 5_L127V* серед корів молочних та м'ясних порід із різних господарств України свідчить про суттєву як між-, так і внутрішньопородну мінливість.

Вивчення геному людини зробило поштовх у розвитку медицини, біотехнології та фармакогенетики, аналогічно нові дослідження геному великої рогатої худоби дають якісно інші можливості використання цих даних у селекції тварин та виробництві сільськогосподарської продукції, а також контролю її якості. Дослідження такого роду дають можливість скоротити терміни і вибрати оптимальний напрямок селекційної роботи для одержання максимального ефекту у виробництві молока та м'яса. Проблеми продуктивності великої рогатої худоби в недавньому минулому вирішували, в основному, створенням високопродуктивних спеціалізованих порід. Аборигенні (автохтонні) породи замінювались високопродуктивними синтетичними імпорнтними породами. Це призвело до зменшення використання місцевого різноманіття генофонду виду *Bos taurus* та поширення генетичних хвороб. Останні дослідження дають можливість згладити ці можливості [1].

Перехід сільського господарства від екстенсивного до інтенсивного методу призвело до виникнення концепції розвитку сталих екосистем. Тому вони потребують вивчення генетичної компоненти агросистеми. Основний внесок в генетичну тваринницьку компоненту агросистем вносить велика рогата худоба, яка є лідером за кількістю тварин та ареалом (близько 1500 порід). Тому виникає необхідність контролю кількісних ознак і пошуку генів-маркерів господарськи цінних ознак великої рогатої худоби та розробки методів прискорення селекційного процесу з використанням ДНК-технологій [2].

У великої рогатої худоби відома локація і функції значної кількості *QTL*-генів. Їх можна умовно поділити на групи, що впливають на молочну продуктивність, якість молока, регулюють метаболічні процеси в організмі, строки статевого дозрівання тварин тощо [3].

Таким чином, **головною метою** даної роботи був аналіз прогностичної здатності поліморфізму *bGH_exon 5_L127V* при формуванні ознак молочної продуктивності *Bos taurus*.

Гормон росту (соматотропін) – найважливіший ендогенний фактор, що володіє лактогенною, інсуліноподібною, діабетогенною, жиромобілізуючою та нейротропною дією. Соматотропін бере безпосередню участь в обміні білків, вуглеводів та ліпідів, а також є важливим регулятором соматичного росту організму. У *Bos taurus* ген гормону росту (*bGH*) складається з п'яти екзонів і чотирьох інтронів, загалом це більше 2 т. п. н. Він локалізований у 19-й хромосомі та займає положення 48117957..48119786 п.н. [4].

У цього виду було ідентифіковано окремі мутації в гені гормону росту. Особлива увага приділяється нуклеотидній заміні в п'ятому екзоні кодону лейцину (CTG) на кодон валіну (GTG) у положенні 127 поліпептидного ланцюга, що призводить до появи алельних варіантів, які виявляються за допомогою рестриктази *AluI* і позначаються як алель L (лейцин) та V (валін), відповідно. Відомо, що введення екзогенного *bGH* стимулює ріст і розвиток молочної залози й збільшує вихід молока в корів на 10...40%. Виявлено також, що при цьому знижується рівень жиру й збільшується кількість м'язової тканини в туші. Тому не дивно, що *bGH* викликає такий великий інтерес як маркер ряду характеристик продуктивності тварин. Особлива увага приділяється поліморфізму алелів L і V, оскільки молоко корів з генотипом LL містить більший відсоток жиру й білка, ніж у тварин з генотипом VV [5].

У проведених дослідженнях на голштинських коровах-первістках, було встановлено позитивний вплив алеля V гена гормону росту на збільшення надоїв з генотипом VV. Так, рівень надою у тварин з таким генотипом був вищим порівняно з гомозиготами LL на 503 кг. За масовою часткою жиру і білка в молоці тварини з генотипом LL мали вищі показники порівняно з генотипом VV на 0,02 % та 0,09 %, відповідно, а порівняно з генотипом LV – на 0,03 %. Серед виявлених генотипів за геном гормону росту найбільш продуктивними за надоєм були корови-первістки з гетерозиготним генотипом LV. Так, надій цих корів становив 8416 кг молока, що на 654 кг більше, ніж у гомозигот LL. За масовою часткою жиру та білка гетерозиготи LV займали проміжне положення між гомозиготами LL та VV. За масовою часткою білка гетерозиготи переважали гомозиготних VV тварин на 0,06 %. За кількістю молочного жиру та молочного білка спостерігалася перевага гетерозигот над гомозиготами LL та VV [6].

У результаті проведення міжпородного аналізу за геном *bGH* у популяціях тварин української червоно-рябої молочної та голштинської порід не були виявлені тварини гомозиготні за алельним варіантом V. В популяції тварин української чорно-рябої молочної породи їхня частка була незначною – 0,056, а у симентальській породи тварини – 0,207. Частота гетерозиготних тварин з генотипом LV була наступною: у тварин української чорно-рябої молочної – 0,328, української червоно-рябої молочної – 0,167, голштинської – 0,207, симентальської порід – 0,391. Однак для тварин молочного напрямку продуктивності виявилась характерною висока частота гомозиготних тварин з генотипом LL порівняно з тваринами симентальської породи, в яких частота за цим генотипом сягала 0,402, а у тварин української чорно-рябої молочної, української червоно-рябої молочної і голштинської – 0,616, 0,833, 0,793, відповідно. Частота алеля L, асоційованого з надоєм та вмістом жиру в молоці, була найнижчою у тварин симентальської породи – 0,402, а для тварин української чорно-рябої молочної, української червоно-рябої молочної і голштинської порід частота цього алеля виявилася високою (0,780, 0,917 та 0,896, відповідно), що вказує на подібність генетичних структур досліджених порід тварин великої рогатої худоби молочного напрямку продуктивності [7].

Характеризуючи розподіл частот алелів гена *bGH* було встановлено, що частка бажаного алеля L значно вища і сягала до 69,6 % серед представниць швидкої

інтенсивності розвитку і до 70,5 % у аналогів протилежного типу, частота алеля V у цих тварин удвічі менша. У представниць червоної степової породи швидкого типу росту організму особини гомозиготи VV були відсутні, а в інших групах їх частка становить 8,7...18,2 %. Висока фактична гетерозиготність характерна худобі з підвищеним процесом росту порід УЧРМ та УЧМ (0,435 та 0,522, відповідно). Зіставлення надоїв і частоти алелів дало підставу стверджувати, що в більшості випадків генотипи LL та LV мали більш високі надої порівняно з особинами генотипу VV, хоча для породи УЧМ переважали саме тварини з генотипом VV [8].

Було з'ясовано, що високі надої за 305 днів першої лактації мали первістки генотипу LL – він був на 838 кг більше порівняно з ровесницями генотипу LV. Корови генотипу LL відрізнялися від ровесниць генотипу LV більшою кількістю молочного жиру на 27,5 кг та молочного білка на 27,5 кг. Подібна динаміка показників спостерігалась у голштинських корів цих генотипів і за 305 днів другої лактації, зокрема, тварини генотипу LL демонстрували перевагу над тваринами генотипу LV за надоєм на 1082 кг, молочним жиром – на 35,7 кг та молочним білком – на 33,4 кг. Частка впливу генотипу за геном *bGH* на надій, кількість молочного жиру та білка за першу і другу лактації була в діапазоні 5,5...7,8 % [9].

Генотип LV гена гормону росту у багатьох порід асоційований з високою масовою часткою жиру в молоці, а генотип VV – із високими надоями. Частоти цих генотипів у досліджених тварин були низькі (0,183 та 0,860, відповідно), що дає можливість прогнозувати їх невисокий потенціал щодо жирномолочності [10].

При аналізі корів сірої української породи було встановлено відсутність у дослідженій вибірці тварин з генотипом VV, низький відсоток гетерозигот (3 %) і значну частку гомозигот за алелем L (98 %). Вірогідної різниці за рівнем фактичної та очікуваної гетерозиготності за геном *bGH* не було виявлено [11].

Розглядаючи структуру вибірки голштинських корів за генотипами гену *bGH* було відмічено, що за геном гормону росту майже половина тварин є гомозиготами за алелем L (48 %), їм дещо поступаються гетерозиготи (43 %) і лише у 9 % корів виявлено генотип VV [12].

Оцінювання частот алелів гену *bGH* виявило унікальність німецьких екогенотипів голштинської худоби, оскільки за високої частоти алеля L (0,729), що контролює вмісту жиру та білка в молоці, у підсумку у цих корів було одержано більший вихід молочного жиру та молочного білка одночасно з фактично високим рівнем надою. В дослідженні було виявлено підвищену частоту алельного варіанта *bGH_V* у голштинів угорської селекції (0,471). За літературними даними відзначено, що гетерозиготи LV мають більший відсоток білка у молоці, тоді як генотип *bGH LL* забезпечує більш високу жирність молока, що співпадало з отриманими даними про диференціацію досліджених екогенотипів голштинської худоби за розподілом алелів гену *bGH*, тоді як у корів данського походження спостерігалася виражена перевага алеля L за відносно зниженої частоти зустрічальності алеля V [13].

При аналізі корів-напівсібсів голштинської породи за геном гормону росту *bGH* було виявлено 124 (91,1 %) гомозиготних тварин генотипу LL, 10 (7,5 %) гетерозиготних тварин генотипу LV та 2 (1,4 %) гомозиготних тварин генотипу VV. Встановлено, що гомозиготні особини генотипу LL переважали гетерозигот LV за надоєм за 305 днів на 753 кг, кількістю молочного жиру – на 26,8 кг, кількістю молочного білка – на 24,7 кг. Перевага за основними показниками молочної продуктивності гомозигот LL за геном *bGH* над гетерозиготними особинами спостерігалася і за 305 днів другої лактації [14].

Було встановлено, що серед айрширської худоби найбільш чисельною виявилась група корів гомозиготного генотипу LL за геном гормону росту *bGH*.

Порівняно з однолітками генотипу VV їх надої були вищими на 715 кг, а з генотипом LV – на 40 кг молока. Тварини генотипу LL мали перевагу над цими генотипами і за виходом молочного жиру на 10,7 та 11,6 кг та білка на 22,4 та 21,7 кг, відповідно [14].

Більшість досліджених тварин лебединської породи були носіями гомозиготного генотипу LL гена *bGH* (70 %). Гетерозиготами виявилися 30 % особин. Генотип VV не був виявлений у жодної з досліджених тварин. Таким чином, частота «бажаного» алеля L у тварин лебединської породи досягла 0,850. Отримані результати свідчили про особливість популяційного генофонду лебединської породи корів та можуть бути використані як додатковий інструмент у селекційних програмах та програмах із збереження генофонду лебединської породи великої рогатої худоби [15].

Для тварин бурої карпатської породи худоби поліморфізм гена соматотропну (*bGH*) має нерівномірний внутрішньопородний розподіл, який склав для алеля L – 0,640, а для алеля V – 0,360. Виявлені відмінності в частоті гомозиготних LL, VV та гетерозиготного LV генотипів. Так, частота гомозиготного LL генотипу виявилася найбільшою та складала 50 %, тоді як другий результат у генотипу LV – 28 %. Гомозиготний VV генотип проявився у 22 % досліджених тварин [16].

Висновки. Розподіл генотипів за поліморфізмом *bGH*_exon 5_L127V серед корів молочних та м'ясних порід із різних господарств України свідчить про суттєву як між-, так і внутрішньопородну мінливість.

Список використаних джерел:

1. Супрович Т. М., Мохначова Н. Б. Поліморфізм генів господарсько корисних ознак сірої української породи великої рогатої худоби. *Біологія тварин*. 2017. Т. 19(1). С. 111-118.
2. Копилов К. В., Бірюкова О. Д., Березовський О. В., Басовський Д. М. Генетичний моніторинг в стаді української червоно-рябої молочної породи за комплексом генів. *Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва*. 2015. Вип. 1. С. 28-31.
3. Ставецька Р. В. Молекулярно-генетична диференціація бугаїв-плідників за генами, асоційованими із господарськи корисними ознаками. *Збірник наукових праць ВНАУ*. 2013. Вип. 2(72). С. 136-144.
4. Lucy M. C., Hauser S. D., Eppard P. J., Krivi G. G., Clark J. H., Bauman D., Collier R. J. Variants of somatotropin in cattle: gene frequencies in major dairy breeds and associated milk production. *Domestic animal endocrinology*. 1993. Vol. 10(4). P. 325-333.
5. Гиль М. І., Нагорнюк Т. А., Городна О. В. Молекулярно-генетична диференціація заводських типів української червоної молочної породи за ознаками молочної продуктивності. *Наукові доповіді НАУ*. 2007. Т. 3. № 8. С. 1-15.
6. Рудик І. А., Костенко С. О., Копилов К. В., Стародуб Л. Ф., Олешко В. П., Бабенко О. І. Залежність селекційних ознак у молочної худоби від каріотипової мінливості та поліморфізму генів (*QTL*). *Біологія тварин*. 2010. Т. 12. № 2. С. 384-390.
7. Копилов К. В. Генетична структура різних порід великої рогатої худоби за локусами кількісних ознак. *Розведення і генетика тварин*. 2010. № 44. С. 91-95.
8. Городна О. В., Каратєєва О. І. Варіабельність ДНК-поліморфізму структурних генів гормону росту та лептину у корів різних типів формування організму. *Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва*. 2012. Вип. 8. С. 23-26.
9. Черненко О., Губаренко Н. Вплив генотипів за генами *GH* і *PIT-1* на молочність голштинських корів. *Тваринництво України*. 2014. № 11. С. 31-35.
10. Димань Т. М., Дубін О. В., Плівачук О. П. Молекулярна діагностика поліморфізму *QTL*-генів в українській чорно-рябої молочної худоби. *Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва*. 2014. № 1. С. 5-8.
11. Мохначова Н. Б., Супрович Т. М., Добрянська М. Л., Фурса Н. М. Характеристика сірої української породи великої рогатої худоби за ДНК-маркерами. *Розведення і генетика тварин*. 2016. Вип. 51. С. 283-289.

12. Сметана О. Мікропопуляція голштинської худоби за локусами *GH* і *LEP* та нові популяційно-статистичні параметри. *Тваринництво України*. 2017. № 3-4. С. 27-30.
13. Гиль М. І., Галушка І. А., Сметана О. Ю., Каратєєва О. І., Волков В. А. Поліморфізм структурних генів голштинської худоби зарубіжного походження в умовах селекційного процесу Півдня України. *Таврійський науковий вісник*. 2019. Вип. 108. С. 137-152.
14. Губаренко Н. Ю. Оцінювання молочної продуктивності корів із використанням генетичних маркерів. *Theoretical and Applied Veterinary Medicine*. 2020. Т. 8. № 2. С. 163-170.
15. Мохначова Н. Б. Породні особливості алельного профілю генів *PIT1* та *GH* української аборигенної лебединської породи корів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Біологія*. 2023а. Т. 83. № 1-2. С. 43-48.
16. Мохначова Н. Б. Оцінка алельної та генотипової різноманітності корів зникаючої бурої карпатської породи за деякими генами продуктивності. *Український журнал природничих наук*. 2023б. № 6. С. 27-33.

ВПЛИВ ПРЕПАРАТІВ НА РОЗВИТОК БОРОШНИСТОЇ РОСИ ТРОЯНД В УМОВАХ СОФІЇВСЬКОЇ БОРЩАГІВКИ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Бомок С.К.

ORCID ID: 0000-0001-5278-9128

кандидат сільськогосподарських наук

Інститут захисту рослин НААН

ОЗО Софіївсько-Борщагівський ліцей, Україна

Борошниста роса (збудник – *Sphaerotheca pannosa* Lar. rosae Woronich.). Борошниста роса розвивається на надземних частинах троянди. Ознаками борошнистої роси утворенням білого павутинного нальоту, який пізніше набуває борошнистого вигляду і розміщується на органах рослин щільними ватоподібними подушечками. Ураження спочатку виявляють на півках листків у вигляді матових плям. Потім наліт поширюється на листову пластинку, частіше з верхнього, а іноді з обох боків. З ростом рослин він переходить на листки і стебло. Поступово ущільнюється, набуває жовто-сірого забарвлення, і на ньому з'являються клейстотеції у вигляді чорних крапок [1].

Патоген утворює конідіальне спороношення і сумчасту стадію. Конідії одноклітинні, безбарвні, циліндричні чи бочкоподібні, за розміром 25-30 x 8-10 мкм, розміщені ланцюжками на одноклітинних, трохи подовжених конідіеносцях. Сумчаста стадія гриба характеризується утворенням на грибниці клейстотеціїв із сумками і сумкоспорами. Клейстотеції округлі, спочатку коричневі, а з часом чорні, 135-180 мкм у діаметрі, мають невелику кількість світлих коротких придатків. У них формуються декілька сумок розміром 70-100 x 25-40 мкм. У кожній сумці по 4-8 безбарвних еліптичних сумкоспор розміром 20-23 x 11-13 мкм. Патоген може розвиватись за моно- або дециклічним типом. Перший характеризується появою і розвитком конідіального спороношення з фази утворення третього листка до воскової стиглості. У фазі виходу рослини у трубку гриб починає формувати сумчасту стадію, але сумки із сумкоспорами утворюються повільно, а їх дозрівання проходить лише після перезимівлі клейстотеціїв. Другий тип характеризується тим, що патоген зимує у вигляді грибниці, а формування конідій починається з фази воскової стиглості. Сумчаста стадія формується з кінця кушення до початку трубкування, а дозрівання і розповсюдження сумкоспор відбувається з кінця літа і восени. Отже, під час вегетації рослин гриб може розповсюджуватись конідіями і сумкоспорами [2].

Зараження рослин проходить при температурі 0-20°C і відносній вологості повітря 50-100%. Висока температура повітря (понад 30°C) затримує розвиток борошнистої роси. Інкубаційний період — 3-11 діб (в середньому 4-5). Найчастіше появляється в другій половині літа за вологої погоди [1,3].

З'являється іноді на трояндах за умов надлишкового підживлення азотними добривами. На молодих пагонах, листках та пуп'янках з'являються плями сірого борошнистого нальоту. Уражені листки і пелюстки скручуються, пагони і квітконіжки скривлюються, пуп'янки і квітки втрачають декоративність.

Ріст уражених рослин уповільнюється. Пагони не визрівають, тому сильне ураження борошнистою росою знижує морозостійкість троянд [2].

Об'єкт досліджень: сорт Чорна Магія

Предмет досліджень: борошниста роса, ефективність препаратів

Мета роботи: вивчити вплив препаратів на розвиток хвороб в умовах Софіївської Борщагівки Київської області

Дослідження проводилися за **методикою**. Методики випробування і застосування пестицидів за редакцією Трибеля С.О.

Результати дослідження. Нами було поведено дослідження вплив препаратів на розвиток хвороб грибної етіології: борошністої роси троянд Чорна Магія. Дослідження показали, що за 2 тижні обробка фунгіцидом Ридоміл Голд знизив розвиток хвороби на 5%, в порівнянні із контрольним варіантом розвиток хвороби становив на 2% більше. За спостереженням через 4 тижні розвиток хвороби зменшився на 10%, в порівнянні із контролем збільшився на 5% (табл1).

Таблиця 1

**Вплив препаратів на розвиток борошністої роси на трояндах
(сорт Чорна Магія, приватний сектор вул. Шевченка)**

Препарат	Діюча речовина	Норма витрату препаратів	Ураження перед обробкою,%	Спостереження через 2 тижні	Спостереження через 4 тижні
Контроль	-	-	20	22	25
Ридоміл Голд	640 г/кг манкоцеб; 40 г/кг металаксилу-М	2 г на 5 л води	20	15	8
Топаз	100г/л Пенконазолу	3 мл на 5 л води	20	12	8

Обробка фунгіцидом Топазом знизала захворювання на 8%, в порівнянні з контролем розвиток хвороби збільшився на 2%. За спостереженням через 4 тижні розвиток хвороби зменшився на 10%, в порівнянні із контролем збільшився на 5%

Отже, в результаті дослідження чотирьох тижневого дослідження препарат фунгіцидної дії Ридоміл Голд та Топаз знизив розвиток борошністої роси на 12%, в порівнянні із контрольним варіантом розвиток хвороби збільшився на 5%.

Список використаних джерел:

1. Константинов Б., Бомок С. Розвиток хвороб троянд в умовах Софіївської Борщагівки Київської області. Матеріали конференцій МЦНД, 2023. С. 313-315
2. Кирик М. М., Піковський М. Й. Фітопатологічний моніторинг. Методичний посібник із загальної та сільськогосподарської фітопатології для студ. ф-ту захисту рослин / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ: ЦП "Компринт", 2011. 248 с.
3. Методики випробування і застосування пестицидів / за редакцією Трибеля С.О. та ін. Київ: Світ, 2001. 448 с.

СЕКЦІЯ XI. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

ПРОБЛЕМА ЕКСПЛУАТАЦІЙНОЇ НАДІЙНОСТІ АСИНХРОННИХ ДВИГУНІВ

Вовк Олександр Юрійович
ORCID ID: 0000-0003-0154-6972

канд. техн. наук, доцент,

доцент кафедри електротехніки та електромеханіки імені професора В.В. Овчарова
Таврійський державний агротехнічний університет імені Дмитра Моторного, Україна

***Анотація.** У роботі окреслено проблему підвищення експлуатаційної надійності асинхронних двигунів, суть якої полягає у значній кількості їх відмов. Показано, що негативними наслідками невіршеності цієї проблеми є незаплановані витрати, пов'язані з раптовою зупинкою технологічних ліній, а також ремонт цих електродвигунів. Намічено один із шляхів її вирішення – підвищення рівня експлуатації шляхом своєчасного повного контролю та управління станом асинхронних двигунів. Проаналізовано методи контролю їх роботоздатності і виявлено необхідність дослідження та розробки методів комплексної оцінки стану зазначених двигунів.*

На сьогоднішній момент у реальному секторі виробництва України спостерігається високий ступінь зношування парку електричних машин, з чого випливає, що підтримка в робочому стані наявного електроустаткування, поряд з вирішенням інших завдань, визначає результати господарської діяльності підприємств, оскільки електроенергія є основою стаціонарних технологічних процесів. зокрема – поточкових технологічних ліній, що базуються на електричному приводі). Найпоширеніший силовий агрегат цього приводу – асинхронний двигун із короткозамкненим ротором, порівняно з яким застосування електродвигунів постійного струму та синхронних незначно [1-3].

На виробництві асинхронні приводи становлять близько 95% від загальної кількості електроприводів. На них припадає понад половина енергоспоживання. При цьому для більшості електрифікованих машин використовується привід потужністю від 0,1 кВт до 10,0 кВт і лише для деяких – понад 10,0 кВт. Середня одинична потужність асинхронних двигунів в Україні становить близько 6,0 кВт, тому в роботі розглядаються дані електродвигуни [4-6].

Станом на зараз на різних підприємствах експлуатуються асинхронні двигуни наступних серій: А, А2 – 10 %; А0, А02 – 40 %; 4А, АИ – 50 %. З них спеціального виконання лише 10%, а 90% призначені для загальнопромислового застосування і не розраховані на специфічні умови більшості виробництв [7-9]. Це негативно впливає на надійність в експлуатації електродвигунів, оскільки ці умови істотно відрізняються від загальнопромислових. Вони характеризуються як важкі внаслідок впливу низки чинників: високої агресивності та вологості довкілля, значних

середньорічних перепадів температури, невисокої якості електропостачання, низького рівня технічного сервісу [2, 10].

Негативно на експлуатаційній надійності відбивається неправильний вибір електродвигунів до номінальному режимі (30 – 35 % від загальної кількості), і навіть незадовільного захисту двигунів від аварійних режимів роботи. Тому лише 15 – 20 % електродвигунів виходять з ладу внаслідок природних процесів старіння та зносу. Це відбувається незважаючи на те, що середньорічний час використання електродвигунів становить близько 900 годин при середньому завантаженні на 60 – 65 % [11-13].

На сьогодні поряд з оновленням парку електродвигунів (застосуванням двигунів підвищеної конструкційної надійності) ведуться роботи з підвищення рівня експлуатації двигунів, що використовуються. Вони спрямовані на скорочення часу проведення профілактичних та відновлювальних робіт, на підвищення експлуатаційної надійності електродвигунів, створення та використання в перспективі автоматизованої системи управління експлуатацією, головне завдання якої – підтримка роботоздатності асинхронних двигунів протягом встановленого терміну служби за мінімальних економічних.

Підвищення надійності та економічності експлуатації асинхронних двигунів – проблема багатогранна, яка потребує комплексного вирішення. Усі показники експлуатаційної надійності пов'язані і визначають показники використання електродвигунів та витрати коштів на виконання відновлювальних робіт [14-16]:

- зростання ресурсу електродвигунів веде до зменшення кількості капітальних ремонтів та зниження витрат на них;
- підвищення безвідмовності електродвигунів призводить до зменшення витрат на усунення наслідків відмов;
- забезпечення необхідної ймовірності безвідмовної роботи дозволяє отримати якісну продукцію;
- поліпшення ремонтпридатності електродвигунів знижує витрати праці, часу та коштів на планові ремонти, технічне обслуговування та усунення наслідків відмов;
- підвищення показників збереження електродвигунів дозволяє зменшити експлуатаційні витрати.

На вирішення цієї проблеми спрямована система планово-попереджувальних - ремонтів та технічного обслуговування електрообладнання, яка передбачає виконання робіт, які забезпечують роботоздатний стан електродвигунів у процесі експлуатації. У цей час зі збільшенням кількості та вдосконаленням конструкції електродвигунів, а також з урахуванням досягнень вимірювальної техніки регламентну форму системи планових ремонтів за періодичністю трансформовано в іншу форму – за станом. Ця форма базується на діагностуванні асинхронних двигунів і передбачає технічне обслуговування з періодичним контролем, при якому контроль стану двигунів виконується із встановленою заздалегідь періодичністю та об'ємом, а перелік інших операцій визначається станом електродвигуна в момент початку технічного обслуговування [17-19].

Практика показує, що, незважаючи на вживані заходи, експлуатаційна надійність асинхронних двигунів не задовольняє вимогам виробництва, оскільки спостерігається значний відсоток виходу їх з ладу. У середньому в Україні щорічно відмовляє 20 – 25 % встановленого парку електродвигунів (при випробуваннях на надійність за такий самий період відмовляє не більше 2 – 3 % асинхронних двигунів) [20-22].

Це призводить до незапланованих матеріальних витрат через порушення технологічних процесів, що позначається на кількісних та якісних показниках виробництва. Крім того, для відновлення електродвигунів витрачається певна кількість матеріалів, електроенергії та робочого часу. Тому щорічні витрати на ремонт асинхронних двигунів продовжують збільшуватись пропорційно кількості електричних машин на підприємствах.

Таким чином, існує народногосподарська проблема: підвищення експлуатаційної надійності асинхронних двигунів. Суть проблеми полягає в тому, що в середньому в Україні щорічно відмовляють 20 – 25 % встановленого парку асинхронних двигунів (має відмовляти не більше 2 – 3 %). Негативні наслідки невирішеності проблеми – це незаплановані витрати, пов'язані з раптовою зупинкою технологічних ліній, а також ремонт асинхронних двигунів. Однією з причин існування проблеми є недостатній рівень експлуатації асинхронних двигунів, зокрема відсутність своєчасного повного контролю їх стану. Один із шляхів вирішення проблеми полягає у підвищенні рівня експлуатації шляхом своєчасного повного контролю та керування станом асинхронних двигунів.

Для контролю роботодатності асинхронного двигуна використовують методи, що базуються на порівнянні його поточного стану з еталонним або граничним станом. Вони детально висвітлені у роботах [23-40], користуючись якими проаналізуємо ці методи.

Одним із них є спектральний аналіз – визначення амплітуд та частот коливань, що входять до складу складного сигналу. Метою його, крім отримання безпосередньої інформації (наприклад, визначення частот основних гармонік, виявлення окремих ділянок спектра найбільшої інтенсивності), є порівняння між собою спектрів різних процесів. При ретельному аналізі виявляються елементарні частотні компоненти сигналу, а за загальному – роль окремих частотних ділянок у діапазоні сигналу. За допомогою приладів для аналізу виявляють у досліджуваному сигналі наявність частотних ділянок із шириною смуги, що визначається поставленим завданням. Математичним підґрунтям спектрального аналізу є перетворення Фур'є.

Для обробки досліджуваного сигналу використовують аналізатор спектру в певному діапазоні частот, що робить швидке перетворення Фур'є, за результатами якого визначаються статичні параметри спектру (дисперсія, стандартне відхилення, асиметричний розподіл та ексцес), площа спектральної функції, відношення середньоквадратичних значень вищих гармонік досліджуваного сигналу до його повного значення. У багатьох випадках спектр дає адекватну картину стану електродвигуна. Однак у випадках, коли спектр містить велику кількість гармонік або коли спостерігається модуляція сигналів, розшифровка спектрограм ускладнена. Тому необхідно виконувати додаткову обробку сигналу (логарифмування та гармонійний аналіз спектру), щоб відокремити бічні смуги від джерела спектру та диференціювати групи гармонік та модулюючі сигнали. Виявляють дефекти шляхом порівняння отриманих значень показників з уставкою, тобто значенням, що відповідає справному електродвигуну.

Спектральний аналіз дозволяє ідентифікувати будь-які індивідуальні частотні піки. Різний рівень їхнього збільшення пов'язують з особливими явищами всередині двигуна. Вважають, що будь-яка причина (наприклад, дефект) проявляється на певній фіксованій частоті, що є однією з її характеристик. Так дефекти в обмотці статора (наприклад, пробій ізоляції) викликають електромагнітні сили, що змінюються з подвійною частотою струму статора. Дефекти в обмотці ротора

(наприклад, обрив стрижня) призводять до утворення моментів, що пульсують з подвійною частотою струму ротора. Аналогічні вібраційні збурення викликають нерівномірність повітряного зазору та ексцентриситет ротора. Тому методи контролю роботоздатності, засновані на спектральному аналізі досліджуваного сигналу, полягають у визначенні змін фізичних параметрів електродвигуна за спектром цього сигналу та встановлення відповідності між цими параметрами і можливими дефектами вузлів.

Таким чином, спектральний аналіз сигналу, що досліджується, має високу точність виявлення несправностей електродвигуна. Він являє складні математичні обчислення, для виконання яких застосовують комп'ютери або інші коштовні електронні пристрої. Наприклад, комплект вимірювальної апаратури, створений фірмою Boner Bruy (Велика Британія) спільно з Electric Res. Association Technology (США), коштує 2500 фунтів стерлінгів, при цьому на дослідження було виділено 500000 фунтів стерлінгів. Крім того, з метою підвищення точності контролю часто для отримання інформації використовують кілька вимірювальних перетворювачів, які встановлюють у різних місцях електродвигуна. Тому методи контролю роботоздатності асинхронних двигунів, у яких використовується спектральний аналіз, мають значну вартість технічної реалізації, що зумовлює їх застосування переважно під час виготовлення чи капітального ремонту електродвигуна у спеціалізованих лабораторіях контролю якості.

Найпростіший метод контролю роботоздатності асинхронного двигуна заснований на аналізі таблиць несправностей, які є сукупністю несправностей електродвигуна та їх ознак. За результатами контролю визначають сукупність ознак несправностей, наведених у таблиці, та усувають ці несправності зазначеними у ній способами. Такий метод є різновидом комбінованого аналізу, при якому про роботоздатність електродвигуна судять після виконання всіх тестових впливів.

Використання апарату математичної логіки, Булевої алгебри, прямої (від причини до слідства) та зворотної (від слідства до причини) завдань контролю роботоздатності дозволило скласти систему експертних оцінок визначення несправностей в електродвигуні. Найчастіше вона представлена як програми для комп'ютера. Емпіричні правила та банк даних з несправностей електродвигунів допомагають користувачеві в інтерактивному режимі швидко та точно виявити несправність. Однак існуючі програми вимагають значної кількості вхідних даних, для чого треба проводити велику кількість випробувань (наприклад, у програмі Viking-2, створеній французькою фірмою ASEA, передбачено введення до 52 вимірних показників).

В Україні найбільшого поширення набув метод послідовного функціонального аналізу, що лежить в основі технологій діагностування асинхронних двигунів. Метод заснований на послідовному визначенні основних показників роботоздатності контрольованих об'єктів (елементів електродвигуна: обмоток статора та ротора, магнітопроводу та підшипників). За відхиленням поточних значень обраних показників від допустимих значень визначають несправний елемент двигуна. Метод простий і відрізняється наочністю результатів, його основним недоліком є нераціональність послідовності виконання операцій контролю. Зазвичай контроль починають з обмотки статора, як елемента конструкції електродвигуна, що найбільш ушкоджується, і закінчують магнітопроводом. Тому, перш ніж визначити несправність у магнітній системі, доводиться виконати велику кількість операцій контролю інших елементів двигуна, нераціонально витративши час, відведений для діагностування.

Висновки. В результаті проведеного аналізу можна зробити такі висновки:

1. Для контролю роботоздатності асинхронних двигунів використовують методи, що базуються на порівнянні його поточного стану з еталонним або граничним станом. Це порівняння здійснюють за допомогою аналізу таблиць несправностей, послідовного функціонального аналізу чи спектрального аналізу.

2. Методи контролю роботоздатності асинхронного двигуна в процесі експлуатації орієнтовані лише на пошук несправностей, розглядаючи окремі вузли електродвигуна без урахування його режиму роботи та взаємозв'язку між вузлами, що не дозволяє оцінити правильність функціонування електродвигуна у заданому режимі.

3. Існуюча періодичність контролю призводить до тривалої відсутності повної інформації про стан електродвигунів і дозволяє своєчасно виконувати поточні ремонти, збільшуючи матеріальні витрати на експлуатацію. Зменшити періодичність при наявних методах контролю неможливо через значну вартість їхньої технічної реалізації.

4. Удосконалення методики оцінки роботоздатності асинхронних двигунів, обґрунтування раціонального методу їх діагностування та його впровадження призведе до підвищення надійності електродвигунів під час виробничої експлуатації.

Список використаних джерел:

1. Закладний О. О. Визначення аварійних режимів електродвигунів засобами сучасних систем діагностування їх стану. Енергетика: економіка, технології, екологія : науковий журнал. 2022. № 1. С. 96-104.
2. Потапенко М.В., Шаршонь В.Л. Аналіз впливу зовнішніх факторів на показники надійності асинхронних електродвигунів. The 1st International scientific and practical conference "Advanced technologies for the implementation of new ideas" (January 09 - 12, 2024) Brussels, Belgium. International Science Group. 2024. С.317-319.
3. Овчаров В.В. Вовк О.Ю. Теоретичні передумови комплексного діагностування асинхронних електродвигунів. Праці Таврійського державної агротехнічної академії: наукове фахове вид., Вип.1, Т.21. Мелітополь: ТДАТА, 2001. С.4-6.
4. Кобелева Т.О. Маркетинговий аналіз кон'юнктури ринку асинхронних електродвигунів та перспективи підвищення їх енергоефективності. Енергозбереження, енергетика, енергоаудит. №3(97), 2012. С.22-33.
5. Мартиненко А.В., Перерва П.Г. Сучасний стан та перспективи розвитку електротехнічної промисловості України. Economic journal Odessa polytechnic university. №4(14), 2020. С.17-12.
6. Вовк О.Ю., Квітка С.О., Безменнікова Л.М. Обґрунтування параметрів функціонального стану асинхронних електродвигунів. Праці Таврійського державного агротехнологічного університету: наукове фахове вид., Вип.8, т.10. Мелітополь: ТДАТУ, 2008. С. 128-137.
7. Кобелева Т.О. Електротехнічна галузь України: сучасний стан та перспективи розвитку. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Збірник наукових праць. Тематичний випуск: Технічний прогрес і ефективність виробництва. Харків: НТУ «ХПІ». № 26, 2011. С. 34-44.
8. Будяєв М.О. Сучасні тенденції функціонування та розвитку електротехнічної промисловості в машинобудівному комплексі України. Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наук. фах. вид. Випуск 11, 2016. С.286-290.
9. Квітка С.О., Вовк О.Ю., Стребков О.А., Волошина А.А. Енергозберігаючі режими роботи асинхронних електродвигунів при змінному навантаженні. Праці Таврійського державного агротехнологічного університету. Технічні науки, 19(3), 2019. С. 142-150.
10. Вовк О.Ю., Квітка С.О., Дідур, В.А. Вплив відхилення живлячої напруги на ресурс ізоляції асинхронних електродвигунів поточкових технологічних ліній. Науковий вісник Таврійського державного агротехнологічного університету, 9(1), 2019, <https://doi.org/10.31388/2220-8674-2019-1-25>

11. Рубаненко О.Є., Видмиш А.А. Дослідження пошкоджень асинхронних двигунів 0,4 кВ. Вісник Хмельницького національного університету : наук. фах. вид. Серія: Технічні науки. № 5(289), 2020 С.188-195.
12. Вовк О.Ю., Квітка С.О., Безменнікова Л.М. Періодичне діагностування механічної частини робочої машини з асинхронним електроприводом в експлуатації. Праці Таврійського державного агротехнологічного університету: наукове фахове вид., Вип.2, т.2. Мелітополь: ТДАТУ, 2012. С.54-58.
13. Чорний О.П., Зачепа Ю.В., Титюк В.К., Чорна О.А. Моніторинг і діагностика електромеханічних об'єктів. Кременчук : ЧП Щербатых А. В., 2019. 122 с.
14. Губаревич О.В. Надійність і діагностика електрообладнання. Севеодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. 248 с.
15. Вовк О.Ю., Квітка С.О., Квітка О.С. Експлуатаційний контроль функціонального стану осердя та механічної системи асинхронних електродвигунів. Науковий вісник Таврійського державного агротехнологічного університету: електрон. наук. фах. вид. Вип.7, т.1. Мелітополь: ТДАТУ, 2017. С.85-93.
16. Закладний О.О. Оцінка залишкового ресурсу асинхронного електропривода. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія «Гірництво»: Збірник наукових праць. Київ: НТУУ «КПІ»: ЗАТ «Техновибух», Вип.19, 2010. С.137-146.
17. Система технічного обслуговування і ремонту електроустаткування. Київ, 2000. 417 с.
18. Лут М.Т., Мірошник О.В., Трунова І.М. Основи технічної експлуатації енергетичного обладнання АПК. Харків: Факт, 2008. 438 с.
19. Полковніченко Д.В., Москвіна І.І. Удосконалення системи обслуговування асинхронних двигунів. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Нові рішення у сучасних технологіях, № 1(26), 2014. С.36-45.
20. Стадній О.Ю., Васюра А.С., Дорощенко Г.Д. Аварійні ситуації в роботі асинхронних двигунів, заходи та засоби їх запобігання. Оптико-електронні інформаційно-енергетичні технології : міжнар. наук.-техн. журн. Вінниця, № 1(37), 2019. С.109-115.
21. Закладний О.О. Функціональне діагностування енергоефективності електромеханічних систем: Монографія. К.: Видавництво «Лібра», 2013. 195с.
22. Вовк О.Ю., Квітка С.О. Періодичний контроль функціонального стану асинхронних електродвигунів за енергетичними показниками. Праці Таврійського державного агротехнологічного університету: наукове фахове видання. ТДАТУ. Мелітополь: ТДАТУ, Вип.20, т.4, 2020. С.115-125.
23. Шавкун В.М., Лінков В.В. Аналіз сучасних методів діагностики технічного стану асинхронних двигунів. Комунальне господарство міст. Том 5, випуск 151, 2019. С.8-12.
24. Вовк О.Ю., Квітка С.О. Технологія періодичного контролю роботоздатності асинхронних електродвигунів. Праці Таврійського державного агротехнологічного університету: наукове фахове вид., Вип.11, т.3. Мелітополь: ТДАТУ, 2011. С. 80-88.
25. Захарченко В.Д., Стаценко О.В. Аналіз методів контролю та діагностики стану асинхронних двигунів під час їх роботи. XX Міжнародна науково-технічна конференція «ПРИЛАДОБУДУВАННЯ: стан і перспективи», 18-19 травня 2021 року, КПІ ім. Ігоря Сікорського, Київ, Україна. С.212-214.
26. Купін А.І., Кузнецов Д.І. Інформаційна технологія для групової діагностики асинхронних електродвигунів на основі спектральних характеристик та інтелектуальної класифікації. Кривий Ріг : Видавець ФО-П Чернявський Д. О., 2016. 200 с.
27. Вовк О.Ю., Квітка С.О., Безменнікова Л.М. Метод періодичного діагностування асинхронних електродвигунів. Праці Таврійського державного агротехнологічного університету. Вип.10, Т.4. Мелітополь: ТДАТУ, 2010. С. 39-46.
28. Губаревич О.В., Голубева С.М. Аналіз методів діагностики технічного стану ізоляції асинхронних двигунів. Всеукраїнський науковий збірник «Наукові праці Донецького національного технічного університету». Серія «Електротехніка і енергетика». Т.1, № 21, 2019. С.55-63.
29. Чорний О.П., Зачепа Ю.В., Титюк В.К., Чорна О.А. Моніторинг і діагностика електромеханічних об'єктів. Кременчук : ЧП Щербатых А. В., 2019. 122 с.

30. Вовк О.Ю., Квітка С.О., Квітка О.С. Пристрій контролю функціонального стану та захисту групи асинхронних електродвигунів від аварійних режимів роботи. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. 2014. Вип.153. С.85-87.
31. Кутін В.М., Ілюхін М.О., Кутіна М.В. Діагностика електрообладнання. Вінниця: ВНТУ, 2013. 161 с.
32. Вовк О.Ю., Квітка С.О., Квітка О.С. Оцінка економічної ефективності періодичного діагностування асинхронних електродвигунів. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. № 175, 2016. С.125-127.
33. Гарняк В.Ф., Грищук О.А. Розробка концепції побудови систем діагностування обертових електричних машин в умовах обмеженої інформативності діагностуючих ознак. Вісник Хмельницького національного університету, №4(311), 2022. С.70-77.
34. Ухань Ж.І., Калінов А.П. Класифікація методів діагностики пошкоджень обмоток ротора асинхронних двигунів. Вісник КДУ імені Михайла Остроградського. Вип. 3(62), Ч. 2, 2010. С.138-144.
35. Захарченко В.Д. Стаценко О.В. Аналіз методів контролю та діагностики стану асинхронних двигунів під час їх роботи. XX Міжнародна науково-технічна конференція "Приладобудування: стан і перспективи", 18 – 19 травня 2021 р., Київ, Україна : збірник матеріалів конференції. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. С.212-214.
36. Сердюк Т.М. Діагностування трифазних асинхронних двигунів. Електромагнітна сумісність та безпека на залізничному транспорті. № 16, 2018. С.32-42.
37. Вовк О.Ю. Періодичне діагностування асинхронних електродвигунів в експлуатації. Праці Таврійської державної агротехнічної академії: наукове фахове вид., Вип.32. Мелітополь: ТДАТА, 2005. С.74-85.
38. Сотнік О.В. Аналіз ефективності основних методів діагностування асинхронних двигунів сільськогосподарських підприємств. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Вип.153, 2014. С. 140-141.
39. Демішонкова С.А., Демішонков Я.В., Кулік Т.І. Функціональна діагностика параметрів трифазного асинхронного двигуна з короткозамкненим ротором. Вісник КНУТД. №4 (136), 2019. С.66-76.
40. Шефер О.В., Галай В.М., Крицький В.В. Діагностування електродвигунів складних електромеханічних систем. Системи управління навігації та зв'язку: зб. наук. пр. Полтава, ПолтНТУ. Вип. 2(34), 2015. С.87-95.

ЧИННИКИ ВИБОРУ МЕТОДІВ ЗАХИСТ АКТИВНИХ КОМІРОК ФОТОЕЛЕКТРИЧНИХ СИСТЕМ ВІД ГАРЯЧИХ ПЛЯМ

Таран Ярослав Максимович

здобувач вищої освіти фізико-технічного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Накашидзе Лілія Валентинівна

професор кафедри двигунобудування
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Поява гарячих плям фотоелектричних панелей - добре відома проблема, що виникає, коли в послідовно з'єднаних елементах з'являються несправності. Цей дефект є основною причиною виникнення несправностей у фотоелектричних панелях, що використовуються у сонячних батареях електростанцій космічних апаратів. У нормальних умовах, коли мережа перебуває в точці максимальної потужності (ТМП), кожен елемент працює в оптимальному режимі. Якщо електричні характеристики осередків не збігаються, то рядок і елемент не можуть працювати в режимі ТМП. Якщо в ряду нормально працюючих елементів, що виробляють енергію, з'являються затінені або дефектні елементи, вони виділяють тепло і нагрівають своїх "сусідів". Це призводить до зниження загальної продуктивності панелі[1].

До факторів які сприяють виникненню гарячих точок можна віднести:

1. *Неправильна орієнтація або нахил панелі.* Недоцільна орієнтація панелі або її нахил можуть призводити до часткового затінення деяких фотоелементів - це спричиняє перегрівання;

2. *Збирання пилу або бруду.* Накопичення пилу або бруду на поверхні панелі може створювати тіньові плями, які призводять до збільшення температури та виникнення гарячих точок

3. *Виробничі дефекти.* Недоліки у виготовленні фотоелементів або встановлення сонячних панелей можуть призводити до нерівномірного розподілу потужності й тепла - це спричиняє перегрівання деяких областей.

4. *Деградація фотоелементів.* Постійне вплив на фотоелементи від ультрафіолетового випромінювання та інших факторів може призводити до їх деградації та збільшення температури робочих точок.

5. *Збільшення температури довкілля.* Екстремальні погодні умови, такі як спека, можуть збільшувати температуру довкілля і призводити до перегрівання сонячних панелей[2].

Звичайні шунтувальні діоди в рядах фотоелементів можуть обійти ряд, у якому виникає гаряча точка. Однак існують умови за яких, залежно від робочої точки фотоелементів, діоди не можуть обійти ряд у якому виникає гаряча точка.

Зазвичай для запобігання утворенню гарячих точок використовують пасивні шунтувальні діоди (діоди Шотткі) або активні шунтувальні перемикачі (силові польові транзистори) і відповідні схеми керування. Однак ці методи обмежують зворотний зсув аномально працюючих елементів (до 10-12 В), що дає змогу підтримувати температуру затіненого осередку на рівні нижче 120-150°C. Електричне шунтування ліній, що містять гарячі точки, не повністю захищає

нормально працюючі елементи. Тільки обмеживши максимальну розсіювану потужність, можна пом'якшити цей стан.

Звичайні методи обходу мають деякі недоліки, такі як:

а) фотоелементи, затінені обхідними рядами, більш схильні до передчасного старіння;

б) продуктивність залежить від довжини ряду;

с) під час тривалої експлуатації підвищення температури обхідного пристрою може призвести до деградації сусідніх фотоелементів і розподільних коробок, що може призвести до загоряння панелі,

г) обхідні пристрої генерують складні профілі потужності через появу декількох максимумів, що призводить до неточностей у відповідних ТМП трекарах[5].

Тепло від гарячих точок розподіляється по всій площі фотоелемента, проте можливе локальне підвищення температури. Якщо температура фотоелемента зі зворотним підведенням перевищує певну межу, зворотна напруга падає, а струм фотоелемента збільшується. У цих умовах температура р-п переходу швидко підвищується, і фотоелемент руйнується під впливом високої внутрішньої температури. Як правило, це призводить до незворотного пошкодження фотоелемента: зворотна напруга пробою фотоелектричної панелі є основною причиною другого теплового пробою.

Після виявлення "гарячих точок" необхідні попереджувальні стратегії щодо усунення цього дефекту, щоб запобігти незворотному пошкодженню елементів фотоелектричної панелі.

Способи профілактики «гарячих плям»:

(1) *Шунтувальні діоди* - можуть обмежити максимальну втрату потужності в умовах гарячої точки. На практиці шунтувальні діоди мають характеристики, які підходять для рядів із невеликою кількістю елементів. Якщо шунтувальні діоди використовуються через кожні два осередки, гарантується, що в цих фотоелементах не буде розсіюватися потужність, що перевищує номінальну потужність елементів[3]. Однак використання шунтувальних діодів через кожні два елементи не є економічно ефективним підходом.

(2) *Використання фотоелектричної панелі з низькою напругою зворотного пробою* Максимальна розсіювана потужність панелі виникає при сильному затіненні та пропорційна напрузі пробою. Зниження напруги пробою фотоелементів призводить до зменшення максимально можливої розсіюваної потужності. Цей метод ефективний, якщо елементи можуть витримувати нагрівання без деградації. Фотоелементи з низькою напругою зворотного пробою розсіюють приблизно у 20 разів більше потужності, ніж фотоелемент з ТМП, коли виникає гаряча точка, тому фотоелементи з низькою напругою зворотного пробою, найімовірніше, будуть погіршувати свої характеристики при виникненні гарячої точки.

(3) *Контролер відстеження ТМП* - Контролюючи ТПМ фотоелектричної системи, напруга на рядах осередків може залишатися позитивною, щоб не шунтувати аномальні ряди елементів; найгірший випадок системи через відстеження ТПМ відбувається в умовах часткового затінення, коли втрати потужності приблизно в шість разів перевищують номінальну потужність осередків. Порівняно зі звичайними шунтувальними діодами, контролери ТПМ можуть мати кращу здатність знижувати розсіювану потужність у гарячих точках.

(4) *Активне виявлення гарячих точок і захист* - Використовують різні датчики, термографія інфрачервоного випромінювання, моделювання фотоелектричних елементів та вимірювання імпедансу фотоелектричної панелі[4]. Під контролем ТМП

«гарячі плями» в одному елементі призводять до збільшення імпедансів постійного та змінного струмів. Імпеданс змінного струму визначався за допомогою сигналу в діапазоні частот 10–70 кГц.

Висновок

Для захисту систем від гарячих плям розглянуті різноманітні підходи, такі як використання шунтувальних діодів, фотоелементів з низькою напругою зворотного пробію, контролерів відстеження ТМП та активного виявлення та захисту. Кожен з цих методів має свої переваги та обмеження, і їх ефективність може варіюватися залежно від конкретних умов експлуатації.

Враховуючи важливість сонячних батарей у сучасних технологіях та енергетиці, подолання проблеми гарячих плям є важливим завданням для досліджень та розвитку у цій галузі. Оптимальне поєднання різних методів захисту та постійне вдосконалення технологій допоможе забезпечити стабільну та ефективну роботу фотоелектричних систем у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Giaffreda, D., Magnone, P., Meneghini, M., *et al.*: 'Local shunting in multicrystalline silicon solar cells: distributed electrical simulations and experiments', *IEEE J. Photovoltaics*, 2014, 4, (1), pp. 40–47.
2. URL: <https://doi.org/10.3390/en13102472>
3. Kim, K.A., Krein, P.T.: 'Reexamination of photovoltaic hot spotting to show inadequacy of the bypass diode', *IEEE J. Photovoltaics*, 2015, 5, (5), pp. 1435–1441
4. Kim, K.A., Seo, G.-S., Cho, B.-H., *et al.*: 'Photovoltaic hot spot detection for solar panel substrings using AC parameter characterization', *IEEE J. Photovoltaics*, 2015, 31, (2), pp. 1121–1130
5. URL: <https://doi.org/10.3390/ecsa-7-08201>. Published

СЕКЦІЯ XII. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ВИКОРИСТАННЯ ГЕОДАНИХ ТА КАРТОГРАФІЇ У ВИРІШЕННІ ЗАВДАНЬ ОПТИМІЗАЦІЇ МАРШРУТІВ МІСЬКОГО ТРАНСПОРТУ

Татарников Андрій Олександрович

Асистент кафедри Комп'ютерних Інтелектуальних Технологій та Систем
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Аксак Наталія Георгіївна

Професор кафедри комп'ютерних інтелектуальних технологій та систем
доктор технічних наук, професор
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

В процесі розвитку людської цивілізації, стрімкому покращенню рівня життя, збільшенню кількості доступних ресурсів, переїзду все більшої кількості людей у великі міста призвело до необхідності проектування більш оптимальних маршрутів для автомобільного та громадського транспорту необхідних для швидкого пересування містами та між ними. Все це призводить до збільшення навантаження на транспортні мережі міста та може призвести до перебоїв в їх функціонування [1]. Для вирішення цих проблем необхідна оптимізація таких параметрів як, наприклад, маршрути перевезення, розташування зупинок, зони транспортної доступності, обслуговування та ін.

Одним із оптимальних рішень для аналізу та моделювання оптимальних маршрутів є використання геоінформаційних систем (ГІС). ГІС показують високу ефективність в галузях, де здійснюється облік і управління різноманітними об'єктами та можуть бути використані для розв'язку завдань управління та планування які зустрічаються в будь-якій сфері діяльності людини, від цивільного будівництва до моніторингу навколишнього середовища. Використання ГІС у транспортних галузях показують високий рівень ефективності завдяки можливості побудови оптимальних маршрутів, як для систем міського транспорту, так і для окремих перевезень (грузові перевезення або подорожі на легкових автомобілях). При цьому можливість використання інформацію про транспортну мережу дозволяє оброблювати великі обсяги інформації та їх основі будувати найоптимальніші маршрути.

Для побудови транспортної мережі використовується така схема:

- Проведення аналізу та підготовки даних, які будуть використовуватися для побудови мережі;
- Формування бази географічних даних, перевірка топології;
- Створення набору даних для мережі на основі геоданих;
- Побудова транспортної мережі;

В свою чергу побудова мережі починається зі створення графу доріг. Граф доріг являє собою цифрову векторну карту, яка складається з топологічно пов'язаних дуг і вузлів. Розташування їх на карті має показувати точні маршрути і організацію обраного виду транспорту. Пошук оптимального (мінімального) маршруту між точками може здійснюватися з урахуванням будь-якої кількості характеристик.

До цих характеристик можуть входити:

- Тип доріг;
- Перепади висот між точками;
- Середні показники витрати пального на 100 кілометрів;

Таким чином найкоротший маршрут знаходиться або по мінімальній довжині шляху, або за мінімальним часом проходження маршруту. Однак, так як можна використовувати будь-які типи характеристик то це відкриває можливість знаходити оптимальний маршрут навіть по параметру витраченого палива на 100 кілометрів, що в свою чергу зменшує потенційні викиди в атмосферу. Отримані результати відображаються на карті у вигляді побудованого маршруту [1].

На сьогоднішній день проблеми викидів отруйних речовин тісно зв'язані із задачами оптимізації маршрутів автотранспорту як у містах так між ними.

Постійний аналіз концентрації отруйних речовин дає змогу відслідковувати зміни індексу якості повітря (AQI), який являє собою показник забрудненості повітря, який розраховується на основі вмісту в одиниці об'єму повітря кількох типів забруднювальних компонентів (табл. 1).

Таблиця 1

Концентрація летких токсичних речовин та їх вплив

Назва та хімічна формула	Опис впливу
Чадний газ, CO2	Порушення доставки кисню до тканин організму.
Діоксид азоту, NO2	Викликає кисневу недостатність організму.
Діоксид сірки, SO2	Викликає кашель, носові кровотечі, спазм бронхів, порушує обмінні процеси, діє на кровотворні органи.

дані сформовано з [2]

AQI розраховується з використанням рівняння (1) окремо для кожного параметру. Наприклад для трьох параметрів необхідно використати рівняння (1) три рази і найгірший субіндекс буде показувати індекс якості повітря [3].

Розрахунок індексу отруйної речовини в атмосфері:

$$I_p = \left[\frac{I_{Hi} - I_{Lo}}{BP_{Hi} - BP_{Lo}} \right] \cdot (C_p - BP_{Lo}) + I_{Lo} \quad (1)$$

де:

I_p – індекс забруднюючої речовини p

C_p – зрізана концентрація забруднюючої речовини p

BP_{Hi} – найбільше значення концентрації C_p під час спостереження.

BP_{Lo} – найменше значення концентрації C_p під час спостереження

I_{Hi} – значення AQI, що відповідає BP_{Hi}

I_{Lo} – значення AQI, що відповідає BP_{Lo}

Для розрахунку AQI можуть використовуватися і більш точні формули. Так наприклад в класичному варіанті використовуються дані за 24 години, в той час коли в скорегованих можуть використовуватися одноденні результати спостережень, такий формат називається миттєвий індекс (Instant AQI) [3,4].

На сьогоднішній день існують засоби які допомагають водіям будувати оптимальні маршрути одним із найпопулярніших з них є Google Maps. Однак окрім Google Maps можна виділити такі сервіси як Speedy Route та CargoApps які позиціонуються як сервіси з функцією побудови оптимального маршруту по заданим на карті точкам та можливістю використання проміжних точок для більш точної побудови маршруту [5].

Speedy Route – являє собою сервіс побудови маршрутів на онлайн картах, де початкова і кінцева точки єдині. Серед основних переваг можна виділити побуду оптимальних маршрутів на основі розрахунку найменшої кількості палива необхідної для дороги.

CargoApps – сервіс, що дає можливість вносити необмежену кількість додатковий (проміжних) точок та оптимізувати маршрут з окремо виділеною початковою та кінцевою точкою. Також сервіс має можливість обирати принцип оптимізації, або за допомогою розрахунку оптимальної довжини маршруту або за вартістю проїзду (платні дороги).

Запропоноване в роботі рішення полягає у створенні програмного забезпечення у форматі десктопного застосунку, який буде завантажуватися на комп'ютер користувача і основною задачею якого є можливість оброблювати вхідні дані у будь-якому форматі сучасному форматі та відображати результати на картах Google Earth, або інших картографічних за стосунках (Рис. 1).

В якості вхідних даних можуть виступати як інформація про точки маршруту, по яким необхідно побудувати маршрут, в форматі xml, так і інформація забрана напряму з інших картографічних за стосунків.

Для побудови оптимального маршруту необхідно задати такі шари:

- Вулично-дорожня мережа (ВДМ);
- Зупинки громадського транспорту для обраного маршруту;
- Висоти на яких знаходяться зупинки;
- Тип дорожньої мережі;
- Максимальна швидкість руху;
- Середні показники витрати пального на 100 кілометрів;

Після проведення обробки вхідної інформації користувач може ознайомитися з отриманим маршрутом (Рис. 1).

Рис. 1. Найкоротший шлях між трьома точками на карті

Можливість переглянути результати роботи алгоритму дає змогу користувачу внести необхідні корективи та проводити повторні генерації, доки не буде отримано найкращий результат. Однак через те що для побудови маршруту можуть бути використана велика кількість параметрів, це не дає можливість користувачу одразу побачити результати обчислень після внесення змін, які можуть бути необхідні для корегування та налаштування додаткових параметрів.

Список використаних джерел:

1. Кириак Д.Є. Дослідження методів та інструментальних засобів інтелектуального аналізу геоданих. 2020. С. 33-39.
2. Багнюк М.А. Визначення порогових значень для оцінки рівня забруднення атмосфери з використанням методів ГІС-аналізу під час війни. 2022. С. 10-12.
3. Що таке індекс якості повітря (AQI) та як він розраховується ? Вилучено з: <https://shorturl.at/gluGO>
4. Як визначається індекс якості повітря ? Вилучено з: <https://cutt.ly/iw9glT28>.
5. Олійник О.В. Аналіз алгоритмів для моделювання оптимального маршруту в ГІС. 2021. С. 10-15.

СЕКЦІЯ XIII. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ВИКОРИСТАННЯ БЛОКЧЕЙН ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ ДАНИХ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

Слюсаренко Олександр Костянтинівич

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, Україна

Безпілотні літальні апарати (БПЛА) в сучасному світі забезпечують важливі функції моніторингу та управління, але разом з цим стають об'єктом уваги щодо безпеки та конфіденційності даних, які вони збирають і передають.

Враховуючи важливість безпеки даних у військових задачах, особливо коли йдеться про використання безпілотних літальних апаратів, використання блокчейн може стати ключовим рішенням у розв'язанні цих проблем.

Застосування блокчейн в безпілотних літальних апаратах має на меті забезпечити високий рівень безпеки та конфіденційності даних. Блокчейн може слугувати основою для створення розподілених систем зберігання даних, де кожен блок пов'язаний з попереднім і захищений криптографічним підписом. Це забезпечує надійність і цілісність даних, оскільки будь-яка спроба змінити інформацію буде виявлена.

Переваги використання технології блокчейн в БПЛА включають високий рівень захисту даних, можливість створення систем управління доступом та автентифікації, а також зменшення ризику несанкціонованого доступу. Однак, слід також враховувати недоліки, такі як складність інтеграції з існуючими системами.

Для використання блокчейн в потрібно інтегрувати програмне забезпечення, яке буде забезпечувати збереження, автентифікацію та захист даних, що збираються та обробляються безпілотними літальними апаратами. Інтегроване програмне забезпечення повинно обробляти смарт-контракти, та мати децентралізовану систему управління даними, де блокчейн виступає як основний механізм забезпечення безпеки та цілісності даних. Завдяки чому кожна дія над даними в БПЛА фіксується у блокчейні, забезпечуючи відстеження та недоторканність інформації.

Важливим аспектом інтеграції є розробка системи управління доступом. Це означає, що права доступу до даних визначаються через смарт-контракти та автоматизовані правила, що зменшує ризик несанкціонованого доступу та підвищує рівень безпеки.

Окрім цього використання блокчейну в безпілотних літальних апаратах також сприяє підвищенню ефективності систем управління. Розподілення блокчейну дозволяє зменшити час на обробку даних і реакцію на події, що є критичним у військових операціях. Крім того, технологія блокчейн може слугувати основою для розробки системи моніторингу та прогнозування, що сприяє покращенню стратегічного планування та прийняттю рішень.

Безпека та конфіденційність даних є ключовими аспектами використання блокчейну, що дозволяє створити розподілену систему збереження даних та

зменшити ризик несанкціонованого доступу, а також підвищити ефективність управління та стратегічне планування.

Список використаних джерел:

1. Lewis A. The Basics of Bitcoins and Blockchains: An Introduction to Cryptocurrencies and the Technology that Powers Them. Mango, 2021. 408 p.
2. Unmanned Aerial Vehicles / ed. by R. Lozano. Hoboken, NJ, USA : John Wiley & Sons, Inc., 2013. URL: <https://doi.org/10.1002/9781118599938> (date of access: 27.04.2024).

СЕКЦІЯ XIV. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

DOI 10.62731/mcnd-03.05.2024.003

ВИКОРИСТАННЯ СЕГМЕНТАЦІЇ СМУГ НА ДОРОЗІ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ДОРОЖНІХ ЗНАКІВ ТА ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМ НАВІГАЦІЇ

Древич Любомир Орестович

здобувач вищої освіти третього рівня

Кафедра інформаційних систем та мереж

Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Буров Євген Вікторович

Доктор технічних наук, доцент кафедри інформаційних систем та мереж

Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Вступ

Зростаюча потреба в автономних системах навігації та керування автомобілями надихає на розвиток технологій, спрямованих на виявлення дорожніх знаків з використанням сегментації смуг на дорозі. Ця стаття пропонує глибокий огляд методів сегментації смуг у контексті автоматизованих систем керування дорожнім рухом. Починаючи з традиційних підходів, таких як порогові алгоритми та фільтри, і переходячи до сучасних методів на основі машинного навчання та технологій комп'ютерного зору, стаття розглядає різні методи та їхні переваги та обмеження. Особлива увага приділяється проблемам і викликам, що виникають при сегментації смуг у складних умовах дорожнього руху, таких як погодні умови та рух поблизу будівель або перешкод. Розглядаються також вплив динамічних змін у дорожніх умовах на ефективність різних методів сегментації смуг. Додатково аналізуються можливості адаптації методів сегментації смуг до різних типів доріг та умов дорожнього руху, щоб забезпечити надійність та точність в будь-яких умовах.

Для досягнення цілей автономних систем навігації важливо виявляти та розпізнавати дорожні знаки з високою точністю та швидкістю. Використання сегментації смуг на дорозі для цієї мети є перспективним підходом, оскільки смуги є ключовими елементами дорожнього середовища, які часто перетинаються з дорожніми знаками. Однак, складні умови дорожнього руху, такі як різні типи доріг та зміни у погодних умовах, створюють виклики для точної сегментації смуг та виявлення дорожніх знаків. Розуміння цих викликів та вирішення їх є ключовими для подальшого розвитку автономних систем навігації та безпеки на дорозі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

В сучасний час важливо, щоб кожен висококласний автомобіль мав сучасну систему допомоги водієві, яка може виявляти та класифікувати дорожні знаки. Автор

у роботі [1] пропонує метод розпізнавання та виявлення знаків, який складається з двох етапів. Спочатку здійснюється локалізація знаків на загальному зображенні. Потім знак класифікується та порівнюється з еталонними знаками. У модулі виявлення знаків використовуються такі характеристики, як колір, форма та розмір. Класифікація виконується за допомогою багатосарової перцептронної нейронної мережі, що забезпечує високу швидкість та ефективність роботи.

Сучасні прогресивні системи допомоги водієві у висококласних автомобілях дійсно є ключовими для збереження життів на дорозі. Дослідження показують, що більшість аварій стаються через неправильне сприйняття дорожніх знаків або відволікання водія. Зосередження на правильному розпізнаванні і виконанні дорожніх знаків може запобігти багатьом інцидентам. У роботі [2] пропонується система реального часу, яка комбінує виявлення знаків і регіональне 3D-відстеження. Це дозволяє відстежувати кілька знаків одночасно у тривимірному просторі, підвищуючи ефективність і безпеку на дорозі.

У роботі [3] автори пропонують підхід до розпізнавання пошкоджених ділянок дорожніх знаків, що базується на системі розпізнавання знаків. Їх метод використовує SIFT-порівняння для вирівнювання захопленого зображення до стандартного положення. Після цього гістограма порівнює попередньо оброблене зображення з еталонним і виводить на екран результат - місцезнаходження та відсоткове значення пошкодженої площі дорожніх знаків. Однак цей метод здатен виявляти лише пошкоджені ділянки знаків. З використанням додаткової попередньої обробки автори можуть зробити цей процес більш точним.

У роботі [4] автори досліджують виявлення та класифікацію дорожніх знаків, зокрема у зовнішньому середовищі. Умови освітлення можуть ускладнювати виявлення дорожніх знаків, оскільки зір блокується іншими об'єктами, а їх положення та орієнтація можуть бути непередбачуваними. В системах штучного зору важливим фактором для розпізнавання дорожніх знаків є метод їх виявлення та ідентифікації форми. Авторі пропонують методіку, засновану на машинах опорних векторів для класифікації, яка виявилася стійкою в різних умовах. Хоча інші методи також використовувались для розпізнавання дорожніх знаків у попередніх роботах, результати дослідження показали, що запропонована система є дієвою. У майбутньому планується подальше зменшення кількості помилкових спрацьовувань за допомогою інших методів.

Удосконалена система допомоги водієві є ключовою функцією в автоматизованому транспортному засобі, що самостійно рухається по дорогах. У роботі [5] автори пропонують новий ефективний підхід для розпізнавання дорожніх знаків, що базується на гістограмі, градієнті та машинах опорних векторів для класифікації. Головною метою цього рішення є підвищення безпеки водіїв на дорогах. В їхньому підході використовується алгоритм, який об'єднує візуальні механізми "зверху-вниз" і "знизу-вгору", щоб розпізнавати дорожні знаки і звертати на них увагу. Благодаря цьому підходу авторам вдалося досягти високого рівня розпізнавання - 98% та низького рівня помилкових спрацьовувань - 5% для кожного дорожнього знаку.

У дослідженні [6] автори пропонують автоматичний метод виявлення та розпізнавання дорожніх знаків у природних умовах, який складається з трьох етапів. Спочатку, дорожні знаки виявляються на основі яскравості та кольорових ознак. На другому етапі автори використовують два критерії класифікації форми для визначення дорожніх знаків. На останньому етапі для розпізнавання дорожніх знаків застосовується кореляційний метод спільного перетворення з поправкою на межі, що

дозволяє ефективно визначати знаки шляхом інтеграції особливостей зображення з інформацією про форму та використовує ефективний механізм відкидання помилкових тривог.

У сучасних автомобілях з великими можливостями, проблема виявлення та розпізнавання дорожніх знаків стає дуже важливою. У роботі [7] дослідники розглядають два типи зображень для знаків обмеження швидкості: кольорові та відтінки сірого кольору. Вони використовують методи AdaBoost та кругове перетворення Хафа для виявлення знаків обмеження швидкості. Використання методу опорних векторів дозволяє досягти дуже високої ефективності у розпізнаванні цих знаків.

У роботі [8] автори представляють нову систему для реального часу виявлення та розпізнавання дорожніх знаків. Основними характеристиками для виявлення дорожніх знаків є їх розмір, колір і контрастність на зображенні. В даній роботі вони використовували набір даних про дорожні знаки, наданий урядом Великобританії, хоча системи виявлення та розпізнавання дорожніх знаків можуть відрізнятися в кожній країні. В [8] автори працювали над класифікацією та точністю, використовуючи максимально стабільні зовнішні області та гістограму градієнту.

Традиційні методи, такі як виявлення країв та перетворення Хафа, мають певну користь, але їх ефективність може бути значно обмежена в складних умовах, таких як змінне освітлення, погодні умови та різноманітна дорожня розмітка. З появою глибинного навчання згорткові нейронні мережі (CNN) продемонстрували чудову продуктивність при виконанні різних завдань, включаючи сегментацію смуг руху, про що свідчать дослідження [9] і [10]. Нещодавно було розроблено кілька підходів, що використовують ШНМ для сегментації смуг руху.

У дослідженні [11] представлено надійний метод виявлення смуги руху, пристосований до сценаріїв безперервного руху, що використовує можливості глибоких нейронних мереж. Автори запропонували новий двоетапний фреймворк: спочатку генерують пропозиції щодо лінії смуги руху за допомогою попиксельної моделі прогнозування, а потім уточнюють ці пропозиції за допомогою послідовної моделі прогнозування, використовуючи часову інформацію між кадрами. Їхній метод продемонстрував вражаючу стійкість при обробці різноманітних складних сценаріїв і досягнув помітної продуктивності на багатьох еталонних наборах даних.

Цинь, Ван та Лі (2020) [12] представили алгоритм глибокого виявлення смуг руху з урахуванням структури, наголошуючи на підвищенні швидкості та ефективності виявлення смуг руху шляхом інтеграції попередніх структурних знань у нову систему глибокого навчання.

Уоо та ін. [13] запропонували наскрізний алгоритм виявлення маркерів смуги руху з використанням підходу класифікації за рядками, що спрощує складну проблему виявлення смуги руху до більш керованої задачі класифікації за рядками, підвищуючи таким чином швидкість і точність виявлення.

Формулювання мети та постановка задачі

Головне призначення цієї системи полягає в автоматичному виявленні дорожніх знаків за допомогою сегментації смуг на дорозі з метою покращення систем навігації та безпеки на дорозі. Це дозволить забезпечити водіїв та системи навігації необхідною інформацією для безпечного та ефективного руху по дорозі, мінімізуючи ризики дорожньо-транспортних пригод та полегшуючи їхнє переміщення.

Однією з ключових моментів цієї системи розробка алгоритмів та моделей машинного навчання для точної сегментації дорожнього покриття та виявлення дорожніх знаків на зображеннях та відео, знятих з автомобільних камер. Основною

метою цього процесу є створення засобів, що допомагатимуть водієві під час руху на дорозі, сприяючи його безпеці та забезпечуючи необхідну інформацію для прийняття правильних рішень. Для досягнення цієї мети потрібен глибокий аналіз та обробка великого обсягу даних, а також розробка ефективних алгоритмів для ідентифікації та класифікації різних типів дорожніх знаків.

Виклад основного матеріалу

Для успішної реалізації розроблюваної інформаційної системи необхідне якісне та ґрунтовне проектування її структури. Перш за все, важливо чітко визначити саму інформаційну систему, її взаємодію з зовнішнім середовищем та проаналізувати її складові елементи, основні бізнес-процеси та потоки даних. Для відображення проєктованої інформаційної системи скористалися нотацією UML (Unified Modeling Language) та спеціалізованими програмними засобами для створення діаграм. Одним із зручних інструментів для цього є діаграма послідовності (sequence diagram).

У діаграмі (Рис.1) послідовності показується, як різні об'єкти взаємодіють у системі протягом часу. Це допомагає зрозуміти, як відбувається обмін повідомленнями та виконуються операції між ними. Для вдосконалення системи навігації та виявлення дорожніх знаків використовуються основні послідовності, що дозволяють збільшити її ефективність і точність.

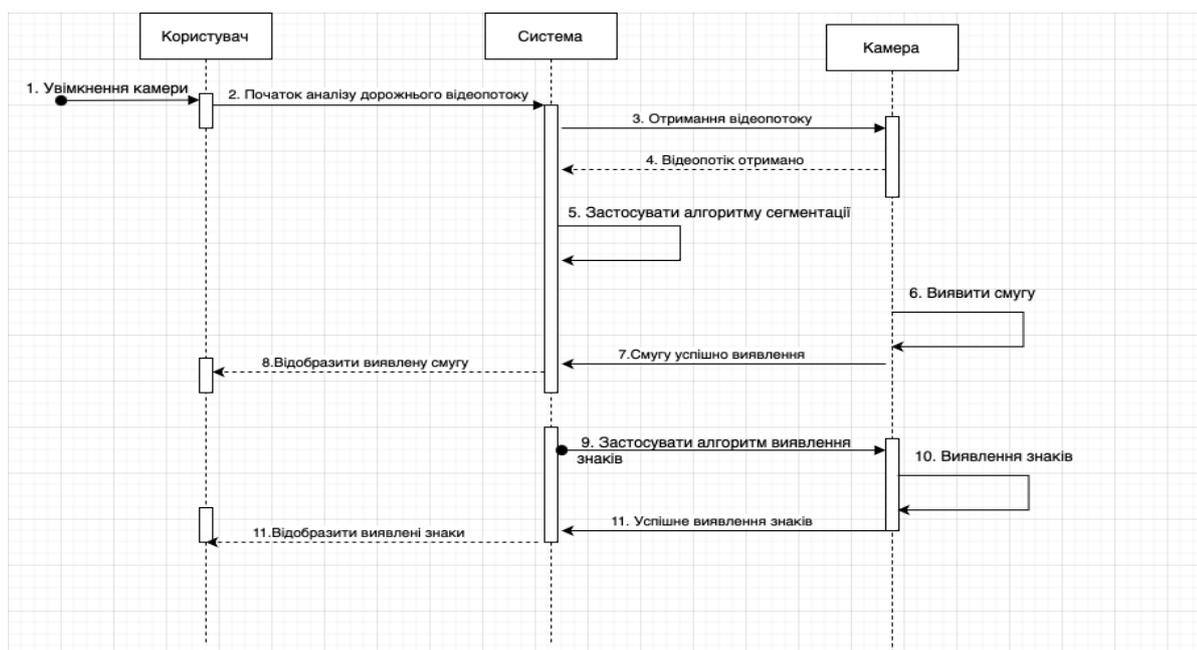

Рис. 1. Діаграма послідовності системи визначення знаків і смуг

Ця послідовність дій починається з користувача, який ініціює аналіз дорожнього відеопотоку. Після цього відеопотік передається до системи, яка відповідальна за подальший аналіз. Система використовує різні алгоритми, включаючи детектори об'єктів і сегментацію смуг дороги, для аналізу вхідних даних. Після успішного виконання алгоритмів система повідомляє користувача про виявлені дорожні знаки і смуги. Це дозволяє користувачу бути проінформованим про поточну ситуацію на дорозі та використовувати цю інформацію для подальшої навігації або взаємодії з системою. Отже, ця послідовність подій демонструє ефективне використання аналізу відеоданих для виявлення дорожніх об'єктів та забезпечення користувачам актуальної інформації під час руху на дорозі.

Після аналізу діаграми послідовності нам необхідно розглянути загальну структуру системи. Цей крок дозволить нам краще зрозуміти внутрішній механізм та взаємодію компонентів системи. Для початку давайте проаналізуємо загальну структуру, яка представлена на діаграмі.

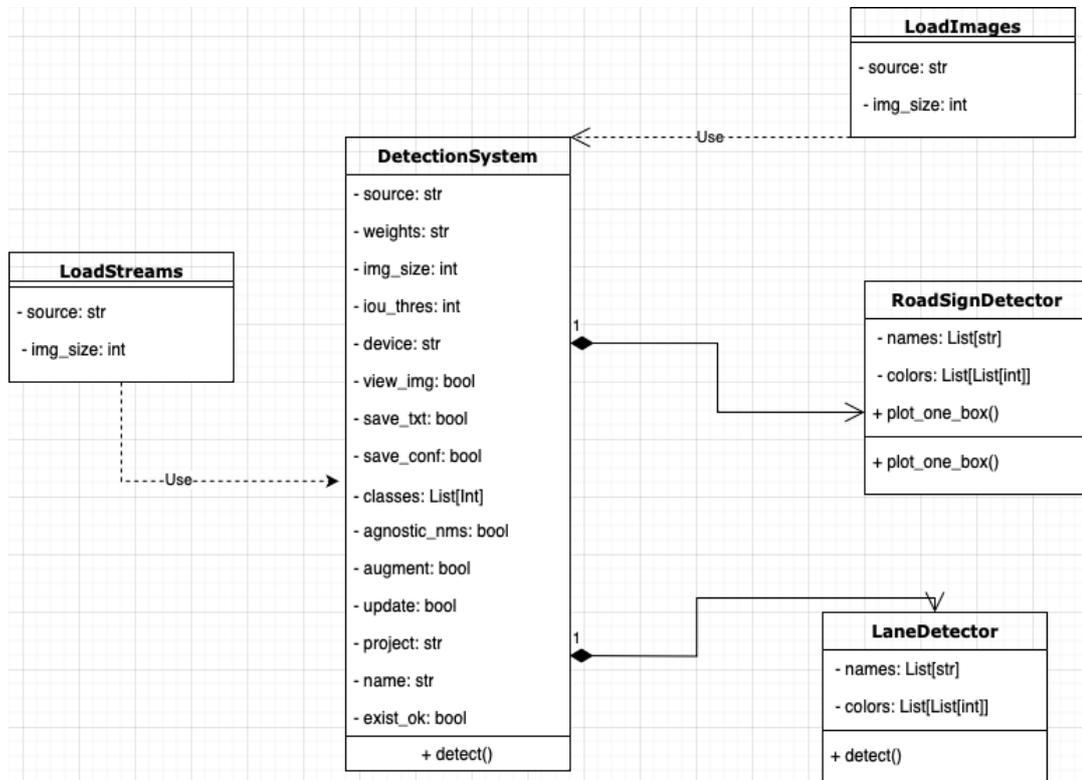

Рис. 2. Діаграма класів системи визначення знаків і смуг

Діаграма (Рис.2) описує п'ять класів об'єктів, які взаємодіють у системі виявлення дорожніх знаків і смуг. Кожен клас має свої внутрішні поля та методи для виконання певних завдань, таких як виявлення дорожніх знаків або смуг.

Структура діаграми чудово ілюструє взаємозв'язки та функції класів у системі виявлення дорожніх знаків, яка забезпечує ефективну обробку зображень та надійне виявлення об'єктів. Ця система ґрунтується на передових методах машинного навчання, особливо на алгоритмі YOLO (You Only Look Once) та його оновленій версії YOLOv5.

YOLO відомий своєю високою швидкістю та точністю у виявленні об'єктів у рухомих сценах. Він розділяє зображення на сітку комірок, прогнозує прямокутні рамки навколо об'єктів та класифікує їх. Покращені версії, такі як YOLOv5, спрямовані на поліпшення ефективності та точності виявлення. Застосування YOLOv5 в реальному часі відкриває широкі перспективи у багатьох галузях, включаючи автомобільну безпеку та моніторинг транспортного потоку.

Для налаштування алгоритму можна визначити різні параметри, такі як розмір зображення для аналізу, пороги впевненості у виявленні об'єктів та перекриття для немаксимального придушення (NMS), а також вказати необхідні класи. Результати можуть бути відображені у реальному часі або збережені для подальшого аналізу. На рис. 3 буде представлений результат роботи алгоритму YOLOv5 з розпізнаванням дорожніх знаків. Зображення або відео будуть показані з виділеними прямокутниками, які вказують на розпізнані знаки, із мітками та впевненістю. Це дозволить явно оцінити ефективність алгоритму у різних умовах та середовищах.

Рис. 3. Результат роботи алгоритму на основі відео

Після цього переходимо до сегментації смуг на дорозі, яка є ключовою для покращення систем навігації, особливо при використанні алгоритмів обробки зображень, таких як SegNet. Цей процес полягає у розпізнаванні та виділенні різних смуг руху на дорозі, що сприяє точнішому визначенню місця руху транспортних засобів та полегшує навігацію.

Сегментація смуг на дорозі є ключовою для покращення систем навігації, особливо при використанні алгоритмів обробки зображень, таких як SegNet. Цей процес полягає у розпізнаванні та виділенні різних смуг руху на дорозі, що сприяє точнішому визначенню місця руху транспортних засобів та спрощує навігацію водіїв. Застосування сегментації смуг для покращення систем навігації дозволяє створювати більш точні та деталізовані карти доріг, що забезпечує користувачам доступ до актуальної та інформативної інформації про дорожню ситуацію. Це також допомагає розвивати системи автоматичного керування автомобілями, оскільки точне розпізнавання смуг дозволяє автомобілям уникати зіткнень та забезпечувати безпечну їзду.

Сегментація смуг на дорозі також сприяє розвитку систем попередження водіїв про дорожні обмеження та небезпеку. Наприклад, системи навігації можуть ідентифікувати та відображати різноманітні дорожні знаки, сигналізуючи водіїв про обмеження швидкості або ризику на дорозі.

Одним з методів сегментації смуг є використання нейронних мереж, зокрема архітектури SegNet. Ця нейронна мережа, спеціально призначена для сегментації зображень, працює на основі енкодера-декодера. Вона ефективно розпізнає смуги навіть у складних умовах, таких як зміна освітлення або погана якість дорожнього покриття, що робить її цінним інструментом для систем навігації. Застосування SegNet в системах навігації покращує безпеку та ефективність автомобільного руху, забезпечуючи водіям додаткову інформацію для правильного вибору траєкторії руху.

Інтеграція SegNet у системи навігації автомобілів може суттєво спростити завдання для водіїв та систем автоматичного водіння, допомагаючи забезпечити безпечний та ефективний рух, навіть у складних умовах дорожнього руху. Цей підхід може значно підвищити рівень безпеки та комфорту для всіх учасників дорожнього руху, спрямовуючи нас у майбутнє, де автомобілі відіграють не лише роль засобу транспорту, але й стають надійними партнерами на дорозі.

На рис. 4 представлено результат застосування алгоритму SegNet для сегментації смуг на дорозі. Зображення або відео будуть показані з сегментованими смугами руху, які будуть чітко виділені на основі розпізнання алгоритмом. Це дозволить чітко оцінити ефективність алгоритму сегментації смуг на дорозі.

Рис. 4. Результат роботи Segnet на основі відео

Висновок

В результаті проведених досліджень, було розроблено ряд ефективних підходів, які демонструють значні досягнення в цій області. Один з них - використання двоетапного фреймворку для виявлення дорожніх знаків, що базується на глибокому навчанні та використанні інформації про темпоральні зміни між кадрами. Цей підхід показав вражаючу стійкість у різних складних сценаріях і досяг значного покращення в різних бенчмаркних наборах даних.

Інший підхід, заснований на використанні глибокого навчання та структурної інформації, спрямований на поліпшення швидкості та ефективності виявлення смуг на дорозі. Цей метод інтегрує попередні знання про структуру дороги в навчальну модель, що дозволяє досягти значного прискорення процесу виявлення.

Використання сегментації смуг на дорозі для виявлення дорожніх знаків не лише вдосконалює системи навігації, а й покращує безпеку на дорозі для водіїв і пішоходів. Ці новітні технології мають потенціал стати важливим етапом у розвитку автомобільної промисловості та автономного транспорту.

Список використаних джерел:

1. A. Hechri та A. Mtibaa, "Automatic detection and recognition of road sign for driver assistance system," 2012 16th IEEE Mediterranean Electrotechnical Conference, YasmineHammamet, 2012, pp. 888-891, doi: 10.1109/MELCON.2012.6196571.
2. V. A. Prisacariu, R. Timofte, K. Zimmermann, I. Reid та L. V. Gool, "Integrating Object Detection with 3D Tracking Towards a Better Driver Assistance System," 2010 20th International Conference on Pattern Recognition, Istanbul, 2010, pp. 3344-3347, doi: 10.1109/ICPR.2010.816.
3. L. Yang, K. Kwon, K. Moon, S. Lee та S. Kwon, "Broken traffic sign recognition based on local histogram matching," 2012 Computing, Communications and Applications Conference, Hong Kong, 2012, pp. 415-419, doi: 10.1109/ComComAp.2012.6154884.
4. S. Lafuente-Arroyo, P. Gil-Jimenez, R. Maldonado-Bascon, F. Lopez-Ferreras та S. Maldonado-Bascon, "Traffic sign shape classification evaluation I: SVM using distance to borders," IEEE Proceedings. Intelligent Vehicles Symposium, 2005., Las Vegas, NV, USA, 2005, pp. 557-562, doi: 10.1109/IVS.2005.1505162.

5. Yuan Xie, Li-Feng Liu, Cui-Hua Li та Yan-Yun Qu, "Unifying visual saliency with HOG feature learning for traffic sign detection," 2009 IEEE Intelligent Vehicles Symposium, Xi'an, 2009, pp. 24-29, doi: 10.1109/IVS.2009.5164247.
6. J. F. Khan, R. R. Adhami та S. M. A. Bhuiyan, "Image segmentation based road sign detection," IEEE Southeastcon 2009, Atlanta, GA, 2009, pp. 24-29, doi: 10.1109/SECON.2009.5174040.
7. Y. Huang, Y. Le та F. Cheng, "A Method of Detecting and Recognizing Speed-limit Signs," 2012 Eighth International Conference on Intelligent Information Hiding and Multimedia Signal Processing, Piraeus, 2012, pp. 371-374, doi: 10.1109/IIH-MSP.2012.96.
8. J. Greenhalgh та M. Mirmehdi, "Traffic sign recognition using MSER and Random Forests," 2012 Proceedings of the 20th European Signal Processing Conference (EUSIPCO), Bucharest, 2012, pp. 1935-1939.
9. Nisa, Syed Qamrun, та Amelia Ritahani Ismail. "Dual U-Net with Resnet Encoder for Segmentation of Medical Images." International Journal of Advanced Computer Science and Applications 13, no. 12 (2022).
10. Marcellino, & Cenggoro, Tjeng Wawan & Pardamean, Bens. (2022). UNET++ with Scale Pyramid for Crowd Counting. ICIC Express Letters. 16. 75-82. 10.24507/icicel.16.01.75.
11. Zou, Qin, Hanwen Jiang, Qiyu Dai, Yuanhao Yue, Long Chen, та Qian Wang. "Robust lane detection from continuous driving scenes using deep neural networks." IEEE transactions on vehicular technology 69, no. 1 (2019): 41-54.
12. Qin, Zequn, Huanyu Wang, та Xi Li. "Ultra fast structure-aware deep lane detection." In Computer Vision–ECCV 2020: 16th European Conference, Glasgow, UK, August 23–28, 2020, Proceedings, Part XXIV 16, pp. 276-291. Springer International Publishing, 2020.
13. Yoo, Seungwoo, Hee Seok Lee, Heesoo Myeong, Sungrack Yun, Hyounghoo Park, Janghoon Cho, та Duck Hoon Kim. "End-to-end lane marker detection via row-wise classification." In Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition Workshops, pp. 1006-1007. 2020.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ПОМИЛОК В ДЕРЖАВНИХ БАЗАХ ДАНИХ

Приймак Євгеній Олександрович

здобувач вищої освіти ННІ інформаційних технологій
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, Україна

Науковий керівник: Куфтеріна Світлана Ростиславівна

старший викладач кафедри комп'ютерної інженерії
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, Україна

Державні бази даних відіграють важливу роль у сучасному суспільстві, надаючи інформацію для прийняття рішень, надання послуг та управління ресурсами. Їх надійність та точність є ключовими факторами для ефективного функціонування держави. Однак ці бази даних часто містять помилки, які можуть призвести до серйозних наслідків [2]. Штучний інтелект (ШІ) має великий потенціал для автоматичного виявлення та виправлення помилок в державних базах даних, роблячи їх більш надійними та точними [1].

Помилки в державних базах даних можуть мати значний негативний вплив на суспільство. Наприклад, помилки в базах даних про виборців можуть призвести до фальсифікації виборів, а помилки в базах даних про медичні записи можуть призвести до неправильного діагностування або лікування пацієнтів [2]. Крім того, помилки в базах даних можуть призвести до фінансових втрат, порушення прав громадян та зниження довіри до державних органів [2].

Згідно дослідження ШІ може бути ефективно використаний для вирішення помилок в державних базах даних [1]. Наприклад, машинне навчання може використовуватися для автоматичного виявлення аномалій та помилок в даних, а алгоритми глибокого навчання можуть використовуватися для класифікації та категоризації помилок.

Автоматичне виявлення помилок: Алгоритми машинного навчання можуть навчатися на великих обсягах даних і виявляти закономірності, які неможливо розпізнати вручну [1]. Це може допомогти швидко та ефективно виявити помилки, які можуть бути пропущені при ручному перевірці.

Класифікація та категоризація помилок: Алгоритми глибокого навчання можуть класифікувати помилки за різними категоріями, такими як тип помилки, причина помилки та потенційні наслідки помилки [1]. Це може допомогти зрозуміти причини помилок та розробити стратегії їх виправлення.

Прогнозування помилок: Алгоритми машинного навчання можуть використовуватися для прогнозування того, де ймовірно виникнуть помилки в майбутньому [1]. Це може допомогти запобігти помилкам до того, як вони стануться.

Виправлення помилок: Алгоритми ШІ можуть використовуватися для автоматичного виправлення деяких типів помилок. Наприклад, алгоритми машинного навчання можуть використовуватися для заповнення відсутніх даних або для виправлення помилкових записів [2].

ШІ має великий потенціал для вирішення помилок в державних базах даних, роблячи їх більш надійними та точними [2]. Використання ШІ може допомогти покращити прийняття рішень, надання послуг та управління ресурсами в суспільстві [2].

Список використаних джерел:

1. Іванов В. В., Сидоренко О. В. Застосування алгоритмів глибокого навчання для класифікації та категоризації помилок в державних базах даних. Інформаційні технології та комп'ютерні науки, 2022, № 3, С. 12-17.
2. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження від 2 грудня 2020 р. № 1556-р Київ // відомство Верховної Ради. Київ: Кабінет Міністрів України, 2020. 12 с.

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПРОГНОЗУВАННЯ СПОРТИВНИХ ПОДІЙ НА БАЗІ МЕТОДІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Гайша Олександр Олександрович

канд.техн.наук, доц., доцент кафедри інженерних технологій
Міжнародний класичний університет імені Пулипа Орлика, Україна

Маруняк Нікіта Олексійович

старший викладач кафедри інженерних технологій
Міжнародний класичний університет імені Пулипа Орлика, Україна

Скрипкару (Гезель) Анна Олегівна

магістрант кафедри інженерних технологій
Міжнародний класичний університет імені Пулипа Орлика, Україна

Засоби штучного інтелекту (ШІ) все глибше проникають в усі сфери життя сучасного суспільства. На сьогодні на основі численних практичних прикладів вже можна говорити про достатньо високу ефективність застосування різних методів ШІ для розв'язування досить різноманітних задач, які раніше могли виконуватися виключно людьми (причому з великим досвідом та розвинутими інтелектуальними здібностями, певними навичками). Сюда можна віднести:

- розпізнавання візуальних та аудіальних образів;
- обробка природної мови: розпізнавання, визначення сенсу, генерація;
- управління робототехнічними системами та технологічними лініями;
- машинне навчання та навчання без вчителя на довільних даних;
- автоматична класифікація та кластеризація даних;
- автоматичне прийняття рішень;
- аналіз даних та прогнозування, тощо.

Саме в галузі інтелектуального аналізу даних та прогнозування такі засоби штучного інтелекту, як нейронні мережі, отримали надзвичайно широкого застосування, що пов'язано з наступними обставинами. Будь-яка нейронна мережа по суті реалізує якусь математичну функцію, зазвичай дуже складну, яка має багато аргументів, а також генерує на основі їх багато різних значень функції (тобто це векторна функція векторного аргументу $y = f(\mathbf{x})$; в окремих випадках, коли шукаємо якесь одне значення, це – скалярна функція векторного аргументу $y = f(\mathbf{x})$, що підходить для задачі прогнозування певної однієї величини, як у даній роботі). Очевидно, при прогнозуванні ми хочемо використати таку функцію, яка на основі набору якихось вхідних даних (часто сюди відносять попередні у часі значення цієї функції, а також якісь умови, що характеризують майбутню подію), видала би результат, який був би максимально близьким до того, що реалізується пізніше в реальному світі. Таким чином, задача полягає лише у пошуку такої функції, що у випадку навчання з учителем реалізується на базі обширного набору даних (дата-сету), який характеризує попередні реальні випадки спостереження описуваної події. Слід відмітити, що, якщо для інших галузей пошук такого дата-сету може стати реальною проблемою, то для випадку прогнозування спортивних подій дана інформація є наявною у відкритому доступі, причому у значних (достатніх для навчання нейронної мережі) обсягах [1].

Важливим питанням, яке виникає при підборі (чи розробці) дата-сету, є вибір вхідних (для нейронної мережі) змінних, що будуть враховуватися при процесі навчання. У випадку прогнозування спортивних подій до таких змінних можна віднести попередні (причому не дуже давні) спортивні результати, а також поточні умови проведення наступної події. Конкретний перелік цих змінних, очевидно, залежить від виду спорту. Зокрема, для таких популярних змагань, як великий теніс [2], у якості таких вхідних змінних можна взяти:

- актуальний рейтинг першого гравця у міжнародному рейтингу АТР (для чоловіків) та WTA (для жінок);
- поточне положення другого гравця у відповідному рейтингу;
- наявність підтвердженої травми у першого спортсмена протягом останніх 30 днів (що може бути встановлено через інформацію з новинних або спеціалізованих ЗМІ, або шляхом інсайдерської діяльності);
- наявність підтвердженої травми у другого гравця;
- тип покриття корту, який є важливим фактором, враховуючи індивідуальні уподобання гравців. Цей фактор може бути виражений числом, яке у нормалізованій формі, наприклад, набуватиме наступних значень: тверда поверхня (хард) = 1 (найшвидше покриття), трава = 0,66 (швидке покриття), ґрунт = 0,33 (повільне покриття), синтетичне покриття = 0 (найповільніше);
- результати останніх матчів першого гравця та відповідний показник для другого учасника.

До останнього показника слід поставитися з більшою увагою. По-перше, мала кількість матчів, що ураховуються (тобто 1-2), безперечно має значення (у порівнянні з повним ігноруванням результатів попередніх матчів), але при цьому значно збільшується роль «випадку», і результат одного минулого матчу може не відображати адекватно загальної готовності даного спортсмена. З іншого боку, врахування великої кількості попередніх матчів (7-10 або більше) не має сенсу, оскільки з кожним наступним матчем інформація про минулі змагання застаріває і не відображає реальної готовності спортсмена. Оптимальною кількістю матчів можна вважати $N = 3-5$.

Висновки. Таким чином, у даній роботі виконано аналіз можливості застосування нейронних мереж до проблеми прогнозування результатів спортивних подій та розроблено структуру вхідної інформації, необхідної для навчання ммережі, що має розміщуватися у відповідному дата-сеті (для прикладу великого тенісу).

Список використаних джерел:

1. Полухін О.А., Шаров С.В. Використання нейромережі для прогнозування результатів футбольних матчів // Інформаційні технології в освіті та науці: зб. наук. пр. №10, 2018 р. – С.214-217.
2. W. J. Knottenbelt, D. Spanias, and A. M. Madurska. A common-opponent stochastic model for predicting the outcome of professional tennis matches. *Computers and Mathematics with Applications*, 64:3820–3827, 2012.

ПРОЄКТУВАННЯ БІБЛІОТЕКИ НЕЙРОМЕРЕЖЕВИХ МЕТОДІВ РОЗВ'ЯЗАННЯ КРАЙОВИХ ЗАДАЧ

Ярош А.О.

Аспірантка

Запорізький національний університет, Україна

Кудін О.В.

канд. фіз.-мат. наук, доцент, професор кафедри програмної інженерії

Запорізький національний університет, Україна

Крайові задачі в науці та техніці відіграють важливу роль, оскільки вони дозволяють математично описувати різноманітні фізичні явища і процеси з використанням диференціальних рівнянь та крайових умов. Методи розв'язання крайових задач є ключовими для розробки нових технологій, оптимізації дизайну та прогнозування поведінки систем. Наприклад, такі методи дозволяють оптимізувати конструкції пристроїв, розробляти нові матеріали з певними властивостями, прогнозувати тепло- та гідродинамічні процеси, а також покращувати енергоефективність технічних систем.

Класичні наближені методи розв'язання крайових задач, такі як метод Гальоркіна, метод Рітца, метод колокації та метод кінцевих різниць, мають свої особливості та обмеження. Загалом, ці методи базуються на апроксимації функцій, що описують розв'язок задачі, за допомогою скінченної кількості параметрів або базових функцій. Наприклад, у методі Гальоркіна використовується базис ортогональних функцій для апроксимації розв'язку, у методі Рітца - набір тестових функцій, у методі колокації - точки, в яких точно виконується диференціальне рівняння, а метод кінцевих різниць розбиває область на сітку і апроксимує похідні.

Важливість розробки нових наближених методів полягає в тому, що сучасні технології і завдання можуть вимагати більш точних, ефективних або складних підходів до розв'язання крайових задач. Нові методи можуть включати в себе застосування інтерполяції з використанням нейронних мереж (наприклад, нейронні мережі з фізичною інформацією).

Метод нейронних мереж з фізичною інформацією (Physics-Informed Neural Networks, PINN) [1] є потужним інструментом в галузі наукових обчислень, який поєднує в собі переваги нейронних мереж з фізичними обмеженнями задач. Основна особливість цього методу полягає в тому, що він дозволяє інтегрувати фізичні закони або обмеження в оптимізаційні задачі з використанням нейронних мереж.

У методі PINN нейронна мережа використовується для апроксимації функції, що описує фізичний процес, одночасно з урахуванням фізичних законів у функції втрат мережі. Це дозволяє ефективно вирішувати задачі інверсійного моделювання та розв'язування різних диференціальних рівнянь, використовуючи лише дані спостереження.

Однією з основних переваг PINN є можливість працювати з обмеженими або неповними даними, які зазвичай важко обробляти за допомогою класичних методів. Крім того, метод може автоматично враховувати фізичні закони у вигляді обмежень під час навчання, що дозволяє покращити точність і стійкість моделі.

Загалом, метод PINN відкриває нові можливості для вирішення складних задач на перетині штучного інтелекту та фізичного моделювання, забезпечуючи ефективний інструмент для аналізу, прогнозування та оптимізації різноманітних фізичних процесів [1].

Бібліотека DeepXDE (Deep eXtreme Learning for Differential Equations) [2] використовується для розв'язання диференціальних рівнянь за допомогою глибокого навчання. Вона поєднує сучасні методи глибокого навчання з чисельними методами для ефективного вирішення різних видів диференціальних рівнянь, включаючи звичайні диференціальні рівняння, часткові диференціальні рівняння і інші. DeepXDE підтримує різноманітні типи задач, включаючи теплопровідність, гідродинаміку, механіку твердого тіла тощо, і може працювати з різними крайовими умовами. Крім того, бібліотека має зручний інтерфейс, що спрощує визначення моделей, навчання та отримання результатів, що робить її доступною для використання дослідниками і інженерами з різним рівнем досвіду у глибокому навчанні. Використання бібліотеки DeepXDE на даний час досить поширене в наукових публікаціях [3, 4]. Однак, певним недоліком бібліотеки є те, що ефективно її використання потребує знання мов програмування та дотримання певного внутрішнього формату запису задачі, приклад використання бібліотеки можна побачити в офіційній документації [5].

В даній роботі запропоновано проєкт об'єктно-орієнтованої бібліотеки AutoPINN, яка містить реалізацію PINN мереж з можливістю використання генетичних алгоритмів для налаштування гіперпараметрів мережі. Досить поширеним підходом у машинному навчанні є використання AutoML [6]. При цьому, користувачу достатньо виконати постановку задачі, а подальший аналіз виконується в автоматичному режимі з генерацією детальних звітів. Застосування подібного до AutoML методу взаємодії з користувачем у бібліотеці нейромережевих методів розв'язання крайових задач зводиться до математично коректної постановки задачі у LaTeX форматі. Потім користувач може вказати гіперпараметри нейромережі або обрати автоматичний підбір генетичним алгоритмом, після чого сформується результат.

На рисунку 1 наведено концептуальну UML діаграму основних класів бібліотеки. Так, клас ANN містить поля та методи для визначення архітектури нейромережі: кількості шарів (`n_layers`), кількості нейронів в шарах (список `n_units`), список активацій в шарах (`activations`) та об'єкт PyTorch, який містить власне нейромережу. Метод `forward()` – програмує прямий хід обчислень мережі.

Клас Net містить PINN мережу, яка є наближеним методом розв'язання крайової задачі. Поле `model` містить екземпляр класу ANN. Набори даних `X_train` та `y_train` описують поведінку в області визначення та області значень невідомої функції. Ці набори кодують початкові та граничні умови. Поля `optimizer` та `criterion` містять відповідно оптимізатор та метрику похибки бібліотеки PyTorch.

Метод `loss_func()` відповідає за формування функції втрат мережі, яка містить похибку на крайових умовах та похибку диференціального рівняння. В цьому методі відбувається диференціювання мережі. Метод `train()` виконує навчання PINN мережі.

Клас GenANN використовується для налаштування гіперпараметрів нейромережі генетичним алгоритмом. Поля класу:

- `populationSize`: розмір популяції генетичного алгоритму (кількість особин у популяції);
- `mutationRate`: ймовірність мутації при генерації нових особин;
- `crossoverRate`: ймовірність перехресного схрещування між батьками для створення нащадків;

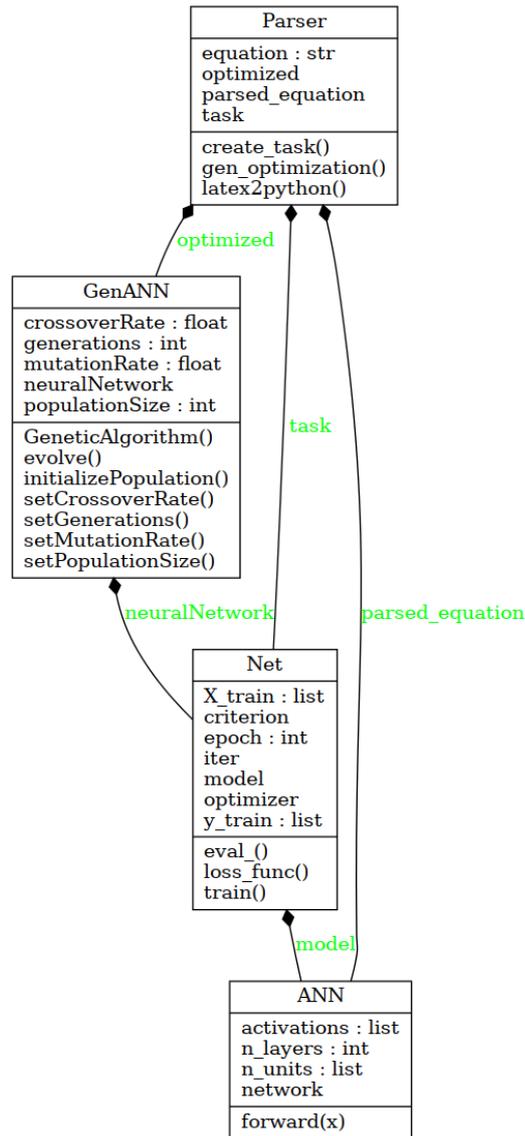

Рис. 1. Діаграма класів бібліотеки AutoPINN

- generations: кількість поколінь (ітерацій) для виконання генетичного алгоритму;

- neuralNetwork: об'єкт нейромережі, який буде налаштовуватись за допомогою генетичного алгоритму;

Методи класу GeneticAlgorithm:

- setPopulationSize: метод для встановлення розміру популяції;

- setMutationRate: метод для встановлення ймовірності мутації;

- setCrossoverRate: метод для встановлення ймовірності перехресного схрещування;

- setGenerations: метод для встановлення кількості поколінь;

- setNeuralNetwork: метод для встановлення об'єкту нейромережі;

- initializePopulation: метод для створення початкової популяції геномів (особин);

- evolve(): метод для запуску генетичного алгоритму: розмноження, селекції, перехресного схрещування та мутації популяції.

Клас Parser містить методи перетворення математичного запису крайової задачі у LaTeX форматі. Метод latex2python() перетворює текстовий запис математичної

задачі у послідовність викликів функцій Python. Метод `create_task()` формує необхідні об'єкти класів Net та ANN, тобто формує задачу для розв'язку. Метод `gen_optimization()` створює екземпляр класу GenANN та виконує генетичну оптимізацію мережі.

Запропонована бібліотека дозволить розширити практику використання нейронних мереж як обчислювальних методів розв'язання крайових задач. Репозиторій прототипу бібліотеки знаходиться за посиланням <https://github.com/avk256/AutoPINN>.

Список використаних джерел:

1. Raissi M., Perdikaris P., Karniadakis G.E. Physics-informed neural net-works: A deep learning framework for solving forward and inverse prob-blems involving nonlinear partial differential equations. *Journal of Computa-tional Physics* 378, 2019, 686–707..
2. Lu L., Meng X., Mao Z. and Karniadakis G. Em. DeepXDE: A deep learning library for solving differential equations. *SIAM Review*, volume 63, 1,pp. 208-228, 2021, DOI: 10.1137/19M1274067
3. Seo J. Solving real-world optimization tasks using physics-informed neural computing. *Scientific Reports*, 14(1), 202, 2024.
4. Wu J., Wu Y., Zhang G., Zhang Y. Variable linear transformation improved physics-informed neural networks to solve thin-layer flow problems. *Journal of Computational Physics*, 112761, 2024.
5. Офіційна документація бібліотеки DeepXDE. URL: https://deepxde.readthedocs.io/en/latest/demos/pinn_forward/ode.2nd.html (дата звернення 20.04.2024)
6. Ferreira L., Pilastrri A., Martins C. M., Pires P. M. and Cortez P., A Comparison of AutoML Tools for Machine Learning, Deep Learning and XGBoost. 2021 International Joint Conference on Neural Networks (IJCNN), Shenzhen, China, 2021, pp. 1-8, doi: 10.1109/IJCNN52387.2021.9534091.

СЕКЦІЯ XV. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

DOI 10.62731/mcnd-03.05.2024.005

WIRTUALNY ŚWIAT W SPOŁECZEŃSTWIE. SOCIAL MEDIA JAKO GŁÓWNE ŹRÓDŁO INFORMACJI. ZAGROŻENIA ORAZ PERSPEKTYWY

Sloiko Diana Serhiivna

Studentka pierwszego roku licencjatu
Dziennikarstwo i Komunikacje Społeczne
Uniwersytet Szczeciński, Polska

Opiekun naukowy: Krzanowska Agnieszka

Doktor Nauk Humanistycznych w zakresie filologii słowiańskiej
Instytut Językoznawstwa, Uniwersytet Szczeciński, Polska

***Adnotacja:** Artykuł dotyczy wpływu social media na społeczeństwo w nowoczesnym świecie, prezentując różne badania od 2006 do 2024 roku. Ponadto porusza się temat zarówno pozytywnych, jak i negatywnych aspektów mediów społecznościowych, poparte przykładami, dowodami. Oprócz tego wzięto pod uwagę opinię jednego z psychologów, także artykuł obejmuje wiele kwestii związanych z danym tematem. Analiza potwierdziła znaczny wzrost roli mediów społecznościowych i potrzebę większej kontroli nad danym sektorem.*

Wstęp: W XXI wieku media społecznościowe odgrywają coraz większą rolę w świecie. Prawie każdy posiada telefon, komputer, skąd czerpie informację z różnych platform internetowych. Ale czy odwołujemy się do mediów społecznościowych tylko po to, żeby zdobyć potrzebną nam informację?

Celem takiej analizy jest zrozumienie, jak social media wpływają na ludzi, na czym polega rozwój mediów społecznościowych, wyjaśnienie, jakie są ich wady i zalety. Pragnę również podjąć próbę głębszego zrozumienia problematyki social media.

We współczesnym świecie procent osób, korzystających z internetu, co roku szybko się zwiększa. To znaczy, że stajemy się własnością mediów społecznościowych, nie kontrolując samych siebie. Internet coraz bardziej się rozwija, powstają nowe portale, gdzie człowiek może załatwić wszystkie możliwe sprawy, nie wychodząc z domu. Oczywiście takie rozwiązanie problemów jest wygodne i w większości przypadków skuteczne, ale czy nie znaczy to, że człowiek, siedząc całymi dniami przy komputerze, izoluje się od rzeczywistości?

30 lat temu nikt nie mógł sobie wyobrazić, że rozwój Internetu stanie się na tyle szybki, że swoim zasięgiem obejmie całą planetę. [1] Jak podaje icomSEO, początki mediów społecznościowych wiążą się z datą 1978. Wówczas na rynku pojawił się program CBBS, stworzony został przez Warda Christensena. Pozwolił on pasjonatom komputerów na szybkie przekazywanie sobie informacji. Niektórzy uważają CBBC za protoplastę forów

społecznościowych. Potem, w 2004, powstały popularne serwisy społecznościowe takie jak Facebook, do którego na początku mieli dostęp tylko studenci oraz uczniowie Uniwersytetu Harvardzkiego; Instagram, który powstał w 2010 roku.

Trudno się nie zgodzić, że media to różnorodny obszar, który jest ze sobą powiązany. Edukacja, handel, reklama, rozrywka – wszystko to można znaleźć w przestrzeni internetu.

Społeczeństwo coraz bardziej się zagłębia w nieznaną. Wirtualny świat wnika w nasze życie częściej, w wyniku czego powstaje konflikt pomiędzy życiem realnym, a życiem w wirtualnej pałace.

Wszystkie te wątpliwości, problemy, zalety, przyczyny oraz skutki można poddać analizie. Ale najpierw warto się zapoznać trochę głębiej z takim pojęciem jak social media.

Media społecznościowe. Definicja.

Social media (lub media społecznościowe) to popularne platformy służące interakcji między ich użytkownikami. Mają formę portali internetowych, blogów oraz witryn umożliwiających komentowanie danej usługi bądź oferty. Treści udostępniane przy pomocy social mediów (portali, blogów, forów dyskusyjnych) mogą mieć formę zdjęć, infografiki, animacji czy filmików. Najpopularniejsze obecnie serwisy społecznościowe to Facebook, Instagram, YouTube, TikTok, LinkedIn, Twitter.

Funkcje mediów społecznościowych:

- **informacyjna** – użytkownicy poszczególnych serwisów, portali mogą udostępniać na swoich profilach treści (zdjęcia, filmy, teksty, a także pliki) związane z różnymi dziedzinami wiedzy;
- **opiniotwórcza** – media społecznościowe służą wymianie poglądów, wyrażaniu opinii i ułatwiają prowadzenie dyskusji z udziałem ich użytkowników;
- **komunikacyjna** – social media sprawdzają się jako narzędzie do wymiany informacji i podtrzymywania więzi między użytkownikami;
- **reklamowa** – ze względu na powszechną dostępność mediów społecznościowych są one skutecznym narzędziem reklamy. Pomagają budować dobry wizerunek i utrwalają świadomość marki wśród potencjalnych klientów.

Rodzaje mediów społecznościowych:

- Serwisy społecznościowe służące do udostępniania zdjęć, filmów, animacji i różnego rodzaju grafiki. Zalicza się do nich takie platformy, jak Instagram, Snapchat, TikTok, YouTube, Vimeo;
- Portale, których celem jest budowanie społeczności i/lub gromadzenie fanów – są to serwisy typu Facebook, Instragram, LinkedIn;
- Serwisy, które służą głównie do zamieszczania recenzji – są to portale typu Zomato czy TripAdvisor;
- Fora i grupy dyskusyjne;
- Blogi i mikroblogi;
- Portale tematyczne skupiające społeczność hobbystów i miłośników różnych dziedzin. Do takich portali zalicza się między innymi DeviantArt.com. [2]

Prezentacja głównego materiału:

Większość z nas korzysta z mediów społecznościowych dla zdobycia wiedzy, zapoznania się z różnym rodzajem informacji i nie tylko. Posiadając konto na Facebooku, nie każdy się zastanawia, jakie problemy pociągają za sobą założenie takiego konta. W mediach społecznościowych brakuje dostatecznej ochrony prywatności, co sprzyja takim niebezpiecznym zachowaniom, jak, na przykład, molestowanie seksualne. Najczęściej z podobnymi problemami spotykają się nastolatki, które nie wiedzą, jak się zachowywać w internecie. [3]Według raportu Amandy Lenhart, Kristena Purcella, Aarony Smith oraz

Kathryny Zickuhr pod tytułem “Social Media and Mobile Internet Use Among Teens and Young Adults” zamieszczonego w 2010 roku przez naukowców z The Pew Internet and American Life Projekt , w którym podano procentowe wyniki zebrane w ciągu kilku lat, widać wzrost w korzystaniu z mediów społecznościowych, mianowicie: w 2006 roku 55 % nastolatków w wieku od 12 do 17 lat były aktywne w mediach społecznościowych. Co roku ten procent rośnie. I tak w 2009 roku wzrósł on do 73%. [4] A już w 2023 r. ,jak podaje Statista, na całym świecie było 5,04 miliarda użytkowników internetu, co stanowiło 62,3% światowej populacji.

Często ludzie się spotykają z oszustwem, ale w takich sytuacjach większość nie zwraca się do policji, myśląc, że taka decyzja nie będzie skuteczna, przez co dany proceder staje się jeszcze bardziej popularny. Trudno znaleźć wysoko płatną pracę, bo prawie wszystko jest związane z internetem. Oprócz tego, czytając byle jakie wiadomości, człowiek bardzo często spotyka się z różnego rodzaju fake’ami, co w konsekwencji prowadzi do kształtowania się i upowszechniania nieprawdziwych opinii. Prasa we współczesnym świecie znika ze sklepów ze względu na niski popyt. Wydawcy różnych tekstów są przed wyzwaniem. Według badań Reuters Institute for the Study of Journalism mamy następującą statystykę , (rys1.):

What news publishers are planning to produce more of

Data from a survey of 314 media leaders in 56 countries for 'Journalism, media and technology trends and predictions 2024'.

Rys.1 Czego wydawcy wiadomości planują produkować więcej?

Wzięto z [5]

W badaniu (rys.1) dominuje odpowiedź o tworzeniu wideo, newslettersów oraz podcastów. Niestety, widać, że wydawaniem tekstów jest zainteresowany bardzo mały procent wydawców przez małą liczbę odbiorców.

Media cyfrowe coraz bardziej się rozwijają i większość szuka informacji w najłatwiejszy sposób. Nie wszyscy mają czas na czytanie jakiegoś artykułu, natomiast słuchanie oraz oglądanie cieszy się większą popularnością, gdyż są dużo łatwiejsze w odbiorze. Podcastów można słuchać, jadąc do pracy lub szykując kolację.

Czy tak szybki rozwój różnorodnych technologii powinien zajmować tak znaczące miejsce w naszym życiu? Otaczanie się internetem, różnymi gadżetami z czasem może się przekształcić w degradację.

Ludzie na tyle przyzwyczaili się do mediów społecznościowych, że brak konta na Instagramie lub niekorzystanie z komórki jest dla nich czymś dziwnym i niezrozumiałym. Nie kontrolując swego życia wirtualnego, człowiek staje się uzależniony od różnego rodzaju mediów, komputera itp.

Social media mają także wpływ na nasz stan psychiczny oraz emocjonalny. Niektórzy z nas zakładają konto po to, żeby nie czuć się samotnym lub po prostu uciec od swoich problemów. Wstawiając różne zdjęcia, wideo, relacje, człowiek odczuwa zainteresowanie ze strony jego obserwujących. Czasami oczekiwanie na komentarz lub jakąkolwiek reakcję odbiorcy, może wpłynąć na nastrój samego użytkownika. Nie otrzymując komentarza, użytkownik czuje się samotny, a niekiedy nawet odrzucony. Taki stan wskazuje na uzależnienie od mediów społecznościowych.

[6] Psycholog Joanna Wiśniewska zwraca uwagę na to, że nasz wizerunek stał się o wiele ważniejszy niż kiedykolwiek przedtem. Do tego stopnia, że naszą wartość utożsamiamy z tym, co robimy, a nie z tym, kim jesteśmy. Oprócz tego podaje kilka porad dla korzystających z mediów społecznościowych, mianowicie:

- warto przyjrzeć się, ile czasu dziennie spędzamy scrollując strony internetowe w social mediach.
- sprawdzić, w jakim celu to robimy
- Warto również zweryfikować, jakie treści są dla nas interesujące i nam potrzebne.
- warto zachować ostrożność i rozważyć listę znajomych oraz sprawdzić, komu udostępniamy nasze treści.

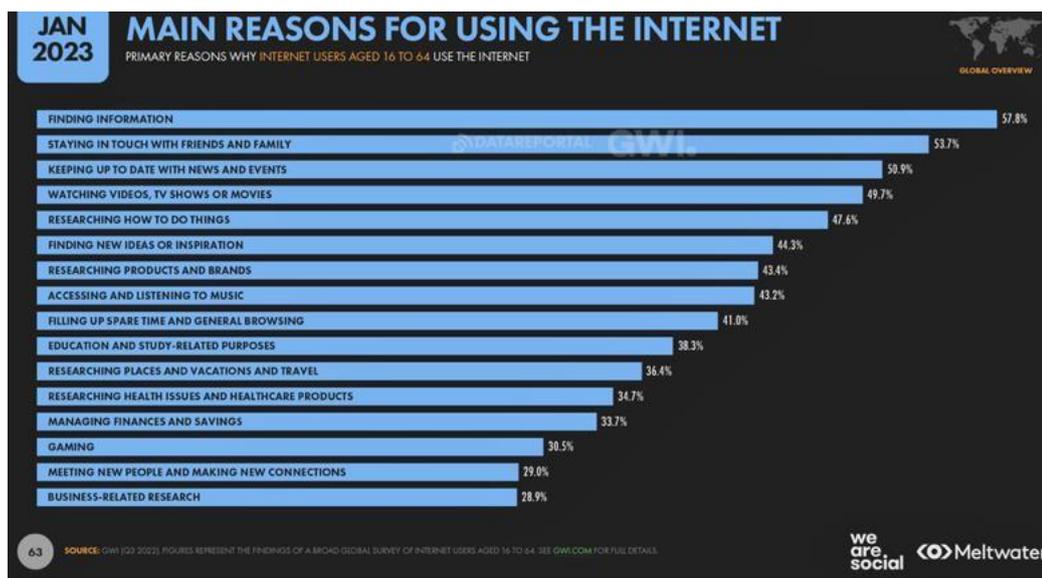
Ponadto raport, który został stworzony przez ITU oraz GSMA Intelligence, prezentuje dość ciekawą statystykę. Autorzy tego raportu prezentują ogólne wyniki dotyczące korzystania z internetu. Na przykład, w 2023 roku liczba użytkowników wzrosła do 5,16 miliardów; rok do roku zmiana ogólnej liczby użytkowników internetu - +1,9%, czyli + 98 milionów; procent całkowitej populacji kobiet, które korzystają z internetu - 61,6 %; procent całkowitej populacji męskiej korzystającej z internetu - 67,2%; średni dzienny czas spędzania czasu w internecie przez każdego użytkownika - 6 godzin 37 minut.; dostęp do internetu oraz urządzeń mobilnych - 92,2 %; dostęp do internetu za pośrednictwem komputerów oraz tabletów - 65,6%; procent całkowitej populacji miejskiej, która korzysta z internetu - 78,3%; procent całkowitej populacji wiejskiej, która korzysta z internetu - 45,8%. [7]

Media społecznościowe oprócz skutków negatywnych posiadają też wiele zalet, o których warto wspomnieć. Po pierwsze, jest to dostęp do informacji. Jak również dostęp do różnych badań naukowych, oprócz tego rozwój nauki staje się szybszy dzięki internetowi. Można załatwić wszystkie sprawy, nie wychodząc z domu. Ponadto media społecznościowe, oprócz funkcji informacyjnej, pełnią też funkcję edukacyjną, rozrywkową, dostarczając swoim odbiorcom różnego rodzaju treści. Podobne możliwości odnoszą się do pojęcia face - to - monitor.

Media społecznościowe stanowią niezwykle potężne narzędzie komunikacji. To pozwala nam wyrażać swoją tożsamość poprzez udostępnianie treści, aktywny udział w dyskusjach na tematy ważne dla użytkowników. Dodatkowo, dla firm i organizacji media społecznościowe stanowią skuteczne narzędzie marketingowe, pozwalające na promocję produktów i usług oraz budowanie lojalności klientów poprzez interakcję i angażowanie społeczności. [8] Jak zaznaczają autorzy, mianowicie Magdalena Grębosz, Dagna Siuda i Grzegorz Szymański w swojej książce pod tytułem "Social Media Marketing", wydaną w Łodzi w 2016 roku, model komunikacji hipermedialnej nie jest jedynie prostą syntezą komunikacji interpersonalnej i masowej, lecz modelem opisującym komunikację typu „wielu do wielu”. W przeciwieństwie do mediów klasycznych - Internet umożliwia jednocześnie

komunikację porozumiewawczą (one-to-one), rozsiewczą (one-to-many) i powszechną (many-to-many). Zarówno Internet, jak i telefon komórkowy zaliczamy do metamediów, łączących w sobie cechy komunikacji interpersonalnej i masowej, publicznej i prywatnej. W konsekwencji powstaje nowy, syntetyczny model komunikowania, łączący cechy dotychczasowych modeli (interpersonalny, grupowy, masowy) oraz mający cechy komunikacji sieciowej (networked communications), zrodzonej z interakcji między różnymi składowymi dominującego paradygmatu technologicznego.

Na dodatek przyjrzyjmy się badaniom, w których głównym pytaniem było “Jakie są główne powody korzystania z internetu?” Badanie zostało przeprowadzone przez GWI. [7]

Rys.2 Główne powody korzystania z internetu

Wzięto z [7]

W trójce liderów są takie opcje, jak (rys.2): poszukiwanie różnego rodzaju informacji (57,8%); utrzymywanie kontaktu z przyjaciółmi i rodzicami (53,7%); bycie na bieżąco z wiadomościami i wydarzeniami (50,9%).

Takie zapotrzebowanie na internet jest w dużej mierze spowodowane COVIDem, kiedy większość z nas przebywała w izolacji.

Oprócz tego media społecznościowe wpływają nie tylko na biznes, edukację, ale także na poszerzenie naszego słownictwa. Przez lata spotykamy się z najróżniejszymi słowami, najczęściej będącymi zapożyczeniami z angielskiego. Jako przykład mogą posłużyć następujące leksemy: influencer - osoba mająca wpływ na innych użytkowników mediów społecznościowych, często poprzez publikowanie treści związanych z określonymi tematami lub produktami; vlogging - krótkie filmy lub nagrania wideo, gdzie często ludzie publikują swoje codzienne życie; FOMO (Fear of Missing out) jest to strach przed tym, że ktoś nie doświadcza czegoś, co inni robią lub doświadczają, często wywołane przez przeglądanie postów na mediach społecznościowych; Hashtag - znak # wykorzystuje się w mediach społecznościowych do oznaczania i kategoryzowania treści, umożliwiając użytkownikom łatwiejsze znalezienie informacji.

Wnioski:

Wpływ mediów społecznościowych jest niezaprzeczalny i ma złożone konsekwencje zarówno pozytywne, jak i negatywne.

Można z dużym prawdopodobieństwem założyć, że będą mieć coraz większe znaczenie we współczesnym świecie. Za kilkadziesiąt lat ich zasięg będzie obejmować każdy zakątek

swiata. Jednak warto zauwazyć, że tworząc coś nowego, trzeba się zastanowić, jakie skutki to będzie miało dla społeczeństwa. Technologie informacyjne ułatwią społeczeństwu życie, jeśli pozostaną pod kontrolą ludzi. Ponadto warto też podkreślić potrzebę edukacji społeczeństwa na temat skutków nadmiernej ekspozycji na treści medialne oraz zachęcenie do budowania pozytywnych relacji online.

Dzięki takiej analizie można zauwazyć istotne zmiany w odbieraniu treści mediów społecznościowych, jak one się zmieniają przez lata oraz na czym polega potrzeba sięgania do mediów społecznościowych.

Bibliografia:

1. Ogorzałek, A. (2021). *Poznaj historię Social Media!* IcomSeo sp. z o. o. <https://icomseo.pl/blog/poznaj-historie-social-media/>
2. *Co to Social media?* Fabryka marketingu. <https://fabrykamarketingu.pl/slownik-pojec/s/social-media/>
3. Lenhart, A., Purcell, K., Smith, A., Zickhur, K. (2010). *Social Media & Mobile Internet Use Among Teens and Young Adults*. Pew Internet & American Life Project – Pew Research Center. https://www.researchgate.net/publication/286376855_Social_Media_Mobile_Internet_Use_Among_Teens_and_Young_Adults
4. Petrosyan, A. (2024). Number of internet and social media users worldwide as of January 2024(in billions). Statista. <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/>
5. Jordaan, L. (2024). *AI, sustainability, and elections: global editors share key concerns for 2024*. World Association of News Publishers. <https://wan-ifra.org/2024/01/ai-sustainability-and-elections-global-editors-share-key-concerns-for-2024/>
6. Wiśniewska, J. (2021). *Dlaczego social media mogą być pułapką? Psycholog radzi, jak walczyć z uzależnieniem od internetu*. Blog Uniwersytetu WSB Merito – technologia. <https://www.merito.pl/blog/dlaczego-social-media-moga-byc-pulapka-psycholog-radzi-jak-walczyc-z-uzaleznieniem-od-internetu>
7. Kemp, S. (2023). *Digital 2023: Global Overview Report*. Datareportal. <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report>
8. Grębosz, M., Siuda, D., Szymański, G. (2016). *Social Media Marketing. Monografie Politechniki Łódzkiej*. Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej

ІДЕЙНИЙ ЗМІСТ П'ЕСИ «ХЛІБНЕ ПЕРЕМИР'Я» СЕРГІЯ ЖАДАНА

Ласькова Вероніка Юріївна

здобувачка вищої освіти факультету філології, психології та іноземних мов
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Пуніна Ольга Василівна

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри української мови, теорії та історії української і світової літератури
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Українська література славиться великою кількістю самобутніх творів різних жанрів, як класичних, так і сучасних. Літературна творчість, як відомо, завжди відображає актуальні соціокультурні й ідеологічні питання суспільства, доби чи періоду, в який вона твориться. Наприклад, постмодерністська література на даний момент є найбільш актуальним мистецтвом, завдяки своїй здатності відображати реальний стан суспільства.

Із 2014 року, з початком війни на Сході України, наша література практика зазнала багато змін. Російсько-українська війна стала поштовхом до створення безлічі нових творів, як художніх, так і документальних, у яких однією з головних тем є осмислення цієї війни, життя людей на анексованих територіях і відновлення територіальної цілісності країни.

Відображення цих тем знаходимо у творчості Сергія Жадана – одного з найбільш відомих і помітних культурних діячів сучасної України. Його творчий доробок налічує як поетичні, так і прозові твори та збірки, а також п'єси. Першою окремо написаною п'єсою автора було «Хлібне перемир'я», вперше опублікована у 2020 році. Як зазначає сам автор, «Це історія про літо 2014 року. Перше літо російсько-української війни, літо, мабуть, найбільш жорстоке і криваве, коли відбувалися найбільші бої. Про той момент, коли у липні було оголошено перше перемир'я. Воно проходило під знаком, що треба збирати врожай, і тому називалося «хлібним». Але та сторона використала його на свою користь – підтягувала сили, з Росії заїжджало озброєння. Це був дуже дивний момент, коли була ілюзія, що війну можна швидко закінчити і що Україна поверне контроль над тими неконтрольованими територіями. Так не сталося. От я цей момент спробував зафіксувати в п'єсі» [1].

Драма Сергія Жадана «Хлібне перемир'я» висвітлює досить широке коло тем і проблем, серед яких можна виокремити осмислення смерті, проблематику страху як наслідку війни на Сході України.

Безсумнівно, що для українських письменників і читачів в останні десятиліття однією з найважливіших тем є тема війни: вона почала охоплювати все – від телебачення до художніх творів – у 2014 році, а згодом ця тенденція поглибилася з початком повномасштабного вторгнення росії на територію України [2].

Мета статті: визначити специфіку ідейного змісту п'єси «Хлібне перемир'я» Сергія Жадана: тематику, проблематику, пафос твору, конфлікти і розвиток персонажів у них.

Сформульована мета передбачає здійснення аналізу ідейного змісту п'єси «Хлібне перемир'я» Сергія Жадана: тематики, проблематики, пафосу, конфліктів, художніх образів-персонажів, у чому вбачаємо **завдання** цієї роботи.

Актуальність теми зумовлена тим, що наукове прочитання драматичного твору Сергія Жадана ще не було здійснене дослідниками.

Шляхом аналізу п'єси Сергія Жадана «Хлібне перемир'я» було визначено такий перелік висвітлених тем:

- 1) війна на Донбасі;
- 2) життя людей у прифронтовій зоні;
- 3) пошук сенсу життя;
- 4) тема вибору та відповідальності;
- 5) проблема виживання в умовах війни;
- 6) тема смерті й страху.

Також було визначено проблематику драми. Зокрема, виявлено протиріччя між людиною та суспільством, протистояння простих людей та влади, а також проблеми «людина і війна», «людина і кохання», «батьки і діти», «життя і смерть», «добро і зло».

Щодо конфліктів у «Хлібному перемир'ї» Сергія Жадана, то їх вдалося визначити декілька:

- 1) Зовнішній конфлікт: війна на Донбасі.
- 2) Внутрішній конфлікт: боротьба за збереження людяності.
- 3) Міжособистісний конфлікт: напружені стосунки між братами.
- 4) Філософський конфлікт: проблема вибору, віри та надії в умовах війни.

Окрім цього, було визначено суть трагікомічного пафосу п'єси: поєднання трагічних подій із комічними елементами.

Висновки. Як підсумок, варто зазначити, що «Хлібне перемир'я» – це багатогранний твір, який досліджує актуальні та складні теми сьогодення. Автор майстерно використовує різні художні засоби для розкриття проблематики п'єси, змушуючи глядача задуматися над важливими питаннями життя. П'єса «Хлібне перемир'я» є важливим твором в контексті сучасної української літератури.

Список використаних джерел:

1. Базів Л. «Хлібне перемир'я» на спалених полях. Театральна прем'єра. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3184159-hlibne-peremira-na-spalenih-polah-teatralna-premera.html>
2. Одінцова А. Хлібне перемир'я. Жадан розповів, про що його нова п'єса. *Новини України та Світу. Головні і останні новини* - NV. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/sergiy-zhadan-hlibne-peremir-ya-pro-lyudey-vseredini-viyni-novini-ukrajini-50093660.html>

ІНФОРМАЦІЙНІ СЛУЖБИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ З МЕДІА

Кароліна Василенко

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Валерій Башманівський

кандидат філологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

У сучасному глобалізованому просторі стрімкий розвиток Інтернету, радіо та телевізійного мовлення викликав активний обіг інформаційних повідомлень, що активізувало нові підходи у налагодженні комунікації між органами державної влади та медіа.

Місце, роль та особливості діяльності інформаційних служб органів державної влади та органів місцевого самоврядування вивчали науковці: Н. Голота, Л. Мельник, М. Коваль, В. Шевченко та ін. Етапи становлення, формування та розвитку прес-служб досліджувати: М. Коваленко, В. Ковальчук, О. Григоренко, Н. Кравченко та ін. Здійснивши певні спроби дослідження наукової літератури, можемо стверджувати, що питання налагодження комунікації між владою та медіа не втрачають своєї актуальності і в новітньому інформаційному просторі.

Порядок та методи інформування суспільства про діяльність органів державної влади регулюється Законом України «Про доступ до публічної інформації» де зазначається, що доступ до інформації забезпечується шляхом систематичного та оперативного оприлюднення новин на офіційних сторінках преси у мережі Інтернет, в друкованих ЗМІ, на єдиному державному веб-порталі відкритих даних, на інформаційних стендах та ін. [1]. У сучасних наукових студіях акцентується увага на напрямках діяльності інформаційних служб органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Зокрема, Н. П. Голота у своєму дослідженні зазначає, що зовнішня функція акцентує увагу на всебічному аналізі та оприлюдненні інформації про діяльність органів державної влади, тобто інформуванні громадськості. Функція захисту – зосереджена на діях, пов'язаних із захистом інформації, що спрямовані на збереження питань державної або службової таємниць, і вимагає дотримання умов секретності. Внутрішня функція сприяє збору, аналізу та систематизації інформації щодо висвітлення різних аспектів діяльності структур у засобах масової інформації для визначення необхідних напрямків розвитку, а також сприйняття аудиторії відповідних інфоприводів [2]. Особливості регулювання та коригування діяльності інформаційних служб також регулює Постанова Кабміну від 04 січня 2002 р. «Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» із змінами і доповненнями, внесеними постановами Кабінету Міністрів України [3]. Зазначений документ сприяє регламентації підготовки та висвітлення офіційної інформації для реципієнтів через Інтернет-мережу. Найбільш поширеною групою інформаційних матеріалів вважають прес-релізи, інформаційні збірники, бюлетені тощо. Вагоме місце займає організація та проведення зустрічей керівників і провідних спеціалістів органів державної влади та місцевого самоврядування із представниками громадськості, підготовка прес-конференцій, брифінгів, інтерв'ю з фахівцями тощо. Зазначені кроки, сприятимуть підвищенню рівня комунікації

представників влади із суспільством щодо логіки політичних, економічних, освітньо-культурних кроків. Домінуючу роль у цьому процесі займають медіа. Саме від професійності медіафахівців їх розуміння законів та специфіки роботи із посадовими особами органів влади та інформаційних служб залежить якість донесення інформації громадянам, що позначається на рівні довіри до державної політики.

Для покращення діяльності інформаційних відділів у органах влади Інститутом масової інформації за підтримки Уряду Великої Британії було видано «Практичний посібник для працівників комунікаційних структур в органах влади», що надає основні рекомендації у висвітленні групи найважливіших тем пов'язаних із комунікацією медіа та органів влади [4].

Отже, налагоджуючи комунікацію з медіа, фахівці інформаційних служб органів державної влади та органів місцевого самоврядування мають дотримуватись принципів прозорості, відкритості та підзвітності. Репрезентувати (не порушуючи законодавчі положення) інформацію у якій роз'яснюються цілі, завдання та принципи діяльності органу державної влади чи місцевого самоврядування, вивчати громадську думку та надавати журналістам правдиву інформацію, що сприятиме підвищенню рівня довіри до державної політики.

Список використаних джерел:

1. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314.
2. Голота, Н. П. Особливості роботи прес-служби в державних органах: історія та сучасність / Н. П. Голота // Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право / гол.ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2018. – Т. 2. – Вип. 49.
3. Постанова Кабміну від 04 січня 2002 р. «Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади». Сайт Верховної Ради. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF>
4. Практичний посібник для працівників комунікаційних структур в органах влади / упоряд. З. Казанжи. Київ, 2016, 112 с. URL: <http://imi.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/posibnyk.pdf>

ОЗНАКИ ГОТИЧНОГО СТИЛЮ В ПОВІСТІ О.СТОРОЖЕНКА «МАРКО ПРОКЛЯТИЙ»

Несвята Вероніка Володимирівна

Здобувачка вищої освіти факультету філології, психології та іноземних мов
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

***Анотація.** Статтю присвячено виявленню ознак готичного стилю в українській літературі другої половини 19 століття. Розглянуто елементи готики на прикладі повісті Олекси Стороженка «Марко Проклятий» в парадигмі стильової домінанти художнього тексту. З'ясовано специфіку твору за сюжетно-композиційними особливостями та елементами творення образів.*

Готичний стиль в українському літературознавстві досліджений недостатньо. До того ж є підстави стверджувати, що готика в українській прозі має специфічні особливості, що полягають у своєрідному синтезі європейської готичної поетики із самобутнім фольклором певної місцевості.

Мета статті полягає у тому, щоб проаналізувати вираження готичного стилю в повісті О. Стороженка «Марко Проклятий» за її тематичним спрямуванням та сюжетно-композиційними особливостями. Схарактеризувати головні мотиви твору скрізь призму «химерного роману» та виокремити фантастичні елементи, які підкреслюють ірреальне змалювання художнього світу.

Здійснимо короткий екскурс в історію зародження готики. Зокрема, готичний стиль бере свій початок із архітектурного мистецтва, у яке входили скульптура та живопис. Їм були притаманні складні форми, гострота наріжних елементів, вітражі, що були головною оздобою готичних храмів. Із середньовічного значення та асоціативних слів «потворний» та «варварський» - готичний набуває нової семантики та означає щось незбагненне, таємниче у своєму бутті. Саме в цей час готика реалізується і в літературі, внаслідок чого виникає «роман жахів», химерний роман, у яких знаходить відображення фантастичне, підсвідоме, яке кардинально далеке від реальності і має низку ознак, що відмежовують художній світ від дійсності, тобто характерне змалювання ірреальних явищ.

Н. В. Букіна стверджує, що «в літературознавстві відсутнє чітке визначення готичного. Сміслові ядро цього поняття примітне суб'єктивними відтінками, експресивно-стилістичним забарвленням, взаємозв'язком різних ознак, пов'язаних з готичною культурою, містикою, інфернальними видіннями, родовими прокляттями тощо, які неминуче викликають яскраві емоції...Водночас, їх об'єднує сфера таємничого, декодування якого відбувається на межі життя і смерті...» [1, с. 10]. Згідно з цим висловлюванням, варто додати ще те, що готичний стиль відображає підсвідомі глибинні процеси, які часто тісно взаємопов'язані із потойбічними мотивами та містикою загалом. А сам готичний роман має деякі структурні елементи. Їх подає І. Качуровський, дослідник виокремлює такі поетичні маркери, як зображення кладовища, дикої та лісової місцевості, руїни та покинутої будівлі, тобто всього того, що навіює атмосферу незахищеності та страху.

Фундаментом для готичної прози в українській літературі стають елементи фольклору, які висвітлюють міфологічне світобачення людини та її уявлення про різні явища. Саме перекази, легенди та повір'я є джерелом для створення химерного роману. В колі цієї стильової домінанти особливе місце належить творам О.Стороженка, передусім його повісті «Марко Проклятий».

Відомо, що Олекса Стороженко черпав натхнення та матеріал для своєї літературної діяльності із спілкування з народом. У зв'язку із робочими поїздками в різні куточки імперії він мав нагоду дізнатися багато цікавих історій, бувальщин від простих селян, тому український побут, народні повір'я та перекази становлять основне змістове навантаження у творчості прозаїка. Водночас неабияке значення для української літератури 19 століття має його повість «Марко Проклятий». Відомо, що твір залишився незакінченим через смерть автора, тому його перу належить тільки 12 розділів, інші ж чотири дописані невідомим автором.

О. Стороженко в перших чотирьох розділах повісті подає інтерпретацію давньої легенди про Марка Пекельного – вічного грішника, якому немає місця ні серед живих, ні в світі мертвих. Повість навіть має за епіграф українську приказку: «Товчеться, як Марко по пеклу» [3, с. 307]. Щоб висвітлити образ головного героя, О. Стороженко використовує численні уламки різних міфів та легенд, аби створити унікальний характер персонажа. Як стверджує дослідниця С. Решетуха, прототипом для створення образу Марка став стародавній міф про Агасфера, який завдав удару Ісусу Христу, коли він підіймався на Голгофу. За такий злочин Агасфера було жорстоко покарано вічним безсмертям та постійним блуканням по світу. Крім цього, Стороженко звертався до різних оповідних текстів про Марка Багатого, віршованого твору «Пекельний Марко». У цих творах та легендах образ Марка ототожнюється з негативними явищами та людськими вадами. З-поміж них – пияцтво, лінь, неповага до батьків та легковажна поведінка. Скрізь домінує аморальний спосіб життя, що підкреслює негативний образ персонажа у народній інтерпретації.

Варто зазначити, що письменник «30 років відшукував ... та збирав шматки роздробленої легенди» [4, с. 3]. Безсмертний грішник Марко інтерпретується у творі крізь авторський стиль Стороженка, який здійснив своєрідне дослідження фольклорних джерел, які стали центральною складовою у творі.

Більшість українських дослідників (Є.Нахлік, С.Решетуха, О.Пойда, М.Ільницький та ін.) схиляються до думки, що повість тісно пов'язана із готичною літературою, адже створює своєрідну атмосферу жахів та має низку специфічних ознак, які підтверджують приналежність художнього твору до готики. Є.Нахлік відзначає, що ««Марко Проклятий» - це оригінальний експеримент фольклорно-міфологічного, «химерного», історичного роману» [4, с. 34].

Експозиції повісті характерний мотив жаху та зображення потойбічних сил. Події розгортаються на кладовищі серед темної ночі, саме тут відбувається ознайомлення читача із головним героєм Марком та його майбутнім товаришем Павлом Кобзою. Останній блукає серед могил, «шукаючи, на якій би йому могилі заночувать»[3, с. 308]. Кладовище є географічним маркером, що відноситься до найпоширенішої категорії готичності.

С.Решетуха зазначає: «Могила у творах поетів-романтиків була атрибутом лімінальної зони, своєрідними дверима між профанним та сакральними світами» [5, с. 37]. Варто додати лише, що образ кладовища служить межею між реальною дійсністю та ірреальним, потойбічним середовищем. Окрім цього, у повісті помітні елементи символізму та фантастики, адже торба, яку постійно носить Марко Проклятий, стала своєрідним символом і нагадуванням провини головного героя. Вона була надзвичайно важкою, що навіть Павло Кобза, який був здатний і коня підняти, не спромігся посунути її з місця. Гемонська торба була настільки важкою, як і гріх блудного Марка. Фантастичним є те, що вона легшала лише в тому разі, коли чоловік робив добрі справи та його серце відчувало жаль.

У цьому ж місці до Марка Проклятого з'являються жорстоко вбиті мати та сестра у вигляді примар. Опис зовнішності привидів подається з відповідним мотивом жахів

та містики: «...Її очі як вогнем палали, скуйовджене і розпатлане волосся, біле, як молоко, ...ворушилося, неначе купа гадюк» [3, с. 316]. Такий портрет матері героя навіює страх, який доповнює моторошну картину зустрічі родини серед мерців. Окрім кладовища, не менш містично описано замок князів Корибутів-Вишневецьких, що підсилює гнітючу атмосферу: «По високому почорнілому даху, темних мурах, вкритих мохом і плісняю, по обвалених підпорах урем'я, неначе шашель...» [3, с. 338].

Ознаки готичного стилю має і сюжет повісті. Автор зображує незвичайні події, які лише побічно розгортаються на суспільно-історичному тлі. О.Стороженко розкриває мотиви інцесту, постійного блукання, прокляття та неминучої кари за людський гріх. Як відомо, головний герой зводить рідну сестру з правильного шляху, руйнуючи її майбутнє. Такі стосунки призводять до народження дитини, яку Марко без жалю вбиває.

Узагалі мотив вбивства присутній у повісті постійно. Спочатку головний герой нищить тварин, а потім і людей. У готиці закономірним є те, що зображено людину, яка не може керувати своїми діями самостійно. Тому це відбувається не через його нестримне бажання вбивати, а через те, що Марко Проклятий не здатний керувати собою. Його переслідує страшний фатум, тобто він стає підвладний вищим силам і не здатний змінити визначеної долі.

Окрім цього, за сюжетом головний герой жорстоко вбиває свою сестру та матір, а вони проклинають його на вічне блукання та спокутування своєї провини. Марко ототожнюється із героєм біблійної легенди – Каїном, який убив свого брата: «Од мене все одцуралось; і небо, і земля, і саме пекло!... — я Каїн!» [3, с. 312]. Тому йому немає місця ні серед живих, ні у пеклі. Безсмертя ж стає найбільшим покаранням і не залишає героєві іншого вибору, як самотньо блукати по світу і спокутувати гріхи. Тому й Марко бере участь у національно-визвольній боротьбі та допомагає козакам знайти острів, де вони об'єднуються з іншими заради помсти польській шляхті.

Слід зупинитися ще на тому, що сам образ Марка пов'язаний із нещасливою долею. З раннього дитинства він був самотнім, його поведінка була мало схожою на людську, тому Марко більше блукав лісами, ніж перебував із родиною. Тема самотності тісно пов'язана із способом життя головного героя. Ставши дорослим, він відправився на Січ, щоб потім одружитися з коханою дівчиною, однак вона йому зрадила та вийшла заміж за іншого. Ця деталь пробудила в Марка нестримний гнів, що вилився в жахливі вчинки. Згубивши власними руками всіх своїх рідних, він став найбільшим грішником, але водночас і найбільш нещасною людиною. Доречно згадати слова Павла Кобзи при їхній першій зустрічі: «Знаєш чоловіче...на усьому світі нема нещасливішої тварі; як ти, от що!» [3, с. 311].

Варто проаналізувати зв'язок Кобзи із головним героєм. Це дві повні протилежності. Автор уводить у повість персонажа, що має сміливе й добре серце, він зразковий козак, який ніколи не переступає принципи моралі та Божі закони. І на противагу цьому дещо ідеалізованому образу демонструється Марко Проклятий, який, керуючись егоїстичними бажаннями, згубив усе, що цінував. Він фактично став вигнанцем у двох світах. У такому порівнянні прослідковуються різні світоглядні конструкції двох персонажів, які перебувають у подібних обставинах. Містичним є те, що ситуації життя Кобзи і Марка Проклятого ніби повторюються, але вирішення цих життєвих колізій кардинально різне. Спочатку Марко відправляється на Січ, а потім дізнається, що його кохана вийшла заміж за іншого. Далі те саме трапляється і в Кобзи. Однак Марко жорстоко мстить за зраду, а Кобза ж реагує інакше на такий неприємний випадок. Можна розділити цих персонажів як представників різних світів: реального та фантастичного, що творять таку собі дуалістичну єдність.

Працюючи над аналізом творів Валерія Шевчука, Н.Букіна визначила: «Готичних авторів турбували ті ж самі питання, якими переймалися згодом філософи екзистенціалісти» [1, с. 77], адже спільним для них була тематика абсурдності світу, «де герої існують у фантазмогорічних, ірраціональних подіях та зв'язках» [1, с. 77].

Потрібно узагальнити те, що неоднорідна композиція світобудови в повісті є визначальною рисою готичного стилю. Так, у творі Марко блукає між дійсним та ірреальним позачасовим простором: він відвідує пекло; стоїть на кладовищі, де веде розмову із мерцями, згодом опиняється в замку князя Єремії, де рятує від страти Кобзу. Тобто межа між світами є дуже розмитою та нечіткою. Вони доповнюють один одного, будуючи містичну площину існування героїв, що позначається абсурдністю як засобом передання хаотичного буття людини, яка опинилася у незвичайних для неї обставинах.

Надзвичайність знаходимо і в засобах характеротворення персонажів. О.Стороженко широко використовує портрет та самохарактеристику для цілісного зображення героїв та їхньої вдачі. Зокрема, образ Марка на початку повісті овіяний таємничістю й загадковістю. Автор зображує кремезного чоловіка з великою торбою, поступово розкриваючи деталі про головного героя на прикладі його діянь. Портрет Марка виписаний у готичному стилі, адже він має хижацькі риси обличчя, жорстку щетину та страшний погляд, ніби з очей сипалися іскри. Додамо, що особистість Марка зазнає еволюції. Колишній вбивця та кровозмішувач стає альтруїстичною особистістю, яка спокутує гріхи за минуле. Автор не виправдовує головного героя, однак дещо з жалем показує його вічні блукання. Окремо згадаємо, неймовірну метаморфозу, що трапляється з Марком Проклятим.

Він кожен суботу проходить фантастичний ритуал смерті і воскресіння. В одну мить стикаються два світи: світ живих та світ мерців, за цей час душа героя ніби роздвоюється між ними та не може знайти для себе місця. Щоб підсилити такі метаморфози, О.Стороженко вводить описи природи, суголосні зі станом Марка Проклятого. Наприклад, під час воскресіння Марка «заскрекотіли коники...Сонце із-за гори викинуло золоте проміння» [3, с. 318].

Звернемо увагу на схематичну карту готики Д. Кавальєро, де він окремо виділяє фізичні конотації як ознаку готичного. Дослідник вказує на певну рису тваринності в персонажах. Тут до уваги потрібно взяти дитинство Марка. Починаючи з утроби, він перебував у небезпечних місцях, адже мати брала участь у військових діях. Після його народження вони мешкали на острові, де можливостей для виживання було й не так багато, тому мати годувала головного героя не молоком, а кров'ю пуцьвірінків. На цьому етапі можна простежити, що перші місяці життя головного героя не були схожими на людські. Змалку тваринні звички все більше вкорінювалися в поведінку Марка Проклятого: він часто блукав у лісі, ловлячи якусь здобич, не зважав на будь-які принципи та закони. Не отримуючи бажаного, Марко бачив вихід тільки у вбивстві. Тваринний інстинкт чітко простежується у ставленні до рідної сестри. Згадаймо ситуацію, коли Марко через ревності задавив її нареченого і кинув його у Дніпро. У цій ситуації такий тип поведінки доволі схожий на суперництво між самцями за самку, що перетворюється у жорстоку боротьбу. Отже, хижацтво та нездорова для людини форма стосунків чітко відмежовує головного героя від людських аспектів буття, та зближує із тваринним середовищем.

Окрім фантастичних та фольклорних мотивів, у повісті зображено ще й історичні події, а саме – національно-визвольну війну за часів Хмельниччини. Серед історичних осіб автор згадує Єремію Вишневецького як лютого ката православних та Максима Кривоноса як безжального полководця з боку українців. Загалом переважає

художнє змалювання цих подій та образів. Наприклад, образ Максима Кривоноса є гіперболізованим, адже він не відповідає історичним фактам. Д.Кавальєро у своїй схематичній карті виокремлює також стилістичні ознаки, до яких входить перебільшення та образотворчі надлишки. Тому в силу готичного стилю Кривоніс постає дещо демонізованим персонажем. Йому притаманна жорстокість, надзвичайна безжальність та «над почуття» патріотизму. Він впевнено та без сумнівів розбиває череп немовляті: «череп розлетівся на дрібні шматочки і забризкав кров'ю і мізком матір і тих козаків...» [3, с. 377]. Для вірного полководця також не існує і кохання, якщо воно пов'язане із визвольною діяльністю. Варто згадати ситуацію із полоненою «жидівкою», яку Максим Кривоніс привселюдно стратив власними руками: «шваркнула з піхви шабля, заблистіла, голова жидівки на аршин підскочила вгору...» [3, с. 590]. Слід узагальнити, що моторошні картини вбивств у повісті зустрічаються досить часто, передаючи атмосферу жаху та страху перед неминучим фатумом, який ніяк не зміниш.

Можна зробити висновки, що ознаки готичного стилю в повісті «Марко Проклятий» мають доволі виражений характер. О.Стороженко змальовує надзвичайні події та ситуації, овіяні містикою та фантастичними елементами. Переважають мотиви, що притаманні готиці, зокрема: прокляття, вбивства, інцест та вічне блукання. Окрім цього, слід наголосити на фольклорній основі твору, що моделює міфічний простір для відображення подій у повісті. Зявдяки цьому можна виокремити безпосередній зв'язок людини із надприродними силами та потойбіччям. Таким чином увиразнюється мотив жаху, який переважає в готичній прозі. Останні ж 4 розділи, написані невідомим, є надзвичайно схожими за стилем твору, зважаючи на те, що їх писав не О. Стороженко. Однак суттєвих відмінностей стильової домінанти ми не знаходимо, адже в цих частинах зберігається єдність композиції та змісту із попередніми фрагментами повісті.

Список використаних джерел:

1. Букіна Н.В Модифікації готичного в сучасній українській прозі: дис...канд. філ. наук: 10.01.01 / Інститут літератури ім.Тараса Шевченка. Київ. 2016. 192 с.
2. Олекса Петрович Стороженко: Стороженко О. Вибрані твори / за ред. В. Чубинського. Київ.Час, 1927. С. 5-16.
3. Стороженко О. «Марко Проклятий». Оповідання: збірник / за ред. П.П. Хропко. Київ: вид. Дніпро, 1989. 618 с.
4. Пойда О. Готичний роман О.Стороженка «Марко Проклятий» в контексті компаративного аналізу. *Мова твору в контексті проблем вивчення художньої літератури: матеріали всеукр. конференції*. Бар, 2012.
5. Решетуха С. «Марко Проклятий» - роман-експеримент (міфологічний аспект). *Слово і Час*. 2006. № 9. С. 34-39.
6. Фенько Н. Елементи готики у творах Валерія Шевчука. *Наукові записки*. Кіровоград, 1998. Т.5. С.117-120.

ПРОБЛЕМАТИКА ЦИФРОВОГО ПЕРЕКЛАДУ АНТРОПОНІМІВ

Липак Ірина

студент

факультет української та іноземної філології

Дрогобицький педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Анотація. Парадигма сучасної лінгвістики характеризується особливою увагою до проблем антропонімії, зокрема її аналіз з погляду лінгвокультурології, етносоціолінгвістики та психолінгвістики є особливо актуальним, що зумовлено, по-перше, загальною тенденцією до антропоцентричної спрямованості наукових досліджень, а по-друге, інтересом лінгвістів до аналізу мовних явищ на межі наук. Антропоніміка як наука досліджує закономірності формування, розвитку та функціонування антропонімів (власних імен, прізвищ, імен по батькові, по батькові, прізвиськ, прізвиськ, епонімів, прізвиськ).

Однак під час цифрового перекладу антропонімів виникає низка проблем і труднощів: культурні та лінгвістичні виклики, відсутність стандартизації, неоднозначність і контекстуальні виклики, технічні обмеження, проблеми приватності та чутливості. [3].

Виклад основного матеріалу. Витоки східнослов'янської антропонімії сягають середньовічної лексикографії, яка з 13 століття включала власні імена до словників поряд з апелятивами і пропонувала їх тлумачення.

Характер і повнота тлумачення антропонімів залежали від призначення словників, спрямованих на пояснення релігійної літератури. Прообразом сучасної наукової етимології є об'єднання однокореневих слів у спільну словникову статтю та їх повне пояснення.

Східнослов'янські словники містить 5300 чоловічих і близько 50 жіночих особових імен, засвідчених у пам'ятках 15 - 17 ст., а також перелік імен по батькові. Фактичний матеріал дозволяє встановити ареал побутування конкретних антропонімічних основ, що значно полегшує роботу сучасних дослідників регіональної антропонімії.

Один із перших докладних описів історії тричленної системи іменування, визначення ключових антропонімічних одиниць та їхніх варіантів подано у вже згаданій розвідці "З історії українських імен, по батькові та прізвищ". Вчені вважають, що ономастична наука відстає від вимог життя і загального рівня розвитку мовознавства [2].

Антропонімічні дослідження розвиваються за такими напрямками:

1) загальні проблеми антропонімії: визначення методології дослідження антропонімів; проблема виявлення чинників, що зумовлюють вибір особових імен; проблема семантики імені, пошук джерел збагачення сучасного антропонімікону, співвідношення офіційних і неофіційних форм імен, соціальна природа функціональної сторони антропонімів, історичні тенденції розвитку антропонімії, історія антропонімічних термінів, типологія антропонімічних основ, системна антропоніміка;

2) опис регіональних іменників, у тому числі в динамічному аспекті;

3) історична антропонімія;

4) структурне дослідження: інвентаризація словотвірних засобів антропонімії в синхронії та діяхронії, зокрема аналіз способів творення офіційних і неофіційних

особових назв, класифікація антропонімів за структурними типами зі встановленням сфери їхнього вживання, систематизація суб'єктивно-оцінних та гіпокористичних форм залежно від твірного засобу;

5) літературна антропонімія;

6) прикладні аспекти: практична транскрипція і транслітерація, стандартизація імен на письмі, антропонімічний правопис і лексикографія.

Однак, навіть в умовах діджиталізації науки, проблеми з перекладом антропонімів залишаються.

1. Культурні та мовні проблеми:

Імена часто мають культурні та лінгвістичні нюанси, які роблять прямий переклад складним завданням. Культурний контекст суттєво впливає на точність перекладу імен. Нерозуміння культурних особливостей іменування призводить до неточностей

2. Відсутність стандартизації:

Варіативність систем транслітерації призводить до численних варіантів написання або інтерпретацій. Неузгодженість систем транслітерації та відсутність стандартизованих рекомендацій призводять до плутанини та неточностей.

3. Неоднозначність і контекстуальні виклики:

Назви можуть мати кілька значень або інтерпретацій, створюючи двозначність без належного контексту. Надання додаткового контексту або метаданих допомагає підвищити точність перекладу назв, зменшуючи двозначність.

4. Технічні обмеження:

Інструменти перекладу можуть не підтримувати певні мови або мати проблеми з рідкісними або несловниковими іменами. Алгоритми машинного навчання стикаються з труднощами в роботі з рідкісними або нестандартними іменами, що призводить до неточностей у перекладі.

5. Конфіденційність і чутливість:

Переклад повних імен може розкрити конфіденційну особисту інформацію або культурну приналежність. Проблеми конфіденційності виникають, коли імена перекладаються неточно, що призводить до ненавмисного розголошення конфіденційної інформації. [1].

Щоб уникнути цих проблем, можуть бути такі рішення:

1. Контекстуальне розуміння:

Контекстна інформація допомагає точному перекладу. Включення контекстного тексту або метаданих покращує якість перекладу.

2. Зусилля зі стандартизації:

Розробка та дотримання стандартних правил транслітерації для різних мов зменшує варіативність і покращує узгодженість.

3. Людське втручання:

Залучення перекладачів або експертів забезпечує точність перекладу, особливо для складних або культурно чутливих назв.

4. Покращене машинне навчання:

Постійне навчання алгоритмів перекладу на різноманітних і великих наборах даних підвищує їхню точність і здатність працювати з різними назвами.

5. Розпізнавання вподобань користувачів:

Системи, що розпізнають і враховують індивідуальні уподобання щодо перекладу або транслітерації імен, підвищують задоволеність користувачів і точність перекладу. [4].

Висновки.

Дослідження антропонімів охоплює широкий спектр, що включає лінгвістичні, культурні, історичні, правові та індивідуальні перспективи. Вони сприяють нашому розумінню людських суспільств, мовної еволюції та особистої ідентичності, проливаючи світло на багатогранну природу і значення імен у різних культурах і часових періодах. Дослідження підкреслюють необхідність комбінованого підходу, що включає технологічний прогрес, культурну чутливість і лінгвістичну експертизу для вирішення складнощів, пов'язаних з онлайн-перекладом антропонімів. Стратегії, що враховують контекст, стандартизацію та вподобання користувачів, мають вирішальне значення для підвищення точності та культурної адекватності перекладу імен на онлайн-платформах.

Список використаних джерел:

1. Бережна М. В. Тринадцять етапів перекладу власних імен і назв // Вісник Сумського державного університету. Серія "Філологія". - 2017. - Вип. 1, т. 2. - С. 62-66.
2. Бережна М. В. Переклад зоонімів дитячої літератури жанру фентезі // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія "Філологічні науки". - Кропивницький. КДПУ, 2018. - ВИП. 81 (4). - С. 229-233.
3. Онуфрієва І. Л. Дослідження актуальної та потенційної антропонімії сучасними лінгвістами: теоретичний аспект // Наукові записки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія "Філологічна". 2012. - Випуск 24. - С. 222-225.
4. Ребрій О.В. Системний підхід до розробки стратегії перекладу // Вісник ХНУ. Серія "Перекладознавство". - 2017. - № 848. - С 215-220.

РЕКЛАМНИЙ ПРОДУКТ У КОМУНІКАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ НА ЮНАЦТВО

Сич Олександра

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Башманівський Валерій

кандидат філологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Рекламна продукція у сучасному глобалізованому просторі займає вагоме місце, активно впливаючи на свідомість реципієнта. Суспільство постійно зустрічається з великою кількістю рекламних повідомлень, які можуть вплинути на вибір продукції. Відповідно, розуміння фахівцями зазначеного процесу дозволяє створювати більш ефективні рекламні кампанії.

Питання впливу рекламної продукції на споживача завжди цікавили науковців, серед яких С. Максимець, Н. Гончарова, О. Сергеєнкова, О. Столярчук, О. Коханова, О. Пасека, Т. Діброва, С. Солнцев, К. Бажеріна та інші.

Так, авторський колектив підручника «Рекламний менеджмент: теорія і практика» Т. Діброва, С. Солнцев, К. Бажеріна, наголошують: «Процес сприйняття рекламної комунікації є складним і багатофакторним. Споживачі постійно піддаються тиску з боку рекламодавців. Кількість рекламних повідомлень, їх суперечливість змушують споживачів свідомо і несвідомо реагувати на них. Середньостатистичний споживач із оголошень, з якими стикається, помічає лише третину і тільки десята їх частка має шанс вплинути на його поведінку» [1, с. 33]. Важко не погодитись із зазначеною думкою, адже на сучасному етапі реклама оточує людство всюди. Сучасний реципієнт, настільки звик до рекламних повідомлень, що не зважає на них. Тому головне завдання фахівців з рекламної діяльності – привернути увагу споживача до запропонованої продукції у перші секунди. Якщо цього не відбулось, то людина більше ніколи не повернеться до цього рекламного повідомлення. З кожним роком все важче зацікавити споживачів, оскільки кількість рекламних повідомлень постійно зростає, а реципієнти стають все вибагливішими. Однак, привернення уваги – це лише перший крок. Для того, щоб переконати людей купити продукт, рекламодавці використовують різні тригери, їх є досить багато, але ми розглянемо лише деякі з них. Так, Джозеф Шугармен у своїй книзі «Triggers: 30 Sales Tools You can used to Control the Mind of your Prospect to Motivate, Influence and Persuade» [2] виокремлює наступні:

1. Тригер емоції. Завдяки цьому тригеру можна звертатись не до розуму та свідомості людини, а до її емоцій на почуттів. Товар повинен викликати у людини певні емоції для того, щоб вона захотіла його купити. Американський маркетолог вважає, що 95% покупки залежить від емоцій клієнта, які товар зможе викликати в нього.

2. Тригер авторитету – це тоді, коли люди покладаються на думки авторитетних людей. Це той випадок, коли споживачі беззаперечно довіряють різним авторитетним та відомим людям, лікарям, юристам, вчителям, блогерам тощо. Вони не перевіряють на правдивість та достовірність їхні слова та вчинки, адже ці люди уже є для них авторитетом.

3. Тригер дефіциту або, як ще його називає Джозеф Шугармен терміновість. Цей тригер викликає у людей почуття страху не встигнути або пропустити щось важливе.

Обмеженість може бути у часі, місцях, кількості тощо. Наприклад, залишилось п'ять місць або знижка на квитки діє лише два дні тощо.

4. Тригер послідовність. Він працює за таким принципом, коли клієнт купує щось одне, то йому одразу пропонують щось додати до своєї покупки. Це може бути невеличке доповнення до основного товару. Наприклад, клієнт купує телефон і йому пропонують купити ще й чохол до нього або ж споживач купує взуття, і пропонують також придбати крем для догляду за ним тощо.

5. Тригер цифри/числа. Неможливо не погодитись з науковцями, що цифри діють на людей набагато краще ніж просто слова. Наприклад, у нас багато задоволених клієнтів або ж у нас більше 5000 задоволених клієнтів. Різниця досить відчутна, адже слово «багато» по суті нічого не говорить, багато це скільки? 10, 100, 1000? Для кожного значення цього слова може бути різним, а число 5000 вже більш конкретно й споживач сам вирішить, багато це чи мало.

Розглядаючи методологічні аспекти впливу на юнацтво, на нашу думку доречно зазначити, що на молодих людей не складно вплинути, проте його (юнацтво) важко зацікавити. Ми вважаємо, що рекламодавцям варто добре обдумувати свої кроки з метою успішної та ефективної рекламної кампанії для цієї аудиторії споживачів. Адже, напевно, це одна з найвибагливіших категорій. І для досягнення кращого впливу на реципієнтів рекламодавцям потрібно використовувати зазначені тригери. Переконані, що є певні тригери, які могли б працювати краще саме на юнацтво. Наприклад, тригер емоцій, адже юнаки переживають емоції більш інтенсивно через фізіологічні та психологічні зміни, які відбуваються в їхньому організмі. Тому використання у рекламі тригеру емоції ефективніше вплине на рішення юнаків та спонукатиме до швидшої покупки. А також тригер авторитету, молоде покоління часто прислухається до слів відомих людей та лідерів думок.

Для ефективнішого впливу на юнацтво рекламісти також використовують цифрові технології. Авторський колектив сайту Kherson future вважає, що «Зростаюча популярність цифрових технологій не тільки збільшила можливості для зовнішньої реклами, але й породила нові тенденції».

- Інтерактивність. Сучасні рекламні рішення використовують інтерактивні елементи для залучення взаємодії від реципієнтів. Це може включати в себе сенсорні екрани, QR-коди, блютуз-маркери або навіть голосові команди.

- Доповнена реальність. Рекламодавці все частіше використовують технології доповненої реальності для створення вражаючих, імерсивних рекламних досвідів. Це може включати в себе використання мобільних додатків, що відскановують рекламні площі та «додатково» відтворюють контент на екрані смартфона.

- Біг Дата та AI. Великі дані та штучний інтелект дозволяють рекламодавцям аналізувати великі набори даних про поведінку споживачів, демографію та інші фактори, щоб відповідно налаштовувати свої рекламні кампанії» [3].

Отже, реклама є важливим елементом сучасного світу і потужним інструментом впливу. І для того, щоб рекламна кампанія була успішною важливо розуміти бажання й вподобання споживачів, використовувати сучасні технології та тригери для привернення уваги та впливу на реципієнтів, а також бути на одній хвилі зі своєю аудиторією.

Список використаних джерел:

1. Т.Г. Діброва, С.О. Солнцев, К.В. Бажеріна. Рекламний менеджмент: теорія і практика. Підручник. Київ. 2018. С. 33. URL: https://marketing.kpi.ua/files/studentam/metodichki/Reklam_menedzh_2018.pdf
2. Triggers: 30 Sales Tools You can used to Control the Mind of your Prospect to Motivate, Influence and Persuade. URL: <https://pdfcoffee.com/joseph-sugarman-triggers-30-sales-tools-you-can-use-to-control-the-mind-of-your-prospect-to-motivate-influence-and-persuade-pdf-free.html>
3. Kherson future. URL: <https://kherson-future.com.ua/uk/articles-osnovni-czili-ta-zavdannya-zovnishnoyi-reklamy-retrospektyvy-ta-perspektyvy-rozvytku>

УКРАЇНСЬКІ МЕДІА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ НОВИН

Круглова Анастасія Вікторівна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, факультету PR,
журналістики та інформаційної політики
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Гарачковська Оксана Олександрівна

доктор філологічних наук, професор
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Українська інформаційна сфера пережила потрясіння після подій 24 лютого, коли все, що існувало до цієї дати, об'єдналося у вогні війни. Ця трансформація проявляється на багатьох рівнях, включаючи особистісні зміни серед журналістів та системні зрушення в медіа-ландшафті.

До останньої трансформації українська медіа-система характеризувалася олігархічним контролем і політичним впливом протягом 30 років незалежності. Великі медіа-компанії належали фінансово-політичним групам, а їхній порядок денний часто визначався економічними та політичними інтересами. Однак після повномасштабного вторгнення Рада національної безпеки і оборони наклала санкції на кілька великих телеканалів, які вважалися такими, що просувають проросійські наративи, що призвело до зменшення поширення таких наративів в українському медіа-ландшафті.

Під час надзвичайного стану в Україні висвітлення новин зазнало значних змін та адаптацій, щоб пристосуватися до надзвичайної ситуації. Ось деякі з особливостей того, як українські ЗМІ працювали з новинами за таких обставин:

Зосередження на війні та конфлікті: В умовах надзвичайного стану ЗМІ в Україні, природно, зосередилися на війні та конфлікті з Росією. Це включає висвітлення військових операцій, гуманітарних криз і політичних подій, пов'язаних із конфліктом[1, с. 8].

Безпека та захист журналістів: Безпека журналістів має першорядне значення під час надзвичайного стану. Зважаючи на ризик фізичних нападів і погроз, медіа-організації запровадили суворі протоколи безпеки та надали підтримку своїм співробітникам.

Боротьба з дезінформацією та фейковими новинами: В умовах інтенсивної інформаційної війни українські ЗМІ визначили своїм пріоритетом боротьбу з дезінформацією та фейковими новинами. Це передбачає перевірку фактів, критику джерел та прозорість джерел інформації, щоб гарантувати, що аудиторія отримує достовірну інформацію.

Міжнародне висвітлення та дипломатичні відносини: З початком конфлікту в Україні українські ЗМІ посилили своє міжнародне висвітлення та намагалися налагодити міцні дипломатичні відносини, щоб заручитися підтримкою та обізнаністю про ситуацію в країні.

Сприяння національній єдності та солідарності: Під час національної кризи українські ЗМІ відіграли важливу роль у зміцненні національної єдності та солідарності серед населення. Це включало висвітлення героїзму, волонтерства та мобілізації громадськості на підтримку військових зусиль.

Нинішня трансформація призвела до кардинальних змін у медіаспоживанні та медіаландшафті. Соціальні мережі, особливо Telegram, стали провідним джерелом новин для українських громадян, а використання традиційних медіа-каналів, таких як телебачення та веб-сайти, зменшилося [3]. Ця тенденція до збільшення використання соціальних мереж як джерел новин була помітна задовго до подій лютого 2022 року, і вона значно прискорилося під час війни.

Цей перехід до соціальних мереж як основного джерела новин призвів до значних змін у медіа-ландшафті, коли традиційним медіа-організаціям довелося адаптуватися та розвивати свою присутність на соціальних платформах, щоб достукатися до своєї аудиторії. Загалом ця трансформація призвела до нової реальності споживання та виробництва медіа в Україні, де соціальні медіа є ключовими гравцями в поширенні новин і медіа-ландшафті, що постійно змінюється.

Закриття рекламного ринку після 24 лютого 2022 року, на додаток до військових дій, що тривають, мало значний і негативний вплив на український медіа-ландшафт. Серйозно постраждали як національні, так і регіональні медіа, різко скоротившись у доходах від реклами та фінансовій спроможності.

Багато редакцій, особливо регіональних ЗМІ, були змушені закрити або призупинити роботу через фінансові труднощі. У березні 2022 року 59% рекламодавців не здійснювали жодної рекламної діяльності, і більшість з них не змогли дати чіткої вказівки, коли активність відновиться на нормальному рівні. Хоча спостерігається певне відновлення рекламної активності, особливо в Інтернеті, телевізійний ринок все ще страждає від глибокої кризи [2].

Зниження доходів від реклами призвело до значних структурних змін в українському медіа-ландшафті. "Медіа Група Україна" Ріната Ахметова, одна з найбільших медіа-груп країни, була змушена призупинити свою діяльність, в результаті чого тисячі співробітників втратили роботу. Це закриття також зменшило український плюралізм, оскільки олігархічні ЗМІ більше не конкурують і не збалансовують інформаційне поле.

Широкомасштабні потрясіння в українському медіа-секторі також призвели до зростання кількості незалежних медіа-організацій та альтернативних джерел новин. Багато журналістів залишили традиційні ЗМІ, щоб заснувати власні незалежні платформи або приєднатися до існуючих незалежних медіа-організацій. Це призвело до урізноманітнення українського медіа-ландшафту, завдяки чому аудиторія отримала доступ до ширшого спектру точок зору та голосів.

Водночас уряд вживає заходів для зміцнення медіа-середовища та забезпечення медіа-різноманіття. Це включає заходи з фінансової підтримки незалежних ЗМІ та сприяння створенню нових медіа-організацій. Рада національної безпеки і оборони також вжила заходів для боротьби з поширенням фейкових новин та дезінформації, а також для сприяння медіарозмаїттю та свободі преси [2].

Однак зростаюче значення соціальних мереж як джерела новин також викликає занепокоєння щодо поширення фейкових новин та дезінформації на цих платформах. Тому уряд та незалежні медіані організації активно працюють над підвищенням медіаграмотності та розвитку критичного мислення серед населення, щоб протидіяти поширенню фейкових новин.

Окрім викликів, з якими зіткнулася медіа-індустрія внаслідок війни та економічного спаду, існують також важливі питання, пов'язані зі свободою вираження поглядів та свободою преси, які потребують вирішення. Вкрай важливо підтримувати відкритий і вільний медіа-ландшафт, який може надавати необхідну інформацію населенню та просувати демократичні цінності в Україні.

Ситуація особливо драматична в регіонах, де кілька мовників припинили мовлення через російську агресію, а багато інших тимчасово окуповані. Крім того, Росія скоїла серйозні злочини проти журналістів, включаючи вбивства, викрадення та ув'язнення [1, с. 8].

Подолання цих викликів потребує особливої уваги та підтримки як з боку національних, так і міжнародних суб'єктів. Український медіа-ландшафт стоїть перед тривалим і складним процесом реабілітації, що вимагає як фінансової підтримки, так і правових заходів для забезпечення безпеки журналістів і цілісності свободи преси.

Криза, що триває в Україні, спричинила низку обмежень, які безпосередньо впливають на свободу вираження поглядів у країні. Незважаючи на те, що обмеження мають об'єктивне підґрунтя, серед журналістів існує певний консенсус щодо необхідності їх дотримання.

Одразу після повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року Головнокомандувач Збройних сил України Валерій Залужний видав низку наказів, які стосуються акредитації представників ЗМІ, визначають, яку інформацію не можна публікувати, та встановлюють порядок роботи журналістів у зоні бойових дій. Незважаючи на певні дебати з окремих питань, зрештою було досягнуто певного консенсусу між медіа-організаціями, і більшість з них дотримуються встановлених правил роботи під час війни.

Водночас, етичні питання та самоцензура залишаються актуальними серед журналістів. Масове висвітлення смертей і звірств призвело до компромісу між висвітленням правди та уникненням подальшого травмування суспільства. Цей компроміс стосується і критики уряду, яку дехто вирішив тривіалізувати [4].

У часи агресивної інформаційної війни потреба в єдиному голосі має вирішальне значення. Марафон "Єдині новини" був створений як спроба об'єднати громаду в перші місяці війни, але зараз назріла необхідність трансформації та адаптації до нової реальності.

Хоча війна негативно вплинула на свободу вираження поглядів, в українському медіа-ландшафті все ще існує певний рівень плюралізму. Незважаючи на фізичні напади на журналістів та цензуру на окупованих територіях, певний рівень плюралізму зберігається завдяки різноманітності онлайн-медіа та нових медіа-каналів у соціальних мережах.

Політичні дебати щодо закону про медіа продовжують залишатися важливою частиною публічного дискурсу. Хоча існує потреба в оновленні медіа-законодавства, законодавці повинні враховувати швидкозмінну медіа-реальність, в якій домінують соціальні мережі.

Незважаючи на обмеження та виклики, існує оптимізм щодо можливості збереження свободи вираження поглядів в Україні. Покоління, які виростили у вільних умовах, розмаїття нових медіа, величезні зусилля і страждання, завдані війною, а також світова увага до подій у країні дають підстави для надії на майбутнє.

Трансформація, що відбувається в Україні, має міжнародне значення. Тривалий час Україна була самотньою у боротьбі з російською пропагандою, в той час як багато демократичних країн вважали це обмеженням свободи вираження поглядів. Однак зараз все більше європейських країн визнають справжню природу російської пропаганди.

Ця трансформація вимагає нового підходу до свободи вираження поглядів не лише в Україні, а й в усьому світі. Настав час міжнародним журналістським організаціям та світовим медіа переосмислити свою позицію. У цивілізованому світі немає місця для пропагандистів, і це має бути в основі великих перетворень.

Важливо визнати, що російські пропагандисти несуть відповідальність за свої дії. Їхнє поширення ненависті та мови війни призвело до смертей, страждань і конфліктів між народами. Як показує приклад Руанди, до відповідальності мають бути притягнуті не лише ті, хто безпосередньо скоює воєнні злочини, але й ті, хто підбурює до насильства. Необхідно створити міжнародний трибунал і притягнути до відповідальності російських пропагандистів за їхні дії [1, с. 8].

У цей критичний період дуже важливо, щоб національні та міжнародні суб'єкти тісно співпрацювали для підтримки медіа-сектору України. Це включає фінансову підтримку незалежних медіа-організацій, правовий захист журналістів, які ризикують своїм життям заради репортажів, а також дипломатичні заходи для боротьби з цензурою та порушеннями свободи преси.

Незважаючи на серйозні виклики, що стоять перед медіа-сектором, є надія, що горді традиції свободи вираження поглядів в Україні можуть бути збережені під час цієї кризи. Завдяки твердій відданості демократичним цінностям, зростаючому незалежному медіа-сектору та підтримці міжнародної спільноти, є надія, що Україна зможе подолати ці труднощі та продовжувати бути маяком свободи преси в регіоні.

Список використаних джерел:

1. Карпюк Г. Інформаційна війна: український полігон. Як протидіяти агресії й пропаганді в медіа-просторі. Україна молода. 2018. 20 берез. С. 8.
2. Навальна М. І. Свобода слова в українських медіа під час війни. Філософія та публічні комунікації: інформаційний простір сучасної культури. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-349-4-7> (дата звернення: 26.04.2024).
3. Наталіна Н. О. Телеграм-канали як інструменти стратегічної комунікації: дослідження медіа-ландшафту в Україні під час війни. Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки. 2023. № 8. С. 53–60. URL: <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2023.8.8> (дата звернення: 26.04.2024).
4. Putsyata I. Тележурналістика під час повномасштабної війни: аналіз контенту українських медіа про російсько-українську війну. Communications and communicative technologies. 2024. № 24. С. 57–65. URL: <https://doi.org/10.15421/292407> (дата звернення: 26.04.2024).

СЕКЦІЯ XVI. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

GEOGEBRA ЯК ЗАСІБ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ АБСТРАКТНИХ ПОНЯТЬ МАТЕМАТИКИ

Мартиненко О. С.

Магістр 1 курсу 61 М-М групи
факультет природничої та фізико – математичної освіти
*Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка,
Україна*

Науковий керівник: Кугай Н. В.

доктор пед.наук, доцент кафедри фізико-математичної освіти та інформатики
*Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка,
Україна*

Більшість понять математики – абстрактні й ідеальні поняття, хоча й мають практичні витоки. Тому для правильного розуміння й усвідомлення змісту таких понять важливу роль відіграє візуалізація.

Розглянемо основні поняття, пов'язані з функцією, і покажемо їхню можливу візуалізацію за допомогою GeoGebra [1].

На практиці зустрічаються випадки, коли учні роблять помилки, розв'язуючи таке завдання: «Знайдіть значення функції в точці $x_0 = 1$, якщо

$$f(x) = \begin{cases} x^2, & \text{якщо } x \leq 2, \\ x + 2, & \text{якщо } 2 < x < 3, \\ 5, & \text{якщо } x \geq 3. \end{cases}$$

Поширена помилка – учні підставляють $x_0 = 1$ в кожен із записаних формул. Попередити такі помилки можна, якщо побудувати графік функції і за його допомогою знайти значення функції в точці $x_0 = 1$. Для цього доцільно використати Графічний калькулятор GeoGebra (рис.1).

Один із способів задання функції – графічний. Як показують наші дослідження, багато учнів навіть і в профільній школі мають хибне уявлення про графік функції тільки як про суцільну лінію. Тому доцільно проілюструвати протилежне за допомогою побудови графіка відповідної функції в системі GeoGebra. Це можуть графіки функцій $y = \sqrt{-x^2}$, $y = \sqrt{\cos x - 1}$, $y = \sqrt{-|x|}$ (рис. 2а, 2б, 2в) або й інші [2]

Чи не найскладнішим для учнів є поняття границі функції в точці і поняття неперервності функції в точці і на проміжку. Для розкриття сутності цих понять також доцільно побудувати графіки: 1) функція має границю в точці (рис.3а); 2) функція в точці границі не має (рис.3б).

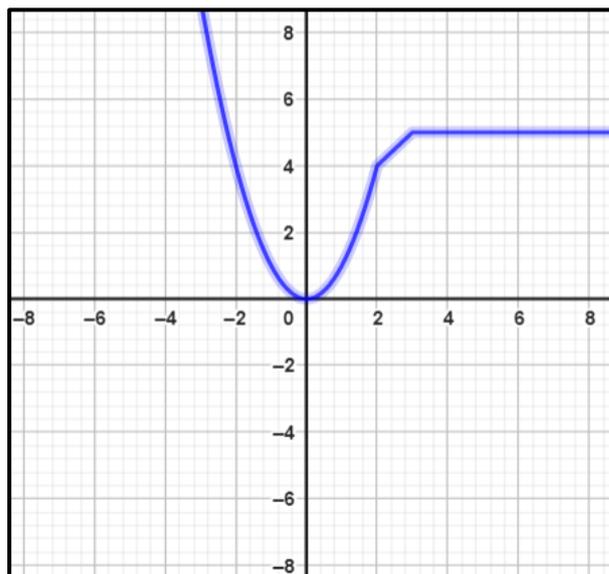

Рис. 1. Графік функції $f(x) = \begin{cases} x^2, & \text{якщо } x \leq 2, \\ x + 2, & \text{якщо } 2 < x < 3, \\ 5, & \text{якщо } x \geq 3. \end{cases}$

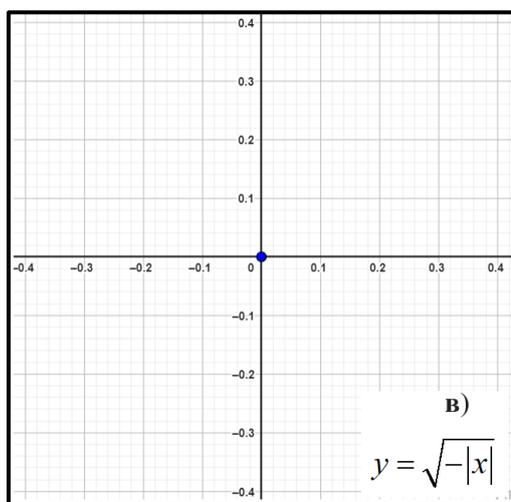
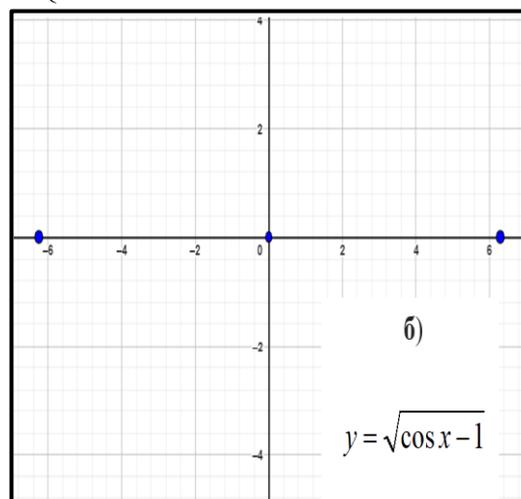
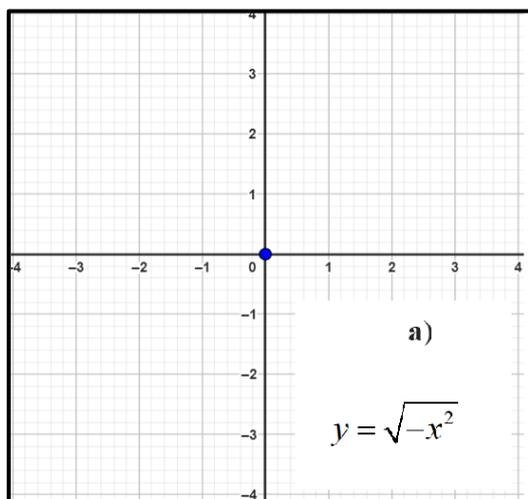

Рис. 2. Графіки функцій $y = \sqrt{-x^2}$ (а), $y = \sqrt{\cos x - 1}$ (б) та $y = \sqrt{-|x|}$ (в)

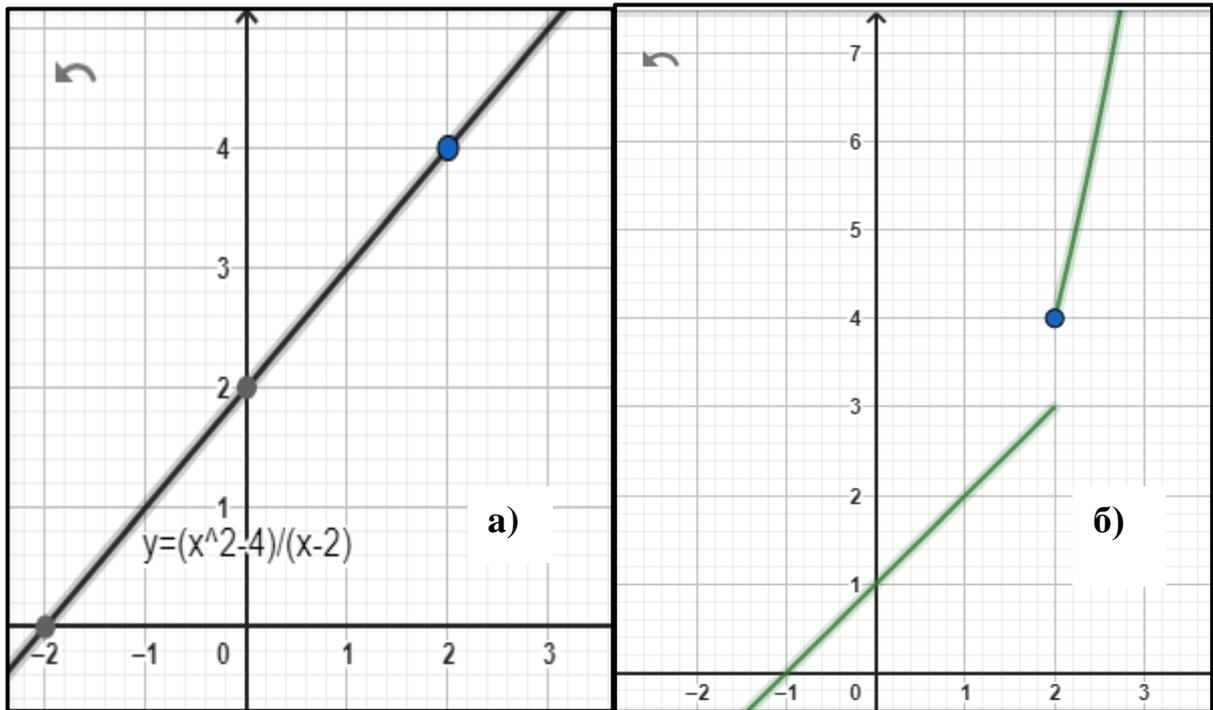

Рис. 3. Графіки функцій $y = \frac{x^2 - 4}{x - 2}$ (а) та $y = \begin{cases} x + 1, & \text{якщо } x \leq 2, \\ x^2, & \text{якщо } x > 2. \end{cases}$ (б).

Порівнюючи поведінку функції в околі точки $x_0 = 2$ (точка взята навмання), учні усвідомлено засвоюють поняття границі функції в точці. Аналогічно можна візуалізувати інші властивості функції [2].

Список використаних джерел:

1. <https://www.geogebra.org/>
2. Кугай Н., Калініченко М. Розвиток знань і вмінь майбутніх учителів математики про функцію: методологічний аспект. *International Science Journal of Education & Linguistics*. Vol. 2, No. 3, 2023, pp. 77-87. doi: 10.46299/j.isjel.20230203.08.

ВИКЛАДАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Жила Ганна Василівна

викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Україна

Війна між Росією та Україною почалася 24 лютого 2022 року о 5 ранку. Кілька місяців точилося багато дискусій про тренування російських військ на кордоні з Україною, але більшість людей не вірили в повномасштабне вторгнення. Викладачі та студенти жили своїм звичним життям. Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, розташований у місті з більш ніж мільйонним населенням за тридцять кілометрів від російського кордону. Харків'яни першими почули вибухи, бомбардування, побачили перших жертв і зруйновані будинки. Життя змінилося назавжди. Викладачі та студенти, які проживали поблизу кордону, почали евакуюватися, і протягом двох тижнів дві третини жителів міста виїхали. Але багато викладачів університету вирішили залишитися в Харкові, місто не здали навесні 2022 року тож була велика надія, що ми далі будемо жити і боротися за свою країну, своє місто і наш університет.

Наприкінці березня розпочато онлайн-навчання студентів, відповідно до указу Президента України [1] та наказу ректора університету [2]. Протягом перших тижнів заняття були схожі на сеанси психологічної терапії, коли викладачі слухали та заспокоювали студентів, допомагаючи їм впоратися зі стресом війни. Далі заняття продовжилися у звичному режимі, оскільки пандемія навчила всіх працювати онлайн, використовуючи Zoom. Онлайн-навчання студентів відбувалося через платформу Moodle, де містилися всі навчальні матеріали, а також домашні завдання та тести. Оцінювання студентів також проводилося через Moodle.

Навчання під час війни – це виклик для будь-якого учня та вчителя. Деякі студенти, коли дізналися, що в університетах відновлюються заняття, не були емоційно готові. На початку евакуації їхні думки були зосереджені лише на переїзді та базових потребах, таких як пошук житла, фінансів та придбання необхідних речей. Поки більшість студентів пристосувалися до нового життя та навчання, часті сирени повітряної тривоги заважали навчанню, оскільки їм доводилося йти в укриття. Учні, яким було безпечніше на Заході України та за кордоном, навчалися онлайн. Якщо вони не могли брати участь у синхронному онлайн-навчанні, вони виконували завдання асинхронно.

За останні два роки союзники надіслали Україні величезні обсяги військової, фінансової та гуманітарної допомоги, країни Заходу доклали значних зусиль, щоб допомогти Україні з метою захисту своїх інтересів. Вони виділяють значні суми, страждаючи від економічного впливу війни, як і решта світу. З кінця березня 2024 року Росія атакувала енергетичну інфраструктуру України з безпрецедентним руйнівним масштабом. За три тижні було зруйновано 80% українських ТЕС або майже.

Питання чи впливають відключення електрики на навчальний процес є риторичним. Очевидно, це новий виклик. Дійсно, відсутність електричного освітлення, обладнання, що не працюють, ускладнюють навчальний процес. Але, завжди можна увімкнути аварійні генератори, звісно, якщо вони існують, замінити лампи денного світла свічками або ліхтариками, перейти на мобільний інтернет. Це

незручно, але можливо. Інша річ – навчання онлайн. Коли пропадає живлення в електромережі, вимикаються усі прилади. Звичайно, мобільний телефон можна підзарядити від повербанка, портативний комп'ютер також, замість звичного освітлення ввімкнути ліхтарик або запалити свічку. Інше питання що робити зі зв'язком? Як не втратити оптимізму під час війни?

Оптимізм може відігравати певну роль у сприянні миру у всьому світі кількома способами. По-перше, оптимізм може сприяти більш позитивному та конструктивному підходу до вирішення конфлікту. Оптимістичні люди, швидше за все, вірять, що конфлікти можна вирішити мирним шляхом і що взаєморозуміння та співпраця можливі. Це може призвести до більш активного та примирливого підходу до конфлікту, що може допомогти розрядити напругу та уникнути насильства. По-друге, оптимізм також може сприяти більш оптимістичному та позитивному погляду на майбутнє, що може надихнути людей працювати над створенням більш мирного світу. Коли люди вірять, що краще майбутнє можливе, вони можуть бути більш мотивованими діяти, щоб внести зміни та зробити світ кращим. Нарешті, оптимізм також може допомогти створити більш позитивну та конструктивну атмосферу, в якій можна працювати заради миру. Оптимізм може зіграти певну роль у сприянні миру у всьому світі. Оптимісти частіше вірять, що конфлікти можна вирішити мирним шляхом і що люди можуть працювати разом, щоб знайти вирішення проблем. Вони можуть бути більш схильні вести діалог і шукати спільну мову з іншими, а не вдаватися до насильства чи агресивної поведінки. Оптимізм також може допомогти створити відчуття надії та позитиву під час конфлікту чи кризи. Це може надихнути людей працювати над кращим майбутнім і вірити, що мир можливий, навіть незважаючи на виклики та невдачі. У той же час важливо визнати, що лише оптимізму недостатньо для досягнення миру. Це має супроводжуватися конкретними діями та зусиллями, спрямованими на усунення першопричин конфліктів і сприяння розумінню та співпраці між людьми різних культур і походження [3].

Ніхто не знає коли закінчиться війна Росії проти України але вона закінчиться, як і всі попередні війни. Коли закінчиться війна, нас усіх чекає важкий шлях відбудови країни. Відбудова міст та інфраструктури буде нашою новою довгостроковою метою та мрією у післявоєнний період. Україна воскресне.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 28.04.2024).
2. Порядок проведення екзаменаційної сесії під час введення воєнного стану в Україні в Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця. URL: <https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/04/Poryadok-provedennya-ekzamenatsijnoyi-sesiyi-pid-chas-vvedennya-voyennogo-stanu-v-Ukrayini-v-HNEU.pdf> (дата звернення: 28.04.2024).
3. Jean-Philippe Ackermann Coach, conférencier. Des conférences sur l'optimisme ?Quelle drôle d'idée! Non, une nécessité en période incertaine. URL: <https://jeanphilippeackermann.com/conferences/> (дата звернення: 28.04.2024).

ВІДБІР, ОРГАНІЗАЦІЯ І ВЗАЄМОДІЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ ОПИСУ ЧАСУ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Компанієць Марія Олександрівна

викладач кафедри іноземних мов навчально-наукового центру іноземних мов
Національний університет обороти України, Україна

Ситуативність є одним з основних принципів комунікативного методу у вивченні іноземних мов. В основі мовленнєвої ситуації лежить потреба у спілкуванні. «Власне потреба у спілкуванні виникає за умови створення певної мовленнєвої ситуації» [Станкевич: 95]. Саме за рахунок об'єднання мовних і немовних засобів зростає роль ситуативності на початковому етапі вивчення іноземної мови, за умови обмеженого мовного матеріалу і недостатнього рівня сформованості навичок в основних видах мовленнєвої діяльності. Дослідження механізму реалізації цього принципу вирішено було обмежити ситуацією вираження часу (днів тижня).

Ситуацію визначення часу і опису подій протягом тижня вибрано завдяки надзвичайній затребуваності з перших же занять. Це природня навчальна ситуація, яка неодноразово повторюється у реальному житті. Потреба визначення дня тижня і опис подій, що або вже відбулися, або відбудуться, може виникати щоденно, активізуючи увесь засвоєний мовний матеріал. Вирішено описати поетапне введення і відпрацювання спеціально відібраних елементів усіх трьох аспектів мови, організовані у дві лексичних тем «Дні тижня» і «Події тижня», у навчальній комунікативній ситуації.

Робота на етапі введення лексико-граматичного матеріалу розпочинається з введення або повторення назв днів тижня з використанням синього і червоного кольору для іменників відповідно чоловічого і жіночого роду, що в якості візуальної опори полегшить знайомство студентів з категорією роду іменника в українській мові, продемонструє її важливість у функціонуванні мовних одиниць. Визначаємо питання, на яке відповідають ці іменники: *що?* На позначення категорій роду достатньо використовувати займенники *він, вона*.

Самі по собі назви не несуть жодного комунікативного навантаження. Тому наступним кроком питання пропонується ввести для вивчення прислівники на позначення певних днів: *сьогодні, вчора (учора), позавчора, завтра, післязавтра*. Завдяки цьому на лексичному рівні з'являється питання *коли?*

Таблиця 1

коли?	що?			
позавчора вчора сьогодні завтра післязавтра	понеділок вівторок середа четвер п'ятниця субота неділя	він вона	так ні	був була буде

Введення цих мовних елементів одразу надасть нам можливість будувати висловлення (реалізоване речення), безпосередньо прив'язаної до реальної ситуації сьогодення.

Наприклад: *Сьогодні **понеділок**.*

ІК-1

У такому реченні ми повинні звернути увагу студентів на декілька моментів. По-перше, він знайомить іноземців з першою інтонаційною конструкцією, яку потім ми відпрацюємо на інших можливих прикладах.

По-друге, він демонструє, що теперішній час в українській мові зазвичай не використовує дієслово *бути*, що ми маємо його на увазі, але не вживаємо: *Сьогодні (є) **понеділок**.*

Після цього доцільно перейти до знайомства з третьою інтонаційною конструкцією і створення закритого «так/ні-питання». Отримане питання «*Сьогодні **понеділок?***» показує студентам, що в українській мові можливо утворити питання без питального слова.

Ознайомивши студентів зі словами *так, ні* для можливої відповіді, таким чином ми виходимо на рівень побудови діалогу:

- *Сьогодні **понеділок?***

ІК-3

- *Так, сьогодні **понеділок**.*

ІК-1

Для отримання негативної відповіді знайомимо студентів з сьомою інтонаційною конструкцією.

- *Сьогодні **середа?***

ІК-3

- *Ні, сьогодні не **середа**, сьогодні **четвер!***

ІК-7

З метою відпрацювання навичок вимови відповідь на негативне питання має бути повною.

Для введення дієслова *бути* пропонується два варіанти. Перший – вживання у реченні у минулому і майбутньому часі без знайомства з усією парадигмою дієслова. Таким чином відбудеться знайомство лише з трьома формами, що не інформаційно не обтяжить студентів і буде інтуїтивно зрозумілим. А повне знайомство можна провести в разі високої спроможності до навчання студентів або пізніше.

Для минулого часу:

- *Вчора був **четвер?***

- *Ні, вчора була **середа!***

Для майбутнього часу:

- *Завтра буде **неділя?***

- *Ні, завтра буде **понеділок**.*

Створені діалоги пропонується закріпити як моделі у письмовій формі і використовувати у подальшому на етапі активізації лексико-граматичного матеріалу, коли конструюються можливі варіанти діалогу в усній формі.

Варто нагадати, що для створення такої ситуації необхідно використовувати лише запитання закритого типу («так/ні-запитання») і починати з питання, що передбачає відповідь «Так», додаючи питання з негативною відповіддю лише після закріплення матеріалу, тоді, коли у студентів почнуть формуватися належні навички. Для урізноманітнення варіантів і розширення можливостей тренування можна переходити в режим уявної ситуації, коли ми домовляємося, що називаємо не той день, що є насправді. Наприклад:

- *Сьогодні **неділя?***

- *Так, сьогодні **неділя?***

Забезпечивши і перевіряючи засвоєння введеного матеріалу, ми переходимо до другого етапу навчання вираження часу.

Тут додаються нові лексичні одиниці, іменники, які спрощено, в інтуїтивно зрозумілій ситуації можуть означати певну подію дня, тижня, а також повторюються попередньо засвоєні елементи мови.

Таблиця 2

що?	коли?
урок	в (у) понеділок_
пара	у вівторок_
екскурсія	в (у) середу
зустріч	в (у) четвер_
спорт	в (у) п'ятницю
театр	в (у) суботу
балет	в (у) неділю

Новим граматичним елементом є вживання назв днів тижня у знахідному відмінку з прийменником на позначення часу. Вводиться прийменник в/у,

Питання *коли?* фігурує тут вже не на лексичному рівні, як було попередньо, а на граматичному. а також, за умови достатнього рівня сприйняття студентами, на лексичному рівні може бути введена категорія середнього роду і множини іменника. У фонетичному аспекті належну увагу має бути приділено знайомству з голосними і приголосними, і їх роллю у вживанні прийменників *у/в*, а також звертаємо увагу на склади, їх кількість і розрізнення паралельних форм

у/по/не/ді/лок – *впо/не/ді/лок*, розуміння того, що інша форма не змінює значення. Для початківців таке вживання прогнозовано становить труднощі зі сприйняттям на слух і розумінням. Застосувавши попередньо вивчену ІК-1, будемо речення:

Урок у понеділок_.

Театр у п'ятницю.

Очевидно, що такі речення доволі спрощені, але на даному етапі необхідно дотримуватися мінімізації і економності мовних засобів.

Кількість іменників, що умовно можуть позначати певну подію життя, може варіюватися, додаватися за бажанням і самими студентами залежно від ситуації, яку вони мають намір описати (стадіон, спортзал, вечірка, кафе, ресторан, залік, екзамен тощо).

На етапі активізації лексико-граматичного матеріалу, використовуючи вже знайомі інтонаційні конструкції, іноземні студенти створюють можливі варіанти речень і діалогів за описаною вище схемою. На цьому етапі закріплюється розуміння того, що у знахідному відмінку іменників на позначення неживого чоловічого роду закінчення не з'являється, в той час як в іменниках жіночого роду воно змінюється. Це має попередити можливі помилки у подальшому використанні знахідного відмінка в інших значеннях.

Ускладнення базової конструкції може відбуватися також із використанням минулого і майбутнього часу:

- Урок був у вівторок?
- Так, урок був у вівторок!
- Екскурсія була у суботу?
- Ні, екскурсія була у неділю!

За умови достатнього рівня засвоєння попереднього матеріалу можуть бути додані категорії середнього роду і множини іменника:

Таблиця 3

ВОНО	було	кіно свято
ВОНИ	були будуть	уроки пари канікули (вихідні)

Організований таким чином навчальний процес об'єднує і реалізує у реальному мовленні елементи усіх трьох аспектів мови. Фонетичний рівень представлений фонетичним складом нових лексичних одиниць, поняттям складу, правилами читання і вимови, знайомство з інтонаційними конструкціями 1, 3 і 7. Лексичний рівень презентує нові продуктивні лексичні одиниці: іменники на позначення днів і часу, актуальних подій життя, прислівники на позначення часу, деякі займенники, в тому числі і особові, дієслово *бути*. Граматичний рівень – знайомство з іменником і категорією роду (ч. і ж.); знайомство з прислівником на позначення дня; знайомство з категорією часу дієслова і особливостями використання дієслова *бути* в теперішньому, минулому часі і майбутньому.

Отже, доцільно відібраний і організований матеріал, навіть за умови його обмеженості, може забезпечити дотримання принципу ситуативності на початковому етапі. Така робота навчає студентів, маючи економний набір мовних засобів, моделювати різні ситуації як у подальшому навчанні, так і в реальних спонтанних комунікативних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Станкевич Н.І. Методичні аспекти категорії ситуативності й тематичності у навчанні української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2017. Випуск 13. С 95-108.

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗНАНЬ, ЯКІСНОЇ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Бондаренко Людмила Григорівна

Викладач

КЗ «Кам'янський фаховий медичний коледж» ДОР, м.Кам'янське, Україна

Бондаренко Владислава Романівна

здобувач освіти

Дніпровський державний медичний університет, м.Дніпро, Україна

Оскільки медична освіта є галуззю, яка швидко розвивається та має потребу постійно включати нові технології, вона повинна готувати майбутніх медиків відповідно до мінливих тенденцій у практичній медицині. Традиційні методи навчання вже не завжди дають змогу забезпечити випускників необхідними знаннями та навичками.

Впровадження сучасних підходів до формування та розвитку знань, а також якісної практичної підготовки майбутніх медиків через використання новітніх освітніх технологій стає ключовим завданням медичних закладів освіти. Велику роль в освітньому процесі відіграє викладач, який здатний до формування у студентів удосконалення навичок самостійної та навчальної роботи, оптимізації процесу підвищення фахової майстерності. Підготовка студентів у сучасних умовах неможлива без використання сучасних інноваційних технологій, що дозволяють сумісно з традиційною освітою, сформувати у них якісне орієнтування у майбутній професії. Головну увагу треба приділяти методам активного навчання та впровадження у освітній процес. Деякі з цих підходів включають:

- **Проблемне навчання** - цей метод навчання ґрунтується на тому, що здобувачі освіти самі шукають рішення проблем, що виникають. Це допомагає їм розвивати критичне мислення, навички аналізу та дослідницьку роботу.
- **Проектне навчання** – здобувачі освіти працюють над реальними проектами, що дозволяє їм застосовувати свої знання та навички на практиці.
- **Використання симуляційних технологій**: симуляційні лабораторії та віртуальні пацієнти дають змогу студентам безпечно практикувати медичні процедури та отримувати зворотний зв'язок від досвідчених інструкторів.
- **Інтеграція інформаційних технологій**: використання електронних навчальних платформ, онлайн-ресурсів та мобільних додатків робить процес навчання більш гнучким та доступним.
- **Міжпрофесійна співпраця**: навчання медиків спільно з представниками інших медичних та немедичних професій допомагає їм розвивати навички командної роботи та комунікації.

Найсуттєвішою зміною в медичній освіті стала заміна базових підходів у забезпеченні медичної освіти відомими технологічними підходами, такими як онлайн-викладання. Медичні освітні заклади запровадили програми для навчання

своїх викладачів використанню технологій для онлайн-курсів, і зрештою традиційні заняття для великих груп були замінені онлайн-заняттями з використанням передових технологій, тоді як заняття в малих групах і семінари були замінені інтерактивними вебінарами з використанням платформ веб-конференцій.

Однак головна проблема, з якою зіткнулися викладачі медичних освітніх закладів, пов'язана з практичним клінічним навчанням, яке потребує відвідувань баз клінічних практик, спілкування з пацієнтами та навчання практичним навичкам. Наразі існуючі технології, такі як віртуальна реальність, симуляції використовуються для полегшення медичної освіти, тоді як онлайн платформи, такі як веб-сайти, використовуються для надання базової інформації. Крім того, мобільні відеоінструменти та додатки в режимі реального часу можна використовувати для навчання клінічним і комунікаційним навичкам. Такі цифрові платформи пропонують середовище, у якому викладачі можуть надавати негайний зворотний зв'язок у реальному часі.

Впровадження сучасних підходів до формування та розвитку знань, а також якісної практичної підготовки майбутніх медиків через використання новітніх освітніх технологій є ключовим фактором розвитку охорони здоров'я в Україні - це дозволить закладам освіти готувати висококваліфікованих медиків, які зможуть надавати якісну медичну допомогу населенню та відповідати новим викликам сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Актуальність впровадження в освітній процес студентів-медиків інтерактивних методів навчання /О. М. Разнатовська, О. А. Мурзіна, О. І. Потоцька, Г. М. Алексеєва // Медична освіта. – 2018. – № 4. – С. 85–88.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник / І. М. Дичківська. – 2-ге вид., доповн. – К.: Академвидав, 2012. – С. 21.
3. Запорожан В. М. Сучасні підходи до освітнього процесу з підготовки високопрофесійних фахівців /В. М. Запорожан, М. М. Каштальян, О. В. Чернецька // Медична освіта. – 2017. – № 3. – С. 27–31.
4. Пометун О. Інтерактивні методики та системи навчання / О. Пометун. – К.: Шкільний світ, 2007. – 112 с. Ситнік Т. Місце й роль інтерактивного навчання у системі інноваційних технологій в закладах вищої освіти / Т. Ситнік // Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки». – 2021. – № 4. – С. 11–18.
5. Січкарук О. І. Інтерактивні методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. / О. І. Січкарук. – К.: Таксон, 2006. – 88 с.

КІБЕРБЕЗПЕКА НА МОРСЬКОМУ ТРАНСПОРТІ ЯК ПРІОРИТЕТНА ЗАДАЧА ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ МОРСЬКОГО ПРОФІЛЮ

Камінська Наталія Геннадіївна

ORCID ID: 0000-0002-9975-7403

викладач кафедри інноваційних технологій та технічних засобів судноводіння
Херсонська державна морська академія, Україна

В останній час світова економіка повною мірою відчула на собі вплив кіберзлочинності на всі процеси, які відбуваються фактично в будь якій сфері діяльності. Проблема кіберзахисту потребувала термінового вирішення на самому високому рівні. Великі компанії на підставі детального аналізу зробили висновки про те що потрібно мати глобальний захист від кібератак, як технологічний, так й ресурсний, тобто наявність професіоналів які зможуть контролювати ситуацію з кібернебезпекою та вчасно приймати вірні управлінські рішення.

Не уникла цієї проблеми і така галузь як морський транспорт, якій є основою інфраструктури глобальних ланцюгів поставок. Поява нових судноплавних компаній, постійний зріст вантажомісткості морських суден, їх кількості сприяє стабільності світових товарних ринків та скороченню транспортних витрат, та в той же час підвищує конкуренцію між компаніями, до того ж викликає велику зацікавленість шахраїв, які бажають скористатися ситуацією що склалася.

Основним законом, який регулює дії із забезпечення кібербезпеки у всіх сферах діяльності в Україні, є Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [1]. Цей Закон визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки.

Питання кібербезпеки є максимально актуальними в галузі морських перевезень. Це пов'язано з багатьма факторами. Відомо, що більш ніж 80% всього об'єму світової товарної торгівлі здійснюється саме морським транспортом, та з кожним роком цій показник тільки збільшується. Це означає велику конкуренцію серед перевізників за вигідні фрахти, та, відповідно, велику цінність інформації про все що відбувається у цієї сфері. Оскільки вартість вантажу що доставляють морськими шляхами дуже велика, приватна інформація компаній щодо перевезень є ціллю різного роду кіберзлочинців, хакерів, навіть піратів, які досі представляють небезпеку для морських суден, особливо у південних акваторіях. До речі, пірати дуже ефективно користуються інформацією про трафік суден, склад екіпажу, вартість вантажу, всі ці відомості вони отримують від кіберзлочинців за великі кошти, та використовують їх для нападу на морські судна. Тому захист інформації є «питанням номер один» для будь якого морського судна.

Автоматизація всіх процесів на суднах, портах та терміналах значно підвищує ефективність їх роботи, підвищує надійність функціонування всього комплексу обслуговування морських перевезень та швидкість обробки інформації та прийняття управлінських рішень. Але поруч з підвищенням якості роботи всіх складових цього процесу підвищується також і небезпека кібератак на інфраструктуру морської галузі. Наслідки таких явищ можуть бути непередбачені.

Отже, як ми можемо оцінити ситуацію яка склалася. Розглянемо лише один напрямок цієї проблеми, а саме, наявність інформації щодо місця знаходження судна, тобто його координати, широту та довготу.

З одного боку, відповідно до вимог Конвенції Міжнародної морської організації з охорони життя на морі [2], судно зобов'язано надавати інформацію щодо свого місцяположення, з метою регулювання переміщень суден що перебувають на достатньої близькості у морському просторі, контролю з боку власників суден та портових служб. Як правило, більшість суден користуються для цього автоматичними ідентифікаційними системами для передачі інформації, яка стосується безпосередньо самого судна. Але, з іншого боку, вся ця інформація передається на відкритих частотах, що є небезпечним з точки зору перехоплення її небажаними суб'єктами (наприклад, хакерами або кіберзлочинцями) та подальшого використання у кібератаках, які можуть привести до фатальних наслідків. Якщо з метою захисту від кібератак або розсекречування даних, особливо в небезпечних зонах, екіпаж судна тимчасово відключає автоматизовані інформаційні системи, це може привести до того що під час лиха берегові служби не зможуть допомогти, оскільки не будуть мати інформацію про місцезнаходження цього судна. Тому потрібно обрати таку стратегію захисту, яка максимально забезпечить судну як захист від кібератак, так і гарантовану підтримку з боку берегових служб.

Обрана стратегія базується в першу чергу на якісній підготовці фахівців морського профілю, яка враховує не тільки безпосередньо надання знань з судноводіння, суднового обладнання та всього що пов'язано з роботою в цієї галузі, а й навичок безпечного користування сучасними засобами зв'язку, захисту інформації, вміння протистояти кібератакам. Херсонська державна морська академія цілком відповідає вимогам підготовки фахівців морської галузі з урахуванням вирішення проблем кібербезпеки судна. Розроблена програма курсу «Кібербезпека та цифрові технології» охоплює всі можливі питання які можуть виникнути у судноводія під час виконання ним своїх обов'язків на борту судна [3]. Отже, одним з найважливіших питань є вивчення методів зменшення загроз втрати або розповсюдження даних додатковим шифруванням ідентифікаційних та всіх інших відомостей, введення систем двофакторної автентифікації, використання хмарних технологій збереження та передачі даних. На опрацювання цих тем виділено багато часу та розроблено відповідне методичне забезпечення, що дозволяє не тільки засвоїти теоретичний матеріал, а й отримати практичні навички протидії кіберзлочинам на морському судні. Тут потрібно вказати, що для досягнення кращих результатів, які б забезпечили конкурентоспроможність випускників академії на світовому ринку праці, викладачами цієї дисципліни розроблені власні методики. Надійний захист даних передбачає знання багатьох сучасних способів та вміння знаходити найнадійніший у кожній конкретній ситуації. В цьому і полягає професійний підхід до навчання майбутніх навігаторів та, відповідно, отримання гідних спеціалістів морської галузі.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 45, ст.403) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>
2. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти. (2011). Лондон.: ІМО. «Эшфорд Пресс» https://ips.ligazakon.net/document/view/mu78k01u?ed=2010_06_25
3. Voloshynov,S., Kravtsova,L. & Zaytseva,T. (2021). Development of a methodology for a systematic approach to cyber security problems on board a ship. Maritime security of the Baltic-Black Sea region: challenges and threats. Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing». С.19–23.

ЛЮДСЬКИЙ ФАКТОР У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Крючкова Валентина Володимирівна

ORCID ID: 0009-0009-2890-4566

викладач вищої кваліфікаційної категорії

Київський авіаційний фаховий коледж, м. Київ, Україна

Людський капітал відіграє ключову роль у визначенні економічного розвитку держави через свій вплив на продуктивність праці, інновації, соціальну стабільність та гнучкість економіки. Інвестиції в розвиток людського капіталу є важливим чинником для досягнення стійкого та збалансованого економічного зростання.

Почнемо з розуміння суті поняття «людський капітал». В економічній термінології означений термін визначається як *сукупність знань, навичок, умінь, досвіду та інтелектуального потенціалу, що є результатом освіти, навчання, тренування та культурного впливу на населення держави.*

Людський капітал впливає на продуктивність праці. Високий рівень освіти та кваліфікації працівників сприяє підвищенню продуктивності праці в економіці. Люди з вищою освітою або спеціалізованими навичками здатні досягати кращих результатів у виробництві та послугах, що сприяє зростанню економічного потенціалу держави.

Високий рівень людського капіталу сприяє інноваційному розвитку та впровадженню нових технологій. Країни з високим рівнем освіти мають більшу можливість створювати, адаптувати та впроваджувати передові технології, що забезпечує конкурентні переваги на міжнародному ринку та сприяє економічному зростанню. Людський капітал також впливає на стабільність і розвиток соціальної сфери. Високий рівень освіти та здоров'я населення сприяє покращенню якості життя, зменшенню бідності, підвищенню рівня здоров'я та продовольчої безпеки, що є важливими компонентами економічного розвитку держави [2].

Високий рівень людського капіталу сприяє гнучкості та адаптивності економіки до змінних умов. Країни з добре розвиненою освітньою системою та кваліфікованою робочою силою можуть швидко реагувати на зміни в економічному середовищі, забезпечуючи стійкість і розвиток економіки.

На економічний розвиток держави впливають соціальні й культурні чинники (соціальні, культурні, підприємництво та інновації). Розглянемо їх детальніше.

1. Соціальні чинники:

- демографічна структура населення: склад та розміщення населення впливають на ринок праці, попит на товари та послуги, а також на систему соціального захисту. Наприклад, старіюче населення може призвести до зростання витрат на пенсії та медичну допомогу;

- соціальна мобільність: рівень соціальної мобільності визначає можливості людини покращити своє соціальне становище. Висока соціальна мобільність сприяє стимулюванню талантів та підвищенню мотивації працювати ефективніше;

- соціальні норми та цінності: культурні та соціальні цінності впливають на споживчі вподобання, ставлення до ризику та інвестицій, а також на рівень довіри в суспільстві. Наприклад, культурна традиція підтримки сім'ї може впливати на рівень робочої активності жінок та їхню участь у ринку праці.

2. Культурні чинники:

- система освіти та науки: розвинена система освіти та науки сприяє розвитку інтелектуального потенціалу суспільства, стимулює наукові дослідження та інновації, що в свою чергу забезпечує економічний розвиток;
- мистецтво та культурна спадщина: культурні індустрії відіграють значну роль у розвитку економіки, створюючи робочі місця, привертаючи туристів та споживачів, а також підтримуючи культурний обмін та розвиток творчих індустрій;
- міжкультурний обмін: взаємодія та обмін між різними культурами може стимулювати інновації, сприяти взаємному розумінню та співпраці, що має позитивний вплив на економічний розвиток.

3. Підприємництво та інновації:

- підприємницька культура: культура підприємництва та підтримка підприємницької ініціативи в суспільстві може сприяти розвитку малого та середнього бізнесу, стимулювати інновації та зміцнювати конкурентоспроможність економіки;
- технологічна культура: культура використання технологій та інновацій може визначати швидкість та напрямок технологічного розвитку країни, її здатність адаптуватися до нових умов та забезпечувати конкурентоспроможність на міжнародному ринку [3].

Сучасна воєнна реальність України з точки зору її економічного становища важка й нестабільна. Центр економічної стратегії надає статистичні дані щодо стану економіки. Так, нові вакансії на ринку протягом останніх двох місяців залишаються на рівні приблизно 80% від середнього показника 2021 року. Водночас кількість осіб, які активно шукають роботу, залишається на стабільно низькому рівні, що нижче, ніж відповідні показники за 2023 та 2022 роки. З моменту початку повномасштабного вторгнення Державна служба статистики не оприлюднює дані про безробіття. Аналітична агенція Info Sapiens проводить власні оцінки рівня безробіття. Згідно з їхніми даними, у березні 2024 року безробіття в Україні становило 13,7%. За цими оцінками, безробіття зменшилося до найнижчого рівня із часу початку повномасштабного вторгнення. Проксі-показник рівня бідності – частка опитаних осіб, які змушені економити на їжі – у березні 2024 року склав 23,2%.

У березні індекс очікувань ділової активності Національного банку значно зріс до 52 порівняно з 47,5 у лютому і вперше за півроку перевищив «нейтральний» рівень у 50 пунктів. Позитивні очікування переважають серед підприємств у всіх опитаних секторах. Настрої покращилися завдяки збільшенню морських та залізничних перевезень, стабільності на валютному ринку, низькому рівню інфляції та сезонному збільшенню ділової активності. Водночас згідно з повідомленням Національного банку стримуючими чинниками залишаються посилення обстрілів критично важливих об'єктів, ризик недостатності міжнародного фінансування та блокада західного кордону. Зміна бізнес-очікувань є важливим суб'єктивним показником економічного стану, який свідчить про поступове відновлення активності або, навпаки, погіршення ситуації [1].

Доцільно в репрезентованій науковій розвідці надати рекомендації щодо підвищення ефективності використання людського капіталу у повоєнній відбудові України.

1. Робоча сила та зайнятість:

– **реінтеграція військових і внутрішньо переміщених осіб:** Одним із ключових аспектів повоєнної відбудови є забезпечення повернення військових та внутрішньо переміщених осіб у соціально-економічне життя країни. Це передбачає

реінтеграційні програми, підтримку у пошуку роботи та житла, а також психологічну та медичну допомогу;

– **створення нових робочих місць:** Повоєнна відбудова передбачає інфраструктурні проекти, реконструкцію міст та інших об'єктів, що створює можливості для збільшення зайнятості та розвитку підприємництва.

2. Освіта та навчання:

– **реформа освіти:** Підвищення якості освіти та доступу до неї є важливим елементом відбудови. Це може включати перегляд навчальних програм, розвиток нових методик та підвищення кваліфікації педагогів;

– **професійна підготовка та перекваліфікація:** Війна може привести до зміни потреб на ринку праці. Тому важливо надавати можливості для професійної підготовки та перекваліфікації людей, щоб вони могли знайти нові робочі місця у відновлюваній економіці.

3. Психологічна та соціальна підтримка:

– **травматичний досвід війни:** Багато людей, які пережили війну, можуть потребувати психологічної підтримки та терапії для подолання травм та стресу;

– **соціальна адаптація:** Повернення у цивільне життя після війни може бути складним для багатьох людей. Соціальна підтримка та реабілітаційні програми допомагають їм інтегруватися у суспільство та знаходити нові можливості для самореалізації.

4. **Культурна та історична спадщина: відновлення культурних об'єктів:** Важливо відновити та зберегти культурну спадщину країни, яка може бути пошкоджена або зруйнована під час війни. Це включає відновлення пам'ятників архітектури, музеїв, храмів та інших історичних об'єктів.

Отже, людський фактор відіграє критичну роль у повоєнній відбудові України, оскільки успішна реінтеграція та підтримка населення, освіта та підвищення кваліфікації, а також збереження культурної спадщини є ключовими для стабільного та сталого розвитку країни після війни. Соціальні й культурні чинники відіграють ключову роль у формуванні економічного середовища, створюючи умови для розвитку людського капіталу, підтримки інновацій та стимулювання підприємництва, що є важливими факторами економічного зростання та процвітання країни.

Список використаних джерел:

1. Самойлюк М. Трекер економіки України під час війни. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>
2. Ponomarenko, N., Polyansky, P., Shkurat, I., Romanenko, M., & Tolochko, S. (2022). Quality management of higher education for increasing the competitiveness of labour resources. *International Journal for Quality Research*, 16 (3), 817–830.
3. Tolochko, S. Bordiug, N., & Knysh, I. (2020). Transversal competencies of innovative entrepreneurship professionals in lifelong education. *Baltic Journal of Economic Studies*, 6 (3), 156–165.

ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Михальчук Тетяна Володимирівна

студентка 2 курсу

факультету філології і журналістики

Тернопільський національний педагогічний університет, Україна

Сеньовська Надія Леонідівна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти

Тернопільський національний педагогічний університет, Україна

Дистанційна освіта - це альтернативний підхід до навчання, який не передбачає фізичної присутності учнів у приміщенні навчального закладу. Замість цього, здобувачі освіти опановують навчальний матеріал віддалено, використовуючи різні методи. По-перше, вони можуть самостійно опрацювати матеріали, навчального закладу. По-друге, їм може допомагати наставник або тьютор, який супроводжує та спрямовує процес навчання. Крім того, існує варіант групових онлайн-занять, під час яких учні або студенти взаємодіють один з одним та викладачем у віртуальному форматі. Таким чином, дистанційна освіта забезпечує гнучкість та доступність навчання, дозволяючи здобувати знання поза межами традиційного класу.

Популярність дистанційної освіти в останні роки різко зросла. Ця форма навчання є найбільш гнучкою та доступною для багатьох бажаючих отримати знання. Багато сказано на користь дистанційної освіти, і, мабуть, не менше про недоліки подібної форми навчання. [1]

В останні півтора року, з моменту початку великої війни, в українській дистанційній освіті відбувся справжній бум. На запит LIGA.net, у Міністерстві освіти і науки повідомили, що на кінець 2022 – початок 2023 навчального року в Україні дистанційно навчалася найбільша кількість дітей – 36,4% (1,5 млн). Очно у звичайному режимі – 33,3% (1,3 млн). А у змішаному форматі – 30,3% (1,2 млн). [2]

Дистанційна освіта стала порятунком для мільйонів українських дітей, дозволивши їм продовжувати здобувати знання навіть в умовах війни та вимушених переміщень. Гнучкість та доступність такого підходу виявилися його ключовими перевагами в екстремальній ситуації.

Водночас, не можна ігнорувати виклики, пов'язані з забезпеченням належної якості дистанційного навчання, технічної оснащеності, створенням сприятливих умов для засвоєння матеріалу вдома. Тож подальший розвиток змішаних форматів освіти з поєднанням очних та дистанційних елементів видається доцільним рішенням у майбутньому для максимальної адаптивності системи.

Студентка ТНПУ імені В.Гнатюка та Відкритого міжнародного університету «Україна», Тетяна Ткач, поділилась думкою про дистанційне навчання: «З початком дистанційного навчання зробила для себе такі висновки і хочу поділитись з вами. Насамперед це плюси дистанційного навчання: можливість навчатися у будь-яку годину, у будь-якому місці, без відриву від основної діяльності, у своєму темпі, доступність навчальних матеріалів, мобільність. З мінусів можна виділити те, що навчальний матеріал краще засвоюється при очному навчанні, адже так інформація сприймається легше та цікавіше.»

При дистанційному навчанні значно зростає роль самостійної роботи студентів, що вимагає переосмислення змісту, форм і методів викладання. Основна функція

викладача в таких умовах полягає не в традиційному читанні лекцій, а в створенні якісного електронного навчально-методичного забезпечення дисципліни. Це передбачає постійну роботу з удосконалення навчальних матеріалів, підбору яскравих ілюстрацій, графіків, розробки інтерактивних Flash-анімацій та тестів для самоконтролю студентів. Таким чином, викладач перетворюється на розробника мультимедійного контенту, здатного забезпечити ефективно засвоєння знань студентами в дистанційному форматі.

Незважаючи на перспективність дистанційної освіти, на її шляху існує чимало перешкод. Одним з ключових невирішених питань залишається проблема об'єктивного оцінювання знань студентів. За умов наявності якісних комунікаційних каналів, іспити можна проводити за допомогою відеоконференцій у режимі реального часу. Проте виникає складність із забезпеченням стабільного зв'язку необхідної якості. Лише деякі навчальні заклади мають власні системи для відеоконференцій, що радше виняток, ніж правило.

Інші переваги інтернету, такі як доступ до світових бібліотек, баз даних провідних університетів, можливість живого спілкування з викладачами та іншими студентами, складання іспитів онлайн, використання цифрового відео, досі залишаються нереалізованими через наявні технічні обмеження. Натомість електронна пошта наразі є єдиним дійсно працюючим інструментом для дистанційного навчання.

Дистанційна освіта є досить складним і трудомістким видом навчання для викладачів. Це вимагає величезних зусиль і витрат часу на розробку якісних навчальних матеріалів, перевірку як аудиторних, так і домашніх робіт. Крім того, не всі учні відповідально ставляться до виконання завдань дистанційно.

Особливі труднощі виникають при дистанційній роботі з молодшими школярами. Діти початкових класів часто не вміють правильно тримати ручку, не знайомі з шкільними правилами оформлення робіт, не розуміють вимог завдань та інструкцій викладача через відсутність безпосереднього контакту. Тобто відсутність можливості особистого спілкування значно ускладнює налагодження навчального процесу з наймолодшими учнями.

ДН - доступна можливість одержати освіту за кордоном не витрачаючи багато коштів на послуги навчання, дорогу та проживання. Більшість вузів Європи та Сполучених Штатів уже давно запровадили цю зручну для студентів форму навчання. І, як відомо, саме українці стають одними з найкращих студентів престижних закордонних університетів [4].

Стрімкий розвиток інформаційних технологій зумовлює необхідність модернізації сучасної системи освіти. Ключовим напрямком таких змін є впровадження методик дистанційного навчання, що стає можливим завдяки поширенню інтернету. Тому для країн, де дистанційна освіта перебуває на низькому рівні, критично важливо забезпечити належну підготовку та підвищення кваліфікації викладацького складу для роботи у віддаленому форматі. Паралельно необхідно активно формувати сучасне цифрове освітнє середовище з метою створення якісного контенту для дистанційного навчання та комфортних умов для здобувачів освіти.

Лише після впровадження масштабних змін та інновацій в освітню систему, дистанційна форма навчання зможе стати дійсно доступною для всіх верств населення і повною мірою виконувати свою місію - забезпечувати надійну доставку якісних знань за допомогою інтернет-технологій для тих, хто навчає, і тих, хто навчається.

Список використаних джерел:

1. Кафедра менеджменту Львівського торговельно-економічного університету. Електронне посилання: <https://kerivnyk.info/>
2. Олена Ковтун. Навчання на мільйони доларів. Як через війну зростає ринок дистанційної освіти. <https://biz.liga.net/ua/all/all/article/ucheba-na-milliony-dollarov-kak-iz-za-voyny-rastet-rynok-distantionnogo-obrazovaniya>.
3. Віра Сирота. На уроки довелося їздити в альтанку у лісі: шукаємо плюси і мінуси дистанційного навчання. <https://te.20minut.ua/Osvita/na-uroki-yizdili-v-altanku-u-lisi-shukaemo-plyusi-i-minusi-dstantsiyn-11617277.html>.
4. Електронна освіта: переваги та недоліки / Укр.Медіа. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [Іїр8://икг.теСіа/8сіепсе/384312/](http://икг.теСіа/8сіепсе/384312/)

ПРОФЕСІЙНА САМОСТІЙНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Бикова Олександра Іванівна

Аспірантка кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін
Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Науковий керівник: Радул Валерій Вікторович

доктор пед.наук, професор

Кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін
Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Професійна самостійність особистості – якість, що поєднує в собі, з одного боку, єдність потреб, знання, почуття та волі, а з іншого – пов'язані з ними практичні дії. Професійна самостійність та її структурні компоненти, є одночасно передумовою та результатом поведінки і діяльності особистості спеціаліста. Професійна самостійність майбутніх фахівців авіаційної галузі не є вродженою якістю особистості, вона формується поступово, в міру накопичення компетентностей у вирішення необхідних професійних задач, тому в процесі навчання необхідно впливати на динаміку цього процесу.

Потреба саморозуміння, самопізнання, самоактуалізації, самоздійснення й інших феноменів “само” збільшується разом з розширенням знань людини про світ і про себе, разом із зростанням об'єктивних можливостей й ускладненням завдань, що постають перед людиною, знань про світ, професію. Дослідження сутності цієї проблеми здійснюється такими авторами, як А. Адлер, Б.Г.Ананьєв, У. Джемс, Д.О. Леонт'єв, А. Маслоу, К. Роджерс, К. Юнг та іншими. У працях психологів самостійність розглядається як морально-рішуча якість що задовольняє свідоме саморегулювання довільної активності людини для успішних результатів в різних видах практичної активності. У психологічних дослідженнях виявлено зв'язок самостійності з позицією особи.

Питання організації самостійної роботи здобувачів освіти у процесі навчання широко обговорюються провідними науковцями й педагогами-практиками. Зокрема, цій проблемі присвячені праці А. Алексюка, В. Бураяка, С. Гончаренка, О. Дубасенюк, Л. Жарової, Н. Кузьміної, Н. Сидорчук, М.Солдатенка, В. Ягупова та ін.. Педагогами самостійність розглядається здебільшого як пізнавальна самостійність котра у виховному процесі скерована на творення у здобувачів освіти потягу до пізнання, а у процесі опанування знань, умінь і навичок як засіб підвищення свідомості і та дієвості опанованого матеріалу.

Проблему професійної підготовки курсантів льотних навчальних закладів в Україні досліджували такі науковці, як Т.С. Плачинда, К.В. Крижевська, О.М. Керницький, Н.А. Орленко, Г.А. Пухальська, Л. С. Герасименко, В.В. Ягупов, Н.С. Савченко та ін. Провідною ідеєю їх досліджень є вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі відповідно до вимог сучасності та технологічного розвитку.

Одним із перших до проблеми самостійності людини звернувся шотландський науковець С. Смайлс, він розмірковував на тему характеру і талантів людини, їх зв'язку із досягненнями, стилем життя, які значною мірою впливають на майбутні

життєві успіхи особистості. Найбільш вичерпна система виховання мусить містити деякі прогалини, залишаючи місце для роботи, де б розум міг вільно і самостійно попрацювати над їх поповненням і міг випробувати тут свої сили [4, с. 179]. Таким шляхом можливо на досвіді привчитися приймати самостійні рішення і позбутися звички розраховувати на інших. Знання здобуті власними силами дають підстави вважати їх своєю власністю. Саморозвиток надає можливість розвивати силу мислення, самостійність у вирішенні одного питання сприяють вирішенню інших, знання таким чином перетворюються у розумову діяльність.

Результати аналізу психологічних досліджень М.М. Павлюк дають можливість зрозуміти, що високий рівень самостійності не можливий без розвиненої системи ціннісних орієнтацій особистості. Причому системність самостійності особистості визначається внутрішньою організацією і взаємозв'язками структурних компонентів (емоційного, когнітивного, вольового, мотиваційного).

Питання професійної самостійності як чинник професійного зростання майбутніх фахівців авіаційнолі галузі з'ясовано у статті Н. С. Савченко. Вважаємо слушною тезу науковиці, що самостійність є важливим чинником професійного саморозвитку майбутнього авіафахівця в навчальній діяльності та навчальній практиці. Самостійність сприяє курсантові спрямовувати власні зусилля, одержати емоційну підтримку задля тотожного сприйняття і розуміння своєї причетності до процесу льотної підготовки, відповідно, якісно підвищить рівень професійного саморозвитку [3, с. 58].

Як зазначають дослідниці Т.С. Плачинда, К.В. Крижевська, особливістю професійної діяльності авіафахівця є те, що під час виконання професійних обов'язків він застосовує реактивне мислення, а в умовах підвищеного ризику та відповідальності актуалізується критичне мислення для розв'язання нової, несподіваної практичної ситуацію-проблему потрібно розмірковувати і приймати самостійні рішення [2, с. 88]. Відповідно, формування самостійності у курсантів сприяє розвитку критичного мислення аби вирішувати ті практичні задачі, що постають у їх професійній діяльності.

Підходи вчених до визначення системотворчих якостей професійної самостійності особистості свідчать про багатовимірність досліджуваного феномена та неодноплановість розуміння його сутності вченими. Кожна з виділених ними якостей справді відображає сутнісні аспекти професійної самостійності майбутнього фахівця, а у своїй сукупності вони визначають вигляд професійно-розвиненої особистості. Разом з тим саме це різноманіття властивостей-якостей професійної самостійності особистості обумовлює їх необхідність систематизації відповідно до структури даної якості.

Погоджуємося з виокремленими М.М. Павлюк головними труднощами при роботі з формування самостійності, зокрема : нерозуміння психологічних механізмів розвитку феномена самостійності на різних етапах онтогенезу, причин та чинників, що його конституують; відсутність належної системності в роботі з розвитку самостійності; перевага методів переконання, недостатній вплив на емоційну сферу і на самосвідомість студентів; недостатність реалізації адекватних принципів та підходів до здійснення завдань з цілеспрямованого розвитку самостійності майбутніх фахівців [1, с. 42].

Вивчаючи поняття «самостійність» з психолого-педагогічного погляду, звертаємо увагу, що всюди це визначення йде в єдності мотиваційної та операційної сторони навчання: хотіти, вміти, прагнути, бути здатним здійснити, де відбувається збагачення мотивів самостійного вивчення – потреб, інтересів, цілей, а також варіантів незалежного дослідження умінь і рішення поставлених завдань.

Сучасна професійна підготовка майбутніх фахівців в цілому та пілотів цивільної авіації має оперувати не лише орієнтирами на результативність, а й показниками рівня самостійності, творчого потенціалу суб'єкта професійної діяльності. Необхідною вимогою залишається максимальна реалізація всіх професійних та особистісних ресурсів, висока здатності до саморозвитку та адаптації, постійне прагнення до досконалості у професії майбутніх авіафахівців.

Список використаних джерел:

1. Павлюк М. М. (2015) Самостійність майбутніх фахівців: витоки становлення та перспективи цілеспрямованого розвитку. *Актуальні проблеми психології*, 9(6), 37-44.
2. Плачинда, Т. С., & Крижевська К. В. (2021) Аналітичний огляд комплексного дослідження шляхів удосконалення професійної підготовки фахівців авіаційної галузі. *Науковий вісник Львівської академії*. Серія: «Педагогічні науки», 2021. 9 (208), 80-93.
3. Савченко Н.С. Професійне самовдосконалення майбутніх авіадиспетчерів у процесі фахової підготовки. (2015). *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 42, 344-349.
4. Смайлс С. Самопомощь (2021) (с.119) Харьков: Литера Нова.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ СТУДЕНТІВ-МУЗИКАНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ХОРОВОМУ ДИРИГУВАННЮ

Калмикова Вероніка Володимирівна

здобувачка 3 курсу, рівень фахової передвищої освіти

Харківський педагогічний фаховий коледж

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія», Харківської обласної ради, Україна

Науковий керівник: Колеснікова Марина Леонідівна

викладач кафедри вокально-хорової підготовки вчителя

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія», Харківської обласної ради, Україна

Музичне мистецтво відображає цінності минулого і сучасного, узагальнює багатовіковий досвід духовно-емоційного ставлення до світу.

В процесі диригентської-хорової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва важливо не тільки надбання теоретичних і практичних знань, вмій, навичок, але і розвиток різноманітних якостей особистості, серед яких і здібність до емоційно-вольового впливу на учасників колективу. Вчитель музичного мистецтва повинен не тільки майстерно проводити урок, бути музикантом-виконавцем, а також бути диригентом-хормейстером в одній особі. Його компетентність визначається наявністю знань у галузі музичного мистецтва, естетичних почуттів, музичного смаку, вміння передавати емоційний досвід художньо-естетичного сприймання учням, володінням технікою диригування, спроможністю до керівництва хоровою діяльністю. Професійна діяльність хормейстера неможлива без таких розвинених психологічних якостей як емоційність, цілеспрямованість, рішучість, ініціативність, самостійність, наполегливість.

Питання образно-емоційного мислення є одним з найважливіших у розвитку музичної сприйнятливості студентами-диригентами у процесі навчання, що підвищує виконавську майстерність.

Опора на образне уявлення, емоційну характеристику стає бажаною, необхідною, бо вона найбільш притаманна художньому сприйняттю.

Емоційність - це яскравий прояв почуттів та різноманітних образів. Життя емоційної людини різноманітне і наповнене, а для творчої особистості емоції - це джерело натхнення.

Саме через емоції іде сприйняття музики, але ними все не закінчується. У музиці ми через почуття пізнаємо світ, тому саме від ступеню емоційності диригента залежить його здатність запалити та захопити колектив музикантів, а через їх виконання і слухачів.

У диригента головною метою є досягнення правдивого розкриття образу, змістовність емоцій, щирість відображення почуттів і простота.

Уважне вивчення хорового твору - запорука впевненого, емоційно наповненого диригентського управління виконанням.

Роботу над партитурою студент-музикант починає з прочитання її за допомогою внутрішнього слуху, програвання на фортепіано наближено до звучання хору та ретельного аналізу. Знайомство з творчістю авторів, епохою, в якій вони

жили, з історією написання музичного твору, причин, що спонукали звернутися саме до таких образів. Розгляд всіх цих відомостей допоможе студенту визначити тему та ідею твору, усвідомити мистецький образ.

Ретельне вивчення партитури студентом допомагає зануритися в емоційну атмосферу композиції, знайти такі диригентські жести, які найбільш оптимально відтворюють художній образ.

У роботі над пошуком образно емоційної інтерпретації твору цікавим вмінням є декламувати літературний текст. Виразно вимовляючи текст необхідно передати емоційність, переживання, розуміння відчуттів з якими вимовляється кожне слово та фраза під час співу. Дуже важливого значення набувають інтонації, паузи, міміка, виразність очей, сила та тембр голосу. У повторенні літературної фрази, значення набуває багатство фантазії та уяви. Це сприяє різноманітності чуттєвих відтінків поетичного та музичного інтонування образів твору.

Особливістю образності є поєднання того, що бачимо, з тим, що чуємо. У диригентській роботі над поданням характеру твору, відпрацюванням звуковедення, динаміки, правильного афтакту сприятиме жест «вагомий», «протяжний», «дихаючий», «поглажуючий» тощо. При вирішенні ритмічних задач та проблем з координацією рухів допомагають образно-моторні вправи: вправи з м'ячиками, присідання або ходіння в темпі твору разом з диригуванням, розтягування гумки, відштовхування від столу тощо. Звертаючись до тієї чи іншої асоціації відбувається відображення сприйняття, але вже творчо втілене з емоційним відгуком.

Дії диригента не визначаються лише єдиною емоцією, або механічними жестами. Виконання хорового твору повинно бути живим та цікавим. Диригентські дії повинні знайти відгук у душі, тому емоційне забарвлення повинен мати кожен жест, а також міміка диригента.

У класі хорового диригування у студентів виникають труднощі пов'язані з необхідністю розкриття емоційного стану, який викликає хорова композиція. Вчитель музики повинен допомогти дітям зрозуміти сутність музичного твору. Мова викладача повинна бути яскравою, зрозумілою та наповненою порівняннями, метафорами. Тому в класі диригування студент з викладачем обговорюють почуття, викликані музикою, створюють словесну інтерпретацію хорового твору.

Студент-диригент вивчивши поетичний і музичний текст, не завжди знає, як працювати далі над емоційним задумом, не може виявити виразні диригентські засоби, які точніше визначають характер твору.

Розвиток асоціативного мислення студента, його уяви та набуті музично-естетичні враження в значній мірі залежить від ефективної творчої взаємодії педагога і студента в класі хорового диригування. Образне мислення студента повинно систематично розвиватися.

Важливим у роботі над образно-емоційним змістом твору є таке навчання в класі хорового диригування, при якому, не пропонуючи свого розуміння, педагог весь час спонукає студента до пошуку власного рішення в осягненні змісту композиції. Викладач може лише загострити увагу на якому-небудь епізоді, художньому образі виконуваної студентом музики і допомогти у виборі відповідних виразних диригентських засобів(вираз обличчя, постава, форма кисті, диригентський штрих, амплітуда жестів), звернути увагу студента на необхідність прояву в даному фрагменті певних емоцій або вольових якостей. Викладач заряджає своєю емоційністю, експресією – таким чином підвищує емоційний тонус студента.

Не менш важливо педагогу врахувати тип темпераменту студента, контролювати не тільки недостатність емоційних проявів в процесі диригування, але

й надмірну експресивність. Потрібно, щоб переживання образу не заважали інтелектуальному контролю за виконанням. На початку навчання контролює та коректує дії викладач диригування, але згодом студент під керівництвом педагога навчається емоційному самоконтролю під час виконання хорового твору.

Емоційний вплив вчителя-диригента хору нерозривно пов'язаний із вольовим видом регуляції виконавської діяльності, який входить в склад комплексу професійно-значущих якостей керівника хорового колективу.

В психології воля трактується як здатність людини до свідомої дії в досягненні поставленої мети з подоланням зовнішніх і внутрішніх перешкод. Останні виникають в практиці вчителя-хормейстера з різних сторін і напрямків – від особистісних до власне творчих, соціально-психологічних, педагогічних та інших. Диригент і психолог Г.Л. Єржемський вважав, що основним механізмом психологічного впливу диригента на колектив для отримання бажаного художнього результату є активний спонукаючий вольовий емоційний імпульс. Вольовий посыл енергії повинен бути тільки щирим, підкріпленим знанням мети і засобів її досягнення, тільки тоді керівник хору буде мати владу над колективом.

Студент, який опановує професію хормейстера, має можливість творчого музичного спілкування з «живим» об'єктом, на який спрямовані вольові якості. Дуже важливо, щоб такі професійно-особистісні якості студента як емоційність, активність, воля знаходилися в центрі уваги педагога, що визначає методологічну стратегію і тактику його учбово-виховної роботи. Викладач, який навчає сучасного студента-музиканта, повинен формувати і розвивати його емоційно-вольові якості цілеспрямовано і послідовно.

Список використаних джерел:

1. Ержемський Г.Л. Психологія диригування/ Г.Л. Ержемський. – М., 1988.-80с.
2. Київський університет імені Бориса Грінченка інститут мистецтв "Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки. Київ 2020
3. Мархлевський А.Ц. Практичні поради в хоровому класі.-К., Музична Україна, 1986.- 96с.
4. Мирошнікова А.А. Виховання професійних якостей диригента - хормейстера у класі хорового диригування.- метод. реком. для викладачів та студентів муз. вузів.- К., 1993.- 16с.

ТИ – ЖЕРТВА БУЛІНГУ. ЩО РОБИТИ?

Ковальчук Наталія Володимирівна

Студентка 2 курсу

Факультету філології і журналістики

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, Україна

Сеньовська Надія Леонідівна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, Україна

Булінг (цькування) – це навмисна, агресивна поведінка однієї дитини або групи дітей стосовно іншої, що відбувається протягом певного часу. Вона може проявлятися у фізичній, психологічній, економічній або сексуальній формі, а також онлайн (кібербулінг).

Жертва булінгу може страждати від фізичних травм, емоційного тиску, а також мати проблеми з навчанням та спілкуванням.

СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ

Відповідно до дослідження ЮНІСЕФ:

- 67% дітей в Україні у віці від 11 до 17 років стикалися з проблемою булінгу;
- 24% дітей стали жертвами булінгу;
- 48% дітей нікому не розповідали про випадки булінгу;
- 44% школярів були спостерігачами булінгу, але ігнорували його, бо їм було страшно за себе; [5]
- більшість дітей булять за те, що вони виглядають, говорять, думають не так, як інші діти. [1]

Поняття "булінг" (від англійського "bully" - хуліган) з'явилося у 70-х роках ХХ століття, коли вчені зі Скандинавії першими звернули увагу та почали досліджувати цю проблему - насильство між дітьми в шкільному середовищі. Хоча термін існує вже понад 40 років, досі немає єдиного, чіткого наукового визначення булінгу. Одним з перших вагомих досліджень булінгу вважаються роботи норвезького психолога – клініциста Д. Ольвеуса, який розкриває сутність терміну «булінг» як ситуацію, в якій учень неодноразово піддається негативним дія з боку одного чи кількох інших учнів [2].

На жаль, булінг перетворився на глобальну та масову проблему. Він проявляється в різних формах, принижуючи та завдаючи шкоди дітям. Ці форми можуть бути:

Психологічні: образи, погрози, переслідування, залякування, які змушують жертву відчувати себе емоційно нестабільною та невпевненою.

Фізичні: побої, стусани, штовхання, щипання та інші тілесні ушкодження.

Сексуальні: поєднання фізичного та психологічного насильства з сексуальним підтекстом.

З розвитком технологій з'явився ще один небезпечний різновид - **інтернет-булінг**. Він відбувається за допомогою онлайн-платформ, таких як соціальні мережі. Кривдники можуть створювати сторінки, присвячені жертвам, де розміщують компрометуючі фотографії, надсилають анонімні образливі повідомлення, поширюють чутки та погрожують. Іноді знуцання знімають на відео або фотографують, а потім поширюють в мережі, завдаючи жертві ще більшої шкоди.

На жаль, інтернет-булінг набув особливого поширення серед підлітків, адже вони активно користуються соціальними мережами та іншими онлайн-ресурсами.

Знання про булінг - його історію, форми та загрози - є важливим кроком у боротьбі з цим явищем. Розуміючи його суть, ми можемо краще захистити дітей та створити безпечне середовище для їхнього розвитку. [3]

Наслідки булінгу:

Психологічні проблеми: депресія, тривожність, зниження самооцінки, думки про самогубство.

Проблеми в школі: зниження успішності, прогули, соціальна ізоляція.

Проблеми в особистому житті: труднощі у побудові здорових стосунків.

Не бійся просити допомоги, якщо ти став жертвою булінгу

Булінг - це серйозна проблема, яка може змусити тебе почуватися безпорадним та самотнім. Але пам'ятай, **ти не самотній!** Існує безліч людей, які хочуть тобі допомогти.

Перший крок - не мовчати! Розкажи про те, що відбувається, дорослому, якому ти довіряєш. Це можуть бути батьки, вчителі, шкільний психолог, тренер, сусід або будь-хто, хто може тобі допомогти. Не бійся говорити про свої почуття та переживання. Вони тут, щоб вислухати та підтримати тебе.

Ти також можеш зібрати докази булінгу. Зберігай будь-які повідомлення, фотографії чи відео, які свідчать про цькування. Записуй дату, час, місце, свідків та суть події. Ці докази можуть бути корисними, якщо ти вирішиш повідомити про булінг в офіційному порядку.

Хоча іноді хочеться відповісти на знущання, це може лише погіршити ситуацію. Намагайся ігнорувати кривдника, якщо це можливо. Зберігай спокій і пам'ятай, що ти сильніший, ніж думаєш.

Не соромся звернутися за допомогою до фахівців. Психолог або психотерапевт допоможуть тобі емоційно впоратися з ситуацією, дадуть поради та розроблять план дій. Вони можуть навчити тебе, як справлятися зі стресом та тривогою, а також підвищити твою самооцінку.

Якщо булінг має фізичний характер або включає погрози розправою, не бійся звернутися до правоохоронців. Ти маєш право відчувати себе в безпеці, і поліція може допомогти захистити тебе.

Ти не винний/а в тому, що з тобою відбувається. Ти заслуговуєш на безпечне та щасливе життя. Звернися за допомогою, і ти зможеш подолати булінг.

Булінг – це серйозна проблема, яку не можна ігнорувати. Важливо, щоб батьки, педагоги та діти були обізнані про різні форми булінгу, його наслідки та шляхи боротьби з ним. Спільними зусиллями ми можемо створити безпечне та комфортне середовище для всіх дітей.

Список використаних джерел:

1. Опендатабот. Близько 100 справ щодо булінгу в українських школах на рік. *Педрада*. URL: <https://oplatforma.com.ua/news/74266-blizko-100-proyaviv-bulingu-v-shkolakh-zafiksovano-v-2023-rotsi>
2. Превенція агресивності та насилля в освітньому середовищі : методичні рекомендації / О.Ю. Дроздов, Л.В. Живолуп, О.В. Ніжинська, Я.В. Сухенко ; за ред. Я.В. Сухенко. Полтава : ПОІППО, 2011. 80 с.
3. Булінг сьогодні. Боремось із насильством між дітьми. *Здорове дитинство без меж - благодійний фонд*. URL: <https://healthy-childhood.org/developments/16722-buling-sogodni-boremos-iz-nasylstvom-mizh-ditmy.html>
4. Мельник О. Правові заходи протидії булінгу. Науковий вісник УжНУ Серія: Право. 2019. Вип. 1 С. 132-135.
5. Протидія боулінгу. Ситуація в країні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/protidiya-bulingu>

СЕКЦІЯ XVII. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

АРТ ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Гаврилова Аліна Костянтинівна

Студент

Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Україна

Науковий керівник-Лисенкова Ірина Петрівна

канд.пед.наук. доц

Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Україна

Вступ

У сучасних умовах соціальної нестабільності діти можуть піддаватися впливу багатьох негативних факторів, що уповільнюють їх розвиток. Діти дуже сприйнятливі та вразливі, і їм складно впоратися з негативною дією навколишнього світу. Це пов'язано із змінами у суспільстві та збільшенням вимог до дітей. Їм важливо навчитися справлятися з емоціями та підтримувати психологічну рівновагу.

Становлення особистості у молодшому шкільному віці супроводжується активним психічним розвитком, змінами в емоційній та поведінковій сферах, перетворенням соціальних зв'язків та соціального оточення. Цей вік важливий у формуванні особистості людини, чому сприяють здатність дитини пристосовуватися до нових ситуацій та співпраця з оточуючими. Молодший шкільний вік сприятливий для формування основ емоційної стабільності, коли визначається спрямованість особистості до навколишнього світу. (Вайнер, 2014: 59–67).

Актуальним питанням психології є робота зі страхами у молодшому шкільному віці. Науковці розглядали страх як сильне емоційне збудження, пов'язане з фрустрацією соціальних потреб людини; його досліджували як властивість особистості. Деякі вчені вважають арт-терапію одним із найефективніших методів роботи зі страхами у дітей. Арт-терапія впливає на психіку, допомагає знизити кількість страхів, тривожність та агресивність, а також знайти стійкість та впевненість у собі. Вона підтримує особистість дитини, сприяє самопізнанню і розвитку позитивних патернів поведінки. Розробкою цієї проблеми займалися вчені, такі як А. Биков, І. Бех, В. Бондар та інші, які розглядали альтернативні підходи до реабілітаційної роботи через арт-терапію. Наукова новизна дослідження полягає в систематизації методів, технологій і вправ, спрямованих на корекцію страхів дітей молодшого шкільного віку.

Мета статті: здійснити теоретичне дослідження проблеми особливостей використання методів арт-терапії в роботі зі страхами у дітей молодшого шкільного віку. **Завдання дослідження:** 1) теоретично висвітлити особливості використання методів арт-терапії зі страхами молодших школярів; 2) описати алгоритм проведення арт-терапевтичних занять з дітьми молодшого шкільного віку.

Методи дослідження

Для вирішення поставлених завдань використовувалися загальнонаукові методи теоретичного аналізу, які забезпечували можливість комплексного пізнання предмета дослідження. А. Хейгле-Еверс зазначала, що ефективним методом корекції дитячих страхів є арт-терапія. У дослідженні використовувалися такі методи як: аналіз, систематизація та узагальнення наукової психологічної літератури з проблем дослідження.

Тому, арт-терапія розглядається нами як метод розкриття переживань дитини, звільнення її від негативних емоційних станів, який допомагає дитині виявити власні внутрішні неусвідомлені переживання та позбавитися від їх деструктивного впливу, за допомогою природнього для неї стану гри та творчості.

Результати та дискусії

Формування емоційної сфери є однією з найважливіших умов становлення особистості дитини, досвід якої безперервно збагачується. Емоційна сфера є важливою складовою розвитку дітей, оскільки спілкування та взаємодія не будуть ефективними, якщо його учасники не вміють, по-перше, «читати» емоційний стан іншого, по-друге, керувати своїми емоціями. Співпраця з іншими людьми — основне джерело розвитку особистості дитини, а діалогічність — найважливіша риса свідомості.

Л. Виготський ввів поняття «зона найближчого розвитку» - це простір дій, які дитина ще не може виконувати самостійно, але може виконувати разом з дорослими і завдяки їм. Наприклад, різноманітні варіанти техніки і «карлики» («карлюки з тіла», «каліки»), техніка «заплющені очі», «автографи», «естафета рядків». Подивіться, в якій частині вашого тіла він розташований, має форму чи ні, якого кольору, розміру».

Другий етап — актуалізація зорових, аудіальних, кінестетичних відчуттів. На цьому етапі дитині пропонують намалювати образ страху. Для занять краще вибирати мелодійні композиції без тексту, які не викликають у дитини протесту.

Третій етап – індивідуальна художня діяльність. Цей етап передбачає індивідуальна творчість для дослідження проблем і переживань дитини. Психолог Е. Крамері вважав можливим досягти позитивних ефектів від арт-терапії, насамперед, завдяки «оздоровчим» можливостям самого процесу художньої творчості, який дає можливість виразити, пережити внутрішні конфлікти і, зрештою, вирішити їх (Терлецька, 2016).

Четвертий етап – активізація вербальної та невербальної комунікації. Головне завдання цього етапу – створити умови для внутрішньогрупового спілкування. На думку М. Наумбурга, в результаті занять з образотворчого мистецтва дитина долає сумніви у своїй здатності вільно виражати свої страхи, виступає у конфронтації зі своїм несвідомим і «розмовляє» з ним символічною мовою образів (Власюк, 2005).

П'ятий етап – колективна робота в малих групах. Учасники за допомогою арт-терапевта придумують сюжет та розігрують невеликі вистави. Переведення травматичних переживань у комічну форму призводить до катарсису, звільнення від неприємних відчуттів і емоцій (Гриньова, 2015, 25-31).

Шостий етап – рефлексивний аналіз. Останній етап передбачає рефлексивний аналіз у безпечнішому середовищі. Діти отримують позитивний досвід самоповаги і самосприйняття, зміцнюється почуття власної гідності, поступово коригується образ «Я».

Арт-терапія розкриває внутрішній світ дитини, її потенціал і водночас збагачує її цікавими знаннями, яскравими переживаннями, почуттями, умінням бачити і чути навколишній світ, тим самим виховуючи любов до мистецтва, формуючи моральні

якості особистості та особистості. естетичний погляд на речі. Варто відзначити, що діти зі страхами часто не контролюють дихання, витрачаючи його в процесі безглуздої мови, мають швидкий темп мови, говорять собі під ніс. Завдяки арт-терапії молодші школярі засвоюють норми правильної поведінки, вчаться відстоювати свою позицію, тим самим формуючи свій характер.

Висновки

Отже, дітям зі страхами доцільно надавати комплексну, спеціальну психолого-педагогічну допомогу, що включає індивідуальний підхід вчителя у навчанні, індивідуальні заняття з психологом у поєднанні з арт-терапією. За умови своєчасності і правильності такої допомоги недоліки у емоційній сфері можуть поступово долатися і в подальшому така дитина зможе формуватися як успішна і гармонійна особистість. Арт-терапія дозволяє здійснити необхідний вплив м'яко і гуманно, не тільки позбавляючи дитину від страхів, а й сприяючи гармонійному особистісному і психічному розвитку.

Таким чином, арт-терапія як метод корекції страхів у молодшому шкільному віці має обов'язково використовуватись для надання психологічної допомоги дитині.

Подана стаття не вичерпує всіх аспектів застосування арт-терапії у корекції страхів дітей молодшого шкільного віку. *Перспективи подальших розвідок* вбачаємо у більш глибокому теоретичному й емпіричному вивченні питань, що стосуються дослідження ролі арт-терапії в подоланні страхів у учнів різного віку, впливу індивідуальних особливостей особистості на виникнення страхів.

Список використаних джерел:

1. Бандура, А. (2012). *Теорія соціального навчання*. Київ : Либідь.
2. *Арт-терапевтичні техніки у роботі практичного психолога: рекомендації щодо використання арт-терапевтичних технік у роботі практичного психолога закладів освіти*. Режим доступу: [https://static.klasnaocinka.com.ua/.../art_terapiya_u_roboti_psiholo].
3. Бех, І. (2003). *Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади*. Кн. 1. Київ : Либідь.
4. Вайнер, М.Е. (2014). Корекція неконструктивної поведінки школярів за допомогою гри. *Початкова школа*, 1, 59–67.
5. Ветрова, О.Є. (2005). Психолого-педагогічний підхід до визначення поняття «страх». *Педагогічна освіта та наука*, 8, 37–41.
6. Власюк, М. (2005). Арт-терапія: зцілення мистецтвом. *Психолог*, 39, 9–23.
7. Гріньова, О.М. (2015). Особливості використання музикотерапії в роботі з дошкільниками. *Практичний психолог: Дитячий садок*, 10, 25–31.

ВИЗНАЧЕННЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ КРИЗИ ТА ЇЇ ПРОЯВИ

Соценко Наталія Вікторівна

здобувачка вищої освіти гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Дослідження екзистенційної кризи особистості потребує багатогранного підходу, адже це складне явище. Серед дослідників, які зверталися до проблеми кризи особистості 20-21 ст., можна віднести таких як А. Вебер, К. Г. Юнг, К. Ясперс, Х. Ортега-і-Гассет, Г. Маркузе, Е. Фромм, Т. Адорно, Ж.-П. Сартр, Е. Муньє, Р.Мертон, Ф. Фукуяма, Т.А. Хагуро та інші.

Екзистенційну кризу особистості розглядають з різних підходів:

1. Філософський підхід розглядає екзистенційну кризу в контексті фундаментальних філософських питань про сенс життя, смерть, свободу та відповідальність.

2. Соціологічний підхід вивчає вплив соціальних факторів, таких як соціальна нерівність, економічні умови та культурні норми, на сприйняття й переживання екзистенційної кризи.

3. Культурологічний підхід розглядає екзистенційну кризу в контексті конкретних культурних норм, цінностей та вірувань.

4. Антропологічний підхід досліджує екзистенційну кризу з еволюційної та кросс-культурної точки зору.

5. Психологічний підхід зосереджується на внутрішніх переживаннях та поведінкових проявах екзистенційної кризи.

6. Соціально-публіцистичний підхід аналізує екзистенційні теми в літературі, мистецтві, кіно та інших формах культурного вираження.

Усі ці підходи взаємопов'язані та доповнюють один одного. Комплексне розуміння екзистенційної кризи людини потребує міждисциплінарного підходу, який враховує філософські, соціологічні, культурні, антропологічні, психологічні та інші аспекти цього складного явища.

«Криза (від грецьк. crisis – рішення, поворотний пункт) – характеризує стан, який породжується проблемою, що постала перед індивідом, якої він не може уникнути і яку він не може розв'язати за короткий час і звичним способом». «Життєва криза – це поворотний пункт життєвого шляху, який виникає в ситуації неможливості реалізації життєвого замислу, що склався» [1].

Екзистенційні кризи виникають з різних причин, таких як особисті кризи, травми, значні життєві зміни, екзистенційна тривога або зіткнення зі смертю. Можуть проявлятися у відчутті втрати сенсу, самотності, безнадії, тривоги, депресії, апатії. Центральним завданням у кризі стає пошук сенсу життя, власного місця у ньому, розуміння цінностей та цілей. Не існує універсального рецепту пошуку сенсу життя, адже це індивідуальний процес.

На основі вивчення наукових літературних джерел узагальнимо основні прояви екзистенційної кризи особистості:

1. Втрата сенсу та мети. Особистість може відчувати, що її життя не має сенсу або мети. Їй може здаватися, що вони просто пливе по течії, без будь-якого реального напрямку чи цілей.

2. Відчуття ізоляції та самотності. Людина може відчувати себе відірваною від інших людей і світу. Їй може здаватися, що ніхто її не розуміє, і що вона самотня у своїх думках і почуттях.

3. Тривога та страх. Людина може відчувати тривогу або страх з приводу майбутнього. Їй може бути страшно смерті, або вона може турбуватися про те, що ніколи не досягне своїх цілей.

4. Відчуття нереальності. Особистість може відчувати, що світ навколо неї нереальний. Їй може здаватися, що вона перебуває у сні, або що вона відірвана від власного тіла.

5. Зміна цінностей та переконань. Людина може почати ставити під сумнів свої цінності та переконання. Їй може здаватися, що те, у що вона раніше вірила, більше не є правдою.

6. Втрата інтересу до діяльності, яка колись приносила задоволення. Людина може втратити інтерес до діяльності, яка колись їй подобалася. Їй може бути важко відчувати радість або задоволення від чогось.

7. Фізичні симптоми. Людина може відчувати фізичні симптоми, такі як втома, безсоння, зміни апетиту або проблеми з концентрацією уваги.

Слід зауважити, що не кожен, хто переживає екзистенційну кризу, відчуватиме всі ці ознаки. Деякі люди можуть відчувати лише кілька симптомів, тоді як інші можуть відчувати багато.

Список використаних джерел:

1. Булах І.С. Психологія життєвих криз особистості : навч. посіб. Вінниця, ТОВ «НіланЛТД», 2015. 110 с.

КОНФЛІКТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Торба Наталія Григорівна

ORCID ID: 0000-0001-5187-1111

канд. психол наук, доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту

Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти

ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, Україна

Війна вплинула на всі сфери життя українського суспільства. Повномасштабне вторгнення призвело до того, що ринок праці майже завмер. У березні 2022 року дослідження показували: половина українців, які до повномасштабного вторгнення були працевлаштовані, втратили роботу, зокрема через руйнування підприємств чи зниження обсягу їхньої діяльності. Значний “стрибок” безробіття на початку повномасштабного вторгнення – це типова ситуація для ринку праці в країнах, що перебувають у стані війни.

У 2022 році ключовим завданням було дати суспільству упевненість, що економіка буде працювати. Адже крім зарплати дуже важливий емоційний стан працівників і відчуття впевненості у майбутньому. У 2023 році великим викликом для України є нестача працівників. Державний економічний сектор маємо все більше вакансій. І справа не тільки в тому, що підприємства не встигаємо добирати нові кадри – проблема у відпливі тих, хто працював раніше. Змінюється і структура працівників на підприємствах: зростає частка жінок, здебільшого через те, що чоловіки вступили до лав ЗСУ. Для бізнесу це теж виклик, адже потрібно думати про те, як змінити процеси, щоб жінки могли їх виконувати, бо чоловіків немає.

Безробіття в умовах війни набуває ознак структурного. Зміни в економіці, які відбулися через руйнування виробничих потужностей, виїзд українців за кордон та переїзд у межах України посилюють диспропорції на ринку праці. Тобто кваліфікації, які пропонують працівники, не відповідають потребам роботодавців.

Брак працівників із необхідною кваліфікацією тисне на зарплати відмічається, що почалося зростання зарплат і в бюджетному, й у приватному секторі. Проте за опитуваннями, станом на серпень більшість підприємств не збільшували кількість працівників. Є навіть такі, які скоротили кількість співробітників – наприклад, будівельні підприємства. Це скорочення не завжди бажане, адже багато підприємств водночас страждають на нестачі кадрів. Серед причин такої нестачі не лише міграція, а й мобілізація. Найбільший попит відчувається на робітничі спеціальності. Також нестача кадрів відчутна у роздрібній торгівлі. Раніше в цій сфері переважали жінки, багато з яких зараз за кордоном.

Складна ситуація в Україні слугує підставою до підвищення конфліктних форм взаємодії у різних сферах життя це торкнулось і сфери виробництва. Підходи до природу конфліктності у трудовій сфері неоднозначні.

На думку Г. Дмитренко природа конфліктності полягає у відчуженні працівника від результатів праці [1, с. 245], В. Юрчишин бачить проблему у відчуженні працівників від засобів виробництва і результатів своєї праці, а по відношенню до селян - і від землі” [2, с. 32]. К. Кривенко і В. Чернишук розглядають “відчуження праці” як комплексну проблему [3, с. 29].

Різні підходи до проблеми конфліктів дозволяють розглядати зміст витоків соціально-трудових конфліктів: у будь-якому суспільстві, на будь-якому етапі

розвитку суперечності у трудових відносинах криються у конфлікті інтересів роботодавців і найманих працівників. Такий конфлікт може виникати за різними напрямками взаємовідносин і приймати форму відчуження: з боку працівника - відчуження від власності, від управління підприємством, від участі в розподілі одержуваного прибутку, від реалізації продукту праці, як наслідок, від цілей організації, з боку роботодавця - відчуження від потреб та інтересів працівників. Тобто виникнення конфлікту інтересів зовсім необов'язково пов'язувати з пануванням тієї чи іншої форми власності або її реформуванням.

Отже, подолання проблеми конфліктності соціально-трудових відносин та утвердження реального соціального партнерства є неможливим без реального переходу до соціально-орієнтованого сценарію розвитку економіки, який дозволить не тільки подолати явище відчуження у відносинах роботодавців і працівників, а й забезпечити формування й розвиток людського капіталу, його високу віддачу, оптимізувати регулювання соціально-трудової сфери в економіці перехідного типу з подальшою орієнтацією на побудову постіндустріального суспільства.

Список використаних джерел:

1. Дмитренко Г.А. Механизм мотивации высокопроизводительного труда в рамках системного управления трудовым коллективом. К.: О-во «Знание» УССР, 1991.- 250 с
2. Юрчишин В. Формування власності при різних формах господарювання // Економіка України. - 1993. - № 2. - С. 24 - 33.
3. Кривенко К., Чернишук В. Відчуження праці і його форми в перехідній економіці України // Науковий вісник ВДУ.- 1998. - № 12. - С. 28 - 32.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УМОВ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ

Герасименко Людмила Борисівна

ORCID ID: 0000-0002-8635-5288

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри фундаментальних дисциплін, магістр з психології

Комунальний заклад вищої освіти «Рівненська медична академія»

Рівненської обласної ради, Україна

У гуманітарному суспільному і освітньому просторі XXI століття проблема самореалізації людини є домінантною та розглядається як перманентний процес, що сприяє формуванню соціально активної, багатогранної особистості, створює умови для її саморозвитку та професійного становлення. В юнацькому віці вибір життєво-професійного спрямування є складним і проблемним для молоді, що зумовлено трансформацією техногенного світу, перешкодами, які викликані специфікою розвитку сучасного суспільства, глобальними змінами в усіх сферах нашого життя. Підкреслимо, частина молоді в умовах викликів і загроз сьогодення обирає життєвий шлях, що суперечить суб'єктивно значущим цілям, загальнолюдським принципам і моральним нормам, що і обумовлює актуальність дослідження.

Аналіз наукової літератури, дані наших спостережень, досліджень підтверджують, що саме відображення змін соціокультурного простору має стати основою виховання у молоді схильності до ініціативного самовиявлення і самовираження відповідно до особистісних можливостей, підґрунтям сучасного освітнього процесу. Вважаємо цілком закономірним зростання інтересу до наступних проблем самоорганізації життя особистості, як «самоактуалізація» (А. Маслоу, Р. Мей, К. Роджерс та ін.), «самореалізація» (В. К. Демиденко, Л. А. Коростильова, Д. О. Леонт'єв та ін.), «самовиконання», «самовизначення» «самодетермінація» (С. Л. Рубінштейн та ін.), «саморегуляція» (Н. Р. Бітянова, М. Й. Боришевський, І. С. Булах, Н. І. Пов'якель та ін.), «самоефективність», «самоконтроль» (А. Бандура та ін.), «самосуб'єктні відносини», «самоорганізація» (В. К. Калін та ін.), «саморегуляція поведінки та діяльності» (В. І. Моросанова та ін.).

Реалізацію особистості як цілісний процес формування людини в онтогенезі досліджували вітчизняні вчені І. Д. Бех, Л. І. Божович, Л. С. Виготський, В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін, С. Л. Рубінштейн та ін. У працях О. А. Донченко, І. Г. Єрмакова, В. П. Зінченко, Г. М. Несен, Л. В. Сохань, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко та ін., зазначена проблематика розглядається як окремий напрямок української психології особистості у площині психології суб'єктності.

Аналіз досліджень і публікацій засвідчує, що осягнення проблеми є загальнозначущим завданням для системи освіти, привертає широкий науковий інтерес та становить масштабну дослідницьку сферу. Натомість, попри розробку проблем самореалізації, що посідає особливе місце в гуманістичній психології та ґрунтовність узагальнень у досвіді їх вивчення, й досі існують важливі аспекти у науковій царині неопановані або розкриті почасти. З-поміж них окреслена квестія психологічного аналізу умов самореалізації студентів.

Мета дослідження полягала у психологічному аналізі умов самореалізації студентів. Об'єктом дослідження ми визначили самореалізацію студентів, а предметом – психологічні умови самореалізації студентів.

Гіпотезу дослідження ми сформулювали як твердження про те, що психологічними умовами самореалізації студентів є належний рівень самоактуалізації, сформованості життєвих компетенцій і відповідний рівень вольової регуляції.

Дослідницький інструментарій включав наступні методи дослідження: теоретичний аналіз, бесіди, експеримент, спостереження, комплекс діагностичних методик («Визначення рівня самоактуалізації особистості» А. Лазукіна, в адаптації Н. Ф. Каліної, «Опитувальник вивчення сформованості ключових компетенцій життєдіяльності», або «Смисложиттєві орієнтації» Дж. Крамбо та Л. Махолік, у адаптації Д. Леонтьєва, «Дослідження вольової саморегуляції» А. В. Зверькова і Є. В. Ейдмана), методи обробки даних, математично-статистичний аналіз (кореляційний аналіз та аналіз за допомогою t-критерію Стьюдента), інтерпретацію даних.

В дослідженні самореалізацію студентів ми розглядаємо як активність особистості щодо управління власними психічними станами, процесами, поведінкою, згідно із загальнолюдськими цінностями з метою доцільного функціонування в усіх сегментах соціуму.

На наш погляд, зазначена логічна категорія – це здійснення можливостей розвитку «Я» за допомогою власних зусиль, співдіяльності, співтворчості з іншими людьми, найближчим соціумом і суспільством в цілому, яке передбачає збалансований і гармонійний розвиток різних аспектів особистості шляхом докладання нею адекватних зусиль, спрямованих на розкриття особистісного потенціалу. Ми переконані, що самореалізація – це здійснення самого себе в житті, повсякденній діяльності, пошук, ствердження власного життєвого шляху, цінностей і сенсу існування, які досягаються тільки тоді, коли людина керується сильним спонукальним мотивом для особистісного зростання. Отже, повнота самореалізації залежить від рівня життєвої компетентності особистості і ці психологічні структури особистості є взаємозалежними. За даними наших досліджень самореалізація у студентської молоді є складною взаємопов'язаною системою, що включає: цільовий, мотиваційно-змістовий, операційно-діяльнісний, контрольний-регулювальний і корекційно-результативний компоненти, а її рушіями є психічні форми відображення дійсності особистістю [1].

Результати наших спостережень підтверджують, що залежно від виду діяльності й умов її здійснення самореалізація досягається різними психічними засобами: уявлення, поняття, конкретні образи та ін., проте усвідомлена студентом мета ще не визначає повністю сприятливих і необхідних умов для її досягнення. За наявності подібних мети і умов діяльності, можливі різні способи і варіанти досягнення результату. В освітньому процесі загальним закономірностям самореалізації притаманні індивідуальний стиль прояву, що залежить від конкретних умов, характеристик нервової системи, особистісних якостей студента, його звичок, організації діяльності, досвіду і виховання.

Зазначимо, що психологічний вплив соціального довкілля зумовлює засоби і методи життєвизначеності особистості, а ідею формування вміння самовизначатися та самореалізуватися в певних видах діяльності у юнацькі роки можна вважати однією із пріоритетних у освітньому процесі [2].

Саме студентський досвід самореалізації на базі здобутих знань під керівництвом та за підтримки психологів, викладачів є основою для успішного самоздійснення особистості у подальшому житті та професійній діяльності. Це одна із важливих екзистенційних потреб людини, яка задовільняється насамперед у формі

самовдосконалення та втілення мети у діяльності для себе і суспільства, а, отже, є різновидом творчості, процесом і результатом здійснення людиною життєвих сил, можливостей, здібностей, призначення, складає смисл життя та найважливіші аспекти людського щастя. Потреба у самореалізації закладена у людині природою і у процесі розвитку проявляється у формі інтересів, бажань, ціннісних орієнтацій, соціальних установок, життєвих цілей.

Тому дуже важливим завданням освітнього процесу є спрямування цього розвитку у забезпечення підготовки конкурентоспроможних, творчих, соціально активних фахівців, формування у студентів відповідного практичного досвіду поведінки. На нашу думку саме впровадження інноваційних педагогічних технологій, реформування системи освіти створюють простір за якого особистість отримує можливість розвивати та актуалізувати власний потенціал, який розкривається лише за умови, коли систему освіти, як основний інститут соціалізації, буде пронизувати суб'єктний вектор (людина як суб'єкт, діяч, самодостатній творець власного життя), який становитиме базис всіх освітніх стратегій і технологій [3].

Самореалізація відіграє домінуючу роль впродовж всього життєвого шляху особистості визначаючи і спрямовуючи його, а визначальною умовою її успішності є динамічна функціональна єдність, де образ «світу» і образ «Я» врівноважені через адекватне розуміння людиною свого місця у світі та використання адекватних компетенцій.

Корекційна робота здійснювалась за допомогою «Тренінгової програми сприяння самоактуалізації студентів в інтегрованому освітньому середовищі» автором якої є О. І. Купреєва. Програма була підібрана із врахуванням результатів попереднього діагностичного дослідження на основі аналізу підсумків констатуючого експерименту. Ми зосередили свою увагу на розвитку у студентів здатності усвідомлювати себе суб'єктом власного життя, вибудовувати життєві плани та цілі, здійснювати розвиток компетенцій у професійній сфері, формування стратегій професійного становлення [4].

На заняттях для студентів створювалися умови розвитку здатності до поглибленого самопізнання, розширення горизонтів власної самосвідомості, учасники мали змогу зосередитися на складних питаннях саморозкриття, прийняття та усвідомлення себе, свого образу «Я».

З метою аналізу ефективності програми розвитку особистісної реалізації було проведено повторне діагностичне дослідження. Ми простежили зміни в рівнях самоактуалізації, ключових компетенцій та вольової саморегуляції студентів.

Аналіз за t-критерієм Стьюдента встановив статистично значущу різницю між результатами експериментальної групи «до» і «після» програми за шкалами компетенції у емоційно-вольовій сфері, у сфері профільного спрямування та сфері ставлення до себе, і як наслідок суттєві зміни в загальному показнику сформованості компетенцій. Отже, проведена нами тренінгова програма стала чинником значних змін в показниках самоактуалізації за шкалами «креативність» та «саморозуміння»; сформованості ключових компетенцій за шкалами «компетенції у емоційно-вольовій сфері», у «сфері профільного спрямування» та «сфері ставлення до себе», і загальному показнику сформованості компетенцій, вольової регуляції за шкалами «самовладання» і «загальний показник саморегуляції».

Резюмуємо, в ході нашого експериментального дослідження, кореляційний аналіз виявив значний прямий зв'язок ($p_{0,05} = 0,37$) між результатами студентів за шкалою «орієнтація в часі» та шкалою «компетенції у сфері ставлення до себе»; потреба у пізнанні та компетенції у пізнавальній сфері; креативність та компетенції

в мотиваційній сфері; автономність за шкалами «компетенції в емоційно-вольовій сфері» і «наполегливість»; спонтанність та компетенції у сфері спілкування і поведінки; аутосимпатія та компетенції ставлення до себе; компетенції в емоційно-вольовій сфері та самовладання. Проведений нами аналіз свідчить про тісний зв'язок між психологічними умовами самореалізації, зокрема, між рівнем самоактуалізації, рівнями розвитку життєвих компетенцій і вольової саморегуляції.

Аспекти розглянуті в дослідженні, дозволяють підсумувати, що детермінантами самореалізації особистості переважно є ціннісні орієнтації та психологічні умови, яким притаманний соціальний компонент. За таких чинників формується особистісна самостійність студента, яка стає фактором ефективної реалізації його соціальних ролей та свідомої регуляції поведінки в громадянському суспільстві.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо з детальним дослідженням змісту, структури, розмаїття ракурсів та дослідницьких парадигм самореалізації особистості юнацького віку.

Список використаних джерел:

1. Козицька, І. В. (2018). Психологічні особливості самореалізації студентської молоді. *Теорія і практика сучасної психології*, № 2, 27–31.
2. Поцікайло, Л. О. (2021). Ключові аспекти взаємодії самоконтролю та самореалізації під час освітньої діяльності студентів ВНЗ. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтерн. конф., Вип. 72, 89–93.
3. Новик, Л. М. (2020). *Тренінг актуалізації потенціалу суб'єктності особистості юнацького віку: навчальний посібник*. Чернігів: ЧНТУ.
4. Купреєва, О. І. (2021). *Психологічні основи самореалізації студентів в інтегрованому освітньому середовищі: монографія*. Київ: Талком.

СЕКЦІЯ XVIII. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВЕДЕННЯ ПАЦІЄНТА З ПАНГІПОПІТУЇТАРНИМ СИНДРОМОМ НА ПРИКЛАДІ КЛІНІЧНОГО ВИПАДКУ

Бадалов Заур Адалят огли

студент 6 курсу 17 групи 3 медичного факультету
Харківський Національний Медичний Університет, Україна

Ворушило Владислав Володимирович

студент 6 курсу 17 групи 3 медичного факультету
Харківський Національний Медичний Університет, Україна

Марченко Анастасія Сергіївна

асистент кафедри загальної практики,
сімейної медицини та внутрішніх хвороб
Харківський Національний Медичний Університет, Україна

Актуальність. Пангіпопітуїтаризм — це рідкісний стан, який супроводжується відсутністю всіх гормонів, які виробляє гіпофіз. Ці гормони необхідні для життєво важливих функцій організму. В основі синдрому лежить дифузне ураження гіпоталамо-гіпофізарної ділянки з випадінням функцій гіпофіза і недостатністю периферійних ендокринних залоз [1]. Єдині доступні епідеміологічні дані, що оцінюють частоту серед дорослого населення, отримані з іспанського дослідження, опублікованого в 2001 році, показуючи поширеність 455 випадків на мільйон жителів і частоту 42,1 випадків на мільйон жителів на рік [2]. Клінічна картина залежить від віку, у якому розвинулась гормональна недостатність, етіології та тривалості захворювання, а також від спектру дефіциту гормонів окремих залоз внутрішньої секреції.

Мета. Розгляд раціональної, актуальної гормонозамісної терапії при пангіпопітуїтарному синдромі на прикладі клінічного випадку.

Клінічний випадок. Пацієнт А. 58 років, звернувся в ендокринологічне відділення зі скаргами на виражену слабкість, втомлюваність, сухість у роті, спрагу до 7 літрів, поліурію, сонливість, головний біль, запаморочення, набряки обличчя, кінцівок, погіршення пам'яті, порушення концентрації уваги, судоми у м'язах кінцівок.

Анамнез хвороби: народився з вагою 3600г, зрості 50 см. З 5 до 7 років з батьками проживав в Казахстані в зоні підвищеної радіації та надмірного електромагнітного поля. Затримка в рості з 13 років.

Обстежений в клініці НДІОЗДП (м. Харків), встановлено діагноз затримка соматостатевого розвитку: призначалась метаболічна терапія з незначним

позитивним ефектом. У 1996 р. в клініці УкрНІФЕЗ, м. Харків (нині ІПЕП) виявлено гіпогонадізм; АІТ, гіпотиреоз. Призначався тироксин, тестостерон, метаболічна терапія.

У 1997 р. на МРТ головного мозку виявлено аденому гіпофіза з супраселлярним ростом розміром 23x 13x20 мм, яка здавлює оптикохіазмальну зону. В 10.1997 р.в клініці ІНХ (м.Київ) проведено видалення аденоми гіпофіза.

Гістологія: хромофобна аденома. Після операції розвинувся пангіпопітуітарний синдром (нецукровий діабет, гіпокортицизм, гіпотиреоз). Призначено замісну гормональну терапію (адиуретин, тироксин, преднізолон, курсове лікування тестостероном). У 1998- р. виявлено гіперпролактинемію, призначався парлодел(бромокриптин). Періодично проходив обстеження та стаціонарне лікування в клініці ІПЕП. На теперішній час отримує урорес 2 краплі, 75 мкг тироксину, 10 мг преднізолону. Мав 2 гр. інвалідності. При обстеженні 22.06.2018 р. ФСГ - менше 0,1 мМОд/мл (N=2,1-18,6), ЛГ- 0,2 мМОд/мл; (N=2,1-18,6), Естрадіол- менше 7,0 пг/ мл (N=2 до 42), Тестостерон- менше 7,0 нг/дл (N=262-870), Тестостерон вільний- 0,9 пг/мл (N=4,51-42,0).

Пролактин- 285 мМОд/л (N=89-365), ТТГ- 3,8 мкМОд/мл (N=0,38-4,31). Направлений до денного стаціонару консультативної поліклініки ІПЕП з метою проведення обстеження для МСЕК, корекції замісної терапії та проходження курсу лікування.

Анамнез життя: туберкульоз, вірусний гепатит, інфаркт, інсульт заперечує. Гемотрансфузія- заперечує. Супутня патологія- заперечує. Алергія до медикаментів: лідокаїн.

Об'єктивно: загальний стан хворого середнього ступеня важкості. Свідомість ясна. Задовільного харчування. Зріст- 185 см, вага- 87 кг, ІМТ- 25,42 кг/м². Шкірні покриви сухі, звичайного кольору, видимі слизові рожеві, чисті. В легенях везикулярне дихання. Щитоподібна залоза не збільшена, при пальпації безболісна, вузлові утворення не пальпуються. Серцева діяльність ритмічна, тони приглушені, пульс 82 уд/хв. АТ- 140/80 мм рт.ст. Язик чистий, вологий. Живіт м'який, безболісний. Печінка не збільшена. Синдром Пастернацького негативний з обох сторін. Периферичних набряків не має.

Результати лабораторних досліджень: клінічний аналіз крові: Нв – 164 г/л, Нт- 44%, ер.- $5,2 \cdot 10^{12}$ /л. тр.- $267 \cdot 10^9$ /л, L – $6,6 \cdot 10^9$ /л, ШОЕ – 3 мм/г, с.-45%, п. -1%, е.- 8%, л - 44%, м. -2 %. Аналіз сечі: жовта, прозора, питома вага- 1,010, лейкоцити 0-1 в п/з, епітелій перехідний 0-2 в п/з, слиз небагато.

Цукор крові натще- 4,40 ммоль/л. Тестостерон загальний- 3,7 нгр/мл; кортизол <1,50 нмоль/л; пролактин- 3,21 мЕд/л. Тиреотропний гормон- <0,005 мЕд/л, Т4 вільний- 12,4 пмоль/л. Кальцій іонізований (Са⁺⁺)- 1,21 ммоль/л. Калій- 4,8 ммоль/л, натрій- 136 ммоль/л, хлор- 104 ммоль/л. Сечова кислота- 515 ммоль/л.

Заключний діагноз: Післопераційний пангіпопітуітарний синдром: нецукровий діабет, важка форма; гіпотиреоз, середньої важкості, гіпопаратиреоз, середньої важкості; гіпокортицизм, середньої важкості; гіпогонадізм.

Метаболічна кардіопатія. Дисліпідемія.

Гормонозамісна терапія: з приводу гіпотиреозу- еутирокс 162,5 мкг за 40 хвилин до сніданку, контроль рівня ТТГ, Т4 вільного через 3 місяці; препарат антидіуретичного гормону- мінірін мелт 120 мкг по 1 таблетці 2 рази на добу; з приводу недостатності кори наднирникових залоз- преднізолон 10 мг 2 рази на день; з приводу гіпогонадізму- нібідо 1 ін'єкція на 12 тижнів; для корекції рівня сечової кислоти- аденурік 80 мг 1 раз на добу.

Висновки: Підвищення обізнаності про пангіпопітуїтарний синдром в інших спеціальностях медицини, окрім ендокринології, є важливим, оскільки нерозпізнана дисфункція гіпофіза значно впливає на фізичне та психологічне благополуччя. Хворі з пангіпопітуїтаризмом потребують пожиттєвої гормонозамісної терапії та постійного контролю рівня гормонів. Адекватна замісна терапія дозволяє підтримувати задовільний стан здоров'я пацієнта.

Список використаних джерел:

1. Schneider HJ, Aimaretti G, Kreitschmann-Andermahr I, Stalla G-K, Ghigo E. Hypopituitarism. *Lancet*. 2007;369(9571):1461–1470.
2. Regal M, Páramo C, Sierra SM, Garcia-Mayor RV. Prevalence and incidence of hypopituitarism in an adult Caucasian population in northwestern Spain. *Clin Endocrinol (Oxf)* 2001;(6):735–740.

ВПЛИВ ВОЄННОГО ЧАСУ НА ХАРЧУВАННЯ ТА РИЗИК ДЕФІЦИТУ ВІТАМІНІВ

Мазур Роман Максимович

здобувач вищої освіти І медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Мокрякова Марина Іванівна

асистентка кафедри гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Вітаміни є життєво важливими поживними речовинами, які беруть участь у численних біохімічних процесах в організмі. Їх дефіцит може призвести до серйозних проблем зі здоров'ям, включаючи ослаблення імунної системи, підвищену схильність до інфекцій, порушення роботи нервової та ендокринної систем, погіршення зору, а також зупинку росту та розвитку у дітей. Війна - це жахлива подія, яка несе за собою не лише людські втрати та руйнування, але й значні проблеми з продовольством та медичним забезпеченням. Це може призвести до поширення дефіцитних станів, пов'язаних з нестачею вітамінів.

Актуальність дослідження. стан, що виникає при нестачі вітамінів у організмі людини, як відомо з учбово-методичної літератури називають гіповітаміноз. За винятком вітаміну К і біотину (вітаміну Н), вони або не синтезуються, або синтезуються в недостатній кількості, прикладами є вітаміни В1, В6, РР і D. Вітаміни необхідні для нормального функціонування людського організму, і їх дефіцит може викликати цілий ряд проблем зі здоров'ям, від простих до дуже складних. Кожен вітамін має унікальну функцію та роль в організмі. Війна, як постійне джерело психоемоційного та фізичного виснаження, змушує організм витратити всі ресурси, балансує на межі можливостей. Обмежений або нестабільний доступ до якісного харчування, особливо в прифронтових зонах та на окупованих територіях, дефіцит продуктів, багатих на вітаміни, значно посилюють цю проблему. В таких умовах ризик гіповітамінозу зростає експоненційно, що негативно впливає на загальний стан здоров'я та емоційний фон людей. Збереження здоров'я та психоемоційного стану в умовах війни є пріоритетним завданням, яке потребує комплексного підходу[1].

Мета роботи. Дослідити, дефіцитні стани, пов'язаних з нестачею вітамінів, у військовий час.

Матеріали та методи. Для дослідження даного питання були проведені анонімне опитування та дані з відкритих джерел інформації.

Результати та їх обговорення. Було проведення опитування, у якому приймали участь люди жіночої статі – 56,5% та чоловічої – 43,5%. В основному дослідження охопило молодь віком від 16 до 21 року, яка склала 92% респондентів, а саме від 16 до 18 років — 36% та від 19 до 21 року — 58%. Та людей старше 21 року було, на жаль, лише 8%. На початку опитування було поставлене питання про їх самопочуття і результаті були такі: 22,3% - гарне самопочуття; 70,6% — задовільне та 7,1% - погано. Такі результати нас засмутили, ми почали задавати супутні запитання, для того щоб з'ясувати чому лише 22,3% серед людей, саме молодого віку, відчувають себе гарно. Серед запропонованих скарг на здоров'я, найчастіше обраним було загальна слабкість — 67,5%, а вже потім, головна біль — 8,3%; порушення сну — 7,6% та інше, серед якого поганий стан шкіри її сухість, поява вугрових висипань, крихкість нігтів,

ламкість, випадіння волосся - 16,6%. Про багато порушень можна сказати, що вони викликані стресом, особливо о такому віці, це можуть бути: екзамени та заліки, велика кількість домашніх завдань, тиск з боку батьків або викладачів, страх не виправдати очікувань, конкуренція з однолітками та ще дуже багато чого. Але є і серед скарг ті, які можуть бути викликані недостатністю саме вітамінів, а саме таких як вітамін А, С, Е, вітаміни великої групи В та інші. Після таких даних на минуле запитання доречно було б спитати як часто вони у свій раціон додають, окрім звичних для всіх продуктів, свіжі фрукти та ми були шоковані, що тільки 15,6% - вживають хоча б один фрукт щодня; 56,3% - декілька разів на тиждень, а 28,1% - рідше чим на тиждень. Останнім запитанням було, чи вживають вони якісь вітаміни у вигляді таблеток, капсул або драже, та результати були такі, що більша частина, а саме 73,5% - не вживають нічого з цього списку; 18,2 — вживають вітаміни та 8,3% - не вживають, але планують найближчим часом. Але потрібно зазначити, що самостійно призначати собі вітамінні препарати, суворо заборонено, це можна робити тільки під наглядом лікаря.

Висновки. Проаналізувавши дані опитування, ми отримали такий результат, що у більшості є проблеми з отриманням вітамінів у свій організм. Цей висновок ми зробили через ряд факторів таких як великий список симптомів гіповітамінозу та частоту щоденного вживання вітамінів. Військовий конфлікт може призвести до обмеження доступу до різноманітних продуктів харчування та незабезпеченості гармонійного раціону. Недостатність вітамінів може мати серйозні наслідки для здоров'я. Одним зі способів запобігання гіповітамінозу є раціональне харчування, що включає в себе різноманітні продукти, багаті на вітаміни. Однак, в умовах війни це може бути вкрай складно забезпечено. У таких ситуаціях можуть бути використані додаткові заходи, такі як розподіл вітамінних препаратів або спеціальних харчових добавок, щоб забезпечити необхідну кількість вітамінів для військових або людей, які постраждали від гіповітамінозу.

Список використаних джерел:

1. Вороніна Л.М., Десенко В.Ф., Мадієвська Н.М. та ін. Біологічна хімія. — Х., 2000; Козярін І.П. Вітаміни та здоров'я // Ваше здоров'я. — 2005. — № 7 (757); Внутренние болезни. Полный справочник / Под ред. Ю.Ю. Елисеєва. — М., 2005.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ДІЇ ФІТОЕСТРОГЕНІВ У ЖІНОК РЕПРОДУКТИВНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМ ОВАРІО-МЕНСТРУАЛЬНОГО ЦИКЛУ

Абдуллаєва Айгюн Сахіб кизи,
здобувачка магістерського освітнього ступеня
Харківський національний медичний університет, Україна

Писаренко Катерина Сергіївна,
здобувачка магістерського освітнього ступеня
Харківський національний медичний університет, Україна

Тіщенко Олександра Миколаївна,
кандидат медичних наук, асистент кафедри акушерства та гінекології №2
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність: У сучасних реаліях зростає тенденція щодо використання природних засобів для регулювання гормонального дисбалансу в жінок з порушенням оваріо-менструального циклу. Фітоестрогени мають естрогенну дію завдяки своїй структурі, яка імітує структуру естрадіолу. Спільною рисою всіх фітоестрогенів є наявність щонайменше двох гідроксильних груп у протилежних позиціях на молекулі, як у естрадіолу. Ці гідроксильні групи відповідають за взаємодію фітоестрогенів з лігандозв'язуючим доменом естрадіолових рецепторів. Наразі розглядають три рецептори естрадіолу – E α , E β та GPER (раніше GPR-30). Рослинні естрогени при взаємодії з рецепторами естрогену, будуть впливати на процеси в клітинах в залежності від типу рецептора [4]. Наприклад, E β -рецептори відповідають за апоптоз клітин, що може бути важливим для підтримки нормального циклу [1].

Окрім відновлення менструального циклу, фітоестрогени впливають на ряд інших порушень репродуктивної системи: ендометріоз, рак молочної залози, симптоми менопаузи та ін. [2,3].

Враховуючи це, дослідження деяких аспектів механізмів дії рослинних естрогенів у відновленні оваріо-менструального циклу жінок репродуктивного віку може мати велике значення для розвитку нових методів корекції та підтримки жіночого здоров'я.

Мета: Дослідження деяких аспектів механізму дії фітоестрогенів у жінок з порушенням оваріо-менструального циклу.

Матеріали та методи дослідження: Нами було досліджено 30 жінок репродуктивного віку з порушенням оваріо-менструального циклу віком від 25 до 36 років, що не мали соматичних захворювань. Учасниці дослідження були рандомізовані на три групи: основна, група порівняння та контрольна. Перша складалася з 10-ти жінок, що приймали фітоестрогени, друга – з 11-ти жінок, що приймали синтетичні гормони, третя – це контрольна група з 9-ти жінок, які не приймали препарати та не мали порушень оваріо-менструального циклу. Результативність корекції була досліджена шляхом вимірювання базальної температури у всіх трьох групах.

Результати дослідження та обговорення: На початку дослідження в основній та групі порівняння за результатами графіків базальної температури був ановуляторний цикл, а в контрольній двофазний менструальний цикл.

Згідно з дослідженням, у першій групі жінок, що приймала фітоестрогени, відновлення циклу відбулося протягом 4-6 місяців. Через 4 місяці у 6-ти з 10-ти учасниць встановився регулярний цикл з двофазним графіком базальної температури, у той час як у 4-х залишився ановуляторний цикл. Після ще 2-х місяців двофазний оваріо-менструальний цикл відновився в одній учасниці. Крім того, майже всі учасниці не мали рецидивів порушень менструації протягом року.

У другій групі протягом 2-х місяців при прийомі синтетичних гормонів цикл залишався ановуляторним. Проте, після відміни препаратів, у 5-ти з 11-ти учасниць цикл відновився та графік базальної температури став двофазним, а в 6-ти ніяких змін не відбулося. Також у більшості респонденток проявилися рецидиви менше ніж через рік.

У результаті дослідження було встановлено, що прийом фітоестрогенів сприяє більш довготривалому відновленню менструального циклу, але з більшою результативністю та зменшеним ризиком рецидивів порушень у порівнянні з прийомом синтетичних гормонів (рис. 1).

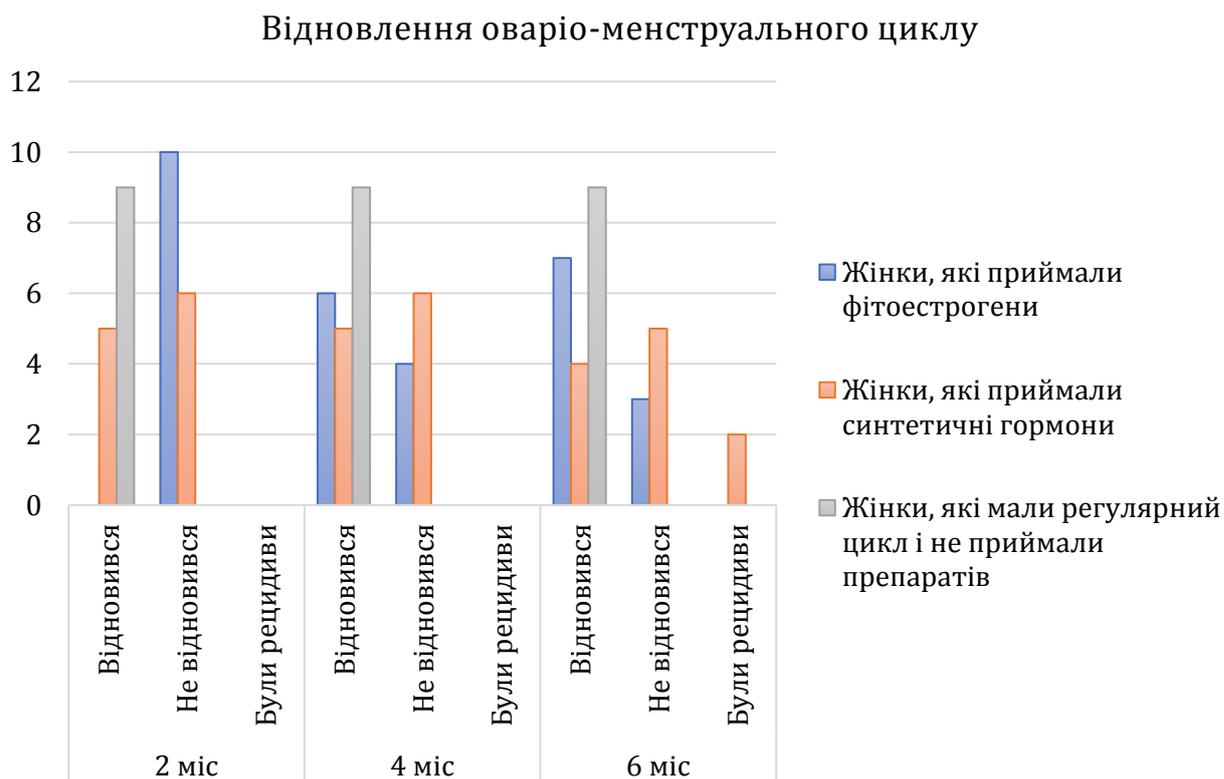

Рис. 1. Графік відновлення оваріо-менструального циклу протягом

Висновок: Результати цього дослідження свідчать, що фітоестрогени є ефективнішими від синтетичних гормонів у відновленні оваріо-менструального циклу та запобіганні рецидивам порушень. Це вказує на те, що використання фітоестрогенів може стати перспективним напрямком у корекції репродуктивних порушень. Їхній потенційний вплив на організм жінок із порушенням циклу може відкрити нові можливості для покращення якості життя та здоров'я багатьох пацієнток.

Список використаних джерел:

1. Desmawati D, Sulastri D. Phytoestrogens and Their Health Effect. Open Access Maced J Med Sci. 2019 Feb 14;7(3):495-499. DOI: 10.3889/oamjms.2019.044. PMID: 30834024; PMCID: PMC6390141.
2. Ludmila Křížová, Kateřina Dadáková, Jitka Kašparovská, Tomáš Kašparovský. Isoflavones. *Molecules* 2019, 24(6), 1076; DOI: 10.3390/molecules24061076
3. Ludovica Bartiromo, Matteo Schimberni, Roberta Villanacci, Jessica Ottolina, Carolina Dolci, Noemi Salmeri, Paola Viganò, Massimo Candiani. *Nutrients* 2021, 13(8), 2532; DOI: 10.3390/nu13082532
4. Marie-Chantal Canivenc-Lavier, Catherine Bennetau-Pelissero. Phytoestrogens and Health Effects. *Nutrients* 2023, 15(2), 317. DOI: 10.3390/nu15020317

ДОСЛІДЖЕННЯ КРОВОТЕЧ НА РАННІХ ТЕРМІНАХ ВАГІТНОСТІ

Оліфіренко Діана Єгорівна

здобувач вищої освіти І медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Білошапка Аріна Володимирівна

здобувач вищої освіти І медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Овчар Анастасія Валеріївна

здобувач вищої освіти І медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Нагута Людмила Олександрівна

канд.мед.наук, доцент
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Від 20% до 40% вагітних жінок страждають на кровотечі протягом першого триместру. Викидень і позаматкова вагітність є найпоширенішими діагнозами з симптомом кровотечі. Нездатність діагностувати позаматкову вагітність може мати небезпечні для життя наслідки для жінки.

Метою цієї статті є огляд анамнезу, результатів обстеження, варіантів лікування викидня та позаматкової вагітності.

Обговорення. Кровотеча на ранніх термінах вагітності є дуже тривожним симптомом, при якому жінка шукає впевненості в тому, що вона вагітна. Не завжди вдається поставити діагноз при першому зверненні. У деяких випадках потрібне повторне обстеження або направлення до гінеколога. Кровотеча на перших тижнях вагітності може бути пов'язана з імплантацією ендометрія. Більш рідкісні причини включають ураження шийки матки та піхви (наприклад, злоякісне новоутворення, ектропіон шийки матки, поліпи, інфекція) та інфекцію матки. Завжди слід враховувати гестаційну трофобластичну хворобу, особливо в умовах аномально підвищеного рівня хоріонічного гонадотропіну людини (ХГЛ) у сироватці крові або наведених результатів УЗД. Встановлення локалізації вагітності має життєво важливе значення, оскільки неправильна діагностика може мати потенційно небезпечні для життя наслідки.

Оцінка. Початкове обстеження жінки з вагінальною кровотечею на ранніх термінах вагітності повинно спочатку враховувати стабільність гемодинаміки та ступінь болю чи кровотечі. Пацієнта з гемодинамічною нестабільністю необхідно негайно доставити до відділення невідкладної допомоги. Важливо визнати, що молоді жінки можуть зазнати значної втрати крові до того, як з'являться будь-які ознаки гемодинамічної нестабільності.

Найбільш вірогідними діагнозами гемодинамічно нестабільної пацієнтки з кровотечею на ранніх термінах вагітності є розрив позаматкової вагітності, неповний викидень із «цервікальним шоком» (парасимпатична стимуляція, викликана продуктами в цервікальному зіві, що призводить до гіпотензії та брадикардії) або масивна вторинна кровотеча після викидня. Необхідно провести огляд за допомогою

дзеркала і видалити з шийки матки будь-які продукти зачаття. Цим пацієнтам може терміново знадобитися оперативне втручання з відсмоктуванням, лапароскопією або лапаротомією. У гемодинамічно стабільного пацієнта більш детальну оцінку можна провести в стаціонарі.

Анамнез. Важливо оцінити ймовірний термін вагітності, об'єм крововтрати та будь-які супутні больові симптоми. Непритомність, біль у грудях та задишка можуть вказувати на анемію внаслідок значної крововтрати, а біль у плечі може бути пов'язаний з внутрішньочеревною кровотечею.

Фактори ризику позаматкової вагітності включають:

- поточне використання внутрішньоматкової спіралі або міні-пілі;
- вагітність в результаті допоміжних репродуктивних технологій;
- наявність в анамнезі інфекцій органів малого тазу або інфекцій, що передаються статевим шляхом, або хірургічних втручань на маткових трубах;
- попередня позаматкова вагітність.

Мазок з шийки матки в анамнезі має значення, особливо якщо будь-яка аномальна кровотеча також мала місце поза вагітністю. Певні захворювання, такі як погано контрольований діабет і захворювання щитоподібної залози, пов'язані з підвищеним ризиком викидня.

Після первинної оцінки на предмет наявності ознак гемодинамічної нестабільності та анемії, під час огляду живота можуть бути виявлені болючість, ущільнення або ригідність, а також ознаки розтягнення. Дно можна буде прощупати над лобковим симфізом, коли матка досягне розміру, що відповідає 12-тижневому терміну вагітності. Його можна пропальпувати раніше цього терміну у випадку багатоплідної вагітності, гестаційної трофобластичної хвороби або за наявності інших утворень в малому тазі чи матці, таких як фіброміома або кіста яєчника.

Для оцінки кількості та походження кровотечі, що триває, проводиться гінекологічне дослідження. Піхву та шийку матки слід оглянути на предмет інших причин кровотечі (наприклад, поліпів). Тканини, присутні у відкритому цервікальному каналі, завжди повинні бути видалені і відправлені на гістопатологічне дослідження для підтвердження наявності збереженого поліпозу шийки матки. Бімануальне дослідження дозволяє оцінити розмір матки, розширення шийки матки, болючість тазу та болючість при рухах шийки матки. Болючість тазу та шийки матки при рухах потребує негайного подальшого обстеження та обговорення зі спеціалістом.

Поєднання ультразвукової оцінки та вимірювання рівня хоріонічного гонадотропіну у сироватці крові необхідне для визначення локалізації та спроможності ранньої вагітності, коли у жінки є кровотеча. Дослідження групи крові матері та статусу антитіл визначить необхідність введення імуноглобуліну Rh D. Рівень хоріонічного гонадотропіну у сироватці пропорційно зростає до шести-семи тижнів вагітності, збільшуючись щонайменше на 66% кожні 48 годин. Після повторних вимірювань з інтервалом 48–72 години зниження ХГЛ відповідає нежиттєздатній вагітності, але не вказує на те, чи є вагітність невдалою внутрішньоматковою вагітністю чи інволюційною позаматковою. Платоподібне або дуже повільне підвищення рівня хоріонічного гонадотропіну (<50% за 48 годин) свідчить про позаматкову або завмерлу внутрішньоутробну вагітність. На трансвагінальному ультразвуковому дослідженні гестаційний мішок зазвичай видно через чотири тижні та три дні після останньої менструації за умови, що дати правильні та менструальний цикл регулярний. Нежиттєздатна вагітність діагностується на ультразвуковому дослідженні за однієї або обох із наведених нижче

обставин: живий плід не видно в гестаційному мішку, де середній діаметр мішка >25 мм, або видимий полюс плода з довжиною від верхньої частини голови до сідниць >7 мм, без серцевої діяльності плода після періоду спостереження щонайменше 30 секунд. Якщо гестаційний мішок не видно в матці, слід ретельно оглянути придатки, бо утворення в них є найпоширенішим ультразвуковим виявленням при позаматковій вагітності, наявне в >88% випадків.

Вагітність невідомої локалізації. Якщо на трансвагінальному ультразвуковому дослідженні немає жодних ознак внутрішньо- або позаматкової вагітності, а також не спостерігається явного утримання залишкових продуктів зачаття, вагітність визначається як вагітність невідомої локалізації. За цих обставин можливі три сценарії: внутрішньоутробна вагітність позаматкова вагітність, невдала вагітність невідомої локалізації. Під час інтерпретації результату сканування жінки з вагітністю невідомої локалізації є докази того, що рівні хоріонічного гонадотропіну у сироватці крові дорівнюють нулю і 48 годин є корисними для діагностики позаматкової локалізації. Поки місце розташування не визначено, у жінки з вагітністю невідомої локалізації може бути позаматкова вагітність. Тому важливо повторно дослідити жінку, якщо симптоми змінилися. Жінки, у яких рівень хоріонічного гонадотропіну стає плато або з'являються нові, чи погіршуються клінічні симптоми, потребують направлення для обстеження спеціаліста. Клінічні симптоми можуть вимагати госпіталізації на час проведення подальших досліджень.

Варіанти лікування загрози викидня включають медикаментозне та хірургічне лікування. Залежно від обраного методу, необхідне подальше спостереження для перевірки повної евакуації матки. Цей процес вимагає оцінки будь-якої кровотечі, що триває, з підтвердженням того, що шийка матки закрита, і, за необхідності, проведення трансвагінального ультразвукового дослідження для виключення залишків плодового яйця. Вичікувальне ведення передбачає надання можливості природному процесу вигнання плодового яйця з матки без втручання. Жінка повинна бути проінформована про очікувану тривалість процесу, симптоми болю та кровотечі, які вона може відчувати, а також про те, як звернутися за невідкладною медичною допомогою. Поточний огляд слід проводити через один-два тижні, і якщо біль і кровотеча припинилися, повторний аналіз сироватки крові на ХГЛ слід провести через три тижні. Якщо результат позитивний, може знадобитися подальше обстеження за допомогою серійних вимірювань ХГЛ, щоб переконатися, що рівень ХГЛ знизився до негативного, або ультразвукове сканування, щоб оцінити, чи не залишилося плодового яйця. Медикаментозне лікування включає використання мізопростолу (аналог простагландину E1), який виявився високоефективним для медикаментозної евакуації матки при вагінальному або пероральному застосуванні. У деяких випадках медикаментозне лікування протипоказане, наприклад, жінкам, які приймають антикоагулянти. Хірургічна евакуація є методом вибору для жінок з кровотечею або сепсисом. Жінка може обрати хірургічну евакуацію, щоб уникнути болю, кровотечі та затягування процесу. Ускладнення хірургічної евакуації включають анестезіологічні ризики, кровотечу, перфорацію, затримку посліду та ендометрит.

95% позаматкових вагітностей локалізуються в матковій трубі. Інші, більш рідкісні місця, включають шийку матки, яєчники, інші ділянки черевної порожнини або шрам на матці після кесаревого розтину. Рідко позаматкова вагітність може співіснувати з внутрішньоматковою вагітністю (гетеротопічна вагітність). Варіанти лікування трубної позаматкової вагітності включають хірургічне втручання (сальпінгоектомія або сальпінгостомія), медикаментозне лікування метотрексатом.

Хірургічне втручання необхідне пацієнтам з нестабільною гемодинамікою, з ознаками розриву, після невдалого медикаментозного лікування та за наявності протипоказань до терапії метотрексатом (включаючи можливість недотримання режиму спостереження). У жінок, які перенесли сальпінгостомію, рівень ХГЛ слід вимірювати щотижня до отримання негативного результату через можливість збереження тканин вагітності в ураженій трубі. У випадку сальпінгоектомії зазвичай достатньо гістологічного підтвердження трубної вагітності. Близько третини пацієнток з позаматковою вагітністю підходять для медикаментозного лікування метотрексатом. Ці жінки повинні бути гемодинамічно стабільними, дотримуватися режиму лікування та спостереження, в ідеалі мати рівень ХГЛ <5000 МО/л. Успішність лікування становить до 85%, що аналогічно сальпінгостомії. До 15% жінок можуть потребувати хірургічного втручання. Поточна фертильність протягом двох-трьох років після хірургічного або медикаментозного лікування позаматкової вагітності виявляється подібною в групах метотрексату, сальпінготомії та сальпінгоектомії.

Ведення резус-негативних пацієнтів. Імуноглобулін Rh D показаний для профілактики сенсibiliзації до резус-фактора у резус-негативних жінок. 250 МО Rh D необхідно вводити у першому триместрі при сенсibiliзуючих випадках, таких як викидень, позаматкова вагітність, переривання вагітності та забір зразків ворсин хоріона.

Висновок. Кровотеча на ранніх термінах вагітності може викликати велике занепокоєння та страждання для жінки, її партнера та родини, особливо якщо встановлено діагноз нежиттєздатної вагітності. Важливо, щоб вагітність проходила безпечно та делікатно, а жінка та її родина отримували належну підтримку протягом цього часу.

Список використаних джерел:

1. Physician A. F. Early pregnancy bleeding. Australian Family Physician. URL: <https://www.racgp.org.au/afp/2016/may/early-pregnancy-bleeding> (date of access: 28.04.2024).

ЕНДОМЕТРІОЗ: ГЕНЕТИЧНА СКЛАДОВА ПРОБЛЕМИ ТА КОМОРБІДНІСТЬ

Грежинець Максим Васильович

здобувач вищої освіти медичного факультету
Буковинський державний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Дубик Людмила Василівна

доктор філософії, асистент кафедри акушерства та гінекології
Буковинський державний медичний університет, Україна

Вступ: Ендометріоз є виснажливим хронічним гінекологічним захворюванням, що характеризується наявністю ендометріоподібної тканини поза маткою. Симптоми ендометріозу часто включають дисменорею, тазовий біль і безпліддя. Ендометріоз є поширеним і недостатньо діагностованим захворюванням, яке вражає приблизно 10-15% жінок репродуктивного віку та до 20-30% серед жінок, які страждають на безпліддя.

Етіологія ендометріозу є складною та недостатньо вивченою, однак аномалії в імунній системі жінок з ендометріозом виявляються постійно та можуть відображати хронічну запальну реакцію на наявність ектопічного ендометрію.

У той час як етіологія ендометріозу в основному невідома, найбільш широко прийнятою гіпотезою патогенезу ендометріозу є теорія ретроградної менструації, яка передбачає дисемінацію клітин ендометрію в області таза через маткові труби. Однак, оскільки ретроградна менструація присутня у багатьох жінок, і лише у частини жінок розвивається ендометріоз, були запропоновані інші причини, включаючи аберації в імунній системі пацієнтів з ендометріозом, що запобігають очищенню ектопічних клітин ендометрію та дозволяючи їм імплантуватись, вижити та існувати поза межами матки.

Багато досліджень досліджували (ауто) імунологічну патологію ендометріозу; однак існує недостатнє розуміння спільних біологічних шляхів між ендометріозом та аутоімуними захворюваннями, що могло б пояснити збільшення супутніх захворювань. Дослідження показали, що клітини не піддаються імунному нагляду шляхом аналізу перитонеального середовища при ендометріозі.

Було виявлено аномалії майже всіх типів імунних клітин, включаючи підвищення рівня перитонеальних нейтрофілів і макрофагів, зниження цитотоксичної функції природних клітин-кілерів і аномальну кількість Т- і В-лімфоцитів, які сприяють росту ендометріозних клітин, підтримці, інвазії та ангиогенезу. Крім того, є докази підвищення рівня ряду аутоантитіл у жінок з ендометріозом, що викликає ентузіазм серед дослідників у дослідженні їх потенційної ролі як біомаркерів ендометріозу.

Актуальність: Поширеність ендометріозу серед жінок ускладнюється обмеженими можливостями до лікування цієї патології та недостатнім розумінням патомеханізмів виникнення та перебігу ендометріозу. Задля формування кращих стратегій виявлення, лікування та попередження ендометріозу почали досліджувати фактори що можуть бути асоційовані із його появою. Таким чином, була сформована гіпотеза про те, що жінки, уражені ендометріозом, мають розлади імунної системи, і такий зв'язок між ендометріозом та аутоімуними захворюваннями був запропонований кількома дослідженнями.

Припускають також, що вираженість симптомів може бути асоційована з психологічними розладами, наприклад у випадку депресії та тривожних розладів.

Надійна кількісна оцінка зв'язку між ендометріозом і аутоімунними захворюваннями, генетичними факторами та психологічним станом може посприяти покращенню загального розуміння проблематики ендометріозу і розробки нових засобів діагностики та, можливо, лікування ендометріозу.

Мета: Виявити зв'язки між генетичними особливостями пацієнток та ймовірністю виникнення ендометріозу та важкістю симптомів. Оцінити взаємозв'язки між ендометріозом та типовою коморбідною патологією – аутоімунними захворюваннями, хронічними запальними змінами та психічними розладами, зокрема тривожністю та депресією

Матеріали і методи: Пошук літератури здійснено за допомогою електронних баз даних PubMed, Web-of-science та Google Scholar.

Огляд літератури: Оскільки ендометріоз є генетично детермінованим ряд досліджень аналізували гени-кандидати, які можна було б назвати причинами виникнення ендометріозу. Іншим вектором дослідження став пошук зв'язку між генами аутоімунної патології та ендометріозом.

Було виявлено, що гени, такі як RTPN22, які, як було встановлено, пов'язані з ревматоїдним артритом, також із статистичною достовірністю пов'язані з ендометріозом у порівнянні з контрольною групою без ендометріозу. Також повідомляється, що алелі HLA, які найчастіше асоціюються з аутоімунними захворюваннями, також пов'язані з ендометріозом.

На жаль, ці дослідження часто включали невеликі розміри вибірки, погано визначену етнічну приналежність і обмежене генотипування локусів. Важливо, що ці гени, пов'язані з аутоімунними захворюваннями, не були зареєстровані в надійних широкомасштабних загальногеномних дослідженнях асоціації ендометріозу.

Мета-аналіз загальногеномного дослідження асоціацій, включаючи 60 674 випадки та 701 926 контрольних осіб європейського та східноазіатського походження, ідентифікував 42 значущі локуси для всього генома, що містять 49 різних сигналів асоціації. Виявлені сигнали пояснювали до 5,01% дисперсії захворювання та регулювали експресію або метилювання генів в ендометрії та крові, багато з яких були пов'язані зі сприйняттям болю (SRP14/BMF, GDAP1, MLLT10, BSN та NGF).

Спостерігались значні генетичні кореляції між ендометріозом та 11 хворобливими станами, включаючи мігрень, хронічний біль у спині та фіброміалгію, а також запальними станами, включаючи астму та остеоартрит. Генетичний аналіз багатьох ознак виявив суттєвий спільний «банк» варіантів генів, пов'язаних з ендометріозом і хронічним болем та аутоімунною патологією.

Що до аналізу психологічної коморбідності – переглянуті статті щодо зв'язку між ендометріозом і симптомами депресії та тривоги статті показали поширеність у діапазоні від 9,8 до 98,5% для симптомів депресії та від 11,5 до 87,5% для тривоги. Якість життя пацієнток з ендометріозом була суттєво порушена, незалежно від інструменту, який використовувався для оцінки.

Пацієнти з ендометріозом відчували значно більше симптомів депресії (0,71 (95% довірчий інтервал [CI] 0,36-1,06)) і (SMD 0,60 (95% CI 0,35-0,84)) порівняно зі здоровими особами групи контролю. Не було виявлено відмінностей при порівнянні пацієнтів з ендометріозом та іншими пацієнтами з хронічним тазовим болем (SMD -0,01 [95% ДІ -0,17 до 0,15] та SMD -0,02 [95% ДІ -0,22 до 0,18]). Один з проаналізованих

систематичних оглядів підтверджує припущення, що симптоми депресії та тривоги часто виникають у пацієнтів з ендометріозом і пов'язані з хронічним болем.

Виявлено дані що дозволяють припустити зв'язок ендометріозу із низкою аутоімунних захворювань, включаючи системний червоний вовчак, синдром Шегрена, ревматоїдний артрит, целиацію, розсіяний склероз та хворобу Аддісона. Водночас, варто враховувати що якість доказів попри статистичну значимість не однакова для кожного зареєстрованого аутоімунного захворювання, пов'язаного з ендометріозом.

Іншою проблемою є труднощі у встановленні часового зв'язку між ендометріозом та аутоімунними захворюваннями, тобто визначити порядок розвитку та прояву захворювання, а також потенційний причинно-наслідковий зв'язок чи спільну патофізіологію. У перехресних дослідженнях і дослідженнях типу «випадок-контроль» тимчасовий зв'язок між цими двома станами було неможливо визначити, оскільки дизайн цих досліджень не включав час встановлення діагнозу. Більше того, існує середня затримка в 7 років між появою симптомів ендометріозу та його діагностикою, а деякі аутоімунні захворювання, можуть залишатися невиявленими роками, що створює більшу проблему для визначення точного часу початку захворювання, щоб встановити часову послідовність між ними.

Висновки: Докази нашого систематичного огляду обсерваційних популяційних досліджень свідчать про підвищений ризик супутніх аутоімунних захворювань у пацієток з ендометріозом.

Оскільки більшість досліджень ендометріозу охоплює жінок репродуктивного віку, потрібні триваліші подальші дослідження, щоб з'ясувати справжній ризик аутоімунних захворювань, які можуть виникнути після менопаузи. Більші подальші дослідження також допоможуть зрозуміти, чи є ендометріоз фактором ризику чи наслідком аутоімунних захворювань, чи ці два типи розладів мають спільний патологічний механізм і шляхи, що призводять до їх спільного виникнення.

Генетичні та біологічні дослідження імунологічних дисфункцій у контексті ендометріозу можуть покращити наш розуміння патогенезу обох станів і, якщо спостерігається спільне патогенне походження, сприяти ідентифікації нових терапевтичних і діагностичних цілей.

Наш огляд показує, що ендометріоз пов'язаний із симптомами депресії та тривоги та порушенням якості життя людини. Широкі корелюючі фактори змінюють результати психічного здоров'я, вказуючи на складний зв'язок між хворобою та психологічним здоров'ям пацієнтів.

Щоб отримати найкращі докази, ми рекомендуємо майбутні популяційні дослідження для подальшого вивчення асоціацій між ендометріозом та аутоімунними захворюваннями шляхом застосування підходу проспективного когортного дослідження з тривалим періодом спостереження, великою досліджуваною популяцією, суворою констатацією захворювання на основі лікарняних діагностичних записів (бажано хірургічна діагностика ендометріозу та тести на біомаркери певних аутоімунних захворювань), ретельно відібране захворювання - вільний контроль і хороше налаштування для потенційних факторів, що перешкоджають. Загальногеномне дослідження асоціації ендометріозу та аутоімунних захворювань може допомогти встановити потенційний причинно-наслідковий зв'язок між ними.

Необхідні цілеспрямовані дослідження генетично регульованих механізмів, спільних між ендометріозом та іншими хворобливими станами, щоб сприяти розробці нових методів лікування та полегшити раннє симптоматичне втручання.

Список використаних джерел:

1. Shigeshi, N., Kvaskoff, M., Kirtley, S., Feng, Q., Fang, H., Knight, J. C., Missmer, S. A., Rahmioglu, N., Zondervan, K. T., & Becker, C. M. (2019). The association between endometriosis and autoimmune diseases: a systematic review and meta-analysis. *Human reproduction update*, 25(4), 486–503. <https://doi.org/10.1093/humupd/dmz014>
2. van Barneveld, E., Manders, J., van Osch, F. H. M., van Poll, M., Visser, L., van Hanegem, N., Lim, A. C., Bongers, M. Y., & Leue, C. (2022). Depression, Anxiety, and Correlating Factors in Endometriosis: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal of women's health* (2002), 31(2), 219–230. <https://doi.org/10.1089/jwh.2021.0021>
3. Szyplowska, M., Tarkowski, R., & Kułak, K. (2023). The impact of endometriosis on depressive and anxiety symptoms and quality of life: a systematic review. *Frontiers in public health*, 11, 1230303. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1230303>
4. Rahmioglu, N., Mortlock, S., Ghiasi, M., Møller, P. L., Stefansdottir, L., Galarneau, G., Turman, C., Danning, R., Law, M. H., Sapkota, Y., Christofidou, P., Skarp, S., Giri, A., Banasik, K., Krassowski, M., Lepamets, M., Marciniak, B., Nõukas, M., Perro, D., Sliz, E., ... Zondervan, K. T. (2023). The genetic basis of endometriosis and comorbidity with other pain and inflammatory conditions. *Nature genetics*, 55(3), 423–436. <https://doi.org/10.1038/s41588-023-01323-z>
5. Tang, T., Zhong, Y., Xu, S., & Yu, H. (2024). Causal effects of endometriosis on SLE, RA and SS risk: evidence from meta-analysis and Mendelian randomization. *BMC pregnancy and childbirth*, 24(1), 162. <https://doi.org/10.1186/s12884-024-06347-9>

ІНДИВІДУАЛЬНА АНАТОМІЧНА МІНЛИВІСТЬ ПЛОЩІ ШЕСТИКУТНИКА ОБЛИЧЧЯ У ЛЮДЕЙ З РІЗНИМ КРАНІОТИПОМ

Якименко Руслан Олегович
аспірант

Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна

Вовк Олег Юрійович
д-р.мед.наук, професор

Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна

Вступ. З розвитком сучасних методів інструментальних досліджень, стало можливим, отримати прижиттєву краніометричну характеристику черепа людини. Виходячи з цього, дослідження індивідуальної анатомічної мінливості лицевого скелету з урахуванням статі та існуючого краніотипу є вкрай важливим та актуальним завданням сьогодення [1-8].

Ціль роботи. Встановити актуальну прижиттєву характеристику форми та розмірів площі шестикутника лицевого відділу черепа людини зрілого віку в залежності від статі та краніотипу.

Матеріали та методи. Матеріалом для проведення дослідження слугували сухі кісткові препарати цілісного або фрагментованого черепа людини обох статей у кількості 39 одиниць, з колекції кафедри анатомії людини ХНМУ, та результати КТ-досліджень голови людей зрілого віку без існуючих патологій кісткової тканини, загальним об'ємом – 85 спостережень, які отримані з лікувально-діагностичних центрів що мають договори про співробітництво з кафедрою анатомії людини ХНМУ. В нашій роботі використана класифікація вікової періодизації життя людини, де до зрілого віку відносяться чоловіки – 22-60 років, жінки – 21-55 років. Дана класифікація рекомендована Міністерством охорони здоров'я України (лист №08.01-22/2472 від 09.12.2008 року).

Задля дослідження індивідуальної анатомічної мінливості лицевого відділу черепа та зубощелепного апарату проводився розрахунок краніометричних індексів зі встановленням існуючих краніотипів.

Наша робота присвячена встановленню ознак індивідуальної анатомічної мінливості структур що відносяться до лицевого відділу черепа, для цих структур, більш сприятливе краніотипування що отримується за розрахунком основного лицьового індексу по формулі Гарсона-Кольмана:

$$\text{Ind}_{\text{осн.лиц.}} = \frac{\text{Висота обличчя } (n - gn)}{\text{Ширина обличчя } (zy - zu)} * 100$$

Даний індекс дозволяє розподілити матеріал за наступними краніотипами: еуріпрозопи (широколиці) – 84,9 та менше; мезопрозопи (середні форми) – від 85,0 до 89,9; лептопрозопи (довгі або вузькі форми обличчя) – 90,0 та більше.

Задля деталізації характеристики форми обличчя та зубощелепного апарату при дослідженні лицевого скелету нами використовувався шестикутник обличчя або неправильна геометрична фігура з шістьма сторонами яка будується за допомогою базових краніометричних точок цього відділу черепа (рис.1).

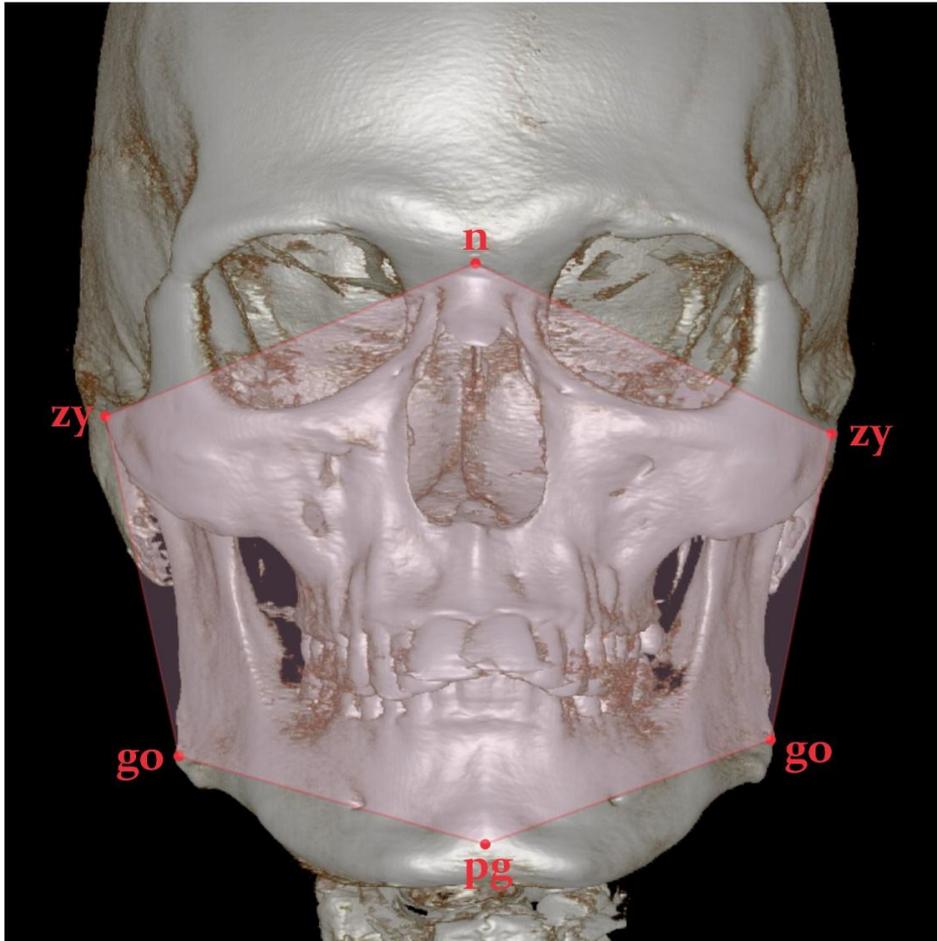

Рис. 1. Шестикутник обличчя

Результати та обговорення. Після побудови шестикутників обличчя, на кожному препараті розраховували площу цієї геометричної фігури, а отримані діапазони піддавали статистичній обробці (табл. 1).

Таблиця 1

Діапазон та статистичні показники площі шестикутника обличчя людини зрілого віку

Дослід. показник		Краніотип	Лептопрозопи	Мезопрозопи	Еуріпрозопи
		чол.	жін.	чол.	жін.
Площа (мм ²)	чол.		8535,6-8865,4	8654,7-8925,4	8824,5-9258,9
	жін.		8374,5-8695,4	8491,7-8854,5	8724,3-9057,4
\bar{x}	чол.		8694,5	8778,6	9056,5
	жін.		8542,3	8687,5	8923,7
σ	чол.		18,33	19,85	17,54
	жін.		19,24	17,93	16,89
m_x	чол.		5,08	4,32	3,25
	жін.		5,80	3,82	3,19

Встановлено, що площа шестикутника обличчя у людей зрілого віку з лептопрозопічним краніотипом варіює у чоловіків від 8535,6 мм² до 8865,4 мм², у жінок – від 8374,5 мм² до 8695,4 мм²; при цьому, у мезопрозопів чоловіків показчик поступово збільшується до діапазону від 8654,7 мм² до 8925,4 мм², у жінок – від 8491,7 мм² до 8854,5 мм²; у представників з еуріпрозопічним типом будови черепа цей

параметр прагне до максимальних значень та у чоловіків, коливається на рівні від 8824,5 мм² до 9258,9 мм², у жінок – від 8724,3 мм² до 9057,4 мм². Результати статистичного аналізу підтверджували значущість отриманих закономірностей. Так, найменшою у чоловіків, є площа шестикутника у лептопрозопів, яка дорівнює $\bar{x} = 8694,5$ мм² при $\sigma = 18,33$ та $m_{\bar{x}} = 5,08$, у мезопрозопів вона досягає $\bar{x} = 8778,6$ мм² при $\sigma = 19,85$ та $m_{\bar{x}} = 4,32$, а у еуріпрозопів тієї ж статі, зростає до абсолютного максимуму – $\bar{x} = 9056,5$ мм² при $\sigma = 17,54$ та $m_{\bar{x}} = 3,25$; в свою чергу, у жінок, спостерігались зменшенні показники в усіх групах, зі збереженням напрямку змін у залежності від краніотипу. У жінок лептопрозопів площа шестикутника складала $\bar{x} = 8542,3$ мм² при $\sigma = 19,24$ та $m_{\bar{x}} = 5,08$, у мезопрозопів – $\bar{x} = 8687,5$ мм² при $\sigma = 17,93$ та $m_{\bar{x}} = 3,82$, тоді як, у еуріпрозопів – $\bar{x} = 8923,7$ мм² при $\sigma = 16,89$ та $m_{\bar{x}} = 3,19$ (рис. 2).

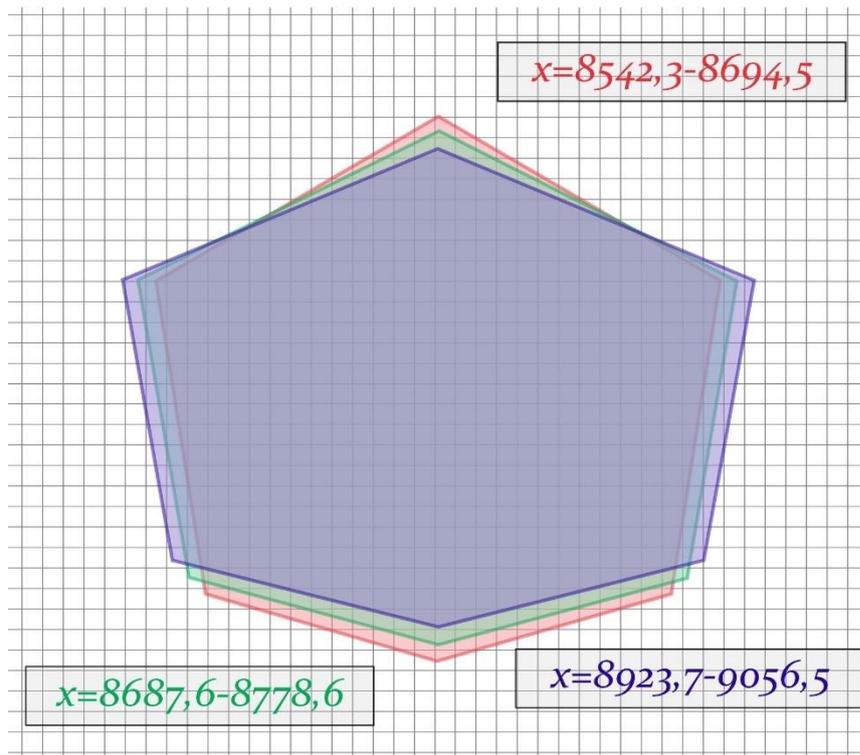

Рис. 2. Схематичне співвідношення форми та площі шестикутників обличчя людини зрілого віку з різним краніотипом: червоний колір – лептопрозоп; зелений колір – мезопрозоп; синій колір – еуріпрозоп

Висновки. Отже, не зважаючи на досить значну перевагу у повздовжніх та висотних параметрах, мінімальні значення площі шестикутника обличчя, встановлені у представників лептопрозопічного краніотипу, параметр прагнув до збільшення у мезопрозопів, але досягав пікових значень у еуріпрозопів, за рахунок переважання у останніх поперечних та широтних розмірів.

Список використаних джерел:

1. Вовк Ю.М. Індивідуальна анатомічна мінливість та її клініко-морфологічне значення: монографія / Ю.М. Вовк, О.Ю. Вовк Харків: ФОП Бровін О.В., 2019. – 187 с.
2. Сазонова О.М. Індивідуальна анатомічна мінливість коміркової дуги нижньої щелепи у людей зрілого віку / О.М. Сазонова // Український журнал медицини, біології та спорту. – 2019. – Т.4, №2 (18). – С. 87-93.
3. Анатомія людини : підручник : у 3 т. Т. 1 / А.С. Головацький, В.Г. Черкасов, М.Р. Салін, А.І. Парахін, О.І. Ковальчук. – Вид. 3. – Вінниця: Нова книга, 2013. – 368 с.

4. Gunas I, Shinkaruk-Dykovytska MM, Kotsyura OO, Orlovskiy VO, Dmytrenko SV, Shayuk AV, Glushak AA. Differences of craniotype distribution and types of face among apparently healthy men from different regions of Ukraine. *Folia Morphol (Warsz)*. 2017;76(3):473-477.
5. Sazonova O, Vovk OYu, Vovk YuM, Hordiichuk D, Dubina S. Craniometric characteristic of the visceral skull in adulthood. *Biomedical and Biosocial Anthropology*. 2018. (32): 5–12.
6. Del Bove A, Menéndez L, Manzi G, Moggi-Cecchi J, Lorenzo C, Profico A. Mapping sexual dimorphism signal in the human cranium. *Sci Rep*. 2023;13(1):16847. Published 2023 Oct 6. doi:10.1038/s41598-023-43007-y
7. Lo LJ, Weng JL, Ho CT, Lin HH. Three-dimensional region-based study on the relationship between soft and hard tissue changes after orthognathic surgery in patients with prognathism. *PLoS One*. 2018;13(8):e0200589.
8. Rupperti S, Winterhalder P, Krennmair S, Holberg S, Holberg C, Mast G, Rudzki I. Changes in the facial soft tissue profile after maxillary orthognathic surgery. *J Orofac Orthop*. 2022 May;83(3):215-220.

ЛІКУВАННЯ РОЗСІЯНОГО СКЛЕРОЗУ МОНОКЛОНАЛЬНИМИ АНТИТІЛАМИ

Олефіренко Анна Сергіївна

здобувач вищої освіти І медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Максименко Анастасія Володимирівна

здобувач вищої освіти І медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Тихонова Людмила Володимирівна

канд. мед. наук, доцент кафедри неврології
Харківський національний медичний університет, Україна

Розсіяний склероз залишається важливою проблемою сучасної медицини через його поширеність та серйозний вплив на якість життя пацієнтів. За даними світової статистики, поширеність розсіяного склерозу зростає з кожним роком, що ставить під загрозу працездатність тисяч людей по всьому світу. Стандартні методи лікування часто не забезпечують повного контролю над симптомами, що підкреслює необхідність пошуку нових терапевтичних стратегій [1]. У зв'язку з несприятливою динамікою захворювання та необхідністю удосконалення методів лікування, дослідники все більше акцентують увагу на значущості моноклональних антитіл.

У науковій літературі є численні докази того, що розсіяний склероз є аутоімунним захворюванням. Один із основних критеріїв цього аутоімунного захворювання - це наявність конкретного аутоантигену у всіх пацієнтів, які страждають на цю хворобу. Введення аутоантитіл або Т-клітин індукують аутоімунну реакцію у нормальних тварин. Ці підходи були випробувані на тваринних моделях розсіяного склерозу з різними результатами [2, 3]. Існує кореляція між наявністю аутоантигену або аутореактивних Т-клітин із активністю захворювання. Крім того, існує асоціація розсіяного склерозу з іншими аутоімунними захворюваннями, такими як міастенія [4] та цукровий діабет [5]. Враховуючи виявлену аутоімунну природу розсіяного склерозу, застосування моноклональних антитіл є перспективним шляхом у лікуванні цього захворювання.

У своєму науковому дослідженні G. J. V. Nossal з J. Lederberg обґрунтували клональну теорію шляхом вивчення реакції окремих клітин на стимуляцію антигенами. Автори використовували методи культури клітин та імунологічного аналізу, спостерігаючи зміни у виробництві антитіл. Це дозволило їм встановити, що кожна клітина імунної системи має свою власну специфічність і виробляє лише один вид антитіл [6]. Враховуючи цей факт, моноклональні антитіла можуть бути спрямовані на конкретні антигени, що сприяє точному та ефективному впливу на патологічні процеси, пов'язані з розсіяним склерозом.

У дослідженні, яке було проведене під керівництвом доктора Давіда Бейкера та його колег, використовувалися моделі тварин, які характеризуються пошкодженням мієлінових оболонок, таких як миші з експериментальним розсіяним склерозом.. Після введення моноклональних антитіл проводили мікроскопічні дослідження нервової тканини для оцінки стану мієлінових оболонок та мієлінізованих волокон. Це включало оцінку ступеня демієлінізації, рівня запалення та інших патологічних

змін. Експериментальні дослідження на моделях тварин продемонстрували певні позитивні зміни у ході захворювання, що дозволяє отримати детальні дані про вплив моноклональних антитіл на мієлін [7].

Аналіз наведених досліджень підтверджує, що лікування розсіяного склерозу моноклональними антитілами є ефективним методом терапії. Вони сприяють зменшенню запалення в центральній нервовій системі та захисту мієлінових оболонок нервів, що може призвести до поліпшення стану пацієнтів та зниження ризику рецидивів захворювання.

Список використаних джерел:

1. Stephen L. Hauser, Bruce A.C Cree. Treatment of Multiple Sclerosis: A Review. *PubMed Central (PMC)*. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7704606/> (date of access: 26.04.2024).
2. Saeki Y, Mima T, Sakoda S, et al. Transfer of multiple sclerosis into severe combined immunodeficiency mice by mononuclear cells from cerebrospinal fluid of the patients. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. 1992;89(13):6157–6161.
3. Hao Q, Saida T, Nishimura M, Ozawa K, Saida K. Failure to transfer multiple sclerosis into severe combined immunodeficiency mice by mononuclear cells from CSF of patients. *Neurology*. 1994;44(1):163–165.
4. Lo R, Feasby TE. Multiple sclerosis and autoimmune diseases. *Neurology*. 1983;33(1):97–98.
5. Warren S, Warren KG. Multiple sclerosis and associated diseases: a relationship to diabetes mellitus. *Canadian Journal of Neurological Sciences*. 1981;8(1):35–39.
6. Nossal G.J.V., Lederberg J. Antibody Production by Single Cells. *Nature*. :1958. doi: 10.1038/1811419a0.
7. De Jager P.L., Jia X., Wang J., de Bakker P.I., Ottoboni L., Aggarwal N.T., Piccio L., Raychaudhuri S., Tran D., Aubin C., Briskin R., Romano S., International MS Genetics Consortium, Baranzini S.E., McCauley J.L., Pericak-Vance M.A., Haines J.L., Gibson R.A., Naeglin Y., Uitdehaag B., Matthews P.M., Kappos L., Polman C., Mc Ardle W.L., Strachan D.P., Evans D., Cross A.H., Daly M.J., Compston A., Sawcer S.J., Weiner H.L., Hauser S.L., Hafler D.A., Oksenberg J.R. Meta-analysis of genome scans and replication identify CD6, IRF8 and TNFRSF1A as new multiple sclerosis susceptibility loci. *Nat. Genet*. 2009;41:776–782.
8. Bharath Wootla, Makoto Eriguchi, Moses Rodriguez. Is Multiple Sclerosis an Autoimmune Disease?. *PubMed Central (PMC)*. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3361990/> (date of access: 20.04.2024)

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КЛІНІЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ АДГЕЗИВІВ ДЛЯ ФІКСАЦІЇ ЗНІМНИХ ПЛАСТИНКОВИХ ПРОТЕЗІВ

Серединко І.А.

аспірант кафедри загальної стоматології Факультету стоматології
Міжнародний гуманітарний університет, Україна

За період життєдіяльності людини у будові зубних рядів відбуваються істотні зміни, пов'язані із захворюванням твердих тканин зубів та їх видаленням, що призводить до часткових дефектів зубних рядів, а також до повної їх відсутності [1, С.896-907; 2, С.344-347].

Потреба в змінному протезуванні складає до 80% в старших вікових групах [3, С.46-49; 4, С.201-237; 5, С.249-261].

Відсутність зубів, у свою чергу призводить до атрофії альвеолярного відростка [6, С.903-909; С.7,344-347] і, як наслідок, порушується функція жування, жувальних рухів нижньої щелепи, змін в скронево-нижньощелепних суглобах до повного руйнування жувального апарату.

Тому ортопедичне лікування є однією з самих затребуваних і розвинених галузей стоматології [8, С. 526-538]. Знімне протезування є важливою соціальною і медичною проблемою. Тисячі наукових робіт по всьому світу присвячено питанням вдосконалення знімних конструкцій [9, С. 176-182; С. 10, 54-63].

Мета цього дослідження полягала в тому, щоб визначити шляхом проведення порівняльного аналізу, ефективність і переваги найбільш поширених адгезивних систем на світовому ринку.

Матеріали та методи дослідження. У дослідженні взяли участь 48 пацієнтів у віці - від 64 до 69 років, з них 28 жінок і 20 чоловіків

Пацієнти після установки протеза були розподілені на 4 групи:

- в 1-ій групі пацієнти використали фіксувальний крем President Gel (Betafarma SpA)(n=9)

- у 2-ій групі пацієнти застосовували гель Protefix (Queisser Pharma) (n=11),

- 3-а група пацієнтів використала крем Lacalut dent (доктор Theiss Naturvaren GmbH)(n=10)

- 4-а група включала пацієнтів, які для поліпшення фіксації протезів застосовували крем Corega Comfort (GSK) (n=10).

У рамках справжніх досліджень була вивчена клінічна ефективність вищезгаданих фіксувальних гелів у пацієнтів з повною відсутністю зубів на нижній щелепі і ускладнених комплексом анатомічних і функціональних змін протезного ложа.

Для оцінки функції жування був використаний жувальний тест Н. М. Уразаєва [11,147 р.].

Результати дослідження жувальної ефективності у пацієнтів зі знімними зубними протезами представлені в таблиці.

Таблиця

Результати дослідження жувальної ефективності при використанні адгезивів для фіксації повних знімних зубних протезів, $M \pm m$

День дослідження		Групи пацієнтів				
		Без адгезиву	1 група	2 група	3 група	4 група
1-й день	Кількість рухів, час	26±1	22±1 $P_1 < 0,05$	18±1 $P_1 < 0,001$	16±1 $P_1 < 0,01$	14.0±1.5 $P_1 < 0,01$
	вага	40±2	32±2 $P_1 < 0,05$ $P_2 > 0,05$	30.1±1 $P_1 < 0,05$	30±0,5 $P_1 < 0,05$	24.2±2 $P_1 < 0,01$
30-й день	Кількість рухів, час	26,1±1 $P_1 < 0,05$	22,0±1 $P_1 < 0,05$	15,2±2 $P_1 < 0,01$	16 $P_1 < 0,01$	12±0,5 $P_1 < 0,01$ $P_2 > 0,05$
	Вага	40±2	33±1,5 $P_1 < 0,05$	28±2,5 $P_1 < 0,05$ $P_2 > 0,05$	32,0±0,5 $P_1 < 0,01$ $P_1 < 0,05$	22±1,5 $P_1 < 0,05$ $P_2 > 0,05$
60-й день	Кількість рухів, час	26±1	22,0±1 $P_1 < 0,05$	15,2±2 $P_1 < 0,05$ $P_2 > 0,05$	16±0,2 $P_1 < 0,05$	22±0,5 $P_1 < 0,01$ $P_2 > 0,01$
	Вага	40,2±2	33,0±1 $P_1 < 0,05$ $P_2 > 0,01$	26,0±1 $P_1 < 0,01$ $P_2 < 0,01$	30,0±1,5 $P_1 > 0,05$ $P_2 > 0,01$	22,1±0,5 $P_1 < 0,01$ $P_1 > 0,01$

Примітка: P_1 - коефіцієнт достовірності в порівнянні з результатами у пацієнтів, що не застосовували адгезив; P_2 - коефіцієнт достовірності в порівнянні з результатами випробувань, отриманими в 1-й день дослідження.

За період тривалого використання адгезивного крему "Corega Comfort" покращало ефективність жування (на 14,3%).

Високі показники поліпшення жувальної функції спостерігалися також при користуванні кремом "Protifix" (на 16,6%).

Виходячи з вищезгаданого, було зроблено висновки, що практично усі адгезиви сприяють поліпшенню ефективності жування.

Так, період жування скоротився і був особливо значимий при нанесенні клею "Corega Comfort" (на 40%), при одночасному скороченні кількості рухів перед ковтанням (на 46,1%, $p < 0,05$). Під час тривалого використання крем-клею "Corega Comfort" ефективність жування збільшилася на 14,3%.

В той же час, слід зазначити, що жувальна ефективність не покращувалась у адгезиву "Lacalut dent" впродовж всього час дослідження. Проте застосування адгезивної системи "Lacalut dent" при знімному протезуванні в повному об'ємі значно поліпшило силу фіксації з 45,9% - до застосування адгезиву і 104,9% при використанні крему.

Висновки: 1. Усі адгезиви підвищують ефективність жування : скорочується період жування; особливо значно при використанні клею "Corega Comfort" (40%), зниження кількості рухів перед ковтанням зменшилося на 46,1%. 2. При тривалому застосуванні адгезивного крему "Corega Comfort" ефективність жування підвищилася на 14,3%. 3 часом. жувальна ефективність не покращувалась у клеїв "Lacalut dent". Найкраще поліпшення спостерігалось при застосуванні гелю Protifix (на 16,6%).

3. Застосування адгезивних систем при повному знімному протезуванні, значно покращує силу фіксації з 45,9% при використанні гелю "Lacalut dent", до 104,9% при використанні клею "Corega Comfort".

Список використаних джерел:

1. Alhadj MN, Khalifa N, Abduo J, Amran AG, Ismail IA. Determination of occlusal vertical dimension for complete dentures patients: an updated review *J. Oral Rehabil.* 2017 Nov;44(11):896-907. doi: 10.1111/joor.12522. Epub 2017 Jun 10. PMID: 28600914
2. Luo WJ, Chen L, Ou GM. Hua Xi Kou Qiang Yi Xue Za Zhi. Implant prosthesis design scheme for sophisticated congenital partial edentia. *Hua Xi Kou Qiang Yi Xue Za Zhi.* 2018 Jun 1;36(3):344-347. doi: 10.7518/hxkq.2018.03.022. PMID: 29984941
3. Опанасюк, А. (2021). Поширеність вторинної адентії у населення різних районів м. Києва. *Вісник стоматології, 2019, №(2), 46-49.* <https://doi.org/10.35220/2078-8916-2019-32-2-46-49>
4. Duong HY, Rocuzzo A, Stähli A, Salvi GE, Lang NP, Sculean A. Oral health-related quality of life of patients rehabilitated with fixed and removable implant-supported dental prostheses. *Periodontol 2000.* 2022 Feb;88(1):201-237. doi: 10.1111/prd.12419. PMID: 35103325
5. Lee DJ, Saponaro PC. Management of edentulous patients. *Dent. Clin. of North Americ.* 2019;63:249-261. PMID: 30825989 DOI: 10.1016/j.cden.2018.11.006
6. Chaushu L, Chaushu G, Kolerman R, Vered M, Naishlos S, Nissan. Anterior atrophic mandible restoration using cancellous bone block allograft. *J. Clin. Implant Dent Relat Res.* 2019 Oct;21(5):903-909. doi: 10.1111/cid.12744. Epub 2019 Mar 12. PMID: 30859715
7. Luo WJ, Chen L, Ou GM. Hua Xi Kou Qiang Yi Xue Za Zhi. Implant prosthesis design scheme for sophisticated congenital partial edentia. *Hua Xi Kou Qiang Yi Xue Za Zhi.* 2018 Jun 1;36(3):344-347. doi: 10.7518/hxkq.2018.03.022. PMID: 29984941
8. Watanabe Y, Okada K, Kondo M, Matsushita T, Nakazawa S, Yamazaki Y. Oral health for achieving longevity. *Geriatr Gerontol Int.* 2020 Jun;20(6):526-538. doi: 10.1111/ggi.13921. Epub 2020 Apr 19. PMID: 32307825.
9. Verhaeghe TV, Wyatt CC, Mostafa NZ. The effect of overnight storage conditions on complete denture colonization by *Candida albicans* and dimensional stability: A systematic review. *J Prosthet Dent.* 2020;124:176-182.
10. Hanji Y, Suzuki K, Shiina N. Study on the number of denture adjustments in complete denture wearers-relationship to mandibular ridge shape. *Nihon Hot. Shika Gakk. Zasshi.* 2006; 50:54-63. PMID: 16432285 DOI: 10.2186/jjps.50.54
11. Urazaeva NN. [Povyshenie effektivnosti fiksaczii polnykh plastinocnykh protezov pri neblagopriyatnykh anatomo-fiziologicheskikh usloviyakh.]. Improving the efficiency of fixation of complete lamellar dentures under adverse anatomical and physiological conditions PhD [thesis]. S. Peterburg; 1987. 147 p.

ПОРУШЕННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКА ЗОРУ ПІД ЧАС ВІЙНИ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Кондратенко Олена Костянтинівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Мокрякова Марина Іванівна

асистентка кафедри гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Війна - це постійний стрес для людського організму. Є багато факторів, наприклад як хронічний стрес, втома та порушення сну, які негативно впливають на наше здоров'я. Наш зір також зазнає шкоди. Перебування в темних приміщеннях, перегляд новин, віддалена робота, навчання онлайн, тобто постійне перебування в оточенні гаджетів, впливає на якість нашого зору. Певною мірою цілодобове використання телефонів і ноутбуків - це спосіб абстрагуватися від навколишнього світу, але ми завжди повинні пам'ятати про своє здоров'я і про те, які руйнівні наслідки це матиме для нас у майбутньому. Стрес, тривога та залежність від смартфонів були присутні в житті людей і до введення воєнного стану, але початок війни загострив ці проблеми.

Актуальність дослідження. Війна внесла свої корективи у все, що відбувається в житті кожного українця. З початком воєнного стану в нашій країні багато людей були змушені залишатися в бомбосховищах, підвалах і погано освітлених місцях, щоб врятувати своє життя. На жаль, в результаті багато людей зазнали погіршення зору. Це дослідження визначить, як змінилася якість зору людей внаслідок повномасштабного вторгнення, і запропонує заходи для захисту наших очей.

Мета роботи. Дослідити, як змінилась якість зору під час війни в Україні серед населення та запропонувати заходи первинної профілактики.

Матеріали та методи. Для дослідження даного питання були проведені анкетування та опитування.

Результати та їх обговорення. В опитуванні взяли участь люди різного віку, а саме: від 16 до 18 років - 5,9%; від 19 до 21 року - 76,5%; старше 21 року - 17,6%. Найбільше залучилось людей жіночої статі - 76,5%, чоловічої - 23,5%. У результаті даного опитування виявилось, що у 52,9%, можна сказати у половини, людей на фоні війни виникли певні порушення зору: у 55,6% - короткозорість (міопія); 33,3% - далекозорість (гіперметропія); 33,3% відзначили астигматизм; 22,2% - сухість в очах; також були запропоновані варіанти як, міокімія (смикання очей), пошкодження капілярів ока та світлобоязнь, але дані пункти ніхто не обрав. Треба зазначити, що до офтальмолога через проблеми із зором звертається не так багато людей: з даних опитування 52,9% населення України не відвідують спеціаліста, 29,4% - дбають про стан свого зору; 17,6% - тільки планують записатися на прийом. Крім того, на запитання, чи вважає опитувач, що стрес вплинув на якість бачення, були виявлено: 29,4% - вважають, що так, стрес посприяв погіршенню якості бачення, 29,4% - рівно стільки же, дали відповідь «ні», що стрес не є чинником розладів зору, та 41,2% - не мають точної думки, обрали варіант «50/50». Далі, було питання щодо виконання рекомендацій, щоб покращити якість свого зору, майже половина опитуваних відмітили, що не виконують їх - 47,1%, а 23,5%, тобто ¼ обрали відповідь «так»;

29,4% важко відповісти на це запитання. Далі я попросила вибрати, що саме виконують люди в якості методів покращення бачення навколишнього світу, та отримала такі дані: 60% – дотримуються правил здорового сну, щоб очі повноцінно відпочили; 20% – виконують спеціальні комплекси розминок та вправ для очей; 20% – гуляють частіше на свіжому повітрі; також були запропоновані такі пункти як, дотримання правильного режиму зорової роботи за комп'ютером та правильного режиму читання, але на жаль, жоден не обрав дані варіанти. Було поставлено питання щодо користування спеціальними окулярами для захисту від світла моніторів, отримано: 76,5% – не застосовують захисні лінзи, 23,5% – застосовують спеціальні окуляри. Також наступним пунктом я просила відмітити, чи проходять опитувачі регулярну перевірку зору у окуліста, мені надійшли такі результати: 76,5% – не проходять, 17,6% – відвідують лікаря систематично, і 5,9% – інколи. Щодо вживання препаратів, для покращення стану бачення (вітаміни, краплі, таблетки) більшість людей відповіли негативно, а саме це 82,4%; 17,6% – обрали відповідь «так» на це запитання.

Висновки. Аналіз даних опитування показує, що більше половини респондентів зазнали погіршення зору через воєнний стан. Найпоширенішим типом погіршення зору була короткозорість, меншу частку становили далекозорість, астигматизм та сухість очей. На жаль, більше половини респондентів не зверталися до фахівців і не дотримувалися конкретних рекомендацій щодо захисту зору. Якщо і слідувати порадам, то це давати очам відпочинок - спати, гуляти на свіжому повітрі та робити гімнастику для очей. На жаль, такі практики, як використання захисних окулярів для моніторів, що підвищують контрастність зображення та усувають відблиски, не набули широкого розповсюдження. Також малий відсоток населення України вживають деякі речовини, щоб поліпшити якість бачення, наприклад, це вітаміни А, С і Е є корисними для наших очей та загального здоров'я. Вітаміни С і Е є корисними для сітківки, вітамін А — ще й і для рогівки. Таким чином, я хочу запропонувати способи первинної профілактики, а саме: щодня робити перерви від роботи за комп'ютером, кожні 20 хвилин відволікатися на 20 секунд, дивлячись вдалечінь, особливо це буде корисно для тих людей, які мають дистанційну роботу та онлайн – навчання; зменшити час використання гаджетів, особливо перед сном, це посприє поліпшенню не тільки для наших очей, а й також для центральної нервової системи; регулярно виконувати вправи для очей, які допоможуть зміцнити м'язи та покращити кровообіг в органах зору, це займе не так багато вашого часу, але це допоможе врятувати ваш зір; регулярно проходити обстеження у офтальмолога; забезпечувати правильне освітлення, уникаючи використання неякісних джерел світла; захищати очі від травм, використовуючи сонцезахисні окуляри, захисні окуляри для моніторів та інші засоби захисту [1]. Виконання цих рекомендацій допоможе зберегти хороший зір та забезпечити комфортне функціонування не лише у воєнний, а й у мирний час. Таким чином, військові дії впливають на якість зору українців, але, на жаль, значна частина населення не піклується про свій зір і не застосовує рекомендації для його покращення. Сподіваюся, що запропоновані мною методи первинної профілактики хоч трохи допоможуть захистити ваш зір.

Список використаних джерел:

1. Володимир Мельник, Голова Спілки українських офтальмохірургів, головний лікар ТОВ (2022). Як зберегти зір під час війни. Вилучено з: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3507456-ak-zberegti-zir-pid-cas-vijni.html>.

СЕКЦІЯ ХІХ. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

РАДЯНСЬКИЙ ЕТАП ДОСЛІДЖЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Оксана Володимирівна Гуменюк

ORCID ID: 0000-0002-6639-7325

Кандидат історичних наук, доцент

Рівненський державний гуманітарний університет, м.Рівне, Україна

У Радянському Союзі актуальні проблеми радянської господарської культури постійно досліджувалися вченими – економістами. Упродовж 1960-1980 рр. в основному дослідників цікавили макрорівень економіки та проблеми, пов'язані з суспільною працею.

Предметом дослідження радянських економістів, соціологів, філософів були різноманітні аспекти праці. Це були культура праці та естетика виробництва; культура праці на виробництві; культура праці і технічна безпека; культура праці, побуту і людських відносин; культура праці як резерв підвищення ефективності виробництва; культура праці керівника (Л. Абалкін, А. Аганбегян, М. Гаретовський, А. Здравомислов, В. Кузнецов, Б. Маневич, Л. Хейфец та ін.).

У рамках вивчення радянського способу життя досліджувався щоденний рівень господарської культури (А. Бутенко, Н. Панова, І. Беліцайте).

Головним завданням радянської науки в 70-ті роки ХХ ст. був пошук оптимального поєднання моральних і матеріальних стимулів праці, оскільки однією з актуальних проблем народного господарства було стимулювання високих показників суспільної праці (Л. Абалкін, А. Аганбегян, Л. Греков, П. Дубовий, А. Здравомислов, В. Кузнецов, Б. Маневич, В. Медведєв). Проблематика досліджень стосувалася економічного складу, принципів формування і використання фонду матеріального заохочення; економічних інтересів при соціалізмі та їх реалізації у сфері соціалістичного змагання; поєднання матеріальних і моральних стимулів праці як фактору економічного розвитку; економічної природи і ролі премії у підвищенні ефективності виробництва; ролі фонду матеріального заохочення в процесі відновлення робочої сили; економічних закономірностей соціалістичного змагання тощо.

На початку 1980-х років радянською економічною наукою вивчалися протиріччя радянської економіки, особливо такі, які стосувалися суспільної організації та оплати праці (Г. Богомазов, А. Бузгалін, Н. Колесов, С. Кулаков, М. Рачков, В. Семенов).

У дослідженнях способу життя і сім'ї висвітлювалися питання повсякденної радянської господарської культури. Дослідження фактично проводилися з 1960-х років. Поняття «повсякдення» не використовувалося і не зверталася увага на теоретичні розробки зарубіжних вчених з цієї проблематики. Натомість проводилися масштабні соціологічні та етнографічні дослідження селянства та міського населення країни. (Л. Анохіна, М. Зорін, В. Патрушев, А. Харчев, З. Янкова).

Радянськими філософами, соціологами, істориками, психологами та економістами у 70-ті – на початку 80-х рр. XX ст. вивчався радянський спосіб життя (А. Бутенко, М. Руткевич, Е. Струков, В. Толстих, Б. Ракитський), у рамках якого досліджувалася організація побуту і житла. Усі ці дослідження стосувалися вивчення повсякдення, оскільки відображали щоденне життя людей, їх зайнятість, діяльність і взаємодію [174, с.42-44]. Домашнє господарство як важлива функція сім'ї вивчалася у різних аспектах: сімейні витрати на побутові потреби; структура повсякденної життєдіяльності; бюджет часу сім'ї; типові заняття в будні і свята.

На початку 80-х р. з'явилися роботи радянської економічної науки, які безпосередньо вивчали домашнє господарство розвинутого соціалістичного суспільства (Е. Котов, В. Панченко, Т. Кулакова). Хоча домашнє господарство розглядалося лише на макроекономічному рівні, як споживацька форма, пов'язана з відносинами особистої власності.

Пострадянський етап вивчення радянської господарської культури

У 1990-х роках історія, соціальна філософія, економічна соціологія поставили за мету вивчення господарської культури радянської епохи. Ціла низка праць професора В. Радаєва присвячена цим питанням, як от: «Исчез ли социализм? Опыт интеллектуальной самокритики», «Хозяйственный мир России: советское общество» тощо. В перерахованих працях автор акцентував увагу на особливостях господарської соціалістичної ідеології, соціально-економічної структури, неформальних стосунків, ролі етакратичної системи в господарській активності, трудових відносин і відносин зайнятості, радянського підприємництва і його типів. Тут також розкриті особливості етапів розвитку радянського суспільства і господарства, господарської мотивації і стилю життя, а також їх культурно-символічних форм. Окрім того, розглядаючи господарську культуру радянського суспільства як спеціалізований рівень, тобто господарську ідеологію, автор приділив значну увагу її повсякденному рівню, тобто масовій свідомості, поведінковим практикам тощо.

В ці ж роки публікуються праці вченого і публіциста О. Платонова «Воспоминания о народном хозяйстве» і «Русский труд». У них автор дослідив характерну концепцію радянського господарського розвитку. Заснована вона на традиційному робітничому самоуправлінні; на ставленні до праці як до добродійності; на взаємодопомозі. В цій концепції моральні форми спонукання до праці переважають над матеріальними. Автор намагався довести, що руйнування названих цінностей і відмова від артільних, общинних принципів господарювання і всілякі новітні господарські експерименти призвели до глибокої економічної кризи; і порятунок для господарства – повернення до народних традицій та основ і національної моделі розвитку.

Багато уваги господарській культурі радянського і пострадянського періоду приділяє Н. Зарубіна у своєму філософському дослідженні «Социально-культурные основы хозяйства и предпринимательства» (1998). Тут змальовані такі аспекти, як роль держави, цінність праці, практицизм, общинний ідеал, соціокультурний статус підприємництва, господарська етика радянського періоду. Окрім того, виділені типологічні особливості радянської господарської культури, її трансформації, спадковість і розрив традицій, повсякденний її рівень.

Висновки. Історія радянського суспільства тісно пов'язана з повсякденням та побутом. Отож ми бачимо, що ідеологічна складова була основою її суспільного устрою, що в свою чергу і пояснювала такі специфічні моменти у господарській системі її громадян.

Список використаних джерел:

1. Шліхта Н. Історія радянського суспільства. Курс лекцій. 2-ге вид., переробл. і доп. Харків: Акта, 2015. 252 с.
2. Бондарчук П. М. Релігійна свідомість віруючих УРСР (1940–1980-і роки): повсякденні прояви, трансформації. К.: Інститут історії України, 2012. 322 с.
3. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба: Колективна монографія. К.: Інститут історії України, 2014. 697 с.
4. Коляструк О. Інтелігенція УСРР у 1920-ті роки: повсякденне життя.- Харків : Раритети України, 2010. 386 с.

СЕКЦІЯ ХХ. АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

DOI 10.62731/mcnd-03.05.2024.006

ДЕЯКІ ЕЛЕМЕНТИ ІДЕОЛОГІЇ ПАСИВНИХ БУДИНКІВ В РОЗРІЗІ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДІВНИЦТВА

Кольчик Микола Ігорович

керівник департаменту інновацій

Товариство з обмеженою відповідальністю «Фраг Леб», Україна

Необхідність економії паливно-енергетичних ресурсів та зниження викидів парникових газів зумовила появу світових трендів в галузі енергозбереження. Одним з таких векторів розвитку галузі енергозбереження стали будівлі з низьким рівнем енергоспоживання, пасивні будинки, нульові та активні будинки.

Поняття Пасивного будинку загалом визначене однойменним стандартом [1]. Точне визначення стандарту Пасивного Будинку (PHI): «Пасивний Будинок — це будівля, в якій тепловий комфорт [2] досягається виключно за рахунок додаткового попереднього підігріву (або охолодження) маси свіжого повітря, необхідного для підтримання в приміщеннях повітря високої якості, без його додаткової рециркуляції». Пасивні будівлі та їх видозміни об'єднані наступними методологічними догмами [3, 4]:

- концепція пасивних будинків базується на геліоархітектурі (орієнтація будівель – є найважливішим фактором, який впливає на енергетичні показники пасивної будівлі);

- максимальне зниження втрат теплової енергії (висока ефективність оболонки та відсутність мостів холоду);

- повне повернення вторинних енергетичних ресурсів будівлі (рекуперація теплоти витяжного повітря та стоків);

- в умовах низьких питомих теплових навантажень максимальне врахування внутрішніх «побутових» джерел енергії;

- використання систем автоматичного регулювання енергоспоживання та систем «розумний дім»;

- розробка геометричних показників оболонки будівлі з умови доцільного використання пасивних систем теплопостачання.

Крім цього до пасивних, нульових та активних будівель можуть бути застосовані класичні методи енергозбереження, утилізації вторинних енергоресурсів та використання нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії [5-8]:

- максимальне використання альтернативних джерел енергії;

- можливість відпуску надлишкової виробленої енергії в мережу для досягнення річної інтегральної «активності» будівлі.

- критеріям пасивного будинку в загальній формі виглядають наступним чином:

- питома витрата теплової енергії на опалення не повинна перевищувати 15 кВт · год/(м²·рік) або навантаження на опалення ≤ 10 Вт/м²;

- спеціальні вимоги попиту на охолодження будівлі ≤ 15 кВт·год/(м²·рік);
- щорічний період перегріву (температура в приміщенні вище 25 °С) ≤ 10 %;
- результат тесту на герметичність (N50) $\leq 0,6$ кратності;
- загальне споживання первинної енергії для всіх побутових потреб (опалення, гаряча вода й електрична енергія), не повинно перевищувати ≤ 120 кВт · год/м²·рік).

Для будинків, які реконструюються, стандарти не такі жорсткі та наведені в розділі 1.1.2.

Нижче наведено ідеологічні засади понять Пасивного будинку.

Пасивні Будинки характеризуються особливо високим рівнем теплового комфорту при мінімальному споживанні енергії. Загалом, стандарт Пасивного будинку забезпечує економічну ефективність, особливо в разі зведення нових будівель. Пасивні будинки можуть забезпечуватись залежно від навантажень джерелами поновлювальної первинної енергії (ППЕ).

Таблиця 1

Критерії пасивного будинку

		Критерії			Альтернативні критерії	
Опалення						
Потреби опалення	кВт·год/м ²	\leq	15		-	
Теплове навантаження	Вт/м ²	\leq	-		10	
Охолодження						
Потреби охолодження та осушення	кВт·год/м ²	\leq	Вимоги пасивного будинку +15		Змінне граничне значення	
Холодильне навантаження	Вт/м ²		-		10	
Герметичність						
Потреба в випробуванні на герметичність n ₅₀	1/г	\leq	0,6			
Поновлювальна первинна енергія						
			Класік	Плюс	Преміум	
Потреби ППЕ	кВт·год/м ²	\leq	60	45	30	Допускається перевищення критеріїв до +15 кВт·год/м ² ...
Виробництво відновлюваної енергії (з посиланням на площу проектної будівлі)	кВт·год/м ²	\geq	-	60	120	... з компенсацією вищевказаного відхилення шляхом додаткового вироблення

взято з [1]

Не завжди можливо досягти Стандарту пасивного будинку, зокрема і особливо при реконструкції існуючих будівель, навіть при наявності достатніх коштів. З цієї причини Інститут пасивного будинку розробив сертифікат «EnerPHit – Сертифікація Будівлі, що модернізується, з Компонентами Пасивного Будинку», критерії якого регламентуються [1]. Нижче (таблиця 2) наведено деякі критерії, який потрібно дотриматися, щоб мати можливість сертифікуватися за даним підходом.

Таблиця 2

Критерії Стандарту EnerPHit для методу компонентів будівлі

Кліматична зона відповідно до РНРР	Непрозорі огорожувальні конструкції будівлі				Вікна (включаючи зовнішні двері)			Вентиляція			
	...основа	... повітряне середовище			Загалом		Засклення	Сонячне навантаження	Мін. ефективність рекуперації тепла	Мін. ефективність регенерації вологи	
	Ізоляція	Зовнішня ізоляція	Внутрішня ізоляція ²	Колір зовнішнього огороження ³	Макс. коефіцієнт теплопередачі ($U_{D/W,installed}$)		Коефіцієнт посилення сонячного тепла (g)	Макс. Питоме сонячне навантаження в період охолодження			
	Коефіцієнт теплопередачі (U)			Холодні кольори							
	Вт/м ² К			-	Вт/м ² К		-	кВт·год/м ²	%		
Арктична	Визначено в РНРР залежно від кількості днів опалення та охолодження біля основи	0,09	0,25	-	0,45	0,50	0,60	$U_{g-0,7} \leq 0$	100	80%	-
Холодна		0,12	0,30	-	0,65	0,70	0,80	$U_{g-1,0} \leq 0$		80%	-
Помірно-холодна		0,15	0,35	-	0,85	1,00	1,10	$U_{g-1,6} \leq 0$		75%	-
Помірно-тепла		0,30	0,50	-	1,05	1,10	1,20	$U_{g-2,8} \leq 1$		75%	-
Тепла		0,50	0,75	-	1,25	1,30	1,40	-		-	-
Жарка		0,50	0,75	Так	1,25	1,30	1,40	-		-	60% (вологи й клімат)
Дуже жарка		0,25	0,45	Так	1,05	1,10	1,20	-		-	60% (вологи й клімат)

взято з [1]

Коли йдеться про багатоквартирне будівництво, можуть бути застосовні заходи, що стосуються «пасивних» будинків і спрямовані на підвищення термічного опору та ліквідацію мостів холоду. Однак, зважаючи на деяку специфіку внутрішніх інженерних систем і наявність унікальних вторинних джерел енергії, можна розглядати концепції, які можуть бути застосовані для багатоквартирного будівництва і спрямовані на підвищення рівня енергозбереження та теплового комфорту. Порівняння таких заходів відбувалося з показниками максимального теплового потоку наведеними в [9].

Концепція 1. Вентиляція: встановлення припливно-витяжних рекуператорів тепла типу «стіновий клапан» (встановлення в житлових приміщеннях зі зміщенням балансу в бік припливу). Опалення: проектування низькотемпературної системи опалення. Джерело теплової енергії. Газова котельня з конденсаційними котлами. Очікуваний ефект: не більше 3-4% економії палива від навантаження опалення порівняно з базовим сценарієм. Підвищення показників мікроклімату.

Концепція 2. Вентиляція: встановлення припливно-витяжних рекуператорів тепла типу «стіновий клапан» (встановлення в житлових приміщеннях зі зміщенням балансу в бік припливу). Опалення: проектування низькотемпературної системи опалення. Джерело теплової енергії: газова котельня з конденсаційними котлами. Каналізація: створення роздільних стояків каналізації для стоку фекальних вод (від унітазів) і для стоку умовно «чистих» вод (мийки, душові). Рекуперація теплової енергії умовно «чистих» вод для попереднього нагріву води на потреби ГВП. Гаряче водопостачання (ГВП): потужність джерела теплової енергії обирається під середню потужність ГВП з установкою баків-акумуляторів води (режим пікового навантаження). Очікуваний ефект: не більше 3-4% економії палива від навантаження опалення порівняно з базовим сценарієм. Близько 30-35% економії палива на потреби ГВП. Підвищення показників мікроклімату.

Концепція 3. Вентиляція: встановлення припливно-витяжних рекуператорів тепла типу «стіновий клапан» (встановлення в житлових приміщеннях зі зміщенням балансу в бік припливу). Опалення: проектування низькотемпературної системи опалення. Джерело теплової енергії: низькотемпературні повітряні теплові насоси для потреб опалення та часткового навантаження ГВП. Стабільна робота теплових насосів може бути забезпечена до $-5...-7$ °C без значної втрати потужності. При температурах доквілля менше -7 °C необхідне резервування конденсаційними газовими котлами. Каналізація: створення роздільних стояків каналізації для стоку фекальних вод (від унітазів) і для стоку умовно «чистих» вод (мийки, душові). Рекуперація теплової енергії умовно «чистих» вод для попереднього нагріву холодної води на потреби ГВП. ГВП: Потужність джерела теплової енергії обирається під середню потужність ГВП з установкою баків-акумуляторів води (режим пікового навантаження). Очікуваний ефект: заміщення 70-75% природного газу електроенергією, що витрачається на компресори теплових насосів, порівняно з базовим сценарієм (середньосезонний коефіцієнт ефективності теплового насоса 1:2,5, 1 кВт*год спожитої електричної енергії дорівнює 2,5 кВт*год теплової енергії в середньому по сезону). Близько 30-35% економії палива на потреби ГВП (у зв'язку з рекуперацією тепла умовно «чистих» стічних вод). Зниження вартості Гкал теплової енергії. Підвищення показників мікроклімату.

Концепція 3'. Відмінність Концепції 3' від Концепції 3 полягає в додаткових альтернативних джерелах для потреб ГВП (приміром, сонячних колекторах, які експлуатуються в літню і перехідну пору року).

Концепція 4. Вентиляція: встановлення припливно-витяжних рекуператорів тепла типу «стіновий клапан» (встановлення в житлових приміщеннях зі зміщенням балансу в бік припливу). Опалення: проектування індивідуальної акумуляційної електричної системи опалення. Цей варіант передбачає по кімнатну установку опалювальних приладів, що акумулюють теплову енергію (накопичення за нічним тарифом, тип матеріалу - магнезит). ГВП: індивідуальні бойлери, централізоване постачання гарячої води на базі альтернативних джерел (знову ж таки з каналізаційними рекуператорами). Очікуваний ефект: індивідуальне опалення, що дає змогу знизити вартість Гкал теплової енергії шляхом використання електричної енергії за нічним тарифом. Повне заміщення природного газу. Значне спрощення монтажу системи опалення. Підвищення показників мікроклімату. Розвантаження ОЕС-У. Особливість: пристрої, що акумулюють теплову енергію, у період дії нічного тарифу вартості електричної енергії (приблизно 8 годин із 22-30 до 06-30) споживають «потроєну» потужність навантаження (але за низькою вартістю е/е), що спричиняє збільшення встановленого навантаження на електричні трансформатори.

Висновки. Пасивні будинки є інноваційною та ефективною стратегією в галузі енергозбереження при новому будівництві та реконструкції, орієнтовану на максимальне зниження витрат енергії та зниження викидів парникових газів.

Головні принципи пасивного будівництва, такі як геліоархітектура, висока ефективність оболонки та рекуперація тепла, відіграють ключову роль у досягненні теплового комфорту та енергоефективності. Застосування систем автоматичного регулювання та концепцій «розумного будинку» сприяють подальшому розвитку пасивних будівель як важливого елемента сталого будівництва. При реконструкції багатоквартирних будинків можуть бути застосовані деякі принципи пасивних індивідуальних садиб, зокрема в частині модернізації інженерних мереж.

Список використаних джерел:

1. The Passive House Institute (2023) Criteria for Buildings: Passive House, EnerPHit, PHI Low Energy Building. Version 10c. Available online: https://passivehouse.com/downloads/03_building_criteria_en.pdf.
2. ДСТУ Б EN ISO 7730:2011 Ергономіка теплового середовища. Аналітичне визначення та інтерпретація теплового комфорту на основі розрахунків показників PMV і PPD і критеріїв локального теплового комфорту (EN ISO 7730:2005, IDT).
3. Basok, B., Novitska, M., Goncharuk, S., Moroz, M., & Tymoshchenko, A. (2019, April). Experimental Passive House of the Institute of Engineering Thermophysics NAS of Ukraine. In 2019 IEEE 6th International Conference on Energy Smart Systems (ESS) (pp. 108-111). IEEE.
4. Skochko, V., & Skochko, L. (2013). The equation of state and condition parameters of the mesh structure relationships. Kyiv, Base and foundations, (34), 47-57.
5. Дорошенко, А., & Погосов, О. (2024). АНАЛІЗ ВПЛИВУ ТОЧКОВИХ ТЕПЛОПРОВІДНИХ ВКЛЮЧЕНЬ НА ЗНАЧЕННЯ ПРИВЕДЕНОГО ОПОРУ ТЕПЛОПЕРЕДАЧІ ОГОРОДЖУВАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ. Матеріали конференцій МЦНД, (19.01.2024; Кривий Ріг, Україна), 300–304. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/979>.
6. Бойко, Н., & Чепурна, Н. (2024). РОЗВИТОК НЕТРАДИЦІЙНИХ ТА АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В ЯКОСТІ СВІТОВОГО ТРЕНДУ. Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ», (March 1, 2024; Paris, France), 207–211. <https://doi.org/10.36074/logos-01.03.2024.046>.
7. Kulinko, Y., Skochko, V., & Pohosov, O. (2019). Diagnostic technique for wells of soil heat pumps in terms of thermal potential depending on the type of soil. Енергоефективність в будівництві та архітектурі, (12), 20-29.
8. Priymak, O., Yefimenko, N., Shepichak, V., & Redko, I. (2022, August). Ecological Expediency of Using Traditional Fuels as Opposed to Solar Energy. In International Scientific Conference EcoComfort and Current Issues of Civil Engineering (pp. 329-334). Cham: Springer International Publishing.
9. Погосов, О., Пасічник, П., Габа, К., & Барилюк, Д. (2024). АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ МАКСИМАЛЬНОГО ТЕПЛООВОГО ПОТОКУ НА ОПАЛЕННЯ БАГАТОКВАРТИРНИХ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ. Grail of Science, (37), 504–511. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.15.03.2024.085>.

ДОСЛІДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ОЧИЩЕННЯ АСПІРАЦІЙНИХ ВИКИДІВ ЛИВАРНИХ ТА БУДІВЕЛЬНИХ ЦЕХІВ, В ПИЛОВЛОВЛЮВАЧІ З ДИСКОВИМ РОЗПИЛЮВАЧЕМ

Микитенко Максим Русланович

ORCID ID: 0000-0003-2891-6136

аспірант факультету інженерних систем та екології

Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

Науковий керівник: Любарець Олександр Петрович

ORCID ID: 0000-0003-1905-9283

канд.техн.наук, доцент кафедри теплогазопостачання і вентиляції

Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

Проведені експериментальні дослідження розподілення води на диски розпилювача, для визначення щільності та дисперсності факела розпилу, його геометричних характеристик. Дослідження здійснювалися на експериментальному стенді. Основним елементом стенду є дисковий розпилювач із конусною насадкою.

На кришці циліндричної камери діаметром 1,0 м встановлено електродвигун постійного струму потужністю 0,6 кВт.

За допомогою муфти диск розпилювач з конусною насадкою з'єднаний з валом електродвигуна. Вершина конусної насадки опущена в чашу із суспензією (водою).

Конструктивно дисковий розпилювач виготовлений з окремих частин. Це дозволило дослідити розпилювач з дисками різного діаметра (0,2; 0,3 та 0,4 м).

У прозорій кришці камери є люк, над яким встановлений регулятор для пересування пастки крапель.

З метою візуальних спостережень та визначення частоти обертання розпилювача використовувався стробоскопічний тахометр.

В експериментальному стенді створювалася замкнута циркуляція суспензії та води. Циркуляційна система складається з посудини з водяною сорочкою (для стабілізації температури рідини в посудині), чаші, збірного бака і циркуляційного насоса. Продуктивність насоса дозволяла активно перемішувати суспензію в баку та чаші і цим самим підтримувати досить рівномірний склад.

Витрату рідини вимірювали зважуванням мірної судини з рідкістю на технічних терезах.

Аналіз експериментальних даних показує, що для рівномірного розподілу води на диски необхідно, щоб відстань між дисками складала 30 мм.

Розглядаються результати дослідження розподілу води на диски 3-х дискового розпилювача з діаметрами дисків 200 мм і кутовою швидкістю обертання $\omega=299$ рад/сек при продуктивності розпилювача 397 кг/год.

Встановлено, що для рівномірного розподілу води на диски необхідно передбачати по 12 отворів у дисках із співвідношенням периметру отворів у конічній поверхні (при 3-х дисковому розпилювачі) на нижньому диску 2/3 довжини кола, на середньому диску - половина довжини кола.

Відстань між дисками має становити 30 мм.

Запропонований метод для визначення дисперсності розпилу суспензії та водопровідної води, метод уловлювання крапель в імерсійне середовище з подальшим мікрофотографуванням. Установка для мікрофотографування включає

мікроскоп, мікрофотонасадку і фотокамеру, яка дозволяла виконувати спостереження за краплями з пилинками аж до моменту зйомки.

На підставі даної інформації встановлено основні (істотні) фактори, що впливають на розпил рідини дисковим розпилювачем.

За допомогою мікрофотографій встановлено, що зі збільшенням кількості механічних домішок дисперсність крапель збільшується. При цьому зростає кількість дрібних крапель, а об'ємно-поверхневий діаметр крапель зменшується.

Представлені рівняння для визначення середнього об'ємно-поверхневого діаметру краплі суспензії та водопровідної води у факелі розпилу, що формується дисковим розпилювачем з конусною насадкою.

Відповідно до поставлених задач розроблено та змонтовано експериментальний стенд для дослідження аеродинамічних та пилових характеристик пиловловлювача циклонного типу з дисковим водорозпилювачем.

Експериментальний стенд освоєно контрольно-вимірювальними приладами: мікроманометрами, пневмотрубками, хромель-краплинними терморпарами, показники яких фіксувалися самописним електронним потенціометром, барометром, психометром та вимірювальними шайбами.

Представлена методика визначення гідравлічних характеристик та режимів роботи пиловловлювача циклонного типу з дисковим водорозпилювачем по повітряному навантаженню та витраті води.

Витрата повітря у пиловловлювачі експериментального стенду визначалася шляхом обчислення середньої швидкості повітря в перерізі повітропроводу за значеннями динамічного тиску. Динамічний тиск у перерізі повітропроводу визначався за допомогою пневмометричної трубки та мікроманометра.

Представлена методика визначення запиленості повітря. Початкова масова концентрація пилу (при лабораторних дослідженнях) в повітрі, що надійшло у пиловловлювач визначалася виходячи з маси пилу (G_p), поданої у вхідний повітропровід за час досвіду T і об'єму повітря, що пройшло через апарат повітря за той самий час при витраті повітря L_v .

Кінцева запиленість у повітрі, що виходить з пиловловлювача, визначалася прямим методом - за допомогою відбору проби запиленого повітря і зважування осадженого пилу з подальшим відношенням знайденої маси до одиниці об'єму повітря.

Для відбору пилових проб застосовувалась установка що складається з переносної ротаційної установки, реометра, пилозбірної трубки з електрообігрівачем, та із зовнішньою фільтрацією та спеціального патрона з фільтрами з синтетичного матеріалу.

Визначався дисперсний склад експериментального та промислового пилу.

Для гігієнічної оцінки повітря виробничих приміщень і повітря, що викидається в атмосферу пиловловлювальними апаратами, крім загального показника запиленості необхідно знати дисперсний склад пилу.

З цією метою пил просіювали через набір сит із дротяних сіток, і зважували з необхідною точністю.

При взаємодії аспіраційних викидів з підвищеною температурою з факелом диспергованої рідини відбувається процес тепло- і масообміну, в результаті якого водяні пари, які містяться в газах, конденсуються на поверхні крапель і частинках пилу. Маса пилу за рахунок конденсації на них вологи збільшується, тому виділення з їх потоку газів підвищується.

Вплив вологовмісту запиленних газів на ступінь очищення в пиловловлювачі циклонного типу вивчався на експериментальному стенді.

ОГЛЯД НАПРЯМІВ ЩОДО ЗАХОДІВ ПІДТРИМАННЯ НОРМАТИВНОЇ ВІДНОСНОЇ ВОЛОГОСТІ ПОВІТРЯ В ПРИМІЩЕННІ

Корчмінський Микола Станіславович

здобувач вищої освіти факультету інженерних систем та екології
Київський національний університет будівництва та архітектури, Україна

Науковий керівник: Мілейковський Віктор Олександрович

канд. техн. наук, професор,
професор кафедри "Теплогазопостачання та вентиляції"
Київський національний університет будівництва та архітектури, Україна

Вологість повітря є однією з ключових характеристик мікроклімату і визначає умови життя людей всередині і зовні будинку. Дуже важливо контролювати та мінімізувати зміни відносної вологості повітря. Система стандартів безпеки праці ГОСТ 12.1.005-88 "Загальні санітарно-гігієнічні вимоги до повітря робочої зони" та ДСН 3.3.6.042-99 "Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень" встановлюють нормативні документи, що регламентують метеорологічні умови виробничого середовища [6].

Вологість - це показник вмісту вологи в повітрі. Для оцінки мікроклімату в приміщенні використовується фізична величина відносної вологості повітря (або гігрометр). Відносна вологість - це відношення абсолютної вологості досліджуваного повітря при даній температурі до максимальної вологості (абсолютної вологості насичення), яка може бути досягнута при насиченні повітря парами. Завдяки оптимальному показнику організм людини відчуває себе комфортно в приміщенні, може здійснювати здорову життєдіяльність і виконувати призначені йому фізичні та розумові завдання [1].

Абсолютна вологість - інтенсивність водяної пари в повітрі в цей момент (Па), або кількість водяної пари в 1 м^3 повітря. Максимальна вологість - інтенсивність водяної пари за умови повного насичення повітря вологою при цій температурі (Па); Відносна вологість - співвідношення між абсолютною і максимальною вологістю (%). На відміну від температури, вологість не так швидко і часто коливається в робочому просторі. Тому вологість зазвичай вимірюється тільки в основній робочій зоні. На робочих місцях і у виробничих приміщеннях, де відбуваються технічні процеси з використанням води або водних розчинів, що зберігаються у відкритих ємностях, особливо процеси, пов'язані з нагріванням вологості повітря досліджується більш детально.

У таких випадках важливо вимірювати вологість безпосередньо на різних висотах і відстанях від джерела виділення вологи. Вологість вимірюється гігрометрами та питомими вагами. Гігрометри використовують властивість змінювати довжину аналізуючи кількість вологи в повітрі. Більш точними є гігрометри, які можуть бути статичними (гігрометр Августа) або динамічними (аспіраційний гігрометр Ассмана). Гігрометри використовуються для визначення вологості повітря. Робота аспіраційних психрометрів заснована на тому, що різниця

температур між сухим і вологим термометрами залежить від вологості навколишнього повітря. Психрометр має два однакових ртутних термометрів і відсмоктувальну головку, закріплену на спеціальній рамці. Рамка являє собою роздвоєну трубку із захисною смугою. До нижнього відростка трубки прикріплені два патрубки за допомогою пластикової втулки, яка оберігає резервуар термометра від випромінювання. Зверху кінець трубки з'єднаний з аспіратором. Відсмоктувальна головка складається з приводного механізму і вентилятора, закритого кожухом. Пружина на приводному механізмі термометра закручується спеціальним ключем.

Для визначення значень показників вологості використовують різні методи:

1. Метод точки роси. Цей метод ґрунтується на визначенні температури тіла, що охолоджується, в момент t_p , коли на тілі, що охолоджується, з'являється роса. При цьому температура поверхні охолоджуючого тіла в цей момент дорівнює температурі t_p , при якій досліджуване повітря насичене водяною парою. Виходячи з визначеного значення t_p , з характеристик вологого повітря визначається питома вага насиченої пари, яка дорівнює абсолютній вологості повітря.

2. Конденсаційний метод. Цей метод використовується, коли в повітрі присутня значна кількість водяної пари. Конденсат водяної пари відбувається в морозильній камері, де повітря охолоджується нижче точки роси. Конденсовану воду збирають і вимірюють її об'єм або вагу. За цими значеннями визначають абсолютну вологість повітря.

3. Гравіметричний метод. Цей метод використовується при поглинанні вологи з повітря хімічними абсорбентами (хлорид калію, чиста сірчана кислота). Для визначення кількості відібраної вологи картридж з абсорбентом зважують на вагах до і після експерименту. Вага використовується для визначення кількості вологи в повітрі.

Для вимірювання відносної вологості повітря можна використовувати гігрометр з сухим і вологим термометрами, щоб визначити відносну вологість за допомогою таблиць вологості, рівнянь і графіків вологості. Для вимірювання відносної вологості повітря також можна використовувати гігрометри та графіки вологості (рис. 1).

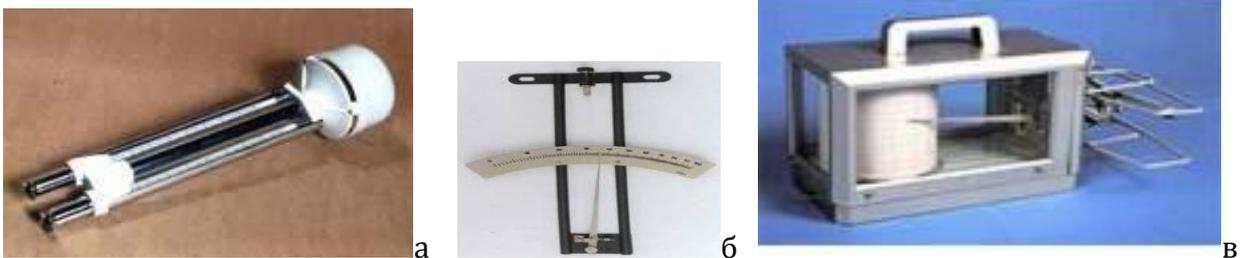

Рис.1. Прилади для вимірювання відносної вологості повітря
а – психрометр аспіраційний МВ-4-2М; б – гігрометр М-19; в – гігрограф М21А

Очищення резервуара термометра повітрям, що рухається з постійною швидкістю, підвищує точність показань гігрометра. Вимірявши температуру повітря за допомогою гігрометра, визначте різницю між показниками сухого t_c і вологого t_p термометра:

$$\Delta t = t_c - t_p, \text{ } ^\circ\text{C} \quad (1)$$

Користуючись таблицею психрометричною по t_p (температура вологого термометра психрометра) і Δt знаходимо вологість повітря φ .

Вологість відносна розраховується за психрометричною формулою:

$$\varphi = \frac{P_{p,нас} - A(tc - t_p) \cdot P_б}{P_{c,нас}} \cdot 100, \% \quad (2)$$

де: $P_{p,нас}$, $P_{c,нас}$ – парціальний тиск насиченої водяної пари при температурах мокрого та сухого термометрів відповідно, мм.рт.ст.; $P_б$ – реальний тиск барометричний, мм.рт.ст.;

A – коефіцієнт, для психрометра дорівнює 0,000678;

t_c , t_p – Температура повітря за сухим та вологим термометром, °C,

Тиск вологи можна визначити з рівняння:

$$P_б = p_c + p_n, \quad (7)$$

де: p_c , p_n – парціальний тиск сухого повітря та водяної пари відповідно, мм.рт.ст.

Відносну вологість можна побачити на I-d діаграмі (рис. 2), де основні параметри, що визначають температурно - вологісний стан повітря, з'єднані графіком температури t , відносної вологості φ , вологовмісту d , теплоємності (ентальпії) I і парціального тиску парів p_n . Якщо відомі два параметри, то на перетині відповідних координатних ліній можна знайти інші параметри. На діаграмі показано лінію з ентальпією $I = \text{const}$ і вологовмістом $d = \text{const}$. Крім того, на діаграмі показана ізотерма $t = \text{const}$ у вигляді прямої лінії, крива $\varphi = \text{const}$ і крива $p_n = f(d)$ для тиску пари. Для цього з точки, що характеризує досліджуваний стан повітря, проводять вертикальну лінію (лінія $d = \text{const}$) до перетину з лінією $\varphi = \text{const}$. Ізотерма, що проходить через точку відкриття, визначає точку роси повітря.

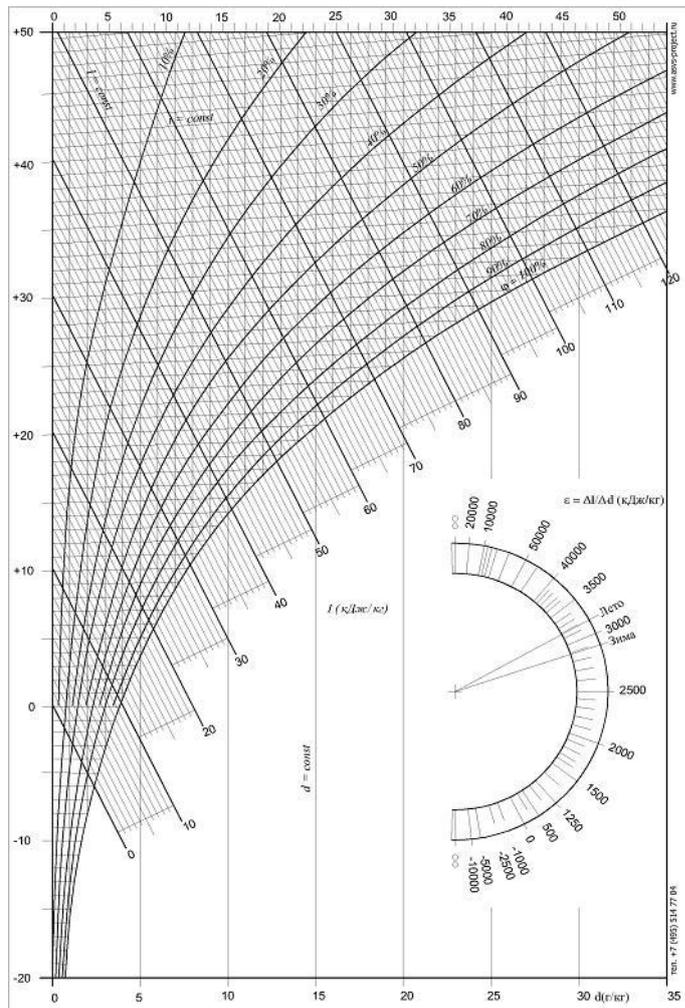

Рис. 2. Загальний вигляд I-d діаграми вологого повітря

На сьогоднішній день існує ряд сучасних методів контролю нормативної вологості в приміщенні. Одним із перспективних напрямків контролю мікрокліматичних параметрів приміщень є метод збору та обробки інформації, обґрунтований підбір датчиків і відповідного програмного забезпечення.

Аналізуючи сучасні наукові дослідження щодо заходів із підтримання нормативної вологості спостерігаємо, що в роботі [7,9,10] використовується механізм дистанційного керування системами контролю мікроклімату в приміщеннях з обмеженим доступом людини. Авторами рекомендується оснащити приміщення температурними датчиками та датчиками вологості, системами вентиляції та опалення. Ці підходи до управління параметрами мікроклімату непридатні. Це пов'язано з тим, що акцент робиться на промислових об'єктах, де люди навряд чи зможуть стояти.

В роботі автора [8,9,10] представлені принципи та підходи до побудови автоматизованої системи керування параметрами мікроклімату приміщень. А ця система заснована на мікроконтролері. Така методика дозволяє авторам отримати оперативну інформацію про комплекс параметрів, що характеризують мікроклімат. При проведенні досліджень включають температуру, відносну вологість, рухливість повітря та склад повітря.

Науковець Works [10] вказує на те, що для контролю кожного параметра бажано використовувати сучасні інтелектуальні засоби. Це підтверджується аналізом наукових досліджень ще таких дослідників, як J. Utraki, A.-M. Amjad та P. Borkowski. Ці дослідження є важливими в умовах інформаційної невизначеності, тобто відсутності достовірної та повної інформації про контрольовані параметри мікроклімату.

Згідно з аналізом, проведеним під час дослідження, внесок у розвиток інструментів штучного інтелекту, зокрема нейронних мереж та механізмів інтелектуального аналізу даних, є значним і він пропонується такими вчені, як Джон Джозеф Хопфілд та Дональд Олдінг Гебб. [9,10]

А в іншій роботі [11] пропонується використовувати спеціальні автоматизовані системи для моніторингу таких параметрів, як температура та вологість. В якості основних засобів відображення інформації про роботу системи авторами пропонується використання тренажерів, дисплеїв та кольорових графічних терміналів. Для друку даних можна використовувати спеціальну керуючу програму, яка заснована на спілкуванні з Arduino через COM-порт. Але це вимагає використання більш складних рішень: додаткове обладнання для WiFi, інтернету, систем освітлення та теплопостачання. В свою чергу, такі дослідження щодо вибору та обґрунтування механізмів і засобів побудови систем управління мікрокліматом сховищ є актуальними та своєчасними.

Аналізуючи основні заходи щодо підтримки нормативної вологості в приміщенні стверджуємо, що всі вони сучасні і можуть використовуватись для такої мети. Необхідні параметри мікроклімату в приміщеннях повинні досягатися також за рахунок раціонального планування виробничих приміщень і оптимального розміщення тепло-, холодо- і вологовиділяючого обладнання.

Список використаних джерел:

1. Ткачук К. Н., Халімовський М. О., Зацарний В. В. та ін. Основи охорони праці: Підручник. – 2-ге вид., допов. і перероб. – К.: Основа, 2006. – 444 с.
2. Гандзюк М.П., Желібо Є.П., Халімовський М.О. Основи охорони праці: Підручник. 4-е. вид / За редакцією М.П. Гандзюка – К.: Каравела – 2008, – 384 с.4.
3. Катренко Л.А., Кіт Ю.В., Пістун І.П. Охорона праці. Курс лекцій. Практикум: Навчальний посібник. – 3-е вид. перер. і доп. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2009. – 540 с.

4. Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень: ДСН 3.3.6.042-99.-[Чинний від 01.12.1999]. – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiKsIes4P_rAhXnpIsKHcNdDOQQFjAAegQIAxAB&url=https%3A%2F%2Fzakon.rada.gov.ua%2Frada%2Fshow%2Fva042282.
5. Система стандартів безпеки праці. Засоби колективного захисту працюючих. Загальні вимоги та класифікація: ДСТУ 7238:2011. – [Чинний від 01.08.2011]. – Офіц. вид. – Київ : Держспоживстандарт України, 2011. <https://pro-op.com.ua/article/82-osnovn-vimogi-ta-zahodi-z-normalzats-mkroklmatichnih-umov-na-robochih-mstsyah>
6. Ліпінський І.С. Хижняк Т.А. Web-технології в електротехнічних системах регулювання параметрів мікроклімату/ Електроніка та зв'язок : науково-технічний журнал. 2016. Т. 21, № 5(94). С. 83–87. ISSN 1811-4512
7. ДСТУ ISO 14644-1:2009 Чисті приміщення та пов'язані з ними контрольовані середовища. Частина 1. Класифікація чистоти повітря (ISO 14644-1:1999, IDT).
8. Голінко І.М., Галицька І.Є. Промислове приміщення як динамічний елемент системи керування штучним мікрокліматом Інформаційні системи, механіка та керування. - 2018. - Вип. 18. - С. 104-114. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ismk_2018_18_15
9. Хімичева Г.І., Дзюба О.О. Застосування Інтернет технологій для побудови систем контролю параметрів мікроклімату закладів вищої освіти. Якість, стандартизація та метрологічне забезпечення: [матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Харків - 25- 26 січня 2022 року] / за заг. ред. д.т.н., проф. Р. М. Тріща, к.т.н., доц. Г. С. Грінченко. Українська інженерно-педагогічна академія. Харків: УІПА, 2022. С.46-47.
10. Ganna Khimicheva, Oleksii Dziuba Background for developing the parameter control system of the comfort zone of office premises: Development of scientific, technological and innovation space in Ukraine and EU countries – 3rd ed. – Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2021. – p. 101-117.

СЕКЦІЯ ХХІ. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ДИЗАЙНІ ПАКУВАННЯ

Тадеева Софія Андріївна

здобувач вищої освіти факультету дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

ВСТУП

Дизайн упаковки залишається ключовим аспектом маркетингу, відзначаючись неперевершеною важливістю для успішності продукту. В наші дні дизайнери перебувають у пошуку натхнення в різних десятиліттях, нових галузях та ринках, а також активно враховують етичність споживання та креативні тенденції, оскільки світ змінюється драматично та радикально. Деякі дизайнери упаковок знаходять натхнення в новітніх концепціях, таких як метавсесвіти та NFT, водночас і в інших аспектах, які завжди в ціні, незалежно від часу.

Пакування є не тільки способом привернути увагу та продемонструвати продукт у вигідному світі, а й інструмент, що дозволяє налагодити контакт із аудиторією та розповісти історію бренду. Для власників малого бізнесу тренди представляють не лише можливість оновити візуальний образ, а й шанс відрізнити свій продукт і виділитися серед конкуренції насиченого ринку.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Основним завданням роботи є аналіз сучасних тенденцій у дизайні пакування.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Аналіз дизайну упаковки товарів повсякденного попиту показав, що переважають наступні тренди, які здатні зацікавити споживачів [1].

Одним із популярних трендів в пакуванні є ексцентричний дизайн, у якому головну роль відіграє текст. Іноді люди забувають, що дизайн шрифтів є складовою формою мистецтва, яка існує самостійно. Цей тренд віддає належне текстовим елементам, оскільки саме вони займають центральне місце на упаковках. Текст не залишає місця фотографіям та ілюстраціям – головну роль відіграють вишукані шрифти. Часто в такому дизайні використовують контрастні кольори, які додають енергійності. Цей тренд переосмислює звичайний підхід до друкарства, тут важливіше не читабельність, а шрифт як самостійна творча праця мистецтва [2]. З огляду на постійне зростання шуму навколо нас, я вважаю, що правильним є чистий мінімалістичний дизайн. Майбутнє полягає в тонкій грі з типографією, великою кількістю негативного простору та свіжими кольоровими рішеннями.

Іншим трендом являється використовувати саме бруталістські шрифти у дизайні пакування. Така типографіка привертає увагу і стає головним елементом упаковки. Шрифти в стилі бруталізму асоціюються з монументальною архітектурою, яка об'єднує в собі простоту та велич. Уявіть, що ви стоїте перед полицею магазину, серед усіх яскраво оформлених упаковок, і вашу увагу привертає лише один сміливий шрифт. Ось в чому суть бруталізму: "Менше означає більше" [4]. Мінімалізуючи усі

Рис. 1 Скріншот з сайту eatmeskinny [3]

зайві деталі та акцентуючи увагу лише на шрифті, бренди можуть показати себе та виділитись серед конкуренції. Обмежена палітра кольорів, яка часто є приглушеною, гарантує, що назва продукту або його повідомлення не загубляться на тлі активної графіки. Брутальіський шрифт із блоковою структурою використовує архітектурні прийоми й допомагає створити простий, але елегантний дизайн упаковки.

Рис. 2 Брутальний дизайн пакування Nice Cream від Han Gao [5]

У 2024 році також буде помітна тенденція вибору стриманих, але розкішних стилів упаковки брендами, які привертають увагу своєю загадковістю та привабливістю завдяки вишуканим дизайнерським рішенням на кожному етапі розпаковки.

Суть такого пакування полягає в тому, щоб в моменті відкриття створити емоції, які споживач запам'ятає трохи довше, ніж зазвичай. Незалежно від того, чи це фізичні матеріали, обрані для продукту, такі як унікальні оздоблення, рельєфи або впровадження нових деталей вашого бренду з кожним наступним шаром, ці невеликі дизайнерські елементи можуть мати велике значення, щоб продукт відчувався розкішним та винятковим.

Ураховуючи популярність тенденції “тихої розкоші”, якщо бренд шукає більш розкішну упаковку для продукції, використання цієї стриманої тенденції може бути чудовим способом привернути увагу споживачів, які цінують якісний та вишуканий досвід використання продукції[6]. У кінцевому підсумку, справжня розкіш не кричить про свою вартість: вона демонструється майстерністю та дрібними, продуманими деталями, які створюють цілісне враження.

Рис. 3. Дизайн пакування від EWMDesigns у 99designs від Vista [7]

ВИСНОВКИ

Ці інноваційні тенденції не лише приваблюють своєю естетичністю, але й створюють можливість для глибших зв'язків з аудиторією. Кожна з них відкриває двері для брендів, що б розповісти свою унікальну історію, викликати емоції та виділитися на конкурентному ринку. Яскраве та свіже пакування може зробити кожну взаємодію значущою і залишити незабутнє враження.

Список використаних джерел:

1. Данкеєва О. Сучасні тренди в дизайні упаковки товарів повсякденного попиту. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/14562/1/AKTUAL_NI_%20PROBLEMY_H OSTYNNOSTI_22-107-109.pdf
2. Маранчак М. Нова ера естетики: 12 головних трендів у дизайні упаковки 2022/23. URL: <https://rau.ua/novyni/dizajne-upakovki-2022/>
3. Сайт бренду eat me skinny. URL: <https://eatmeskinny.com/>
4. Komarov.Design 9 трендів дизайну пакування 2024. URL: <https://www.komarov.design/9-triendiv-dizainu-pakuvannia-2024/>
5. HAN GAO для Nice Cream. URL: <https://packagingoftheworld.com/2019/12/nice-cream-premium-collection.html>
6. Shayne Tilley 4 packing design trends making waves in 2024. URL: <https://www.packagingdigest.com/packaging-design/4-packaging-design-trends-making-waves-in-2024>
7. EWMDesigns у 99designs від Vista URL: <https://99designs.com/profiles/ewmdesigns>

ДОСВІД ЗАХИСТУ РУХОМИХ І НЕРУХОМИХ ПАМ'ЯТОК У ВОЄННИЙ ЧАС

Кириць Євгенія Ігорівна

здобувач вищої освіти історичного факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Науковий керівник: Котляров Петро Миколайович

ORCID ID: 0000-0002-8917-8926

Доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії мистецтв
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

У час коли Україна зазнає значних руйнувань через російську агресію, постає питання, про збереження культурних цінностей та надбання. Музеї та галереї, театри та бібліотеки, площі та сквери, пам'ятники та все що втілювало, та зберігало наш менталітет, наразі перебуває перед загрозою руйнації, особливо на тимчасово окупованих територіях.

Ворожі артилерійські обстріли та бомбардування майже повністю зруйнували цілу низку українських міст: Маріуполь, Волноваха, Охтирку, Ізюм. Катастрофічних пошкоджень зазнали Харків, Суми, Чернігів. Від обстрілів страждають Київ, Миколаїв, Запоріжжя та інші міста.

На жаль до закінчення війни, українська культура продовжує перебувати під загрозою розрухи, так, наприклад, історико-краєзнавчий музей в місті Охтирка – будівля сильно постраждала, через вибухову хвилю. [6] Будинок Музею Українських старожитностей Василя Тарновського, що знаходиться у м. Чернігові майже повністю розтросчено. Дана споруда пережила Другу Світову війну, та на жаль не змогла встояти перед протистоянням з росіянами. [7]

Великих збитків зазнала і релігійна культура Україна. Велика частина знищених, та пошкоджених церков відноситься до Московського патріархату, та знаходиться до східних тимчасово окупованих областей.

Наразі відомо про пошкоджені та знищені релігійні споруди такі як:

- Іллінська церква у Чернігові, що датується XI – XII століттям, пошкоджено вибуховою хвилею;
- Успенський собор XVIII століття у Харкові;
- Свято-Успенська Лавра XVII - XVIII століть у Святогірську;
- Наполовину зруйнували Покровську церкву 1872 року на Житомирщині;
- Обстріляли Георгієвську церкву 1878 року на Київщині у селі Загоричі, після чого вона згоріла вщент;
- Обстріляли Христо-Різдвяний кафедральний собор у Северодонецьку;
- Музей у селищі Іванків, будівля якого повністю згоріла.

Тому на разі стоїть питання, як саме зберегти нашу культурну спадщину та зберегти культурне надбання. Культурна спадщина в період війни підлягає захисту за умовами Конвенції ООН від 1954 року.[2] До культурних цінностей відносяться як рухомі так і нерухомі, без яких народна спадщина підлягає загрозі. Це пам'ятки архітектури та мистецтва, та історії, релігійні чи світські, археологічні розташування, архітектурні ансамблі. Що мають історичну чи художню цінність, твори мистецтва, рукописи, книги; а також будівлі, призначенням яких є збереження та експонування рухомих культурних цінностей, такі як музеї, бібліотеки.[3]

Удари, що нанесені по спорудах призначених для цілей релігії, освіти, науки чи мистецтва, або пам'ятникам історії, без воєнної необхідності притаманні саме для воєнних злочинів. Для того, щоб забезпечити безпеку нашим культурним надбанням, та заставити відповідати за свій вандалізм Україною підписаний Римський статут, але на жаль поки що ще не ратифікувала його. [1]

Римський статут, міжнародний договір, відносно якого, країна що має дану угоду, підпадає під захист, має право відстоювати свої права у Міжнародному кримінальному суді. А країна яка завдала пошкоджень, має відповідати перед судом, та при визнанні її винною, має в повній мірі відшкодувати завдану шкоду потерпілій стороні, та зобов'язатися відбудувати все, що постраждало від недоцільної воєнної необхідності. [1]

За Гаазькою конвенцією та Протоколом I сторони воєнного конфлікту, не повинні нищити, та спотворювати культурні цінності та утримуватись від атак проти даних об'єктів. Винятком може слугувати лише термінова та крайня військова необхідність, коли протилежна сторона військового конфлікту, використовує культурні певні надбання із військовою метою. [5]

«Нагальну військову необхідність» деталізовано в Протоколі II який вдосконалив загальну систему захисту культурних цінностей. Власне, умисний напад на культурну цінність допустимий у випадку, коли об'єкт використовують із військовою метою і, водночас, немає альтернативи отримати таку ж військову перевагу, як від такої атаки. Важливо, інша сторона має бути завчасно попереджена про напад. [5]

Культурні цінності під спеціальним захистом отримують імунітет від будь-яких дій, які можуть призвести до їхнього пошкодження або знищення. Проте існують суворі критерії для надання певним об'єктам культурної спадщини соціальної захищеності. За правилами, підпасти під захист культурних рухомих та нерухомих цінностей, можуть лише ті об'єкти, що знаходяться на достатній відстані від великих промислових центрів, важливих військових об'єктів та їх не використовують з військовою метою. [2] Спеціальний захист можна отримати внесенням відомостей про культурні цінності до Міжнародного реєстру культурних цінностей під спеціальним захистом. [4]

Саме Гаазькою конвенцією та Протоколом I під заборону є викрадення, переміщення культурних цінностей із тимчасово окупованих територій державою-окупантом. Конфіскація рухомих культурних цінностей теж є під суворою заборону. У разі недотримання, держава-порушник зобов'язана повернути культурні цінності країні, з території якої вони викрадені. [4]

Особливістю є те, що вона держава порушник несе саме відшкодувальний характер, і аж ніяк не каральний. Основною формою міжнародно-правової відповідальності є поняття репарації, що існує у формі реституції, конфіскації та сатисфакції. Дані форми мають право застосовуватись як самостійно, так і в сукупності. [2] Україна зможе завдяки реституції повернути свої незаконно вивезені культурні цінності. Наша країна має повне право на відшкодування завданих збитків (саме за зруйновані та пошкоджені культурні цінності). Стосовно сатисфакції, то її ціль насамперед слугує у визнанні державою провини за нехтування міжнародного права, та вибаченні. Однак, це потрібно для держави-агресора, та ніяк для країни яка несе непоправні втрати, оскільки без подальшої сатисфакції російське суспільство не матиме майбутнього у міжнародному співтоваристві.

Утім, зазначимо, що подія може бути підставою для одночасного настання як міжнародної кримінальної відповідальності, так і відповідальності держави за

міжнародно-протиправні діяння. Зокрема, коли фізична особа під час скоєння злочину діяла від імені держави, тобто була агентом держави.

У підсумку можемо сказати, що українські цінності на даному етапі воєнного конфлікту підлягають міжнародному праву, яке має надати право для захисту культурних цінностей, від руйнувань викрадень та паплюження, та має покласти на сторони збройного конфлікту як позитивні та негативні зобов'язання.

Список використаних джерел:

1. Акуленко В. І. Міжнародне право охорони культурних цінностей та його імплементація у внутрішньому праві України / Віктор Іванович Акуленко. – Київ: ЮСТІНІАН, 2013. – 608 с.
2. Другий протокол до Гаазької Конвенції про захист культурних цінностей у випадку Збройного Конфлікту 1954 року, Гаага 26 березня 1999 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15207&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
3. Захист культурної спадщини у разі збройного конфлікту [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.unesco.org/en/heritage-armed-conflicts>
4. Виконавчий регламент Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_721#Text
5. Кот С. І. Про ратифікацію Україною Другого Протоколу (1999 р.) до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14 травня 1954 року: Інформаційно-аналітична записка / НАН України. Інститут історії України. – К., 2017. – 43 с.
6. Історія Охтирського краєзнавчого музею [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://sviydim.media/articles/stories/istoriya-ohtyrskogo-krayeznavchogo-muzeyu/>
7. Музей українських старожитностей Василя Тарновського. Знищено росією [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/muzei-ukrayinskikh-starozhitnostei-vasilia-tarnovskogo-znishcheno-rosiiei/>

РОЛЬ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ ТА АЙДЕНТИКИ В ФОРМУВАННІ УСПІШНОГО БРЕНДИНГУ ТА МАРКЕТИНГУ

Стадник Діана Андріївна

здобувач вищої освіти факультету дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна

***Анотація.** У статті розглядається важливість графічного дизайну та айдентики у формуванні успішного брендингу та маркетингу. Акцентовується увага на тому, як ефективне візуальне представлення бренду може суттєво вплинути на впізнаваність, лояльність споживачів та загальний комерційний успіх. Досліджуються основні принципи та компоненти айдентики, їх взаємодія з ключовими маркетинговими стратегіями. Наведено приклади успішних кейсів компаній, які змогли побудувати сильні бренди завдяки продуманій візуальній складовій.*

Актуальність дослідження полягає в тому, що в умовах надзвичайно конкурентного ринку, коли споживачі постійно стикаються з великою кількістю рекламної інформації, візуальне представлення бренду відіграє ключову роль у завоюванні уваги та довіри цільової аудиторії. Ефективна айдентика, що включає в себе логотип, фірмовий стиль, брендбук та інші графічні елементи, здатна миттєво ідентифікувати бренд, створити чіткий образ у свідомості людей та вирізнити компанію серед конкурентів. Тому дослідження ролі графічного дизайну в брендингу та маркетингу є вкрай важливим для розуміння сучасних тенденцій та розробки дієвих стратегій просування бізнесу.

Вступ. Дослідження показують, що людині потрібно всього кілька секунд, щоб сформувати перше враження про продукт чи бренд. Логотип, кольорова схема та типографія, є ключовими елементами впізнаваності бренду. Якщо дизайн ефективно передає ідентичність бренду, це сприяє його впізнаваності серед конкурентів.

Графічний дизайн є ключовим елементом, що визначає візуальне сприйняття. Естетично приємний та професійно виконаний дизайн здатний викликати позитивні емоції у клієнтів, підвищуючи ймовірність привернення уваги та інтересу до рекламованого продукту. Різні групи клієнтів мають різні смаки та уподобання, тому дизайн має бути націлений на відповідні інтереси. Складні та яскраві елементи можуть залучити молодь, тоді як більш стильний та витончений дизайн буде цікавий дорослішій аудиторії [1].

У сучасному світі, коли ринок переповнений великою кількістю товарів та послуг, брендинг та маркетингові комунікації стають вирішальними факторами успіху бізнесу. Одним з ключових елементів ефективного брендингу є графічний дизайн та айдентика. Візуальне представлення компанії, її продуктів чи послуг формує перше враження, впливає на сприйняття бренду споживачами та визначає, чи вирізниться компанія серед конкурентів.

Постановка завдання. Основною метою даного дослідження є визначення ролі графічного дизайну та айдентики в процесі формування успішного брендингу та маркетингових стратегій. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні завдання:

1. Дослідити основні принципи ефективної айдентики бренду.
2. Проаналізувати, яким чином візуальні елементи можуть впливати на впізнаваність, лояльність споживачів та загальний комерційний успіх.

3. Розглянути практичні приклади успішного використання графічного дизайну в брендингу та маркетингу.

Результати дослідження. Роль айдентики в формуванні успішного бренду. Добре продуманий комплексний візуальний образ є не просто збіркою вишуканих елементів, а єдиною гармонійною системою, що визначає загальне сприйняття бренду. Кожен ретельно опрацьований компонент робить свій внесок, формуючи цілісний та запам'ятовуваний для споживачів образ. Сучасний ринок переповнений різноманітними пропозиціями товарів та послуг. В умовах жорсткої конкуренції бренди змушені шукати ефективні способи залучення та утримання уваги споживачів. Коли клієнт натрапляє на впізнавані графічні елементи, кольори та форми, розроблені фахівцями спеціально для певного бренду, це викликає в нього позитивні емоції та асоціації. Ці приємні відчуття автоматично переносяться на самі товари чи послуги, створюючи міцний зв'язок із символами та візуальними рішеннями бренду.

Головним чином айдентика це не лише логотип, з логотипу айдентика лише починається. У пакет під назвою «айдентика» також входять: фірмові кольори, шрифти, патерни. Вони формують єдину систему принципів оформлення елементів усіх форм і комунікації бренду: рекламних банерів, соціальних мереж, друкованої продукції (візитки, бланки, документація), сайту, уніформи співробітників, фірмового транспорту тощо [2].

Вплив графічного дизайну на лояльність споживачів та комерційний успіх. Візуальне представлення бренду має безпосередній вплив на сприйняття, лояльність та поведінку споживачів. Естетично привабливий дизайн, який гармонійно поєднує логотип, кольори, типографіку та інші елементи, здатен викликати позитивні емоції, підсилити впізнаваність бренду та підвищити довіру до нього. Професійний та злагоджений графічний дизайн може збільшити довіру споживачів до бренду, створюючи враження надійності та авторитету. Навпаки, непрофесійний дизайн може збудити сумніви та вплинути на споживачів у негативний спосіб. Також немало важливо, щоб дизайн-проекти відповідали інтересам та побажанням цільової аудиторії бренду. Наприклад, якщо бренд позиціонує себе як молодий та модний, дизайн може бути яскравим і сучасним, щоб привернути увагу цільової аудиторії.

Успішні кейси використання графічного дизайну в брендингу та маркетингу. Існує безліч прикладів вдалого застосування графічного дизайну в брендингу та маркетингу. Розгляньмо ситуацію, коли ви йдете торговим центром. Ваша увага одразу зосереджується на деяких об'єктах, хоча ви навіть не придивлялися до їхніх назв. Ви миттєво розпізнаєте термінал "Приватбанку" лише за його характерним силуетом. На вітрині магазину одразу впадає в око пляшка Coca-Cola завдяки її культовому дизайну. А проходячи повз аптеку, ви без жодних зусиль відрізняєте "Добрий день" від "АНЦ" лише за візуальними ознаками.

Айдентика апелює до нашої підсвідомості, створюючи міцні асоціації. Людина автоматично згадує певні графічні символи та кольори, коли чує назву компанії чи торгової марки. І навпаки, побачивши характерний логотип чи інші візуальні елементи, вона одразу впізнає бренд. Наприклад, велика літера «М» на червоному фоні — це Mcdonald's, зелений усміхнений смайлик — ROZETKA, а білий котик із QR-кодом на шиї — Monobank [3].

Один з найбільш відомих - Apple Inc. Унікальний та інноваційний дизайн їхньої продукції, а також чітко визначена айдентика бренду є ключовими факторами його колосального успіху. Іншим показовим прикладом є Coca-Cola - компанія, яка завдяки своєму легендарному логотипу, фірмовим кольорам та стилю упаковки стала одним

з найвпізнаваніших брендів у світі. Ці та інші успішні кейси демонструють, наскільки важливу роль відіграє графічний дизайн у створенні міцних та впізнаваних брендів.

Висновки. Проведене дослідження доводить, що графічний дизайн та айдентика є ключовими складовими успішного брендингу та маркетингу. Ефективно розроблена візуальна ідентифікація бренду здатна миттєво виокремити компанію, викликати позитивні емоції у споживачів та суттєво вплинути на їхню лояльність і готовність здійснювати покупки. Тому для бізнесу надзвичайно важливо приділяти належну увагу розробці айдентики, постійно інвестувати в її розвиток та ефективно впроваджувати в маркетингові комунікації. Лише за таких умов бренд зможе виділитися серед конкурентів, сформувані стійкі позиції на ринку та досягти довгострокового комерційного успіху.

Список використаних джерел:

1. Важливість графічного дизайну реклами: як впливає на сприйняття клієнтів URL: <https://impress.biz.ua/news/vazhlyvist-grafichnogo-dyzajnu-reklamy-yak-vplyvaye-na%20spryjnyatty%20kliyentiv/#:~:text=Графічний%20дизайн%20є%20ключовим%20елементом,та%20інтересу%20до%20рекламованого%20продукту.&text=Графічний%20дизайн%20сприяє%20створенню%20впізнаваності%20бренду.>
2. Чому бізнесу важливі логотип та айдентика URL: <https://uaateam.agency/blog/chomu-biznesu-vazhlivi-logotip-ta-ajdentiki/>
3. Айдентика: навіщо потрібна та як її розробити для бренду URL: <https://wizeclub.education/blog/ajdentika-navishho-potribna-ta-yak-yiyi-rozrobiti-dlya-brendu/>

СЕКЦІЯ ХХІІ. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

ПІДРИВ КАХОВСЬКОЇ ГЕС РОСІЙСЬКИМИ ВІЙСЬКАМИ: ПРОБЛЕМИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Степанчук Олександр Валерійович

здобувач вищої освіти географічного факультету
Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка, Україна

Науковий керівник: Стафійчук Валентин Іванович

канд. географ. наук, доцент, доцент кафедри країнознавства та туризму
Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка, Україна

6 червня 2023 року сталася найбільша з часів Чорнобиля техногенна катастрофа в Європі – знищення російськими окупаційними військами Каховської ГЕС. Як держава- правонаступник совецького союзу, росія продовжує в «кращих» комуністичних традиціях нищити українську державність шляхом терору супроти економічного, демографічного та екологічного потенціалу нашої країни. Так, внаслідок підриву Каховської ГЕС було затоплено 620 квадратних кілометрів територій у чотирьох областях: Херсонській, Миколаївській, Запорізькій та Дніпропетровській [1]. Від затоплення постраждали сто тисяч жителів цих областей, а фінансові втрати України складають майже 14 млрд доларів США [1]. Для воюючої країни, яка прагне зберегти свою державність втрати надзвичайно чутливі.

Реакція міжнародної спільноти на цей терористичний акт, вчинений росією, була вражаюче слабкою. Навіть через півроку після цієї трагедії тільки ПАРЄ залишається єдиною міжнародною організацією, яка прямо визнала відповідальність росії за підриву Каховської ГЕС [2]. Найбільш показовим і водночас цинічним є той факт, що ООН, знаючи про українську катастрофу 6 червня продовжувала мовчати, в той час святкуючи день російської мови. Не радує і реакція союзників України по Радбезу ООН, яку можна охарактеризувати як «стандартну» із типовими «занепокоєнням» та «засудженням».

Що означає для міжнародної безпеки така слабка реакція світової спільноти навіть через місяць після трагедії? В першу чергу мова йде про проблему створення прецеденту для повторення подібних терористичних актів на критично важливих об'єктах по всьому світу. Росія не понесла ніяких економічних чи політичних наслідків за свій терористичний акт супроти українського народу. Мало того, вона і до нині залишається постійним членом Ради Безпеки ООН та має право вето. Тому цілком закономірно, що, зважаючи на бездіяльність міжнародної спільноти, проксі Ірану сьогодні можуть загрожувати судноплавству та об'єктам зв'язку в регіоні Червоного моря без будь-яких вагомих наслідків для їхнього існування.

Наступною проблемою є те, що світова спільнота, знаючи про наміри країни-агресора завдати того чи іншого терористичного удару, реагує тільки на вже безпосередньо скоєний вчинок, при цьому ніяк не намагається попередити його будь-

якими засобами. Варто зазначити, що в руках російського режиму і до нині перебуває важливий енергетичний об'єкт України – Запорізька АЕС, яка теж свого часу залежала від існування Каховського водосховища і на території якої спокійно розміщуються російські регулярні війська. Допустити руйнування і цього об'єкту буде означати не тільки радіаційне забруднення, яке пошириться далеко за межі України, а й глобальну гуманітарну кризу, яка буде зумовлена як новою хвилею міграції, так і знищенням аграрного сектору України, який забезпечує продовольчу безпеку усього світу.

І найгірший момент – після всіх тих звірств, які вчинили російські нелюди: збиття Boeing-777 Малазійських авіаліній, ударів по житлових комплексах, торгових центрах і гуманітарних штабах, після теракту в Оленівці та знищення об'єктів енергетичної інфраструктури України, світ дозволяє собі поставити під сумнів добросовісність української сторони, закликаючи до «незалежної комісії» під проводом Туреччини щодо підриву Каховської ГЕС [3]. Тобто, міжнародна спільнота цілком готова розглядати той факт, що Україна могла пожертвувати життям тисяч своїх співгромадян під проводом будь-якої короткострокової вигоди на полі бою. Це ніщо інше як сприйняття світом російських наративів, які підривають правову позицію України як держави, яка продовжує зазнавати втрат від російського терористичного режиму і його сателітів.

Безумовно, що в контексті повномасштабного вторгнення, хибно було б очікувати, що ряд міжнародних інституцій під загрозою розв'язання нової світової війни змогли б відповісти на підриву Каховської ГЕС цілком симетрично тому, що вчинила росія. Однак, розуміючи наслідки того, що підриву критичних об'єктів інфраструктури є питанням існування сотень тисяч людей і мільярдів доларів збитків, варто було б не тільки засудити, а й одноставно пригрозити росії наслідками за їх терористичну діяльність. Зрештою, це найменше, що можна було б зробити для того, щоб донести думку важливості підтримки існування чинної системи міжнародної безпеки. Натомість міжнародні інституції та провідні країни світу продовжують рахуватися із реальністю, яку прагнуть нав'язати тоталітарні режими та витрачають мільярди доларів на ліквідацію наслідків, які цілком можна було б попередити відійшовши від розгляду проблем лише через призму так званої «ескалації».

Список використаних джерел:

1. United Nations Ukraine: [Website]. 2023. URL: <https://ukraine.un.org/en/248860-post-disaster-needs-assessment-report-kakhovka-dam-disaster> (дата звернення: 01.04.2024).
2. Державні сайти України: [Веб-сайт]. 2023. URL: <https://minre.gov.ua/2023/06/24/paryeu-hvalylyla-rezolyucziyu-shhodo-politychnyh-naslidkiv-agresiyi-rf-proty-ukrayiny/> (дата звернення: 01.04.2024).
3. TRT Haber: [Веб-сайт]. 2023. URL: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/erdogandan-kahovka-baraji-icin-uluslararasi-komisyon-onerisi-773160.html> (дата звернення: 01.04.2024).

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ ІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«РОЗВИТОК НАУК В УМОВАХ НОВОЇ
РЕАЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

3 травня 2024 року ♦ Київ, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 03.05.2024. Формат 70×100/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 21,29. Замовлення № 24/005. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: info@mcnd.org.ua

Видавець: ТОВ «УКРЛОГОС Груп».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7860 від 22.06.2023.